

לוח ארץ ישראל

לשנת התרנ"ו

מ כ ל כ

- (א) לוח לבני שלשת הדתות הגדולות בצירוף המדה והמשקל, ערכי המטבעות, סדרי הפוסט והתלוגרף ועוד ענינים שונים בארצ"ק.
- (ב) מאמרים, ספורים, תמונות, שירים וספירות המתארים מצב וחיי אחינו בערי ארצ"ק ומושבותי.
- (ג) מצב וחיי אחינו ומצב הקהלות בכל ערי ארץ הקדם.
- (ד) הודעות ממצב בתי הספר, החנוך והחסד, החברות, המסחר והאומנות בארצ"ק.

שנה א'

נערך ע"י

אברהם משה לונץ

עורך ה"ירושלם"

ירושלם

תרנ"ה

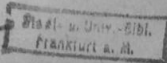
בדפוס והוצאת העורך

(30 4800)
Bd 1

ונאמר אם ח"ו יאבדו בני ישראל טארץ ישראל
. וכן אם לא נמצאו ב"ד בארץ ישראל ולא
בחוף לארץ בית דין שנשמכו בארץ ישראל. הרי
זה החשבון שאנו מחשבים אותו בחוף לארץ לא
יועיל לנו כלום. שאין מעברין שנים וקובעין חדשים
אלא בארץ ישראל שנאמר כי מציון וכר עב"ל.

קביעות השנה הזאת היא השיא ופשוטה.
ימיה שנ"ה ושבתותיה ג"א.

שנת י"ב למחזור קמן של רצ"ח ללבנה. ושנת כ"ח
למחזור גדול של ר"ב לחמה. והיא שנת השמטה לדעת
הגאונים ז"ל ולמנהג אנשי ארץ ישראל יצ"ו ושנת
אלף ותתכ"ח לחרבן בית קדשנו.

$$358/2480$$

תוכן הענינים :

חלק השמושי.

לוח השנה לעברים, מחמדים, רוסיים וקתולים, ובשולי כל חדש מנהגי אחינו בארה"ק ומקרי ימיו א — יד
לוח קורות ארה"ק מזמן גלות בבל עד היום יא — טו
הפחה וצירי הממשלות בירושלם, יפ, חיפה וצפת ז — יח
ימי השוק בארץ ישראל ז — יט
המדה והמשקל ז — יט
ערכי המטבעות ולוח מיוחד למחיר ממטבעות המדינה
וממטבעות חו"ל בכסף ושטרות : ט — כב
לוח חליכת וביאת מסלת הברזל יפירושלם, ומחיר המסע כג
סדרי הפוסט והתלגרף ומחיר הדיפּעשין לכל הארצות כד — כז
שמות ערי הארץ ומספר יושביהן כח — ל
המושבות והאחוזות אשר לאחינו ומספר יושביהן : ל — לב

חלק הספרות.

דינים אחרים מחוקי ממשלת תוגרמה יר"ה : יא — יט
סדרי העדות וזכויותיהן, המסים השונים, האחזונות, ז — י
הבנינים ועוד. י — יא
מאמר המלך הגדול שולטאן עבד אל מג'יד כאן
המכטל את דבר עלילת הדם ואוסר להוכיחה בכל
רוחב מלכות תוגרמה האדירה, נעתק משורקית לעברית
ע"י אברהם שלום לבית יחזקאל. 9 — 12
גם טבריא, ספור אמתי מקורות העיר הזאת. 13 — 38
פתח תקוה : השקפה, תכונתה, יושביה, הנטיעות,
התבואות, הירקות, צמחי הר, הכהמות, החיות העופות

והשרצים למיניהם. 38 — 50 * *

בעגועים (שיר). מנחם דינאוו. 51

כבוש א"י ע"י הממלכאים. אליהו הלוי שפיר 52 — 59

ארחת נערים ליריחו. הירדן וים המלח :

המטע. מערת צדקיהו. חצר המטבח. הר הזיתים.

מערת חגי ומלאכי. בית-היני או עניה. ביר אל האט

או בית-החדודו (עין-שמע). נחל כרית. יריחו. עין-אלישע.

תחנות הסוקר. עין-דוק. הר קואראנטענא. בית חבלה.

ים המלח. נחל עצי הקטף. "על הירדן" (שיר). הירדן.

גלגל. תפוח סדום או חדק. שושנת יריחו. תקותנו" (שיר).

בלוית ארבע תמונות יפות והם : צלע הר הזיתים, ראש

הר הזיתים, ים המלח והירדן

שירת תולעת המשי בארץ יהודה יוסף הלוי 59 — 105

ספירות מדויקות ממזכרת בתיא (עקרון) עמרם 105 — 108

גולן בבשן : מקום ותכונת שלשת המושבות הגדולות

אשר קנה הנדיב הנודע בעבר הירדן מזרחה, נהרותיהן,

כפריהן וחורבותיהן

למען האומנים יהושע איזנשטאדט 112 — 114

הערה להמאמר הנזכר

זמרת הארץ: הספרים שחוברו ונדפסו בארץ ישראל 114 — 122

היוצא והנכנס דרך חוף יפו בשנה החולפת

השנה: פעולת הממשלה וכית מועצות העיר. התרחכות

העיר. מצב החינוך. מפעלי צדקה וחסד. עבודת האדמה.

בתי חרשת ומלאכה. 122 — 128

לתולדות הגאון וכו' כמוהר"ר צבי קאלישר זצ"ל. 128 — 143

הודעות : בתי החסד, החנוך, המסחר והחרשת א-נו

תרנ"ו

September 1895. 1313. רביע האני

תשרי

מוולדו יום ה' שעה ח' וב"ט רבעים וחלק א'

לעבר	א' דרה"ש	ב' דרה"ש	האזינו וש"ש	יום גדליה נדחה	ערב יו"כ	יו"כ	October	ער"ס	א' דסכות
ה' 1	א' דרה"ש	ב' דרה"ש	האזינו וש"ש	יום גדליה נדחה	ערב יו"כ	יו"כ	October	ער"ס	א' דסכות
ו' 2									
ז' 3									
א' 4									
ב' 5									
ג' 6									
ד' 7									
ה' 8									
ו' 9									
ז' 10									
א' 11									
ב' 12									
ג' 13									
ד' 14									
ה' 15									
ו' 16									
ז' 17									
א' 18									
ב' 19									
ג' 20									
ד' 21									
ה' 22									
ו' 23									
ז' 24									
א' 25									
ב' 26									
ג' 27									
ד' 28									
ה' 29									
ו' 30									

מנהגים

בליל א' דרה"ש נדקקים לאכול כל המינים הנזכרים בחלמוד (כריהות דף ו' ע"א) אשר שמויהם ירמזו צרכה והללכה. צהכ"נ לעד הספרדים חוקעין ל' קולות קודם החפלה מפני המעוצרות והמניקות שלא ילעזרו לחכות באכילה עד אחר קרה"ס, והוא מנהג קדום. ביום א' דרה"ש יחלקו אלל צהכ"נ של הספרדים זיתים כבזים או עוזרים לצרכה שסחיו צליל ב'. צערי ארה"ק אשר אין בהם ימים ונחלים, אומרים תשליך אלל הצורות אשר לא חמו מהם המים. וצלפה נוהגים החסידים ואנשי מעשה לעלות על גגות צהים או על ראש המגדל הפחיק אשר בקצה העיר אשר מוננו רוחים את ים כנרת. צו"נ, הספרדים אין מפעירין דרסו צמחה. עיו"ב (וכן בע"פ) הספרדים אומרים מזמור לחודה. בכל ימי חג הסוכות קוראים צהורה רק סדר מוסף היום הזה, וכן צהפלה מוסף אומרו רק סדר היום (יען כי ספיקא דיומא אינו מוסף) ואת הסדר הזה צעלמו קוראים לכל א' מנהי קרואים. — בשבת חוה"מ (או ציום ראשון אס חל צצצת) קוראים אשכנזים-פרושים צצתי כנסיות אחר ההלל, מגלת קהלת צעעמים וציגון צמגילה כחוצה על קלף צצרכה על מקרא מגילה ושהחיו, ואחרת קדים שלם, צההמ"ם (וכן צההמ"ם) לא יניחו מפילין. בליל הו"ר נוהגים הספרדים לחקוע צשופר צגמר אומרת כל ספר מההלים. ש"ת הספרדים נוהגים לעשות סדר החקפות גם צמחה וצמולש"ס. — עד סוף חודש תשרי אין אומרים חמנון,

זכרונות
ב' בו הרינת גדליהו בן אחיקם ושביתת ישוב היהודים ממצפה.
ה' בו מתו ב' איש מישראל ונחבש ר' עקיבא.
כ"ח בו ספירת שמעון הצדיק, והולכים להשתטח על קברו.

תרב"ו

לעברית			לערבי		
שנה	חודש	יום	שנה	חודש	יום
17	22	3	1	ב' דר"ס	1
18	23	4	2		2
19	24	5	3		3
20	25	6	4		4
21	26	7	5		5
22	27	8	6		6
23	28	9	7	זמן השאלה בזה"	7
24	29	10	8	לך מברכין בזה"	8
25	30	11	9		9
26	31	12	10	תענית שני קמח	10
27	1	13	11		11
28	2	14	12		12
29	3	15	13	תענית חמישי	13
30	4	16	14	November	14
31	5	17	15	יירא	15

הכהנים נז"כ בכל יום בשחרית, וציוס שיש בו מוסף גם צומק, בהעניות גם צומקה. לזוורים ח"כ ופעוס הקשרה בכל יום אחרי כלות התפלה ציוס שאין בהם קה"ל לזוורים צרכו וכו' אחרי כלות תפלה שחרית וציוס החול גם אחרי תפלה. תפלה ערבית אין לזוורים לילעאז"ה רק מיד אחר השכיבו לזוורים ח"כ. הספרדים וקדימין להתפלל תפלה ערבית צליל שבת וגזמין תפילתן לפני שקיעה החמה. צליל ש"ק אין לזוורים ושמו אחר צרכה השכיבו וכן ח"א פקוקי המועדים ויוזים נזכרים. אין מקדשין על הכוס לא צלילי שבת ולא צלילי המועדים צהכ"כ. כמעט בכל צהכ"כ אשכנזים מפרשים קוראים את התפלה בנציאים כחוצים על קלף.

הם עבר זמן רבועה שניה (1113 צו) ולא ירדו בשמים יתחילו
היחידים להתענות כזה ושמי עתה הקשרדים ילכו נחלל. נחלל ויכריזו
"כל הנוחענה צדק יהי" וגם יתר דיני הענינות ותקיעה שופר נוהגין
ע"פ הקדר הנזכר צהלמוד.

ז' [א] בו עירו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו.

ח' בו (התפילה) שרשו הישמעאלים את בהכ"נ אשר לעדת האשכנזים,
בני העדה הזאת נאלצו לברוח מהעיר.
י"א בו. יום פטירת אמנו רחל לפי המסורה, ואז ילכו הרבה מיושבי
ירושלם להשתטח ולהתפלל על קברה.
כ"ג בו. תקנותא החומה הסנימית[סורג]של העזרה[בימי יוחנן החשמונאי].
כ"ה בו. לכד יוחנן הורקנוס את מצד שמרון ויהרסו עד היסוד.

כסליו ג'מאדיתני 1313. November 1895 תרנ"ו

מוולדו יום אי' שעה ט' ונ"ז רבעים וג' חלקים צצקר

לעברו			לעברו			לעברו		
א	ב	ג	א	ב	ג	א	ב	ג
3	21	17	16	ג	18	6	2	1
4	22	18	17	ד	19	7	3	2
5	23	19	18	ה	20	8	4	3
6	24	20	19	ו	21	9	5	4
7	25	21	20	ז	22	10	6	5
8	26	22	21	א	23	11	7	6
9	27	23	22	ב	24	12	8	7
10	28	24	23	ג	25	13	9	8
11	29	25	24	ד	26	14	10	9
12	30	26	25	ה	27	15	11	10
13	1	27	26	ו	28	16	12	11
14	2	28	27	ז	29	17	13	12
15	3	29	28	א	30	18	14	13
16	4	1	29	ב	1	19	15	14
17	5	2	30	ג	2	20	16	15

זמן השאלה בחו"ל			ויצא			ויישלח			December		
א' דחנוכה			מקץ חז"ס			רג'ב			א' דרחש חז"ס		

מנה ג'ס.

וּדְלִיקִין כר חנוכה בשמן זית, והמהדרין ידליקו צפנסיס הקצועים
 על פתח הבית ונצחון לפרסומי ניסא.
 חלומידי ח"ח הספרדים וּמְלַמְדֵּיהֶם צראשם יקצצו על פסחי הכבדים,
 והמה יחנו להם מכל מאלכל אשר יאכל או וחת כסף, וההנקצץ יכרו כרה
 ציוס האחרון של חנוכה בחדרי ח"ח צעד החלומידיס וּמְלַמְדֵּיהֶם, והיא תקרא
 בשם "חנכת המוצח", וקודם הסעודה יאמרו כל הנערים צצהכ"כ ש"ח פעמים
 (כאמין שבו) אח הפקוק "שבו שצרו לנו מעט אלכל" ואח"כ יאמרו שיר השירים
 צניגון (עבס המכהג הוא ע"פ הסוד).

זכרונות ג' בוי הוסרו הפסילים אשר העמידו הסוריים בהצר העודה.
 ו' בו מת המלך הורדוס (אלכסנדר ינאי).
 כ"א בוי נצחון היהודים על השמרונים והריסת בית מקדשם אשר בהר גרוזים.
 כ"ה בו טהרו בני השמונאי את ההיכל והנכו את המקדש.
 כ"ח (ז) בו שרף יהויקים את המנילה שכתב בירך מפי ירמיהו.

מבית

יום שבת	יום השבוע	יום החודש	לערב	יום שבת	יום השבוע	יום החודש	לערב
2	21	18	ה 16	3	6	18	ב 1
3	22	19	ו 17	4	7	19	ה 2
4	23	20	ז 18	5	8	20	ו 3
5	24	21	ח 19	6	9	21	ז 4
6	25	22	ט 20	7	10	22	ח 5
7	26	23	י 21	8	11	23	ט 6
8	27	24	יא 22	9	12	24	י 7
9	28	25	יב 23	10	13	25	יא 8
10	29	26	יג 24	11	14	26	יב 9
11	30	27	יד 25	12	15	27	יג 10
12	31	28	טו 26	13	16	28	יד 11
13	1	29	טז 27	14	17	29	טו 12
14	2	30	יז 28	15	18	30	טז 13
15	3	1	יח 29	16	19	31	יז 14
			יט 30	17	20		יח 15

בכ"ד עו מדליקין בכל צחי הכנסיות אשר בארה"ק וממורה של שמון זית
דבשה ומזכירין את כשמות המהים אשר נחו בהרעש אשר היו בו ציוס בשנת
התקל"ז צעה"ק לשח ח"ו.

ח' בו נכתבה התורה יונת בימי תלמי המלך.

ט' [י] בו מת עזרא הסופר ונחמ' בן חבליא.

"בו סמך מלך בבל על ירושלים.

כ"ד בו' (תקצ"ו) דרעש גדול החריב כמעט את העיר צפת כלה ואנשים למאות נהרגו.

ב"ז בו (ה"א כ"ה) פטירת הרמב"ם.

מוולדו יום ד' שעה י"א וכו"ה רגעים וה' חלקים צנקה.

לעבר'י	ה'ת	ה'ש	ה'ס	לעבר'י	ה'ת	ה'ש	ה'ס	לעבר'י
1	ה	כז	2	16	ו	4	16	ה'ת
2	ו		3	17	ז	5	17	ה'ש
3	ז		4	18	א	6	18	ה'ס
4	א	בא	5	19	ב	7	19	ה'ת
5	ב		6	20	ג	8	20	ה'ש
6	ג		7	21	ד	9	21	ה'ס
7	ד		8	22	ה	10	22	ה'ת
8	ה		9	23	ו	11	23	ה'ש
9	ו		10	24	ז	12	24	ה'ס
10	ז	בשלה	11	25	א	13	25	ה'ת
11	א		12	26	ב	14	26	ה'ש
12	ב		13	27	ג	15	27	ה'ס
13	ג		14	28	ד	16	28	ה'ת
14	ד		15	29	ה	17	29	ה'ש
15	ה	כ"ה לחילנות	16	30	ו	18	30	ה'ס

מנהגים

בחמשה עשר בו ילמדו הספרדים ציציבותיהם כמעט כל הלילה, ויהדורו לאכול וכל מיני פירות הנמלאים צעיר, ולפני אכילת כל פרי ואחריה ילמדו לעמוד מיוחדים מלוקטים מחנ"ך, ושנה זוהר וגם יחפלו וישוררו השלוח ופזמונים מיוחדים, (הלימודים וההשלוח נדפסים בקובץ אחד בשם "פרי עץ הדור"). צנהכ"נ אשכנזים-פרושים אומרים פיוט שחרית של ארבע פרשיות אחר חזרת הש"ץ, ושל מוסף אין אומרים כלל.

זכרונות

- ב' בו מת אלכסנדר ינאי המלך (הורדוס).
 ה' (ה') בו מתו הוקנים שהיו בימי יהושע.
 ה' בו (תקמ"ו) פטירת הרב המקובל כמוהר"ר שלום שרעבי ז"ל ראש חב"ד הקבלה בירושלים.
 כ"א בו (תמ"ט) פטירת הרב מהר"מ גלאנטי ז"ל.
 כ"ב בו בוטלה נורת המלך קאיוס (קאליגולוס), להעמיד פסל תמונתו בבית המקדש (ע"י מיתתו).
 כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחם עם שבט בנימין (על דבר פלגש בנבעה).
 כ"ד בו בוטלה ממשלת אנטיוכוס.

ל'עברי'			ל'רומי'			ל'רומי'			ל'עברי'		
שנה	יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה	יום	חודש	שנה	יום	חודש
1	18	18	März	16	א	15	3	3	תרומה	1	ז
2	19	19		17	ב	16	4	4		2	ח
3	20	20		18	ג	17	5	5		3	ט
4	21	21		20	ד	18	6	6		4	י
5	22	22		21	ה	19	7	7		5	יא
6	23	23		22	ו	20	8	8		6	יב
7	24	24	ויקהל	22	ז	21	9	9	ז' אדר	7	יג
8	25	25	פרה	23	ח	22	10	10	תצוה	8	יד
9	26	26		24	ט	23	11	11	זכור	9	טו
10	27	27		25	י	24	12	12		10	טז
11	28	28		26	יא	25	13	13		11	יז
12	29	29	ויכ'ק מוקדס	27	יב	26	14	14		12	יח
13	1	30	מרט	28	יג	27	15	15	חשני'ת אסתר	13	יט
14	2	1	פקודי מזה"ח חדש	29	יד	28	16	16	פורים	14	כ
						29	17	17	תשא	15	כא

חין אומרים קרובץ צמורים.
כשחל פורים בשבת צירושלם (כמו בשנתנו זאת) אז נוהגים המהדרין
לשלוש זמנות לשכניהם בשבת (כי כן הנהגה הרלב"ח זלה"ה ציעשו על כסף
הרבותה זה. ולובשיים בגדי שבת ציום הששי (י"ד) וגם ציום הראשון (ט"ז).

ב"ח בו בצול גזירת ורדיסת המלך אנדריאנוס.

מוולדו ש"ק שעה י"ז כ"ב רגעים וז' חלקים בחלות.

לעברי	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל
א	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
ב	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
ג	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30		
ד	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30			
ה	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30				
ו	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30					
ז	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30						
ח	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30							
ט	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30								
י	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30									
יא	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30										
יב	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30											
יג	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30												
יד	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30													
טו	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30														
טז	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30															
יז	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30																
יח	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30																	
יט	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30																		
כ	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30																			
כא	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30																				
כב	22	23	24	25	26	27	28	29	30																					
כג	23	24	25	26	27	28	29	30																						
כד	24	25	26	27	28	29	30																							
כה	25	26	27	28	29	30																								
כו	26	27	28	29	30																									
כז	27	28	29	30																										
כח	28	29	30																											
כט	29	30																												
ל	30																													

מנהגים

המסדרים יאפו שלש מלות ואלו מחטים שמורים צערב פסק אחר חלות.
 ורק חטים יעסקו בכל מלאכות האפיה, והם מלווים בגדי יו"ט ואוורים הלל.
 זו ציוס אחר חלות ילכו יושבי העיר אלל כוחל המערבי להספיל חפלה
 ונכה ולאמר קדר הקרבה קרנן פסק.
 ליל ח' של פסק אוורי, בכל צה"כ אחרי ש"ע הלל שלם בצרכה חחלה וסוף.
 חין אוורים מערביה ולא פיוע צפסק וצאחר המועדים.
 צחלה ותערב וכו' אומר החזן ושם נעבדך, וכו' לפני ותחזינה
 ומקיים בא"י המחשל"צ. (וכן צרכה שים שלום ושלום רב צרה"ש ועש"ת
 יו"ט חסי"ת) המברך את עמו וכו') לצלי לשנות ומעצעת הצרכה הנחוגה.
 צצנה חוה"מ' או ציוס הראשונות, שחלים צצנה, קוראים סיר השירים צמילה
 חוצה על קלף, ומצרכין על מקרא מגילה ושהחיו כנו' אלל כוכות.
 הספרדים האוכלים קעניות צצנה, צכ"ז חרו לא יאכלו, יבן פעם
 חח צדקו חח חחרו ב"ט ולצקוף כחלל צו חעה חחה, ושמן שומשמן (חחס)
 ויון העם יאכלוהו, והחכמים ידליקו צו אלל לא יאכלוהו.
 צצצעי של פסק יחאספו הספרדים לצחכ"צ כשהי שעות קודם חור
 ציוס וישירו כל השירות המוללות צכצעי הקדש וצאחרונה שירות הים.

זכרונות

א' בו הוקם המשכן נאחו בני אהרן.
 ו' בו מתה מרים וצחלוקה הבאר.
 י' בו עברו בני ישראל את הירדן ויחנו בגלגל.
 י"ב בו (שלחה) נפטר הר"ר יוסף קארו (מחבר הש"ע).
 כ"ב בו (שמחה) נפטר הר"ר משה משיאני (המבי"ט).
 כ"ו בו מת יהושע בן נון.

אייר

ז' אלקעדא

April 1896 .1313

תרנ"ו

מוולד יום צ' שעה א' ל"ז רגעים וח' חלקים קודם עה"ט.

לעבר'י					לעבר'י				
א	ב	ג	ד	ה	א	ב	ג	ד	ה
1	2	3	4	5	16	17	18	19	20
2	3	4	5	6	17	18	19	20	21
3	4	5	6	7	18	19	20	21	22
4	5	6	7	8	19	20	21	22	23
5	6	7	8	9	20	21	22	23	24
6	7	8	9	10	21	22	23	24	25
7	8	9	10	11	22	23	24	25	26
8	9	10	11	12	23	24	25	26	27
9	10	11	12	13	24	25	26	27	28
10	11	12	13	14	25	26	27	28	29
11	12	13	14	15	26	27	28	29	30
12	13	14	15	16	27	28	29	30	1
13	14	15	16	17	28	29	30	1	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16</	

מנהגים

צעבריא נוהגים לקפור ספירה העומר אחרי עצור שעה ורציע מהלילה. גם הקסדרים המקדימים להחפול ערב שנה עם שקיעת החמה, ציווי הספירה לא יתפללו עד ללח הכוכבים. למען יוכלו ניד אחרי ש"ע, לקפור ספירה העומר, וזין קבלת שנה לערבית יומרו פזמונים שונים וניחוד הפזמון הנודע "צר יוחאי"
 צליל י"ד (פסח שני) תעשה הדלקה והילולא צעבריא על קצר רמזה"ב. ובו ציוס א"ח חתון, (ולא קליחות ואין נחשטין חעצ"צ) צכל ערי ארה"ק.
 צליל ל"ג בעומר יחוגו יושבי לפח את חג הילולא דרשב"י על קצר אשר צכפר מירון. ואנשים לאלפים, מקלות ארץ אסיה ואפריקה יעלו להחג הזה. יושבי ירושלים ילכו צו ציוס להשתטח ולהחפול על קצר שמעון הצדיק, ומהם יתרועעו ויתעלסו חתח העלים העומדים צהחלקה הזאת.
 כ"ח צו ילכו הרצה מיושבי ירושלים להשתטח על קצר שמואל הנביא אשר צהכפר נְפִי סְמוּאֵל וילינו שם הלילה, ולנחמנו יתפללו שנית.

זכרונות א' בו ספירת הר"י בירב [ראב"ד בעה"ק צפת].

ז' בו חנוכה חומת ירושלים ע"י נחמ"י.

י"ב בו מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ד'.

כ"ג בו נרשו החשמונאים [שמעון] את הסורים ממצודת אקרא וילכדה.

כ"ז בו הוסר שם הכתר אשר שם המלך דימטריוס השני על ארץ יהודה [בימי שמעון החשמונאי].

כ"ח [כ"ט] בו ספירת שמואל הנביא ע"ה.

תרנ"ו

Mai 1896. י"א אלחבא 1313.

סיון

מואלו יום ג' שעה צ' וכ"א רגעים וז' חלקים אחר הלחרים

לעברי'			לעברי'			לעברי'			לעברי'		
א	ב	ג	א	ב	ג	א	ב	ג	א	ב	ג
17	16	28	ה	16	13	1	2	May	כ"ט	כ"ח	1
18	17	29	ו	17	14	2	3				2
19	18	30	ז	18	15	3	4	ה' ימי החגבלה			3
20	19	31	ח	19	16	4	5	במדבר			4
21	20	1	ט	20	17	5	6	ערב שבועות			5
22	21	2	י	21	18	6	7	א' דשבועות			6
23	22	3	יא	22	19	7	8	ב' דשבו' (בחור'ל)			7
24	23	4	יב	23	20	8	9	אסרו חג			8
25	24	5	יג	24	21	9	10				9
26	25	6	יד	25	22	10	11				10
27	26	7	טו	26	23	11	12	נשא			11
28	27	8	טז	27	24	12	13				12
29	28	9	יז	28	25	13	14				13
1	29	10	יח	29	26	14	15				14
2	30	11	יט	30	27	15	16				15

מנהגי יום.

בשעות קורין צנתי כנסיות אשכנזים-פרושים מבלת רוח צצרכה על מקרא מגילה ושהחינו כנוי.

צלפת קורין צצהכ"י האר"י (אשר לעדת הספרדים) צקפר חורה המיוחסת להר"י אצוזה (ואשר רק שלש פעמים צנהה יקראו צה), וכל הנמלאים צצהכ"י יעלו לחורה.

הספרדים יושבי ירושלם ילכו להחפכל על קצרי מלכי צית דוד צליון ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטע על קצר שמעון הלדיק ועל שאר קצרי הלדיקים אשר צהכפר ההוא, ואחינו האשכנזים ילכו ציום הזה להשתטע על קצרי מלכי צית דוד.

כל צצעה ימי השלומים שאחר ההג אין אומרים תחנון וודוים.

זכרונות

ט"ו (ט"ז) בוי נירש יוחנן הורקנום את יושבי בית שאן ועמק יזרעאל ויספחן לארץ יהודה.

י"ו בוי לכד שמעון החשמונאי את מבצר בית צור ויגרש את היונים ממנו.

כ"ב בוי בשלו הביכורים מלעות לירושלם בימי ירבעם בן נבט.

כ"ה בוי נהרגו רשב"י ור' ישמעאל ור' חנינה סגן הכהנים.

כ"ז בוי נשרף ר' חנינה בן תרדיו ון וספר תורה עמו.

תרנ"ו

מוצאי 1314. Juni 1896

תמוז

מוולדו יום ה' טעה ג' והי' רגעים וי' חלקים בשחר

לעברי'	ה'תש"ס	ה'תש"ס	ה'תש"ס	לעברי'	ה'תש"ס	ה'תש"ס	ה'תש"ס	לעברי'
1	18	15	27	ז	16	בלה	17	ז
2	19	16	28	ח	17	שבעה עשר בתמוז	18	ח
3	20	17	29	ט	18		19	ט
4	21	18	30	י	19		20	י
5	22	19	1	יא	20	Juli	21	יא
6	23	20	2	יב	21		22	יב
7	24	21	3	יג	22		23	יג
8	25	22	4	יד	23	פנחס מזה"ח	24	יד
9	26	23	5	טו	24	חקי' צט"ו טעו' ומח'	25	טו
10	27	24	6	טז	25		26	טז
11	28	25	7	יז	26		27	יז
12	29	26	8	יח	27	חוקת	28	יח
13	30	27	9	יט	28	יוכ"ק מוקדם	29	יט
14	1	28	10	כ	29	ער"ח	30	כ
15		29		כא				כא
		30		כב				כב
		31		כג				כג
				כד				כד
				כה				כה
				כו				כו
				כז				כז
				כח				כח
				כט				כט
				ל				ל

מנהגים

משבעה עשר בתמוז עד השעה צאצ יאמרו בכל צחי כנסיות וצחי
 ודרשות אשר בארה"ק. קדר הקוני חלות בלצור, הרצה מאחינו יושגי ירושלם
 ילכו לומר החפילות והקירות האלה לפני כותל המערבי.

זכרונות
 מדי בוי (חק"ט) פטירת הר"ר חיים נ' עמר (בעל אור החיים).
 י"ו בוי הובקעה העיר בשניה.

- 5592 לכידת סוריא וארץ ישראל ע"י מחמר עלי פחת מצרים
הדרוזים והפלחים מרדו בהמשלה וירדפו וישללו את היהודים יושבי צפת
5594 וסבירא וחברון
5596 בהכני וחצר האשכנזים אשר בירושלם הושב לידם במקודת פחת מצרים
5597 רעש גדול וחרוב כמעט את עיר צפת (כ"ד טבת)
5599 התישבות הקנזול הראשון לממשלת בריטניא בע"ק ירושלם
5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן
5601 הקמת הדפוס הראשון בירושלם ע"י ר"י ב"ק
5614 בנין בית החולים של שרי בית רוטשילד
5615 התיסדות בית הספר עליוע הערץ סאן לעמעל
ירית אבן היסוד לבתי "משכנות שאננים" (הבתים הראשונים אשר נבנו מחוץ
לעיר, ע"י השר מונטיפיורי מעובין יהודה מירא)
5616 בנין בית הכנסת הגדולה של האשכנזים "בית יעקב" בחורבת ריה"ח
5624 התיסדות בית הספר לבנות עוזלין דע ראטהשילד
5624 מחלת החליירע הפילה חללים רבים בארה"ק
5625 התיסדות בית הספר לעבודת האדמה באחוות "מקוה ישראל" אשר לחברת
כ"ח אצל יפו
5630 בנין בהכ"ז "תפארת ישראל" לעדת החסידים
5632 הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר טאט יושבי ירושלם בעצמם בתשלומים
5635 לספרים (היא חברת מאה שערים)
5639 קנית אדמת פתח תקוה לראשונה ע"י בני ירושלם
5642 התיסדות בית היתומים לגדיבו אשכנז בירושלם
5642 התיסדות בה"ס לחכ"ח בירושלם
5642 התיסדות המושבה ראשון לציון
5643 התיסדות המושבה זכרון יעקב מלפנים סמרין
5643 התיסדות המושבה ראש סנה
5643 התיסדות המושבה מוכרת בתיה היא עקרין
5644 התיסדות המושבות יסוד המעלה ומוכרת בתיה היא עקרין
5644 ביאת המושבות תחת חסות הנדיב
5648 התיסדות המושבה נדרה ע"י החלוצים בני ביל"ו
5649 התחדשות ישוב רמלה
5650 התיסדות בה"ס מצפת ע"י הנדיב
5651 עלית השיירה הראשונה מבני רוס לארה"ק
5652 התיסדות המושבה רחובות
5652 התיסדות המושבה חדרה
5655 מסילת הברזל מיפו לירושלם
ראשית יסוד המושבות בגולן

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולמאן האדיר והמנצח (אלגאזי)

עבד אלהמיר כאן

הוא יום הששה עשר לירח שַׁעֲבֵן של
שנת תר"ב (1842). ויחל בשנתנו זאת ביום
חמשה עשר בשבט.

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום התשעה
עשר לירח אויגוסט (לחשבון הישן) שנת תרל"ו
(1876). ויחל בשנתנו זאת ביום כ"ב אלול.

הפחה וצירי הממשלות בירושלם. וסגני הצירים ביפו חיפה וצפת.

Son excellence IBRAHIM HAKKI PACHA	: פחת עירנו
Th. IPPEN cons. gen.	: אוסטריא
G. C. MINA cons.	: אמליא
E. S. WALLAS cons.	: אמעריקא
von TISCHENDORF cons.	: אשכנז
J. DIKSON cons.	: בריטניה
J. Mertrude cons.	: יו"ן
Diaz MIRANDA cons.	: ספרד
Sitton v. c. (אחינו)	: פרס מ"מ

CHARLES LEDOULX cons. gen.	:	צרפת
A. JACOLEW cons.	:	רוסיה

יפו.

J. PASCAL cons.	:	אוסטריא
ALONZO ag. cons.	:	אטליא
E. HARDEGG ag. cons.	:	אמריקא
S. MOURAD v. cons.	:	אשכנז
H. AMZALAG ag. cons.	:	בריטניה
BULIDIS v. cons.	:	יון
HASSAN cons. (אחינו)	:	פרס
FORMER v. cons.	:	צרפת
N. STRIBULAJEV v. cons.	:	רוסיה

חיפה.

G. SKOPINOWITSCH v. cons.	:	אוסטריא
F. BERTRAND v. cons.	:	אטליא
G. SCHUHMACHER v. cons.	:	אמעריקא
KELLER v. cons.	:	אשכנז
G. SCHMIDT c.	:	בריטניה
GERMAN v. cons.	:	הולאנד
K. DUKAKIS c.	:	יון
G. SKOPINOWITSCH (הנז')	:	ספרד
F. BERTRAND c. (הנז')	:	צרפת
S. CHURI	:	רוסיה

צפת.

MIKLOSEWITZ Ag. cons.	:	אוסטריא
G. COHEN ADSAMI Ag. cons.	:	פרס
I. M. ABU Ag. cons.	:	צרפת

ימי השוק בארץ ישראל.

ג'זה (ע'זה) בכל יום הששי.

ג'נין (עין גנים) בין שכם ומכרה. בכל יום השלישי.

חברון בכל יום הששי.

חיפה בכל יום הששי.

ירושלם בכל יום הששי, שוק לבהמות, (במקום ברכת שלמן) אשר בו יובאו מארבעים עד שמונים פרים ופרות.

יפו בכל יום הששי.

לוד בכל יום השני. שוק לבהמות אשר בו יובאו מלכד פרים ופרות. כבשים ועזים. גם גמלים וחמורים. סוסים ופרדים. וכמאתים פרים ופרות יובאו בכל יום השוק.

מגדל (מגדל) בכל יום הששי, ובו יובאו מלכד בהמות גסות ודקות, גם בגדים וכלים, והוא אחד השוקים היותר גדולים בארץ. עכו בכל יום הששי.

צפת בכל יום הששי שוק לתבואות, (יום השוק הזה נזכר עוד במכתב הנוסע האלמוני משנת רפ"ב הגדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).

רמלה בכל יום הרביעי רק לכהמות.

שכם (נפלוס) בכל יום הששי.

שוק אל חאן סמך למכרה בכל יום השני, גם השוק הזה הוא אחד מהשוקים היותר גדולים אשר בארץ, ומלכד כל מיני הכהמות יובאו בו גם בגדים ושאר חפצים.

המדה והמשקל (ללח וליבש).

- 1 דָּרְהֶם (דרכמא) — 3 גראם.
- 1 אָקִיָּה (אונסה) — 75 דרהם. — $\frac{1}{2}$ פֹּונט — 242 גראם.
- 1 רוטל — 12 אוקיה. — 6 פֹּונט — 2,904 קלוגרם.
- 1 קנטר — 100 רוטל. — 15 פוד — 290, 4 קלוגרם.
- 1 גִּרָה } למדת שמן הזית — 81 אקיה. — 19, 46 ליטר.
 } למדת שמן שומשמין — 65 אוקיה. — 15, 62 ליטר.
- 1 תַּמְנִיָּה מדת התבואה — 8 רוטל. — $1\frac{1}{5}$ פוד — 23,232 קלוגראם (בהכפרים ימדו את התבואה אם בסָאָה — $\frac{1}{4}$ תמניה או בהמָדָה (פָּל) — 4 תמניה.
- 1 דָּרַע (אמה) — 67 סנטימטר.
- (אמת הבנין והקרקע — 75 סנטימטר).
- 1 דונם (מדת הקרקע) — 1600 אמות מרובעות.

ה מ ט ב ע ו ת.

בארץ ישראל וכן בכל ארץ תוגרמה תעבורנה מלבד מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של שאר הארצות, וביחוד מטבעות צרפת, אנגליה ורוסיה.

מטבעות המדינה הם :

- 1 פֶּרָה (1) (פרוטה) — $\frac{1}{4}$ קופ' — $\frac{1}{2}$ סנטיים.
- 1 מִטְלִיק. 20 פרה כסף.
- 1 גרוש (פיאסטר) כסף — 40 פרה: 2 גרוש כסף. (2)
- 1 בשלִיק, כסף סגים. וממנו נמצא גם חצאים.

(1) כעת חדל להיות לה מהלכים והיא יקרת המציאות.

(2) שלשת המטבעות האחרונות יקרי המציאות הם ולכן עלה מה ירם מעט.

1 מנידי (1) וממנו נמצא גם חצאים ורביעים.

1 לירא זהב וגם ממנו נמצא חצאים ורביעים.

2 לירא } שלשה אלה יקרי המציאות בשוק, ורק בבתי הבנק
 1/2 2 לירא } והשולחנים ימצאו. והמבקש אותם יאלץ לזעזוע
 5 לירא } מעט על מחירם.

והנה מפאת סבות שונות עלה בשוק המסחר ערך המטבעות האלה על הערך הטבעי עליהם, וגם הערך הזה איננו שווה בכל ערי הארץ, ושלשה ערכים ראשיים להמטבעות בארצנו: (א) הערך הטבעי מאת הממשלה (ובערך הזה יקובלו בבתי פקודת הממשלה²), הפוסט, התלגראף ומסלת-הברזל) והוא נקרא "סאח" לאמר "שלם".

(ב) ערך הנהוג בבארות, ירושלם וערי הגליל.

(ג) ערך הנהוג ביפו וסביבותיה, ושני ערכים האלה נקראים "שורק" לאמר לא-שלם.

והננו נותנים פה לוח מיוחדל שלת הערכים הראשים של מטבעות מדינתנו, וגם ממטבעות ושטרות של שאר הארצות.

(1) על שם השולטאן "עבד אלמג'יד"

(2) גם הערך הזה איננו קבוע, ויש בתי פקודת מכס ומס (ובכללם גם בית פקודת הפוסט האטומנית וחברת הטאבאק רג'יא) אשר לא יקבלו את המג'די רק בסך 19 גרוש (1 גרוש פחות מהטבעי עליו). וכן יש בתי פקודות אשר יקבלו את הלירא בסך 105 גרוש (5 גרוש יותר מהטבעי עליו) הכל לפי ערך עליית וירידת הזהב.

לוח ערכי המטבעות בחשבון הגרוש והפרושות

א	ב	ג	
10	12	14	מטליק
20	3	3 15	בשליק
20	23	26	מג'די
100	124	141	לירא טורקית
	5 10	6	פֶּראַנק צרפת ואיטליה
90	109	124	נפוליון זהב (20 פֶּראַנק)
	2 20	3	20 קופ' כסף
	15	17	רובל כסף
90	109	124	5 רובל זהב ($1\frac{1}{2}$ אמפריאל)
	130	147	20 מארק זהב
	11	12	פֶּלוֹרין כסף
	21 20	24	מריה-טהרערוואטהלר (שושה)
52	62 20	70	אדום זהב (דוקאט)
	6 20	7 20	שיללינג כסף
	8	9	2 רופיה (הודו הבריטית)
115	137	153	לירא שטרלינג
	25	28 20	דולר ספרדי (חיל עמוד)
109	130	147	5 דולר זהב (אמריקא)
	14 30	17	נייר רובל
	33	37	5 מרק "
	11 20	13	פֶּלוֹרין "
	27 10	30 20	דולר (אמריקא) "

הליכת וביאת מסלת הברזל יפו-ירושלם

ומחיר המסע בהמחלקות השונות.

מירושלם ליפו

מחיר המסע			הליכתה	ביאתה	שמות התחנות
מחלקה II		מחלקה I	קודם הצות בשעות אירופא	קודם הצות בשעות אירופא	
א	ב				
פרו' נרוש סאח	פרו' נרוש סאח	פרו' נרוש סאח	7. 30	— —	ירושלם
3. 00	5. 10	9. 00	8. 05	7. 56	בִּתְיֹר
11. 00	17. 00	30. 00	9. 15	9. 10	דִּיר עֵבֶן
14. 00	21. 30	38. 10	9. 50	9. 45	סענד
19. 00	29. 20	52. 00	10. 30	10. 25	רמלה
20. 00	31. 10	55. 10	10. 40	10. 37	לוד
25. 00	40. 00	70. 20	— —	11. 15	יפו

מיפו לירושלם

			אחר הצות		
			12. 20	— —	יפו
6. 00	9. 10	16. 10	1. 3	12. 55	לוד
7. 00	10. 20	18. 30	1. 20	1. 10	רמלה
12. 00	18. 20	32. 20	2. 08	2. 02	סג'ד
15. 00	23. 20	41. 20	2. 35	2. 29	דִּיר עֵבֶן
22. 00	35. 00	61. 30	04. 00	3. 55	בִּתְיֹר
25. 00	40. 00	70. 20	— —	4. 30	ירושלם

סדרי הפוסט והתלגרף.

שני בתי פקודות פוסט בעירנו, הטורקית והאוסטרית, וכשניהם נוהג כל חוקי הפוסט הכללי וסדריו.
מחיר כל מכתב במשקל 15 גרם 1 פיאסטר סאח, וכעד הכתבתו (ריקוטאנדאמיאן) ג"כ 1 פיאסטרה, ומחיר הכרטיס²⁰ פרוטות.
בעד דברים נדפסים ודוגמאות, כל 50 גרם 10 פרוטות סאח.
הפוסט תבוא לפה מאירופא ואמריקא בכל יום השנה השלשי, הרביעי והששי.

מכל ארצות אירופא (מלבד רוסיא), אמריקא ומצרים וערי החוף בתוגרמא יכולים לשלוח ע"י פוסט אוסטרית, שמרי המחאה של הפוסט עד סך 1200 פראנק, והוא ישולם בבית פקודת הפוסט הנזכר. וכן יקבל הפוסט האוסטרית כסף עד הסך הנז' להגיעו להמקומות הנזכרים. אולם השולח מחו"ל מכתב כסף (כטוח על הסך המונח בו), לא ישולח המכתב לידי בעליה, רק ישאר בבית סוכנת האניות ביפו, ואך אחרי אשר ישלח בעל המכתב בחזרה את ההודעה, חתומה בחתימת ידו כי קבל את הכסף, אז ימסר הכסף לידי בא כחו ביפו, ועי"ז יעלה על מכתבים כאלו הוצאה מעטה. וכן לא יקבלו הפוסטין מפה מכתבי כסף בטוחים ומשלחיהם נאלצים לשלחם לאחד הסוכנים ביפו, והוא ימסרם לבית הפוסט, והדין הזה נוהג גם במשלוח והכאת פוסט־סקטים. אולם הפוסט הטורקי תביא ותשלח מפה צרורות כסף לכל ערי הארץ.

הפוסט תלך מפה בימים קבועים בשבוע, לאמר, יום אחד קודם יציאת האניה מיפו לאלכסנדריא.
מפה ליפו, ומיפו לירושלם וכן לכל הערים והכפרים אשר על תחנות מסילת הברזל תלך הפוסט הטורקית בכל יום, ומחיר

כל מכתב ¹ פיאסמער סאח. לעזה תלך דרך יפו, וליתר ערי ארה"ק אך פעם אחת בשבוע.

בתי פקודת שני הפוסטין פתוחים בכל יום לקבל מכתבים ולמסור המכתבים שבאו לבעליהם. ולמען ידעו הקוראים את סדרי הליכת הפוסט ברור יום יום הננו נותנים פה

לוח הליכת הפוסט בכל יום ¹ מימי השבוע.

שבוע א' (ד'—י"ג תשרי).

יום ראשון. יפו וכל הערים אשר על תחנות מסלת הברזל.
יום שני. בארות, מסינא, אומיר, קנסמנמינופול (ומשם

לאירופא, אך הליכתה מתאחרת) דמשק, ארם צונא.
יום שלישי. אלכסנדריא, קאנסמנמינופול, אירופא.

יום רביעי. מצרים, קאנסמנמינופול, אירופא, עזה, שכם וערים הסמוכות לה.

יום חמישי. בארות.

יום ששי. יפו ותחנות מסלת הברזל.

יום השבת סוריא, קאנסמנמינופול ואירופא, שכם, צפת, מכריא; נאצרא וערים הסמוכות להן.

שבוע ב' (י"א—י"ז תשרי).

יום ראשון. יפו, עזה, בארות, אומיר.

יום שני. מצרים, אירופא.

יום שלישי. מצרים, קאנסמנמינופול ואירופא.

¹ הפוסט החולקת מפה תבוא ליפו ביום המחרת. יתפוסט דבאה לסה הבא ליפו ביום שלפניהו ולכן ליושבי יפו הליכת הפוסט יום אחד מאוחר, וכיאת הפוסט תמיד יום אחד קודם מהימים הרשומים פה.

יום רביעי בארות, עזה, ישכם וערים הסמוכות לה.

יום חמישי מצרים ואירופא.

יום ששי יפו ותחנות מסלת הברזל.

יום השבת סוריה, קאנסטנטינופול, אירופא, ישכם, צפת, מכריא,

נצרא וערים הסמוכות להן.

ובסדר הזה היא הולכת חלילה שבוע בשבוע.

ה ת ל ג ר ה

תלגרמים בשפות אירופא לא יקובלו רק עד השעה הרביעית

אחרי הצהרים, ובשפת ערבית כל היום ושתי שעות מהלילה. מחיר

התלגרמים הוא בערך זה: כא"י וסוריא ²⁰ פרושות סאח המלה, וביתר

ערי ארץ תוגרמא ¹ פיאסמער המלה, ובהוספת שכר חמש מלים.

מחוץ למדינה יפרד המחיר לפי סדר הארצות בערך זה, מבלי

כל הוספה על מספר המלים.

מחיר הדפשיין לכל ארצות התבל.

ש א ר ח ל ק י ה ת ב ל

בעד כל מלה בעלת 10 אותיות או 3
מספרים.

פראנק		אוסטרליה
11, 44		
2, 45		אמריקא הבריטית
1, 20		בושהיר
8, 32 ^{1/2}		ברזיליה
3, 23		הודו הבריטית
12, 89		זעלאנד החדשה
8, 89		חינה
6, 89		יפוא

מ ד י נ ו ת א י ר ו פ א

בעד כל מלה בעלת 15 אותיות או 5
מספרים.

פראנק		אוסטרליא ואונגריא
0, 46		
0, 48		אמליא
0, 67		אלג'ריה
0, 55		אשכנז
0, 38		בולגריה
0, 60		בלגיה
0, 38		בוסניה והרצגובינה
0, 76		בריטניה

13. 89	יֶפֶן	0. 69	גבר למאר
6. 14	מֶלֶאקָא	0. 60	דנמרק
3. 3	מינעטוטא ארצות הברית	0. 60	הולאנד
3. 10	טאניטובא	0. 96	מריפולי המערבית
2. 75	מיסיפי	0. 38	יון
9. 39	מֶקָא (הודו הפורטוג')	0. 42	א"י ארץ יון
1. 1	מצרים מערכה א'	0. 60	לוקסעמבורג
1. 25	מצרים מערכה ב'	0. 69	מלטא
1. 50	מצרים מערכה ג'	0. 83	מרוקא
6. 89	סימטרא	0. 38	מונטוניגרא
6. 33	סינגאפור	0. 72	גרועניה
5. 39	פענאנג (א')	0. 38	סרביה
1. 35	פרס	0. 69	פורטוגאל
3. 48	ציילאן	0. 56	צרפת
3. 40	קולומביא הכרימית	0. 43	רומניא
2. 65	קולומביא (נ'א)	0. 72	רוסא
	קורע (חצי אי בין הים	0. 69	שוועדיא
15. 69	הצהוב וים ח'ינא)	0. 51	שווייץ
5. 39	קישנשין	0. 65	שפניה
3. 50	תמן ח'ניאז	0. 67	תונס

ערי הארץ ומספר יושביהן.

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערכה נחלקת במצבה המדיני לשלושת ערי פלך פאשאליק, והן : ירושלים, עכו ושכם. שתי האחרונות עומדות תחת פקודת עיר-החבל (וואליאט) דמשק.

אולם ירושלם עומדת רק תחת פקודת הממשלה הראשית אשר בערי
הבירה. גבער הירדן מזרחה יש רק עיר פלך אחת היא העיר
קיראק (קיר-מואב)

ערי המחוז¹ (קאימקאמליק) ושאר הערים
אשר בפלך ירושלם.

ירושלם (אל-קודש). מספר יושביה 45420. בו: יהודים
28112 (מהם אישכנזים 15074, ספרדים 7900, מערבים 2420,
גוזים 670, בוכארים 530, תמנים 1288, פרסים 230), מושלימים
8560, נוצרים 8748, (מהם ארמנים 695, יונים 4625, כושים 105,
סורים 23, פרושטנטים 645, קתולים 2530, קופטים 125).
חברון (אל-חליל)² עיר המחוז. מספר יושביה 14295. בו:
יהודים 1429 (מהם ספרדים 810, אישכנזים 619), מושלמים
נוצרים 26.

יפו עיר המחוז. מספר יושביה 17718. בו: יהודים 2970
מהם ספרדים 1210 אישכנזים 1760, מושלימים 11630, נוצרים
3113 (מהם ארמנים 159, אישכנזים בני ההכל 490, יונים 1560,
לטינים 639, מארוניטים 210, קופטים 55).

עזה (אל-גאזה) עיר המחוז. מספר יושביה 17675. בו:
75 נפשות מאחינו (אשר נתאחוזה מחדש זה כעשרה שנים).
460 נוצרים והגוברים כלם מושלימים.

בית לחם. מושב מנהל (מודיר). מספר יושביה 6647.
בו: נוצרים 6627 (מהם קתולים 3880, יונים 1910, ארמנים 810).

¹ בערי המחוז יושב ממלא מקום פחה (קאימקאם) ובהערים הפשוטות יושב
מנהיג (מודיר)

² "ה א ה ו ב" עלישם אברהם אבינו הקבור בה, אשר המחמדים והארוהו בשם
הליל-אללא (אהוב ד').

פרוטסטנטים 27). מושלימים 20. (שלשה יהודים, אחד רופא ושנ
אומנים ישבו בימי החול בגפם וכשבתות ויו"ט ישובו ירושלימה).
בית-ג'אלא (גלה) מושב מנהל. מספר יושביה 3060 כלם
נוצרים בני אמונות שונות.

רמלה מושב מנהל. מספר יושביה 9611. בו : יהודים
166. מושלימים 8350. נוצרים 1095 (מהם יונים 880. פרוטסטנטים 45)
לוד¹ מושב מנהל. מספר יושביה 7689. בו : יהודים 14.
מושלימים 5450. נוצרים 2225 (מהם יונים 2180.
פרוטסטנטים 100).

יריחו- מושב פקיד צבא (אגא). בה יושבים כשמונים
משפחות מושלימים ומשפחות אחדות נוצרים וזה כשנתים התאחו
בה ישיה יהודים בלי בני ביתם והמה מחזיקים חנויות מכל
מיני סחורה .

ערי המחוז ושאר הערים אשר בפלך עכו.

עכו (עיר מבצר). מספר יושביה 10565. בו : יהודים 215
(כלם ספרדים). מושלימים 7100. נוצרים 3250.
חיפה עיר המחוז. מספר יושביה 7800. בו : יהודים 810
(מהם ספרדים 650. אשכנזים 160). מושלימים 3250. נוצרים 3740.
צידון (צידה) עיר המחוז. מספר יושביה 12270. בו :
יהודים 780. מושלימים 8300. נוצרים בני אמונות שונות 3160.
טבריא (טַבְּאִרְיָא) עיר המחוז. מספר יושביה 6050. בו :
יהודים 3200 (מהם ספרדים 1620 אשכנזים 1580). מושלימים
1500. נוצרים 350.

1) בלוד נוסד לפני שלש שנים קהלה קטנה אך אחרי זמן מעט
נתבטלה, ושלוש משפחות היושבות בה ילכו להתפלל וגם משתמשים בכל צרכי
הקהלה מרמלה הסמוכה לה.

צפת (סאפד) עיר המחוז. מספר יושביה 12820. בו :
יהודים 6620 מהם אשכנזים 4500. ספרדים 2120. מושלימים
5100. נוצרים 1100.

נצרה עיר המחוז. מספר יושביה 9500. בו : מושלימים 3000
נוצרים (בני אמונות שונות) 6500.

יהודים אין בה כלל, ולפני שנתים הושיבה חברת
"למען ציון" יהודי אחד חייט בעל משפחה גדולה
וחפצה הי' להושיב בה עוד מספר יהודים, ויושבי
העיר הראו להיהודי פנים מסכירות, אך האיש הזה
מת אחרי זמן מה וע"ז נתבטל הישוב.

גינין (עין ננים) עיר המחוז. מספר יושביה 3220 וכלם מושלימים.
באשאן (בית-שאן) מושב פקיד ראשי של נכסי השולטן
יר"ה (גי'פמליק) כפר קטן, ובה יושבים כשלוש עשרה יהודים
ספרדים מיושבי צפת.

טאנטור (דאר). בה משפחות אחדות מושלימים.
וכששה ושמנים יהודים העובדים בהמוגנה, ומהם שתי
משפחות יושבות כאחוזות הנדיב.

שיף-עמר (היא שפרעם מושב הסנהדרין). מספר יושביה
2470. בהם מושלמים; נוצרים ודרוזים, ושלוש עשרה משפחות
מאחינו היושבים בהמוזן קדום מאד, מהם עובדי אדמה ומהם
עוסקים באומנות ומסחר.

פקעין. כפר קטן ובו יושבים מלבד מושלימים גם כעשרים
משפחות אכרים יהודים עוד מזמן קדום מאד.
ערי המחוז אשר בפלך שכם.

שכם (נאבלוס) מספר יושביה 21110. בו : יהודים 120,
נוצרים 670. שמרונים 110. והגותרים כלם מושלימים.
תל-כרם עיר המחוז.

בעבר הירדן מזרח.

עיר הפלך קיראק (קיר מואב) מספר יושביה 4150. החלק הרביעי מהם נוצרים. וכעת יושבים בה שישה יהודים אומנים (כלי בני ביתם).

סאלט (רמות-גלעד) עיר המחוז. מספר יושביה 3500. החלק החמישי מהם נוצרים. ובה יושב יהודי אחד עם בני ביתו והוא סוכן אוצר הממשלה (ומחזיק אצלו שו"ב). מידבא מושב מנהל. בה יושבים כמאתים משפחות נוצרים יונים ורומים ולכל אחת מהם כנסיה ובית ספר, ושני יהודים (אב ובנו) התאחזו בה זה עתה לרגלי מסחרם.

המושבות ומספר יושביהן.

בסביבות יפו.

ראשון-לציון (עיונא) תחת חסות הנדיב הנודע. מספר יושביה 380 נפש. שטח אדמתה הוא 6600 דונאם.

מזכרת בתיה היא עקרון (עקר) תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 149. שטח אדמתה הוא 4090 דונאם.

פתח-תקוה (אמלבש) כשליש מיושביה תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 648. שטח אדמתה הוא 13850 דונאם.

גדרה (קטרא) תחת חברת חו"צ. מספר יושביה 96. שטח אדמתה הוא 3000 דונאם.

ואדי-חנין. מספר יושביה 76. שטח אדמתה הוא 1500 דונאם. קסטיניה נקנתה מאת הנדיב. מספר יושביה 47, וכעת הועבדה לחברת חו"צ בעד הפועלים. ובשנת תרנ"ז אחר עבור שנת השמיטה יתאחזו בה.

רחובות (דוראן) כמחצית ממנה שייכת לחברת מנוחה ונחלה. מספר יושביה 135. שטח אדמתה הוא 10500 דונאם.

בסביבות חיפה

זכרון יעקב ובנותיה אם אלג'מאל ושווייא תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 570. שטח אדמתה הוא 16000 דונאם. חודרה מספר יושביה 142

בסביבות צפת.

ראש-פנה תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 315. שטח אדמתה הוא 3333 דונאם.

יסוד המעלה תחת חסות הנדיב. מספר יושביה 95. שטח אדמתה הוא 2200 דונאם בערך.

משמר הירדן תחת חסות חברת הו"צ. מספר יושביה 72. שטח אדמתה הוא 2220 דונאם

עין זיתון שייכת להנדיב ונעבדת ע"י פועלים שכירי יום. בעבר הירדן מזרחה

גולן בבשן (ג'ולאן) שטח אדמתה כשבעים אלף דונאם. אדמת בוססוס. אדמת בוטימא. שטח אדמתן 25000 דונא. בשלשת האחוזות הגדולות האלה החלו בעת לעסוק בנטיעות ובעליהן יתאחזו בהן בקרוב.

א ח ו ת.

מקוה ישראל (אצל יפו) ביה"ס לעבודת האדמה אשר לחברת כ"ח. שטח אדמתה הוא 2780 דונם בערך.

רמה (נבי סמואל) בה התאחזו בשנה הזאת שלש עשרה משפחות יהודים תימנים.

מוצא (קאלאניא) בה נתאחזו בחורף העבר 4 משפחות.

האחוזות אשר עוד לא נתישבו ולא נעבדו.

כפר סבא הוא כפר אנטיפמארס (כשלש שעות מיפו)

שטח אדמתה הוא 7500 דונאם.

סעג'ירא שטח אדמתה כעשרת אלפים דונאם.

חלק
המאמרים

דינים אחדים מחוקי ממשלתנו יר"ה:

ממשלתנו הרוממה לא תפלה בין איש לאיש, ולא תבכר את פני בן דתה על פני בני דתות האחרות, ושווי זכויות שלמה לשוררת בה. — כל עדה תוכל למלאות אחרי חוקי דתה ומנהגיה בגלוי ולבנות לה בתי כנסיות ובתי ספר באין מפריע.

על כל עדה החוסה בצל ממשלתנו הרוממה, החוב לבחור לה ראש ורב לנהל את כל עניני העדה בנשמויות וברוחניות, והממשלה תכירנה ותאשרנה במאמר מלך מיוחד ותאציל מהודה עליו. הרב לעדת היהודים יקרא בשם הכבוד יחכם באשי, ובכל עת אשר תבחר לה העדה רב חדש, יקבל מאמר המלך המאשר ומקים את כהנתו ותעדהו בפתיל כסף (לצנוף במצנפתו) ומעיל מרוקם בחושי כסף; ושני סריסים אשר מטות עם גולת כסף בראשם ילכו לפניו בכל עת צאתו ובואו, והוא עומד במעלה אחת עם ראש כנסית הנוצרים (פאטריארך). וכן החוב על כל עדה לבחור איש אחד היודע ומכיר את כל בני העדה ל"ג בחר" (מִחְתָּר), אשר יצא ואשר יבא לפניהם, הוא יגבה את כסף המסים ויביאם לאוצר הממשלה, ועליו לראות כי בני עדתו ימלאו את כל חובות הממשלה המוטלים עליהם, ועל חתימתו וערכותו לתסמוך הממשלה בנתינת כתבי תעודה לנוסעים, תעודות ההולדה, שמרי מקנה וכדומה.

בכל בתי מועצות הממשלה והעיר יבחרו חברים מבני
העדות השונות.

חיל צבאה תקח אך מבני המחמדים, והיהודים והנוצרים
ישלמו במקום עבודת הצבא מס שתי מג'ידיות לשנה לכל בן זכר
מלבד מס הצבא יש עוד שני מסים המוטלים על יושבי
הארץ בעלי מסחר, והם : א) מס המוטל על מוכרי יין; יין שרף,
ומבאק. הראשונים ישלמו בעד כתב הרשיום עשרים למאה משכר
החנות לשנה, והאחרונים לידא טורקי לשנה (לאוצר חברת
הרג'). ב) מס המוטל על קוני ענבים בעת הכציר לעשות מהם
יין למכירה, והוא 19 גרוש סח מכל מאה קילגראם ; ובשלחם
אח"כ יינם לחו"ל יושב למו חצי המכס אשר שלמו; בחזרה ורשות
לכל איש פרטי העושה יין לצורך ביתו, לקחת 2 קאנטאר, ענבים
מבלי כל מכס, ורק עליו לשלם מג'ידי וחצי לכל קאנטאר בעד
היין שרף אשר יוצא מהחרצנים והזנים. שאר מיני המסים
מוטלים על תוצאות האדמה, הבהמה, הקרקעות והבתים
(ורקה), החפצים הנכנסים והיוצאים, כאשר נבאר :

א) מס התבואה והבהמה (עשר). כל אכר
מחויב לתת מעשר מתבואת שדהו, ומפרי עצייו, וכן מהבהמות
אשר יולדו לו בהשנה הזאת, מכס להממשלה. הממשלה תחכיר
את המס הזה בחכמה, והאכר לא יוכל להכניס את תבואותיו
הגרנה בטרם קבל החוכר את חלקו. וזה כשגתים הגדילה
הממשלה את המס הזה בשנים וחצי למאה לכלכלת בתי הספר
הנוסדים בהכפרים.

ב) מס הקרקעות והבתים (ורקה). המס הזה חל
בין על אדמת בור ובין על אדמה זרועה אשר בעליה ירמו
מתבואתה מס המעשה, והוא נערך לפי ערך שווי הקרקע או הבית
על פי האופנים האלו :

הבתים אשר שוים הוא פחות מעשרים אלף גרוש סאה,
על בעליהם לשלם חמשה אחוז מאלף, אם עומדים הם לשכירות,
וארכעה לאלף אם בעליהם בעצמם יגורו בהם. הבתים אשר
מחירים מעשרים אלף גרוש ולמעלה, העומדים לשכירות, עשרה
אחוז מאלף, ואשר בעליהם יגורו בהם שמונה לאלף.

שלוש ערים בערי תוגרמא פטורות ממס הבתים והקרקעות,
ואלו הן: ירושלים, מדינה ומפכה, אך הפטור דאח נזהג רק בהבתים
אשר בפנים החומה.

ג) מס החפצים הנכנסים והיוצאים. מהחפצים
היוצאים משלמים, אך אחד למאה, ומהחפצים הנכנסים (גם
חפצים ישנים בכלל) משלמים שמונה למאה לפי הערכה אשר
יעריכום פקירי המס, אולם הרשות בידי בעלי החפצים לתת את
המס בחלק מחפציו, ועל יין שרף משלמים מלבד המכס הנזכר
גם $37 \frac{1}{2}$ סנטים לכל ליטר. החפצים הבאים לבתי החסד והספר
אשר להעדות השונות, פטורים ממכס בחסדי ממשלתנו יר"ה.
וכן לצירי הממשלות השונות, הזכות לקבל חפצים ולשלחם
החוצה מבלי מכס.

על פי החוק לא יוכל כל איש להכנס תחת חסות
ממשלתנו יר"ה כלתי אחר ישבו חמש שנים רצופות, אחרי
היותו בר דעת, באחת מערי תוגרמא. אולם הממשלה תקבל
לפעמים גרים תחת חסותה אף אם לא נתקיים בהם החוק הנזכר,
לפנים משורת הדין.

כל בני הארצות השונות יכולים להאחז בארץ, והרשות
בדם לרכוש להם אחוזות אדמה ובתי חומה, ולסחור אותה באין
מפריע, והמה עומדים תחת חסות צירי ממשלת ארצם, ולכן לא
חל עליהם גם מס חצבא. כל ריב ומשפט אשר יהיה בין שני

אנשים בני ארץ אחת, על פי חקי ממשלתם יחרץ משפטם, ואם יהיה ריב בין בן ארץ אחת ואחד האזרחים, או ידונו הדין על פי חוקי ארץ תוגרמא יר"ה, אך ממשלת תוגרמא לא תוכל להזמין לדין, והשוטר והתוגרמי לא יוכל לבוא כלל לביתו מבלי רשות ציר ממשלתו, ובעת המשפט יבוא המתורגמן אשר לבית מועצות ממשלתו לעמוד לימינו. אולם בכל הדינים והסכסוכים הנוגעים בקרקעות וכתים, תורה אחת ומשפט אחד לנר ולאורה הארץ.

דיני האחריות והבנינים.

שני מיני אחיזה נהנים בארץ :

(א) אֶרֶץ מְלָךְ, או אדמת הבעלים, לאמר אדמה אשר בעלה שלם מחירה בכסף מלא. אדמה כזאת היא רכוש הבעלים ואין בכח הממשלה להפקיע אותה ממנו אף אם יביר אותה זמן רב, ובעלה יכול לבנות עליה ולשנות פניה כחפצו מבלי שאול את פי הממשלה, ואדמה כזאת היא רק אדמת הערים והכפרים סביבותיהם.

(ב) אֶרֶץ מִירִי או אדמת הממשלה, לאמר אשר בעלה לא קנה אותה בדמים רק בחזיק בה או נתן ולו מאת הממשלה בזמן מן הזמנים. אדמה כזאת אם הבירה בעלה עשר שנים רצופות תשוב להממשלה, וכן לא יוכלו לבנות בה בתים במרחק יותר מחצי קילאמטר מעיר או כפר בנוי, מבלי רשיון מיוחד מעיר הבירה. קיום המכר תצא לפעולה בדרך זה : המוכר קרקעות או בתים יגיש מכתב בקשה לכבוד הפחה, כי חפצו למכור את אחוזתו, והפחה שולח את מכתב הבקשה להמג'לש אלמאכא (בית פקודת הנכסים), והם מעינים בשטרי המקנה של המוכר,

אם לא יש עליהם כל ערעור, ואם המוכר שלם כל המסים המוטלים על הנכסים, ואם אינם ממושכנים או הקדש, ואם הכל על נכון, אז יבואו המוכר והקונה בעצמם או באי כחם (בשטר הרשאה עשוי כחק) לבית פקודת האיברה ובפני הפחה המופטי (כהן הדת) והקאדי (שופט) יודה המוכר כי בחפצו ורצונו הטוב הוא מוכר את אחוזתו להקונה בסך המבואר. וכבר קבל את הכסף, או הקונה משלם לו את הכסף לפני השופטים, וההודעה הזאת (מצדקה) תכתב בספר והיא גמר המכר, ואח"כ ישלחו כל הכתבים שנית לבית פקודת הנכסים הגז', ומשם ינתן להקונה שטר מקנה (קושאן) אשר בו מבואר מדת האחוזה ומצריה, ועל הקונה לשלם אחד למאה ממחיר אחוזתו מאדמת מולך, וחמשה למאה מאדמת מירי, (בהאחרונה רק על פי שומת שמאי הממשלה) מס להממשלה.

על פי חוק קדום הנהוג בארץ תוגרטא, ישימו פקידי הנכסים את לבם רק להמצרים, לא אל המדה המבואר בשטר המקנה, ולכן הקונה אחוזה יתבונן היטב על המצרים המבוארים בהשטר המקנה של המוכר, ועל פיהם יחשוב את מדת גחלתן, ופקידי הנכסים נזקקין לבעל האחוזה לשלוח מהנדס הממשלה למדוד את אחוזתו לפי מצריה, על פי המדידה הזאת ישנו את מדת האחוזה בשטרי המקנה.

דיני בר-מצר נוהג גם עד היום בארץ, וכל איש יכול להניא את שכנו הקרוב אליו מלמכור את אחוזתו לאיש זר, ומישך שנה אחרי מכר האחוזה יוכל הבר-מצר לבטל את המכירה, ולכן טוב כי הקונה אחוזה יקבל מאת שכניו בני המצר, שטר, כי מוחלים הם על זכותם, או יעלה מחיר האחוזה בשטר המקנה, למען יהיה בטוח כי בני המצר לא יערערו עוד. באדמת מירי הרישות לכל איש להחזיק אדמה חרבה אשר

לא החזיק בה איש עד היום, ולכן האיש הקונה אדמה, ואצל אחד ממצריו נמצא אדמה נמושה וכול להחזיק בה, אם מבלי שאל את פי זקני הכפר והממשלה, ואחרי אשר יעבור אותה שנה או שנתים, יתנו לו פקדי המלכות שטר מקנה כי אחזתו היא, ועליו לשלם רק את מס הקרקעות.

כל בעל אחוזה אשר לו שטר מקנה מאת הממשלה מוכרח הוא באחזתו כי איש אחר לא יוכל לזרעה או להשתמש בה מבלי רשותו; ואם בא איש וזרע את אדמת רעהו תבואה או ירקות וצמחי הרשות בידי בעל האדמה לאמר להזרוע שלא ברשות, עקור תבואתך וצא. וכן מחויב כל איש לשמור את בהמתו לכלי תלך לרעות בין הכרמים ושדי התבואה של רעהו, מעת צמיחת התבואה עד כלות הקציר, והאיש אשר לא ישמור את בעירו, מחויב לשלם לבעל השדה את נזקו כאשר ישית עליו. בבית פקודת הנכסים יוכל כל איש למשכן את ביתו לעשותה אפותיקי לבעל חובו, ברבית עד 9% על משך זמן ידוע, ואם בכלות הזמן לא שלם את חובו ימכר הבית, אחרי עבור שלשים יום מיום ההכרזה, לכל המרכה במחירה לשלם לבעל החוב את הקרן והרבית, רק מיתומים לא יוכל לתבוע רבית. גם דיני הקדשות נוהג בארץ, וכל איש יוכל להקדיש את ביתו לכל מפעל חסד אשר ירצה, ויכתב בבית פקודת ההקדשות, כי האחוזה הזאת היא הקדש (נקָה) בעד עדה או חברה פלונית, ואז לא יוכל עוד לא הוא ולא יורשיו למכור את האחוזה הזאת לעולם.

מאמר-המלך הגדול
שולטאן עבד אל מג'יד חאן.
המבטל את דבר עלילת הדם.

ואוסר להזכירה בכל רוחב מלכות תוגרמה האדירה.

תורגם מטורקית לעברית

ע"י אברהם שלום לבית יחזקאל.

את מאמר-המלך הזה הוציא השולטאן הגדול
עבד אל מג'יד חאן בשנה השניה למלכו, היא שנת אלף
ומאתים וחמשים ושש להג'רה (תר"א) אחרי אשר העלילו
הנוצרים בעיר דמשק ורודוס את העלילה הבדויה הזאת על
היהודים, והנאשמים מהאי רודוס הובאו לעיר בירת המלכות
ושם הקרום חוקרי הדין והשופטים, ויוכחו לדעת כי אין כל
יסוד להעלילה הזאת. (ע"פ בקשת השר משה מונטיפיורי
ז"ל אשר בא לקאנסטאנטינאפאל בשובו ממסעו למצרים
לבקש משפט אחינו האומללים בדמשק), ואת העתק מאמר-
המלך הזה אשר מסר חוד מלכותו השולטאן יר"ה לידי השר,
קדם בידי שופט עיר הבירה, וישלחהו ירושלימה לידי ראש
הרבנים הר"ה ג' וכו' כמוהר"ר אברהם חיים גאגין ז"ל
חכם-באשי, והוא מהר לקים אותו בבית המשפט אשר
בירושלם, והוא נמצא עד היום בידי נכדיו הי"ו.

מתאים עם עצם הפירמאן העקרי המרומם
 ע"ה⁽¹⁾ מחמד תיפיק השופט בעיר הבירה הרבה

(מקום החותם)

בהגיע הכתב הזה החתום בחותם הממלכה
 הרוממה אשר יצא ע"פ משפט עצם הכבוד וההוד,
 מרים גם הדת והאמונה, יורש חכמת הנביאים
 השלוחים המצוין ברוב השתדלותו בעד האמות, הוא
 אדוננו השופט הגדול בשופטי המוסלמים, והנשא
 בפקידי עם המיוחדים⁽²⁾ אשר בעיר הבירה⁽³⁾, יקדע: כי
 שמעתי את העלילות והשקרים אשר בדו בני יתר
 האמונות על היהודים החוסים בצל ממשלתי הרוממה
 היושבים בעיר דמשק ובאי רודוס. גם שמעתי את
 העול ואת החמס אשר עשו לאחדים מהאמללים
 הנדכאים האלה, בסמכם על הדעה הכוזבת אשר
 פשטה בין ההמון ודלת העם, כי היהודים עשו
 להם למנהג מרגל להמית נפשות אדם
 ולהשתמש בדמם כחג המצות אשר להם. וכבר
 הובאו אל חצר מלכותי מתי מספר מיושבי
 אי רודוס, והשופטים הוציאו את משפטם
 לאור צדק ואמת, וינקו אותם מכל אשמה, כדת
 החקים הנאמנים והאמתים. גם בלעדי זאת אם

⁽¹⁾ עבד ה'.

⁽²⁾ כן יקראו המושלמים את עצמם על אמונתם ביוחד ד'.

⁽³⁾ הוא השיך אל אסלאם (ישאכני הדת).

נשים את לבנו אל הראיות וההוכחות החשובות
והנאמנות אשר התבררו על ידי לומדי ספרי הדת
הזאת. נִנְכַּח לדעת כי לא רק שדתם תמנעם
להשתמש בדמי אדם, כי אם גם תאסר עליהם
אסור חמור להשתמש אף בדמי החיות. ועתה יען
ראינו כי החשד והעלילות אשר היו עליהם,
המה שקרים בדויים, וצדקתם בדבר הזה גלויה
וידועה לכל, לא יכן לפני להרגיזם ולצערם על אדות
דברים בשלים כאלה. וחובה מוטלת להגן
עליהם ולשמרם ולסעדכ, כי הזכיות אשר זכו בהם
כל האמות החוסות בצילי כפי המאמר המהלל אשר
נקרא בה' ^{לְחֻמָּה} (1), המה חלים בלתי ספק
גם באומת היהודים. והיתה האומה הזאת אשר
התאחזה בכל מדינות מלכותי הרוממה ותתישב
בהן לבטח, כפי נדיבת רוח שלטוני הרם והמגין
על החוסים בי, ראויה להשיג את הַחֲסוּת ואת
השמירה המעולה כיתר האומות החוסות בצל
ממשלתי הרוממה. ועתה רצון וחפץ שלטוני,

(1) הוראת המלה הזאת היא "היכל השושנים", ובשם הזה יקרא ההיכל אשר
בו נקרא מאמר המלך הנערץ ע"י המשנה הגדול (גראנד-וויזור) רשיד-פחה
בשנת 1248 להג'ירה (תקצ"ג) לפני כל שרי המלוכה וראשי הצבא, החכמים
וידועי העתים וצירי הממשלות הצבאיות. במאמר המלך הזה נתנה שוויוניות
שלמה לכל העמים השונים החוסים בצל השולטן יר"ה, ובו בווארו גם חוכיות
הפרסיות אשר לכל בני האמונות והדתות השונות אשר בארץ הזאת.

שלא יהיה לשום איש הזכות לערער עליהם בין
בדבר מלאותם את מצות דתם ובין בדבר בשחתם
וחסותם אשר נתנו להם.

וַיֵּצֵא דְבַר־מַלְכוּתִי זֶה כְּפִי חֲפָצִי וּרְצוֹנִי
הַמְהַלֵּל, אֲנִי מֶלֶךְ הַמְּלָכִים. וַיִּנְתֵּן הַמַּאֲמֵר הַנֶּעֱלָה
הַזֶּה בְּיַדִּי הָאוֹמָה הַזֹּאת.

ובגלל אשר נודע אמתת הדבר הזה
לאדוננו הנזכר¹, נעתק דבר מלכותי גדל היקר
והעז, וַיִּקְּם בַּפִּנְקָס בֵּית הַמִּשְׁפָּט, לְמַעַן יִמְהָרוּ
וַיִּזְדָּרוּ עוֹשֵׁי רְצוֹנִי לְקִים אֶת כָּל הַכְּתוּב בּוֹ.
וּלְמַעַן לֹא יִפּוֹל בְּשׁוּם זֶמֶן דְּבַר מִתְנַגֵּד לַהֲמַפּוֹרֵשׁ
בְּדַבַּר מַלְכוּתִי הָרֶם הַזֶּה, נִמְסַר הַמַּאֲמֵר הַנֶּעֱלָה הַזֶּה
בְּיַדִּי הָאֹמָה הַנּוֹכֶרֶת לְמַעַן יִשְׁמֹר וַיִּקְוִים רְצוֹן וְחֲפָצִי
מַלְכוּתִי הָרֶם.

ועתה הנני מתכבד להודיע כי כאשר יגיעו דברי
אלה, יַעֲשֶׂה כְּכֹל הַכְּתוּב בְּכֹתֵב מַלְכוּתִי אֲשֶׁר הִכָּל
חִיבִים לְקִימּוֹ וּלְמִלְאוֹת אַחֲרֵי דְבָרָיו.
כֵּן יִהְיֶה וְכֵן יִקּוּם וַיִּסְמַךְ עַל חוֹתְמֵי הַמֶּרְמֶם.

נכתב בראשית חדש רמצי'אן המבורך
בשנת אלף ומאתים וחמשים ושש.

בְּרִשְׁיוֹן הַדָּת נִעְתַּק וְקוּיִם בַּפִּנְקָס בֵּית הַמִּשְׁפָּט בִּירוּשָׁלַם.

[1] הוא השיך אל אסלאם ראש כהני הדת הנזכר בראש המאמר:

נב מבריא. ⁽¹⁾

ויהי בימי שולטאן מחמוד המולך בכל תפוצות ערי
טורקיא, בשנת התיק ל'צירה. העיר ה' את רוח הקודש של מורינו
הרב המופלא מופת הדור והדרו כמוהר"ר חיים אבואלעפיא ז"ל.
לעלות ולראות את עיר הקודש מבריא תוכב"א, לבנות את
חורבותיה ולחזק יסודותיה כאשר בראשונה, אשר זה לה שבעים
שנה היותה חרבה ושוממה מכלי בניה היא יושבת, מאין בה
בית הכנסת ולא בית המדרש ואין דרים כתוכה כלל ⁽²⁾ אשר לא
נשמע קדיש סיום שנחרבה, ויהי הרב הנז' בכל דרכיו משכיל
וילך אל ארץ ⁽³⁾ מבריא בחדש סיון שנה ה'נ"ל. ותיקף בכניסתו
לארץ ויתן ה' את חנו בעיני שרי העיר ובפרט בעיני השר הגדול
המושל בארץ ושמו שיך דה"ר איל אמה"ר. והשיך ההוא שמעו
הולך בכל ארץ ישראל מסיבת שבזמנו כל הדרכים שהיו מסוכנים
מאז ומקדם, שלא היה אפשר ללכת בהם כי אם ע"י חבורות
חמשים פרשים מזוינים מפחד האורבים והלסטים. ובזמן השיך

⁽¹⁾ הספור הזה נדפס בספר "זמרת הארץ" (ליווארנו תק"ס). ומאשר כי הספר
הזה הוא כעת יקר המציאות, ותוכן הספור וסגנונו מעידים, כי מלבד איזה הפרעות
וגזמאות קלות הערך, נוסד על מקרים אמתים ונאמנים, אמרנו לאספחו סה"י כי מלבד
עצם הספור הנוגע לקורות עיר"ק מבריא, עוד ילמדו הקוראים ממנו דברים אחדים
הנוגעים לתכסיסי המלחמה בעת ההיא, ולמנהגי בני ארץ הקדם בעת שלום ומלחמה.

העורך.

⁽²⁾ ר"ל יהודים.

⁽³⁾ מפני חשיבות ומעלת ערי ארה"ק נהנו אחינו מאז לבנות את כל עיר מערי
ארץ ישראל בשם "ארץ" וגם עד היום יקראו ארבעה ערים הגדולות בארץ ישראל אשר
בה התאחזו אחינו מאז ומקדם, והסירו שלם צפת מבריא וחברון בשם ארבע הארצות.

ההוא נחה שקטה הארץ וכל ישרי העירות נשאוהו
ויקראו שמו שיך איל משאיך (ר"ל שר השרים) ועתה באותם
הדרכים הולכים ובאים וכספם צרורות בשמלותם ואין מכלים דבר
ועל זה כלם משתחווים לו כי הטיל אימה יתירה על אורכי דרך
והשמיד עם רב מבני קדר יושבי אהלים שהנה הנם ליסמים
ושודדי דרך. וגם השיך הנז' ותרן בממונו וביתו פתוח לרוחה
ופתו מצויה לעוברים ושבים לכל אומה ולשון.

וכהיות הרב באזמיר שתי שנים קודם בואו אל הארץ גודע
אל השיך שהיה ברצונו לבא אל ארצו. ושלח אל הרב כתב על
גבי כתב א' ושתיים א' וג' לאמר קום עלה רש את הארץ
טבריא שהיתה ארץ אבותיך, וכך הוא האמת שהרב המוסמך
כמהר"ר יעקב אבואלעפאי זלה"ה זקנישל הרב ז"ל היה מאריה
דאתרא בטבריא קודם שתחרב, ובבא הרב ז"ל לטבריא עשה
לו השיך כבוד גדול והלבישו לבוש יקר הערך כלבוש מלכות
וכל אשר שאל ממנו הרב לא חסר דבר. וכמשך שתי שנים בנה
בתים וחצרות ליהודים, בנה בית הכנסת נאה ומפואר מאין כמהו
בכל ארץ ישראל, ובנה בית המרחץ נאה וחנניות ליום השוק
ובית הבד לשמן שומשמן והתחיל לעשות מסילות בארץ. וגם
צוה לנטוע שדות וכרמים, ובכל יום ויום אהבת השרים עם הרב
הלך וגדל וכל אנשי טבריא דשנים ורענגים שמחים אלי גיל
כי הארץ שקטה מפחד רעה ואין מחריד.

ויהי בשנת התק"ב אחר ב' שנים ומחצה לישובה בהיותו
בשלוה כבימי שלמה ביום כ"ב לחדש אב פתע פתאום בא אל
הרב ז"ל כתב מדמשק מהגבירים הח' הש' חיים פרחי נר"ו והה'
המעולה כה"ר יוסף לושאמי נר"ו אשר המה שולחני המשינה
למלך הנקרא סולימאן פאשה המושל בדמשק ובכל אגפיה.

וזה נוסח הכתב :

יודע לאדוני איך יצא דבר מלך נחוק, ונשמע פתגם המלך בדמשק שיקום המשנה הנז' סולימאן פאשה ויעלה אל מבריא בכח גדול וביר חזקה להפיל את חומותיה עד לארץ ויקח את ראש שיך דאהיר המושל בארץ, והמשנה הנז' תיכף בבא דבר המלך הכריז בכל אנפיו שיבואו חיל גדול עמו להלחם על מבריא, וגם הכין כלי מלחמה מנים ממנים שונים, סוללות ואבני כלסתראות שאם ישלחום מטרחק ו' מילין א' מהנה ממיתה לעשרים נפשות כשהם בחבורה א' וגם לנתוש ולנתוץ להאביר ולהרוס חומות ובנינים אשר ע"כ העם הנשאר במבריא דמו בראשו, וע"כ ימהר יחיש אדונינו הרב עם כל קהל עדתו לצאת מן המקום ההוא ולהמלט על נפשם ולהציל את ממונם ואת כל כלי ביתם לא תשאר פרסה הכל ישלחו לעכו יע"א והם יעלו לצפת ת"ו אשר שם ישלח המשנה קצת מאנשיו למכוי היהודים לבלתי יקרב איש זר עליהם מרוב החיל שלא יזיקום. עד כאן נוסח הכתב ששולח מדמשק להרב בערב שבת

בין השמשות.

ובעת ההיא רעה אחזתם לעם בני ישראל ויאמרו מה זאת עשה אלהים לנו. ותיכף קם הרב הי"ו והלך אצל המושל בארץ והגיד הגיד לו את הדבר אשר נגזר עליו ועל הארץ, כי כל אנשי העיר עדיין לא היו יודעים מאומה. ויהי כמשיב כי גם הוא שמע שמץ מנהו, אמנם לא ניתן להאמין מכמה סיבות. הא' שאם אמת היה הדבר הזה שיצאה גזירת מלך להשמיר מבריא, היו שולחים רץ מיוחד מקושטא יע"א להרב מאת היהודים שבחצר בית המלך להודיעו שיצא הוא וכל אשר לו משם ומלמו

את גפשם כמרס יבואו ימי הרעה. הב' שאם גזרת המלך על
 טבריא ועל המושל בה לא היה נגזר שתחרב על יד המשנה
 שבדמשק, לפי שמבריא אינה מתחמו אלא ע"י המשנה שבצידון
 שמבריא תחת רשותו וממשלתו, ומס המלך שמטבריא וסביכותיה
 גותנים לו. הג' כי על מה ועל מה יהיה גזור המלך עלי כי מה
 פשעי ומה חמאתי אחר שאיני מורד במלכות וכל מעשר ומס
 המלך אני פורע להמשנה המושל בגבולי מידי שנה בשנה כקצוב
 מימי קדם ביתר שאת. ומכל המענות הללו הבטיח לרב שלא
 יירא ולא יחת כי הכל שקר ודבר כזב, אלא שהמשנה הג' יש
 לו איבה ושנאה עם השיך זה משנים קדמוניות שנאה מחמת
 קנאה ומשמיע קול פחדים באזניו שמא יכנע לבכו וישלח אליו
 טמון רב לבלתי יבוא לצור על טבריא, והדבר מרמה וערמה כי
 כן צוה לשולחנו היהודים לכתוב להרב ובוזה יברח מן המקום
 החוא, וכראות השיך שהרב הלך הוא וכל אשר לו אז יחלש כחו
 ויאמר אמת הדבר לפי שהיהודים אינם מכזבים ומהתלים עם הרב.
 ויהי כשמוע הרב נר"ו את דברי השיך האלה הלך לביתו שמח
 כי המענות היו מספיקות. ותכף צוה לכתוב ב' שורות להגבירים
 הגז' כי כל מה שכתב הוא תחבולות המשנה ולא ניתן להאמין
 ונתן הכתב ביד הרץ כי כן צוה משולחיו לבל ישוב בלי תשובה.
 אחר ה' ימים בא כתב להרב שנית לאמר קבלנו כתבו
 וראינו את הכתוב, אבל ידע נאמנה שהדברים הם אמת ויציב
 וחלינו את פני המשנה בדמע עין שיתן רשות להכריח למעב"ת
 משם וצוה לנו: כה תאמרו להרב משמי, שכל ספריו ומטלטליו
 יוציא עמו וילך לצפת כי כוונתי להחריב את טבריא עד היסוד
 בה. ובעת ההיא שלח הרב את הכתב אל השיך לומר לו אל
 תתיאש מן הפורעניות שהרי שנו בדבר וניכרים דברי אמת.
 ויען השיך ויאמר אדרבה הכתב הזה הב' מורה עורמתו ותחבולותיו

להפחיד אותי שהרי הנה הכתבים שבאו אלי מהמשנה של צידון המולך בארצנו, ונוסח הכתב יאל תירא ואל תחת מן הקול הנשמע שאין יכולת בידו אפילו לעבור דרך ארצי; וגם אני שלח שלחתי אליו אל תקרב הלום ולא תעבור בארצי פן בחרב אצא לקראתך יען נמשך גזק למס המלך, שכל המס הניתן מכל העירות הללו אשר תחת ידי אין אני יודע אלא משיך דאהיר שהוא הערב בעד כלם והוא הנותן, ואני מודיע הדבר למלך. כה דברי הכתב של המשנה של צידון להשיך. והראה הכתב להרב. ומן היום ההוא והלאה לא נתן לבו עוד אל דברי הנכירים שולחני המשנה. גם כל הכפרים אשר סביבות טבריה היו שואלים את פי השיך לאמר כך וכך שמענו ושמנו ובעירנו וכל אשר לנו ונקומה ונעלה אליך לטבריה הן להציל אותנו ואת ממונינו בעיר בצורה מוקפת חומה. והן להיות לך לעזרה להלחם עם הבא לצור עליה. והיו כמשיב להם אל יצא איש ממקומו כי הכל שקר. והיו בה' באלול באו אנשים והודיעו להשיך איך אתמול יצא המשנה מדמשק עם חיל גדול לבא להלחם על טבריה, ואז ראו אנשי העיר את השיך שהיה עורך כלי מלחמה תוך מגדל קטן אשר לו מחוץ לעיר בריחוק מיל, שמחדש כנה אותו מחמת שפעמים אחרים היו צרים באותו מקום מחמת שהוא קרוב לעיר יותר מן הרוחות האחרות, שזה המשנה עצמו בא על טבריה ב' פעמים אחרים; בראשונה ישב מ' ימים ובא אליו מאמר המלך שעשהו מעול דהיינו שהעבירוהו מגדולתו והלך לו בפחי נפש. ובפעם שנית שאז היה משנה של צידון שנתנו לו באותה שנה גבול צידון ישב ח' ימים ואח"כ נתפשרו ביניהם והלך לו.

ואז כראות היהודים אותו עורך כלי מלחמתו יצא לבם ויחדרו כאמרם אכן נודע הדבר היות אמת ביאת המשנה לצור

על טבריא. וילכו אצל הרב זל"ה ויאמרו לו מה נעשה נקומה
ונלכה לצפת או נרדה לעכו שהרי אמת הדבר. הרב נשתומם
על הדבר, ויען ויאמר להם, מה אעשה אנה אלך ואעזוב את
העיר הקדש ואת בית הכנסת המפואר, אחרכמה יגיעות שיגיעתי
וכמה טרחות טרחתי בגופי וכממוני עד אשר הביאני עד הלום
לראות טבריא בישובה. ואנה נלך ונעזוב את בתינו ואת כל
אשר לנו אחר שלא נשאר זמן להוליכם. שהרי מיום צאת המשנה
מדמשק ודאי נתקלקלו הדרכים והרי הם בחזקת סכנה. זאת ועוד
שאם נלך מן העיר הוא בזיון וחרפה גדולה אל השיך וגורם
איבה ושנאה לדורות עולם. ועוד שאפשר שלא יניחנו לצאת
ומה בצע לגרום קנאה ותחרות. זאת ועוד שאם יניחנו ונלכה,
מקנאת הגוים הדרים בארץ אתנו יחרפו את בתינו ואת כל
אשר לנו באמרם אל השיך מה תועלת בהביאך את היהודים
בארצך אחר שלעת כזאת יוצאים מן המקום, שהוא בזיון וחרפה
לך. ועוד שלא די שאינם מלומדי מלחמה לשום את נפשם בכפם
כמוני, אלא שבכוחם מן הארץ יטם לבב יושבי הארץ כלבבם.
זאת ועוד אמר להם הרב אנה אלך כי אני זקנתי ושכתי
לא אוכל עוד לצאת ולבוא כי כשבאתי זה ג' שנים מעכו
למבריה היתי מוטל על ערש דוי שנה תמימה ממורח משא
הדרך עם שאותו הדרך היה לאט לאט שעשיתי כמה מסעות
עד בואי פה העירה; והיה בששון ובשמחה ואעפ"כ נחליתי, וכ"ש
עתה בדרך בריחה וביגון ואנחה. ואם אלך לצפת כאשר אמרו
הגבירים שולחני המשנה שהוא דרך יותר קרוב, לבי אומר לי
שהוא יותר מסיכן מרוב החיל העובר דרך שם ובפרט לי שאפשר
ח"ו שהתעלילו עלי כמה עלילות ובפרט על בגין בחכ"נ ויאסרוני
בנחישותם וישאלו ממני ממון רב. הלא טוב לנו לכסוח בה' אלהי
ישראל אשר בחר בארץ הזאת וה' אשר עזרני ונתן לי כח

לבנות מבניה בימים מועמים יחזיקו מאת ה' היתה זאת. שאם
ה' לא יבנה בית שוא עמלו כונו בו; הוא יצילנו מן הבאים
לצור עליה, ובה' אשר הפך בישוב א'י' אנו בטוחים. וזכות כל
הצדיקים חתנאים והאמוראים הקבורים בארץ הזאת יגן עלינו
ועל הארץ. ונמר בלבו שלא לצאת.

וליום המחרת צוה להחסידיים ואנשי מעשה שילכו למערת
רבי חייא ובניו יהודה וחזקיה ושהם דוגמת אברהם יצחק ויעקב
כמו שגלה אליהו לרבי. ושם רב המנונא סבא הנו' בזהר. ושם
רב הונא ריש גלותא. והלכו והתפללו בדמעות שליש ובקול
שופר לה' אלהינו ישירחם על הארץ ועל הדרים עליה.

ובכל זה עדיין השיך לא היה גומר בדעתו שכיאת המשנה
היא להלחם עמו והיה מסופק שאפשר שיעבור לבד דרך ג' שעות
החוק מהעיר כמנהגו בכל שנה לגבות המס מכל אנפיו. ועריכת
פלי מלחמתו במגדל היה על הספק ועל כן היה מסופק עד
שטמכור אנשיו שלח חמשים פרשים דורכי קשת שילכו לסבב
את הכפרים לבל יזיקו להם אנשי המשנה בעברם דרך שם.
ויהי למחרתו חדל עובר ושבו והדרכים נסגרו מפחד המשנה כי כבר
נתקרב. וסגרו פתח החומה ושלח אנשים להיות על משמרתם
מוכנים עם כלי קרב אם יבא המשנה. ויהי למחרתו ערב שבת
נראה חיל המשנה מהלך יום א' על ההרים שכנגד מבניה לצפונה,
ראו את אהליהם הרבה אין מספר ואז השיך נתחרט על שהאמין
לדברי המשנה שכצידון לפי שראה את החיל הגדול הבא שלא
כמנהגו בכל שנה ושנה. ויתעצב על שלא הניח לבני הכפרים
לבא עם כל בהמתם ועם כל חילם, הן בשביל שעתה אנשי המשנה
יהיו שוללים אותם ויקחו את כל דגנם תירושם ויצהרם לזון
ולכלכל את רוב ההמון אשר עמו. והן גם כן שהם היו לו מעיר
לעזור שימצאו אנשים הרבה לפנים מן החומה. וכל מה שנמצא

אתו תוך העיר הוא שש מאות שולפי חרב ודורכי קשת מלומדי
מלחמה ות' אחרים אמצעיים שאינם כל כך בעלי מלחמה. ואלף
אנשים האלה חלקם לד' חלקים. מהם חלק אחד על המגדל, וחלק
א' בתוך העיר סביב החומה, וב' חלקים לב' צדדי הים לכל יבוא
דרך ים, אם שהיה הדבר קשה לבוא כי לפחות בזמן ההוא שהיה
סוף ימות החמה שאז מי הים מועטים אף על פי כן יגיעו להם
המים עד החזה ואעפ"כ לא נמנע מלהשים שומרים. ובו ביום
בא שר אחד מהמשנה של צידון אל השיך ואמר אליו שהוא
שליח אל המשנה שבדמשק שלא יבא אל תחום מבדיה, ועתה
אם אולי עומד במרדו ויבאלצור על העיר, צא אתה וכל אנשיך
ותהרגוהו, שכה אמר המשנה שהוא יענה אל המלכות שבדין
הרגת אותו, ואותו השר נשאר במבדיה כי נתיירא לצאת סן
יפגעוהו אנשי המשנה ויהרגוהו. ואז שלח השיך אנשים דרך ים
בספינות קטנות אשר לו, לאחיו הנק' סאעיד שיושב בעיר מכצר
הנק' "דיר חאנה", לאמור אליו כה דבר אלי המשנה אשר בצידון
ועל כן אתה משם שלח והבא אליך חיל גדול מבני קדר וכל
אנשי המלחמה אשר לכל השרים אשר תחת ידי ויהיו שם עמך
מוכנים כשאצטרך להם כבוא השר אם אראה שאיני יכול
אליו, אזי אשלח ולקחתוך משם ותבואו פתע פתאום לארוב אל
מערכת המשנה ותהרגו אותו ואת כל חייליו. וכן עשה אחיו כי
הביא חיל גדול והיו שם ב"דיר חאנה", וכוה היה השיך מחזק
את לב כל אנשי העיר לאמר, אל תיראו מחיל המשנה כי חיל
גדול מוכן עמי אצל אחי, ופתע פתאום יבואו ויהרגו. ויהי ליום
המחרת יום ש"ק מ' לחדש אלול, השמש יצא על הארץ וסולימאן
פאשה בא על הרי מבדיה בחיל גדול וביד חזקה. ויהי הוא מתקרב
אל המגדל העומד בהר וישליכו עליהם במירו¹) אחד מן המגדל

(1) בבלי תוחה.

והרג י"ד אנשים וחזרו החיל לאחור כמו ד' מילין מן המגדל, ושם תקעו את אהליהם והכינו את המערכה, ואז כל אנשי טבריה שמחו, באמרם סימנא מילתא היא שבתחלת ביאתם הרגנו מהם וחזרו לאחוריהם, ותחלת גפילה ניסה.

ובערב בבא השמש התחיל להשליך על העיר הסוללות ומכל תיורם קונבראש⁽¹⁾ לנתוש ולנתוין להאביד ולהרוס ביום ובלילה ונפלאות ה' רבו מלמנות כי לא נהרס בית א' ולא דומת שום אדם אם כי א' מהנה יש בה כח להפיל כמה בתים והקונבראש הנז' משקלם הי' ממיו אקא⁽²⁾ עד ל"ו, והשליך כמו מאתים קונבראש, ונסי האל רבו שבמ' מהם נכבשת עיר גדולה. וכאן היו רובם ככלם הולכים אל ים, והבאות אל העיר היו עוברות ע"ג גגות הבתים עד שהיו עושות רושם באדמה שעל הבתים ויוצאות מחוץ לבתים ונופלות אל תוך הרחוב שהיא אדמת עפר והיו נטמנים בקרב הארץ והיו באים הילדים וחופרים ומציאים אותם והיו מוליכים אל השיך והיה נותן להם מעות, ומקצתם היו מתבקעים באויר קודם רדתם למטה והיו נופלות חתיכות חתיכות ולא היו מזיקות לשום אדם וגם כל אנשי העיר בין היהודים ובין הגוים היו הולכים ברחובות קריה והקונבראש עוברת ביניהם ולא היתה נוגעת בהם, וכן מקנה הבקר והסוסים והחמורים שהיו רועים תוך הרחוב, גם רוב הנגות של טבריה מניחים בהם עצים ליבש לרוב, ולא נגע ניצוץ מהקונבראש בעצים, גם ככל בתי הגוים ורוב בתי ישראל עושים על גביהן סוכות של קנים ועצים לימות החמה וא' מהנה לא נשרפה, וכמה קונבראש באו מכין למבוי היהודים וכפרט בבית הרב זל"ה והיו נופלות לאמצעה של חצר, וגם גדול היה שבכל שעה בני אדם עוברים

(1) כדורי כלי תותח.

(2) כל אקא הוא 1,375 קילא או שלשה פונט רוסי בקירוב.

דרך שם. ושלית שלא הפילו שום בית ולא המיתו אפילו עוף,
וכמה קונבראש שבאו למבוי היהודים הנה הנם בבית
הרב למשמרת, להראות לעם בני ישראל ועולי רגלים
שידעו חסדי ה'.

והנה אתר כלותו מלחוק הקונבראש עד אשר לא נשאר
מחנה קבץ השיך את כל שריו ויועציו ואמר להם כדברים האלה:
כל העם אשר בשער יודעים שזה י"ד יום שהמשנה היה לוחם עמי
ועם העיר ולא הועיל לו כלום, שלא הרס בית א' בעירי ולא
המית מאנשי, ודי לי המעלה הזאת שמן השמים סייעוני. אם
כן איפה במקום הגדולה חשובה היא הענוה וגראה בעיני להשפיל
את עצמי ולשלוח דורון אל המשנה, שאם יש לו דעת
יאמר, כמה גדלה ענוותנותו של זה השיך שאם פי שלא נפקד
ממנו איש ולא נפל שום כותל רעוע מעירו, ואף על פי כן הוא
נכנע לפני אז וודאי ישלים עמי ע"י שאתן לו מעט שוחד וילך
לו אל ארצו בשלום עמי, שאם אני משפיל עצמי לפניו אני מכבד
למלכות, שסוף סוף הוא משנה למלך ובפרט שהוא יאמיר האג" (1)
שכך הוא המנהג שהמשנה של דמשק ממנים אותו שיוליך את
הישמעאלים פעם בשנה לחאג', וזה המשנה זה לו ז' פעמים
שהלך בשליחות זו, אם כן חשיבות הוא לי שאשפיל עצמי לפניו.
כה דבר אל שריו וחכמיו, ויטבו דבריו בעיני כלם ויאמרו אליו
ראה דברך נכוחים וטובים מתוקים מדבש וגופת צופים. ותבך
שלח השיך את אשת אביו הזקנה שהיתה בעלת דבור לדבר עם
המשנה; שכך דרכם של הערביים כששואלים שאלה ובקשה מאדם
גדול שולחים ע"י אישה חכמה. ותלך הזקנה אל המשנה ובי

(1) ראש הה ונבים דל ראש השורה החולכת לקבה לחז את יח

הקרבן על קבר נבואם מחמד

נעריה לפניו ובידם סוס אחד שזה אלף אריות ⁽¹⁾ לתתו מנחה
למשנה מאת הזקנה בעבור ראות פניו וכל בני מכריה שמחים
באמרם עתה ודאי ישרים עם השיך ויתפשרו ביניהם. ויהי הם
עיניהם לקראת החיל לראות הישא פניה ויקבל מנחתה. והנה
היא יורדת מן ההר והסוס אין עמה, אמרו בודאי נתקבלה מנחתה
ויש פשר בדבר. ועדיין היא לא הגיעה לחצי ההר והמשנה שלח
חצים ואבני כלם מראות. ויתעצבו האנשים ויאמרו ודאי שלא
יש שלום.

ויהי כבואה והלכה אל בית השיך עצובה ועזובת רוח
ואמרה לו: המשנה מעוקל באורחותיו. את מנחתי לקח ממני
וריקם השיבני, באמר אלי שאינו יכול לזון ממקומי אם לא בקהתו
את ראשך וגם שיפול את החומה עד לארץ, וכה אמר אם אנשי
העיר רוצים להמלט על נפשם, ימסרו את השיך בידי ול פחות
יפילו המגדל ואז אלך לדרכי, כי יש בידי גזרת המלך, ודבר המלך
אין להשיב, ואם ימאנו לעשות כאשר דברתי, בחמה שפוכה אכנס
תוך העיר ואהרוג מעולל ועד יוגק עד איש שיבה לפי חרב.
כה דברי המשנה אל הזקנה.

וכשמוע אנשי מכריה את דברי הזקנה ויצר להם מאד
ויחתו מגבורתם ובפרט עם בני ישראל. ויען השיך ויאמר להם
אל תיראו ואל תערצו כי עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל
כל זה שעשיתי הוא לכבוד המלכות שלא יאמרו לא רצה להשפיל
את עצמו לפני משנה המלך. אמנם עתה הבא להרגך השכם
להרגו, הנה כל החיל אשר ליהם ב"דיר האנה" אצל אחי, אשלח
אחריהם ויבואו אלינו ואל ירך לבכם כי עיניכם ראו את נפלאות
ה' עד עתה לא המיתו ולא הפילו הקונבראש, וכוה חזק לכם.

(1) בשם הזה יכני הרבה מאחינו בארץ תונגמיה את מטבעת הנרוש או הפיאסער
על כי בימים מקדמו בימי ממשלת הנוצרים היה מטבע עליה תמונת ארית.

ומיד שלח השיך אגרת לאחיו סאעיד ע"י הרצים דרך ים.
 ובה דבר אליו : יודע תדע שכה וכה עבר הענין שלא רצה המשנה
 להשלים עמי שכוונתו נראה להרוג אותי והמשנה אשר בצידון
 שלח אלי לאמר קום עליו והרוג אותו ועלי להחזיר תשובה אל
 המלך שבדין הרגת אותו. עתה שלח משם ע"י הסוחרים פראנסין
 אשר שם, שאם דבריו אמת ופיו ולבו שוים בדבר הזה, כה יעשה
 שיקום הוא עם קצת מאנשיו ויעלה לצפת או לעכו שמקומות
 אלו קרובות למבריה שיודע לעיני העמים שהמשנה של צידון קם
 על המשנה של דמשק להלחם עמו על שהחריב הכפרים אשר
 סביבות מבריה ועל אשר רוצה להחריב מבריה שכל זה הוא
 תחומי. ואז בראותכם שכבר קם ועלה לצפת, אז תביאו כל
 החיל פתע פתאום ותהרגו אותו ואת כל חילו שאז יאמרו העולם
 המשנה קם עליו והרגו, אבל אם לא ירצה לעשות ככה, תדעו
 נאמנה שפיו ולבו אינם שוים ומי יודע שאפשר שהוא והמשנה
 מדמשק בעצה אחת. כה דבר השיך לאחיו סאעיד. וכאשר חשב כן
 היה שידעו בבירור שהמשנה מדמשק שלח אל המשנה אשר בצידון
 לאמר אל ירע לבבך בכאי לצור על מבריה; שאם הוא על המס
 שלא יאבד; כל סך ממון שעולה המס מכל המקומות הללו עלי
 לשלם. כך נודע הדבר בסתר וכל זה לא היה יודע כי אם השיך
 ואחיו סאעיד לבד. אמנם כל אנשי מבריה לא היו יודעים מאומה.
 ויהי בבא הרץ מ"דיר האנה" והחיל לא בא נצטערו אנשי
 מבריה שעל החיל היו בטוחים ובפרט שהגד הוגד להשיך מאיש
 אחד שבא ממערכת המשנה בסתר איך ששלח המשנה לחיפה
 להביא משם כלי משחית ב' מירוס גדולים אשר שם.
 שהקונבראש לא הצליח בהם ולא נשאר לו מהם. חשב שעתה ע"י
 המירוס יעשה פעולה הן להרוס הן להחית. וכשמעו היהודים
 הבשורה הרעה הזאת הוסיפו דאגה על דאגתם.

ובכל זאת בזמן שהיו משליכים הקונבראש אשר אחרי כן לא נמנעו ישראל מלילך אל בית הכנסת ערב ובקר וצהרים ובכל שבת היה הרב דורש להם כמנהגו והיה מבטיח להם, שלום לכם אל תיראו, תדעו באמת ובתמים שאין המשנה לוחם עם אנשי מכריה כי אם בשכינה, שהים של מכריה רומז אל השכינה ובים הזה הוא בארה של מרים שגם הוא רומז אל השכינה, וכיון שכן ה' ילחם לכם, והרי עיניכם הרואות את כל מעשי ה' כי נורא הוא, כי רוב הקונבראש הלכו אל הים, והבאות אל העיר לא הזיקונו, חזקו ואמצוה' אתנו אל תיראום ובשביל ישראל ניצולים גם הגוים. לפי שהגוים היו יומם ולילה על החומות לחורב ביום ולקרח בלילה על משמרתם לראות אם יתקרב איש מאנשי המשנה לחומה ויגפוהו וימת. וכל הלילה תמיד לא יחשו לצעוק בקול גדול כמנהג שומרי החומות משקיעת השמש עד זריחתה כדי שלא יפלו חבלי שינה על עיניהם. ועדת ישראל היו בביתם אוכלים ושותים על שולחנם וישנים על מטתם, וכל מיני האכילה היו לרוב אף שהוא ביוקר מעט, כי הזמן גרם שלא היה פנאי קודם ביאת המשנה להביא מן הכפרים מסכת שהשיך לא חשב היות ביאת המשנה אמת כמ"ש. אחר זאת באו המירוס הגדולים מחיפה, ואף שהיו לו ד' מירוס אחרים שהביא אותם מדמשק עמו. אמנם היו קמנים שהפילו¹ שלהם היתה משקלה ק' דרהם² אבל אלו הפילושה שלהם משקלה ב' אלפים דרהם. והתחיל לזרוק על העיר ועל החומה כמו אלה וחמש מאות. וכמשפט הקונבראש כך היה משפט המירוס שלא הפילו שום בנין ולא המיתו שום אדם, ברוך שעשה נסים, ואחר זאת רצה השיך לשלוח להמשנה את אשת אביו שנית באמור בפעם הראשונה עדיין לא השיג לבו שחיה בוטח להרוג ולאבד בהטלת המירוס.

(1) כדור. (2) הדרהם היא ערך שלשה רבעי סינט אי 890 גראם.

אמנם עתה שגם זה לא הואיל, אפשר שישלים עמי, והלכה
אל המשנה, וכיד נעריה סוס שוה ת"ק אריות, וגם בפעם הזאת
הדורון לקח והשיבה ריקם. ובו ביום על ידי שהותר ללכת מן
המערכה אל העיר מחמת מתווכי השלום בא כתב מאת הגביר
הר"י לושאט מן המערכה אל הרב זלח"ה לאמר; "היהודים
יזהרו וישמרו את עצמן מאד מאד שיעמדו כלם במקום אחד
בהכבא וישלח אדוני את שני בניו אל המערכה כי נתן לי רשות
המשנה על זה ויהיה יותר טוב שלא יהיו שם ויפחדו, ולא רצה
הרב לשלוח לו את בניו והשיב לו על היהודים מי ששמר אותם
עד עתה מן הקונבראש ומן המירוס אף שלא נשמרו, שכלם
הלכו ברחובות קריה, גם עתה ישמרו ויצילם.

וכעת ההיא התחילו העם להתאונן עם השיך ואמרו לו,
איה אנשיך וחיליך העומדים עמך ב"דיר חאנה", כי אחר שהשפלת
את עצמך זה פעמים מה לך עוד להתמתין אם לא להביא חילך
להורגו כי הרי כוונתו רצויה להרגך. ויען השיך ויאמר להם לא
מחשבותי מחשבותיכם כי אני חושב העתיד לבא הנה באמת
שאם אני הכינותי את חילי הוא להביאם על אחד משני דרכים.
האחד הוא שאם היה בא המשנה של צידון לעזרני מיד בעלותו
לצפת או לעכו הייתי מביאם להורגו ואם היה נהרג היו אומרים
העולם המשנה קם עליו והרגו. והשני הוא שאפילו לא יבא
המשנה לעזרני אם רואה אני שאיני יכול להציל את עצמי ואת
עירי על ידי שהיה ממית את אנשי העיר בזריקת המירוס ונשאר
אני במתי מעט או שהיה מתחיל להחריב החומה באופן שהיינו
יראים שמא יפיל החומה אז תכף הייתי מביאם, אמנם עד עתה לא
החסיר ממני מאומה ככחי אז כחי עתה הנה אנשי לפני בריאים
וטובים והחומות חזקים ומן השמים מסייעים אותנו כי הקונבראש
והמירוס לא הזיקונו. אם כן מה לי ולצרה הזאת להביא את

חילי שיהרגו את המשנה ויתבטל החאג' שהרי נתקרב זמנו לילך ויאמרו העולם למלך הראית' איש כזה שהרג משנה למלך וביטל את החאג', האיש הזה בן מות הוא ומי לא ירא מחמת המלך ולפני זעמו מי יעמיד. אך דעו כי כל מגמתי אינה אלא להציל את עירי ואת אנשי ואתם עמדו על משמרתכם ופקח עיניכם והיה כל הקרב לחומה והמיתם אותו. אבל איני חפץ שתלכו למחניהם להרוג מהם שאיני חפץ בהריגת המשנה שתהיה על ידי אלא ה' ימיתו וכל העם תמהו מראות חכמתו שרואה את הנולד. וכראות המשנה שהמירוס והקונבראש שהם כלי המלחמה היותר חזקים לא עשו כלום אז אמר בלבנו. אין לי לעשות כי אם לסגור כל דרכיו שלא ימצא שום מקום לשלוח רצים לא בים ולא ביבשה שבהטיף הזמן אם יחסרו להם המזונות או הפולבירה שבלעדה לא יוכלו להלחם, אז בני העיר ימסרו אותו ואת העיר בידו שלא למות ברעב או בחרב. ואז שלח לאנשי עכו לאמר להם הזהרו שלא תתנו שום מחיה ושום כלי מלחמה למבריה, כי הנותן ידקר בחרב, ועם כל זה שם המשנה מאנשיו בפתח עכו ובפרשת דרכים לראות אם יוליכו שום דבר למבריה. ומלבד זה שלח והביא ב' ספינות קטנות מצידון והטילן אל הים ובתוכם אנשי מלחמה, לראות אם יעברו ספינות השיך לילך אל מקום מבוקשם לערוך אתם מלחמה. ולא הדבר הראשון ולא השני עלו לו, כי אנשי עכו כלם חפצים בהשיך והיו שולחים משם כל דבר המצטרך לו בהחבא ובאישון לילה וכיוצא. וגם הספינות לא עשו מאומה, שהמשנה חשב שהספינות של השיך היו קטנות ביותר, אבל של השיך היו מחזיקות מאה אנשים בשתייהן ושל המשנה לא היו מחזיקות אפילו שלשים, ובזה לא היו עושים מאומה, כי אדרבה בראותן את ספינות השיך מלאות היו מתיראים ובורחים. ואף שצן מערכת המשנה היו זורקים במירוס לספינות

השיך לא היו מכוונים להם ולפעמים היו עוברים על גבן והולכים למרחוק, וגם גדול היה.

ואחר זאת שלחו שרי המושנה אל השיך לאמר לו, ראה ראינו כי מן השמים סייעוך, וכסבורים אנחנו שהמושנה הפיג את לבו וכבר נחם על הרעה ואינו דרך ארץ שישפיל עצמו אליך, אשר על כן תשוב פעם שלישית תשלח את אשת אביך ולא ישיב אותה ריקם כי היא תבא ותדבר עם המושנה ואנחנו נבא אחריה ומלאנו את דבריה. וגם בפעם הזאת רצה השיך לעשות כרצון השרים ושלח אותה עם סוס שוה ק' אריות וגם השרים דברו אל המושנה וסייעו אותה. אמנם שאלות המושנה היו קשים לשמוע, וכה אמר אם תרצו שאשלים עמו צריך בי דברים, האחד שיפיל המגדל עד לארץ, והשנית שמוכרח אני לעבור תוך טבריה עם חילותי ליכנס בפתח א' ולצאת בחבירו שכן נשבעתי קודם בואי.

ותשובתו של השיך היה, לא אוכל לקיים אחת מהנה יען איני מאמין בו ואיני פתי להפיל את המגדל שחביב עלי כתורן לספינה. ואחר כך שרוצה לעבור עם כל חילותיו בעירי שאמסור את עירי בידו ואת עצמי. האמנם אם לקיים שבועתו הוא יכול לקיים שתיהן על ידי שאפיל מהמגדל כמה אבנים ונק' הריסה. וגם שיעבור הוא בארצי עם עשרה אנשים לבד. ולא הודה גם בזה ויחזק לבו.

ובפעם הזאת הג' מאת ה' היתה זאת שנתן בלב שרי המושנה לגלגל לתווך הישלוש (אף שלא. נעשה), לגרום תועלת גדול לעמו ישראל שלא יחסרו ממצות ארבעה מינים, כי כל המצות לא חסרו הן תקיעת שופר והן לסכך הסוכה הכל נמצא ונעשה כהלכתו ומועדי ה' עשו בשמחה ואף שמחת בית השואבה עשו בלילי חול המועד בשמחה ובשירים בתוף וכנור, אשר הגוים

היו נלחמים וקול הדופקים ואבני בלסטראות היה עולה עד לשמים, וישראל בבית הכנסת באורים כבדו ה' ובקול זמרה ולא חסרו כי אם ד' מינים כי אף שהלולב היה נמצא בעיר שישבה דקלים. אמנם ג' מינים האחרים היו חסרים כי היתה טבריה מסוגרת מיום ה' באלול והיו ישראל מצמעים מאד מאד על המצוה הזאת, ובכל יום משבעה ימי הסוכות היו בטוחים והיו אומרים מחר יעשה אלהים לנו וכן היו אומרים יום ויום, ויום הו' היה להם דאגה גדולה, כי אמרו עתה עבר זמני, ובו כיום נעשה גם שגלגלו שרי המשנה לתווך השלום ובא יהודי אחד ממערכת המשנה יחד עם שרי המשנה ובראותו שעת רצון שבאותה שעה אין סחך שימיתוהו אנשי המלחמה שלח אותו הגביר הר"י לושאט ונתן בידו אתרוג והדס וערבה ואז עקרו לולב מהדקל וברכו כל העם על גמילת לולב ושהחיינו ושמחו שמחה גדולה שמרוב השמחה הורידו עיניהם דמעה מהתלהבות המצוה אשריהם ישראל. אחר זאת שלח המשנה לרמשק לקצינעצי ארזים ארוכים לעשות מהם סולמות והביאו כמו ג' מהם והיה מראה אותם מהמערכה כדי שיראו אותם אנשי החומה ויכנעו. ויהי ביום ש"ק שבת בראשית אחר תפלת שחרית ראו מההומה חיל גדול רוכבי סוסים שבאים מן המערכה לדרומה של טבריה והמערכה היתה לצפונה לא נותרה נשגה באנשי טבריה על ראותם רוב החיל וכוונת המשנה היתה לארוב על המגדל שהוא לצפון העיר וצוה לחילו שילכו קצתם לדרום למען יראו אנשי העיר ויבינו כי המשנה רוצה להלחם דרך אותו צד ואז ילכו רוב אנשי העיר לאותו רוח וישאר המגדל במתי מעט ואז יוליכו את הסולמות ויעלו. ואנשי המשנה לא אבו לחוליק הסולמות עד שדבר על לבם והודיעם בערמה שעשה שזה הצד של הצפון הוא ריקן שכל אנשי העיר פנו פניהם לדרום להלחם עם החיל שעבר לפניהם וגם על ידי

שיחד והבטחות עד שפיתה לקצת אנשים שהיו עניים ורקים
ופוחזים להוליך הסולמות. ועוד אמר למוליכי הסולמות, בריחוק
ב' מילין או מיל א' מכם אני מעמיד חיל גדול, שתכף בראותם
שאתם הגעתם הסולמות בכותל המגדל, חמה ירוצו אצלכם ויעלו
אל המגדל, וכן עשו והביאו הסולמות. וה' הפך עצתו וקלקל את
מחשבתו ואף שרוב אנשי המגדל חזרו אל הדרום לראות מה
יעשה אותו החיל, מכל מקום לא הניחו המקום פנוי מכל וכל
כי נשארו מעט מזער. וכאשר ראו מביאי הסולמות קראו לאותם
שהלכו לצד דרום ושלחו א' מהם אל העיר שיביאו משם לעזור
כי כבר נודעה הערמה ותחבולה של המשנה, והלכו תכף מן העיר
בנחיצה רבה. ואנשי המגדל המתינו עד שנתקרבו אל המגדל
ובהקריבם השליכו עליהם אבני בלסמראות והמיתו מהם ששים
אנשים וגם ק' אנשים יצאו מהמגדל והלכו אצל המומתים
והפשיטום וגם הרגו מהנשואים כמו ארבעים איש אחרים
והנשואים חזרו לאחוריהם בשבר רגל או בשבר יד, וחזרו אל
המגדל והעלו את הסולמות אשר השליכו החללים, וכל אותו
החיל שהיו מוכנים לעלות אל המגדל חזרו בפחי נפש, ואותו
היום שמחו אנשי טבריה שמחה גדולה; שמקורם ותכקע הארץ
לקולם מקול נהי וצעקת של אנשים והטף בראותם פתע פתאום
קול שאון מן המגדל וקול הפולכורה לאין קץ. וגם אותו החיל
שהלכו בבקר לצד דרומה של עיר היו חוזרים אל המערכה כאילים
וכצבאים, כי כשמעם קול תרועת מלחמה הישבו שכבר הניחו
הסולמות והיו הולכים גם הם שמה כאשר צוה המשנה. ועל זאת
היתה צעקת הנשים והטף, שעדין לא היו יודעים שאנשי המגדל
נצחו, וכאשר ידעו בסוף וראו את הסולמות שהביאום תוך העיר
או היתה ליהודים אורה ושמחה כי הישבו אותו היום כמעט קמ
שהיה נכנס המשנה לעשות חרב נוקמת כאשר עם לבנו. ועוד

גם גדול שחתת אלקים היתה על אותו החיל שעמדו בריחוק מיי
מטיליכי הסולמות כי אם באותה שעה שהיו נלחמים אנשי המגדל
עם מביאי הסולמות היה בה כל אותו החיל לא היו מספיקים
אנשי המגדל להמית את כל הבאים. עוד גם אחר שבשעה
שיצאו הק' אנשים להפשיט החללים, אז זרקו מן המערכת במירוס
כנגדם ולא יצאו מהמירוס חוץ לד' אמות ויהי לנם.

אחרי כן כראות המשנה שלא היה מציאות לאנשי
להתקרב, שלח והביא מעכו מירו אחד גדול שמשקל הפיליטה
שלו ד' אלפים דרהם, לראות היכול להפיל את המגדל על ידי
השלכת המירו הזה הרכה פעמים עליו. והשיך מיום שנודע לו
ששלח להביאו, תקף צוה לאומנים המוכנים לו מקודם וכנה כותל
אחר רוחבו ארבע אמות סמוך ממש לכותל המגדל מבפנים, כי
אמר אם יפול הכותל החיצונית יהיה הכותל הפנימי החדש
במקומו, ולא ידע המשנה והשליך אל כותל המגדל החוא יותר
מת"ק מירוס ולא הפיל מהכותל כי אם שורת אבנים החיצוניות,
שגם אם לא היה הכותל הפנימי לא היה מזיק לה. וכשראה
המשנה שכזריקת כל כך מירוס לא הרס בכותל כי אם מעט
מזער ומה בצע אם ישליך עוד, שכהנה וכהנה לא הועיל מאומה.
והמירוס שנשארו לו השליכם על העיר להמית בני אדם ולהפיל
הבתים וגם באלו לא עשה מאומה.

ואף על פי שלא הצליח בשום דבר; ויחזק לבו וצוה לחפור
מתחת לארץ מחילות עפר הנקרא לאגים מריחוק ב' מילין מחומת
העיר למצוא יסודות של החומה, ויתן תחתיהם פולכורה
להפיל קצת מהחומה ולהפיל אותה אזי דרך שם יכנסו חילוי
להשמיר להרוג ולאבד, והתחילו לחפור. וכראות אנשי טבריה
כך גמס לבם בקרבם ואמר זאת הפעם אין מידו מציל. ויען
השיך ויאמר להם, חזקו ואמצו, כי בעיה אני אפיר את מחשבתו.

ותכף צוה לפועליו ויחסרו סמוך לחומת העיר מבפנים כנגד
 אותו מקום שהיו חופרים אנשי המשנה, ודרך אותה החפירה
 יצאו מחוץ לחומה מתחת לארץ ושם בהרחק ארבע אמות מן
 החומה מבחוץ חפרו סביבות החומה מן הקצה אל הקצה, ושם
 מאנשיו שומרים באותה החפירה לילה ויום, שבבא חופרי המשנה
 מוכרחים לעבור דרך אותה החפירה ושם ימיתום לפי שהם באים
 א' א' מחמת היות המקום צר, ובזה לא נעשה רצון המשנה.
 ומכל זה לא ידע המשנה מאומה כי חשב אין חכמה בערבי
 אחד לעשות כזה, והיו חופרים והולכים וביני ביני היו משליכים
 מירוס בלילות על ידי שהביאו כמו מאתים שקים מדמשק
 וימלאום עפר ויעמידום בפניהם לקבל עליהם מה שמשליכים
 מעל החומה. וגם העמידו מהשקים זה על גב זה עד גובה המגדל
 בריחוק מיל ומשם היו משליכים לאנשי המגדל להמיתם; ויהי
 לנם שלא הרגו איש ואדרבה נהרגו כמה מהם, ואנשי המשנה
 מהם היו מתים מן החורב ביום ומן הקרח בלילה; ובפרט מן
 הגשמים שהמטיר ד' ג' ימים לילה ויום עד שנתיאשו כל חיל
 המשנה כי ראו שלא עשו מאומה בעשות כל אלה; ואשר
 ה' היה עושה נסים למבריה ולכל היושבים בה עד שכמה מהם
 ברחו. אבל המשנה עם כל זה לבו היה חזק, ואז ישרו חזרו
 לשלוח אל השיך לומר נסה נא אך הפעם ולא נכזב, כי עתה
 ודאי נחלש כחו של המשנה; ואף על פי כן אין לו להשפיל
 עצמו לפניך אף אם ימות. ובפרט שנתקרב הזמן ללכת אל החאג'.
 אם כן שלח את אחיך שיך יוסף שדבריו מקובלים ורצוים ומכובד
 ואז יפיג לבו באומרו עתה יראו כל אנשי וכל חילי איך שלח
 לי את אחיו והוא נכנע לפני ואז ודאי ישלים עמך. ויען להם
 השיך אין לי להאמין עוד בכם ואיני שולח אפילו עבד אפילו שפחה
 הן מחמת שמה העלותי בהשפיל את עצמי עתה זה שלש פעמים

ועל ארבעה לא אישיבנו. ועוד שמתירא אני אם אשלח את אחי, שמא ימיתו או יעכבו עמו או יוליכנו עמו בשלשלאות של ברזל, ואז מוכרח אני בשביל אהבת אחי לעשות כל מה שיבקש ממני. ואז שלחו אליו בשבועה חמורה באמונה שלהם, שאם ישלח את אחיו, כאשר יבא כן ישוב אל מקומו בשלום. ואז שאל מאתם אם תתנו ערבון עד שובו בשלום, וכן עשו ששלחו שר אחד גדול מגדולי שרי המשנה בערבון ושלח לאחיו שיך יוסף וכיד נערי עשרה גמלים להמשנה מנחת ראיון וישב השר בבית השיך עד שוב אחיו לעיר.

ויהי בבואו אמר שהמשנה רוצה שיפיל קצת מהמנדל ושיתן כל המס אשר היה חייב מכל הכפרים אשר סביביו להמשנה של דבשק, לפי שהיה מענה אל השיך לפטור עצמו מן המס ההוא מחמת שנחרבו כל הכפרים ההם ובני קדר שבאו עם המשנה לקחו את כל מקניהם ואת כל אשר להם, אם כן מאין יתנו המס; ועל זה אמר המשנה שהפשרה היא שיתן את כל המס ההוא שהיה כמו ק' כיסים⁽¹⁾; ולא הודה לו השיך על זאת. ואז בא שר אחד מקוששא מאת המלך לאמר אליו ישכבר קרב הזמן של החג' ושיקום וילך לדרכו שלא יתאחר יותר. והמשנה חילה את פני השר שיתעכב ימים מועטים; והטעם שעדין היה בוטח בלאג'ים וקרא לפניו להטמונה על החופרים ואמר לו תאמר לי האמת עד כמה ימים תשלם מלאכת החפירה עד שתמצא יסוד החומה; ואמר לו עד ט"ו יום אחרים; ואמר לו המשנה פקח עיניך והשתדל במלאכה כי כבא יום חס"ו ולא יהיה מוכן אטול את ראשך. וילך הממונה ודחק החופרים ולחץ אותם שיחפרו ד' אמות יותר ביום, יותר על מה שהיו חופרים דבר יום ביומו. ויהי אחר ה' ימים לעבודה הקשה; נכנס הממונה

(1) הכיס הוא מספר ידוע אצל הערביים.

ההוא בתוך הלאג'וס וימד בחבלים לראות כמה אמות חפרו; ולא ראה שום שבח ויתרון כאותה מלאכה כי לא הלכו דרך ישרה. והחופרים אמרו עשינו כאשר צויתנו, ואותו דרך שהראית לנו חפרנו, ויחר האיש וילפת וישתומם על הדבר ויתעצב מאד, וילך אל המשנה אבל וחפוי ראש. ויאמר לו הנני לפניך עשה בי כאשר אתה חפץ, מה אדבר ומה אצטרק, שאחר שמלאכת עשרה ימים עשיתי בה' ימים ולא עלתה לי מתיירא אני שמא החכם של היהודים שבתוך העיר עשה איזה כישוף או על יד איזה שמות קשר הדרך לבל המצא הדרך ישר. ויאמר לו המשנה אם כן מה נעשה, ויאמר לו שמע לעצתי. שאם החכם קשר הדרך על שמנו שאנחנו חופרים, אמנם שלח והבא יהודים ויהפרו. לפי שלא על שם היהודים קשר, ויהיה בסתר בסוד גדול שלא ידעו בני העיר שיהודים הם חופרים ויקשור הדרך גם להם. ואז תקף שלח והביא מצפת עשרה יהודים בעל כרחם שלא בטובתם ונתנם שם בתוך הלאגוס שיחפרו ואז אחד מהם שנמצא אתו מעות בחשבו שנקראו לאנגריא שלא לתת שכירות פועלים ויצר לו מבלי היות מקום להוציא הכל פיו ולאכול לחם צר ומיסלחין, אז אמר לממונה שעליהם אתן את שכרי דבר יום ביומו והוצאתני מן הלאג'וס הזה. אז אמר לו אם תתן שכר כל הפועלים לא אוציא אותך שהכרח הוא שהיהודים יחפרו, ולא ידעו סוד הדבר עד צאתם משם שגילו לו; ויהי ביום העשירי לפעולת היהודים וגם הם לא עשו מאומה כי היו הולכים דרך עקלתון שלא היו הולכים כנגד החומה אלא לדרומה ולא למזרח ששם החומה, וה' אלקינו היה ממעה אותם; ובו ביום קרא המשנה להממונה על החופרים שהיום נשלם המ' ימים והכהו מכות גדולות שכמעט היה רוצה לתלותו על העץ על אשר לא הוציא הפעולה כאשר הכתיח לו שעד מ' ימים יגמור אותה. ואותו היום היה יום

א' כסלו והיה יום פ"א לביאתו גימט' "אף" שנסתלק חרון אף
מטבריה, שבו ביום כלו כל כלי זיין וכל מיני מלחמה ונחה
ושקמה הארץ.

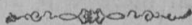
ויהי ביום ראש חדש הב' של כסלו יום פ"ב לביאתו
ואותו היום היה יום אידם שעושים אחר ראמיזאן אמר השיך
בלבו אשובה אשלח למשנה איזה דבר לשם שמחת האיד ולא
לשם בקשה ושאלה אלא בדרך העולם, וכן עשה שעל ידי אחד
מעבדיו ולא משריו שלח אליו ד' גמלים; וכה אמר למשנה
בכתב: מנחה היא שלוחה לאדוני לשמחת האיד שיהיה לו השנה
בס"ט. ואף על פי שכנגד ערכך פחותה היא אך היא כנגד ערכי
עד כאן דבריו. והיה העבד ההוא עולה אל ההר ד' הגמלים עמו
שלח השר הגדול של המשנה והביאו אותו אליו ולקח הכתב
מירו ובקראו הכתב אמר לא ראיתי עוד חכם ונבון כמו זה
השיך. ויקם וילך אל המשנה ויאמר אליו ראה מה סבלן ועניו
הוא זה שאחר שלא נשאר לך מה לעשות שלא היה לך שום
הצלחה בשום דבר וגם הוא לא נפקד ממנו איש ולא נפל שום
בית מעירו; אלא אדרבה הוא הרג מאנשיך הרבה, ועם כל זה
שלח אליך מנחה. ולא תעלה על דעתך שהוא אינו יודע מעשה
הלאג'ים שאינו שוה כלום מחמת שעדין הוא רואה אותם חופרים
ועל זה מתיירא, אינו כן לפי שלא נעלם ממנו שום דבר שנעשה
במערכה שלנו כי באישון לילה ואפילה הולכים ומגידים לו כל
העתיד לעשות, לפי שיש לו הצלחה בכל דרכיו וכלם אוהבים
אותו. ועוד אף על פי שיחשוב שמעשה הלאג'ים הולך דרך ישר
היה יודע שלא תעשה מאומה על ידי שגם הוא עשה חפירה
עמוקה סביב החומה, ואדרבה הוא מקוה מתי יבואו ונהרגם.

אז שלחו אל השיך שרים רבים ונכבדים מן הראשונים
לתווך השלום שיפיל מן המגדל ב' שורות אבנים ויתן לו את

המס. ויען השיך ויאמר אני איני נותן לו שום מס מחמת
שהחריב את הכפרים. האמנם אתן לו מנחה כמו ל' גמלים וגם
מן המגדל איני נותן כי אם אחר שילך מהלך ג' ימים אם ירצה.
ואם לא ירצה ישב פה עד מלאת שנה תמימה ואיני מתיירא.
ואז המשנה על ידי שלא הועיל לו שום דבר ולא הצליח וגם
שהיה צריך לילך אל החאג' ובסרט שהיה יושב אצלו השר
שכא מאת המלך מקושטא שהיה דוחקו שיקום וילך, ועל זה
נתרצה כמו שדבר השיך ושאל ממנו שיתן לו את בנו בערבון
בעד הריסת כמה אכנים מהמגדל וגם השיך שאל ממנו ערב
לשר אחד גדול שבדמשק שיהיה בבית השיך עד שוב בנו, וכן
עשו שהשיך נתן את בנו הקטן למשנה לערבון והשר הגדול
של דמשק כא אל בית השיך, ונגמר השלום ביום ה' בשבת
שהוא יום פ'ג לביאתו ותכף צוה המשנה שיצאו אנשיו מן
הלאג'ים ובכללם יצאו גם היהודים החופרים ובאו ונכנסו למבריה
וישאלו את פיהם היהודים על בני צפת שזה שלש חדשים שלא
ידעו משוב שום מקום, ואז אמרו אותם היהודים שבעוה"ר זה
שלש חדשים אשר יש דבר גדול בצפת ומתו כמה מישראל.
ואז ידעו אנשי מבריה שמאת ה' היתה זאת שתהיה מבריה
סוגרת ומסוגרת לכל יבואו וילכו מצפת למבריה והיה חסו ושלום
סכנה שמא ידבק בהם הדבר, וגם ידעו והבינו שמאת ה' היה
לחזק את לב המשנה להראות לכל העמים גפלאותיו, שזה השלום
שנעשה לסוף שלשה חדשים היה אפשר להעשות ביום י"ד
לביאתו שאז נכנע השיך ושלח לו את אשת אכיו. אמנם אם
מאז היה נעשה היו אומרים אם היה מביא המירוס הגדולים או
הסולמות או הספינות או הלאג'ים כאשר היה בלב של המשנה
היה מחריב אותה. וגם מאת ה' היא שהשיך לא האמין לביאת
המשנה מתחלת דבר כדי שישאר במתי מעטוכמוזנות מצומצמים

וכדי שישלח ממבחר אנשיו חוצה ולא יועילו בעת צרתו שאם
היה יודע כל זה מקודם והיה מביא חיל גדול תוך מבריה והיו
ממיתים את רמשנה או מכריחים אותו ולא היה שכה לפי
שדרך הרבים מנצחים המועטים. אמנם הנס היה שעם היותם
מועטים והדרכים נסגרים ועם המשנה חיל גדול ואם שעשה כל
מיני מלחמה וכל מיני ערמה ותחבולה. ואף על פי כן לא עלתה
בידו, זה מורה שמאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעיני העולם
וגם ידעו בכירור שאותו היום ששלח המשנה בשביל בני הרב
היו ע"י הר"י לושאמי היה בלבו שאם ישלחם יתגולל עליהם
ויקח ממנו ז' כיסים ואם לאו ישחטום. וזה גם כן היה מעמו
מקודם ביאתו לשלוח אליו על ידי שולחניו שילך לצפת לעשות
בו כל מה שיכול לעשות ליקח ממנו ממון רב וה' נתן בלב הרב
שלא לצאת מהעיר ושלא לשלוח את בניו כי בטח בה' באמרו
אני מרחתי ב"י אצבעותי לבנותה וה' אשר הפך בישובה לא
יחריב אותה וזכות ההבטחה עלתה לו כי גדולה ההבטחה וזכות
הצדיקים שוכני ארץ ובפרט ר' חייא וסיעת מרחמוהי אשר הקדימו
תפלה לצרה במערתו הגין עליהם. ובכל זאת עדין לא היו מאמינים
אנשי מבריה עד שילך המשנה ולא זו השומרים ממקומם בין
מהגדל בין מהחומה עם כל כלי מלחמתם כי יראו כי אמרו
אולי עשה בערמה ליכנס תוך העיר. והיו ביום ש"ק יום פ"ה
לביאתו ד' בחדש כסלו באשמורת הבוקר קם המשנה עם כל
חילו וילך לו אל ארצו לא נשאר א' ואז הלכו עם בני ישראל
לכית הכנסת בששון ובשמחה וקם הרב זיל לדרוש להם כמנהגו
בכל שבת ודרש להם בשבח הנס ואחר הדרוש קודם הקדיש
בירך הגומל בלשון רבים וצוה להם שיענו אמן לצאת י"ח. ואחר
כך גמרו את ההלל וקראו הלל הגדול עם נשמת כל חי עד סוף
ישתבח ושררו בקול זמרה ונעים ככחגים ובמועדים ועשו אותו יום

משתה ושמחה וקבלו כל אנשי מבריא עליהם ועל זרעם בהסכמת
הרב גר' להיות עושים ביום ד' בחדש כסלו בכל שנה ושנה
יום משתה ושמחה כיום פורים על הנסים ועל הנפלאות אשר
עשה האל יתברך אתם הוציאם ממות לחיים ביום ד' לחדש ש'
התק"ג ליצירה ברוך שעשה נסים הודו לה' כי טוב כי לעולם
הסדו בילא' :

פתח תקוה

ה ש ק פ ה

פתח־תקוה היא המושבה הראשונה והגדולה במושבות
יהודה, ושמה זכרה עלה על לב אחינו שבגולה בשכבר הימים,
וסופרים שונים הוציאו משפטים עליה אם למובה או לרעה.
אולם המושבה הזאת איננה עוד אותה המושבה שהיתה לפני
שנים אחדות, כי מעת החל הנדיב הנודע ה"ו להאציל קרני
חסדו גם עליה; פשטה את בגדיה הדלים והקרועים ותלבש מחלצות
ועי'ז שונה גם צורתה כליל. — לפנינו כאשר סר איש לראות
את המושבה אחזתהו פלצות : משני עברי הדרך העולה מיפו ;
ראה גבעות חיל אשר לא יעלו כל צמח, ושדות מכוסים
במעטה דשא דק ודלול, ולפאת מערב, הבלים ואדים מתמרים
ועולים מחבצה והאגמים ; ומורידים אל המושבה מזיקים ומחבלים
מחוללי קדחת האגמית, מחלת העינים ועוד, ובהמושבה, בתים
קטנים ושפלים צריפים וסכות, לפני יושביה דל ושפוי ועיניהם

מדרשות ודולפות. ובמכחד אדמתה היא שדה החמרה חרשו
אכרים ערבים במחרשת הקדומה הקשורה בעול גולם ובסמלונים
עקומים ונעקמים לשני שורים חזים וכחושים אשר הועילה רק
לגרר את פני האדמה. ובכל מקום מסביב שררה דומיה והשקט.
אין חיים ואין תנועה.

והיום. — בכל מקום אשר נעיף מבט עינינו נראה אך
מעטה ירקרק, חור וגועס, חן ויפי, סדר ומסתר. על שני עברי
דרך יפו נמועים כרמי חמד העטופים במעטפה ירקרקה; ומסביבם
שפעת עצי תות הנושאים ראשיהם בגאון. על פני הבצה מסביב
נמועים עצי אקליפטוס לאלפים הסופגים את האדים הרעים
ומטהרים את האויר. ובאדמת החמרה נראה שדה תבואה נחרשים
במחרשת האנקי, הנרתמת לעשרה זוגי סוסים, והיא יורדת
עמוק בארץ בוחשת והופכת בה, ותולשת כל העשבים הרעים.
על פני נהר הירקון סביב נמועים עצים רעננים המתערים ומשגשגים
ממי הנהר המלככים אותם. גם המושבה עצמה נתגדלה ונתרחבה
במאד. בתים רבים יפים ונהדרים בנויים בה ועצים רעננים נמועים
ברחובותיה. בלב המושבה כוננה משתלה יפיה ובארות
להשקותה, והעבר השני העומד על הגבעה עשוי מדרגות מדרגות
וקנה מכוסות במטעים שונים וירקרק דשא. וקול המון מרכבות,
קול משק עגלות ורעש אופנים כהמון קריה גדולה הומיה נשמע
בחוצותיה. אמנם יש תנועה, יש שאון, אך חיים ? !

לפני שלש שנים שלח הנדיב הגה פקיד וגנן, שניהם
נאמנים ואנשי מעשה, המה מצאו את המושבה בענין רע. בדעה
אחת החלו לעסוק בבנינה ושכלולה, רבות עבדו לטובתה עבודה
גברת וכולמת בכל צעד, וכל בני המושבה נמשכו אחריהם ויעבדו
על אדמת הנדיב כחשק לב ובאומץ ידים, ויתקנו בשנים אחדות

את אשר לא תקנו יתר המושבות בשנות עשר. אך הם לא זכו
לגמור את אשר החלו. החבילה נתפרדה ועי"ז הושם מעצור
להקדמתה ושכלולה.

אמנם מסוה הוד וחן לבשה המושבה, אך היא רק כמעיל
יפה עמוי סלמעלה ותחתיו עוד נסתרה עניות ומסכנות, שפלות
הרוח ודכאוות הנפש. בראשונה לא דאגו בני המושבה (מלבד
אחדים מהם) לאחריתם, אלה מפני רפיונם, אלה מפני עניותם
ואלה מפני רוב עסקם, וישענו על תמיכת אחרים, ובימים
האחרונים יעבדו אצל הפקידות ולא יעבדו ולא ימזעו את אדמתם,
רק האכרים החדשים נמזעו מקרוב כרמים, עצי שקדים ותות, ע"כ
רוב בני המושבה אינם חיים עוד חיים עצמיים חיי אכר שיש בהם
פרנסה, כבוד ושלווה, כי אם תלויים באחרים ודואגים דאגת
מחר, עמלים עמל רב המפרך את גופם מכלי תוחלת ותכלית
לימים יבואו. בכלל התפתחות וגדילת פתח תקוה איננה דומה
להתפתחות וגדילת מושבה אחרת. בעוד אשר מושבת ראשון
לציון למשל; גדלה מן המרכז ולחוץ, היא נוסדה על בסיס
נאמן ומעט מעט התכווננה ונבנתה ותשתלם ותשכלל עד כי
הגיעה להויתת הנוכחית, הנה פתח תקוה גדלה מבחוץ אל
המרכז, היא היתה ככדור רופף ומתמסס וקרום דק שלם ויפה
הגלד על פני כלו מבחוץ ומעט מעט יתוסף עליו מכפנים עד
אשר יתקשה כלו וכל חללו ימלא. וכדרך כל הויה ותמורה
כזאת יתעוררו לפעמים בתוכו סערות ורוחות רעות המפקעים
את הקרום הדק ועושים בו בקיעים בקיעים. זה הוא מעמד
החומרי של המושבה בכלל; ומצבה הרוחני? האם אומר כי יש
בו חסרונות; כי צריך יפוי ותקון; כי שפל הוא; כי רחוק הוא
עוד מהמצב היאות למושבה עבריה תמה וחסידה? אין לי עסק

ברוח, יבואו אנשי הרוח ויעשו את שלהם, ואנכי אתאר לפני
הקוראים רק את תכניתה ומצבה החומרי בפרטיות.

ת כ ו נ ת ה.

פתחת־קוה יושבת על יד נהר הירקון (אלעיג'ה) בנחלת קֶן
צפונה־מזרחה ליפו (ורחוקה ממנה כשתי שעות) וקרובה להדרך
העולה ישכמה, והיא נכנסת בגפת (קצא) יפו, על גבולה מזרחה
הכפר פג'א והכפר מִיר, צפונה לה נהר הירקון (המחנה של השיך
אבו רבאח) והכפר פְּרוּחִיא. צפונה־מערבה תגבל אותה הבצה
הגדולה השייכת להממשלה, מערבה אדמת הכפר בני־ברק, ודרומה
אדמת הכפר יְהוּדִיָה המושב יהוד.

חלקת המושבה אשר עליה בנוים הכתים תכיל ערך 590
דונאם, ומספר בתי המושבה : כשלשים בתי אכן, כעשרים בתי
עץ, כחמשה וארבעים בתי עץ וחומר, וכחמשים רפתים.
אדמת המושבה. כל אדמת המושבה היא 13,850 דונאם
וערך 4000 דונם מהם אחוזת הנדיב וערך 10000 דונם אחוזת
היחידים. מספר בעלי האחוזות בפ"ת כמאה ושלשים איש.
כארבעים מהם יושבים חוץ לפ"ת. ביפו, ירושלם, בהמושבות
האחרות ובחו"ל (כחלק עשירית מאדמת היחידים היא נחלת הגביר
ה' לכמאן בבערלין, הנעבדת ע"י פקדיו).

אדמת המושבה תחולק ביחס איכותה לשלשה : א) זבורית
(ראבע) והיא אדמת חול וחול חומרי (בדרום ובמערב) אשר רבה
לא תצלח לזריעה, ע"כ נמעו עליה כרמים הרבה ועי"ז נהפכה
ממדבר שמם לגן נחמד. ב) בינונית או אדמת שעורים ושומשמן
והיא חול־חומרי־שחור והומים (צפונה מערבה), רובה בורה, ומעט
יזרעו אותה האכרים או יחכרוה להפלחים מהכפרים הקרובים.
ג) דעית, או אדמת החמרה, אדמת חומר וחומר חולי (צפונה

ומזרחה) אשר תשתרע מנחל הירקון (ואד אבו לג'א) עד נהר הירקון, האדמה הזאת היא תפארת פ"ת ועל ידה נתן להמושבה הזאת היתרון על כל המושבות, אדמה דשנה ופוריה ומבורכת והנהר ההולך סביבה מרוה אותה והיא תצלה למזרע החטה והפול והדורא גם לכל תבואות ארץ מצרים, אורו, פשתה, צמר גפן, ולכל הממעים השונים וכל עצי פרי, ויכולה להיות גן נחמד כגן דמשק היא אחוזת הנדיב ונעבדת מאת פקידיו אך איננו עוד כפי הראוי לה.

י ו ש ב י ה.

מפקד כל משפחות פ"ת הוא כמאה ושלושים ומספר נפשותיהן כשש מאות, בהם יותר משלש מאות זכרים, וכמאתים ושמונים נקבות. כחמשה ושבעים מהן יש להן נחלה במושבה, כחמש עשרה יש להן בתים לבד בלי נחלת שדה, וקרוב לארבעים אין להן כל נחלה, רוב יושביה הם מרוס'א והמועמ מירושלם ומארצות שונות, וכמעט כל בני המושבה חוסים בצל ממשלתנו הרוממה יר"ה. כחמשה ועשרים יקראו בשם אכרי הנדיב, וכשבעה אכרי חרבבי ציון.

עסקם ומחיתם. רוב בני המושבה עובדים אצל פקידת הנדיב בתור שכרי יום, ואל שכרם הם נושאים את נפשם. בעלי מלאכה ועסק הם כשלשה וארבעים, מהם: 7 נגרים 5 נפחים, 2 סנדלרים, 4 בונים, 2 חיימים, 1 פֶּחָח, 1 רצען 2 אופים 1 קצב 1 מנקר 1 סופר סת"מ 2 מלמדים 4 פקידיו הג' לכמאן 4 בעלי עגלה 6 חנוונים. פקידיו הנדיבים לצרכי העדה והעיר: 1 פקיד 1 מזכיר 1 רב 1 שוחט 1 שמיש 4 מורים לעברית 1 לערבית 1 למורקית 2 מורות 1 רופא 1 מילדת ועוזרת לה 1 רוקח 6 גננים 1 רופא בהמות 2 שומרים (יהודים)

1 מִשָּׁח (מודר השדות) 1 בָּלֶן 2 ממונים על הבארות.

מ ז ג ה

האזיר לא ירמוב; בחורף לא ירבה הקור והשלג לא ירד כלל, בקיץ ינבר החום מן 20 עד 25° מעלות (רעאמיר) בחורף 10 עד 15°. רוחות רבות נושבות בה, בחורף רוח דרומית-מערבית המביא את המטר, בחדש ניסן רוח הקדים ובקיץ רוח צפונית המקרר מצב. הבריאות הושב הרבה מאשר היה לפניו, כי עצים רבים נטעו ויטעו את הרוחות הרעות וההבלים המזיקים, אך המחלות, ועל רוב מחלת המלריה והעינים עוד רבות בה, כארבעים נפש יבואו בכל יום לדרוש בהרופא, ועלינו להכיר טובה רבה להרופא הנכבד ד"ר מוזה ולמשנחו ה' נְרָדְצְקִי־אֶשֶׁר יַעֲמִלוּ תמיד לעצור את המחלות ולטצא להן תרופות מועילות לטובת המישבה ולאשרה.

נ ש י ע ו ת י ה .

מרבית מטעיה הם: (עצי פרי). 1) עץ הגפן; ממנו נטעו עד היום 633000 מהם 333000 להנדיב, וערך שלש מאות אלף ליחידים. רוב הכרמים לא יצאו עוד משנות ערלה ורק ארבעה כורמים עשו בשנה העברה יין מענביהם לשותות ולמכור, ויען כי אין סדר עוד למעשיהם ע"כ אין גם ערך עוד לכמות היין אשר הוציאו והיין טוב. זמן בשול הענבים ותסיסת היין כפ"ת הוא כמו ביתר המושבות אשר ביהודה ולכן לא תפטר גם היא מכל ההכרחיות והמותרות הדרושות לעשית היין. 2) עצי תות, זה כשנתיים אשר החלו פקירי הנדיב לנטוע את העץ הזה בכמות רבה למאכל לתולעת המשי, וממנו כבר נוטעו אחד עשר אלף. אלפים מהם הם לאכרי חובבי ציון,

בשנה העברה עשתה הפקידות נסיון בגדול תולעת המשי הנסיון ככלל עלה יפה וגם למדו מזה את אשר עותו. למען השמר ממנו בבא, וע"ז עלינו להודות להנדיב כי נסיונותיו הועילו לדעת את תוצאת ותולדת הדבר וללמוד מה לעשות ומה להחל.
 (3) עצי תפוחי-זהב הלימון והאתרוג. גן בית השלחין (פירה) נטועה באלנות אלה יש באחות ה' לכמאן אשר לא תשא עוד פרי, וגם הפקידות נטעה בשנה הזאת גן גדול מהעצים האלה (1) ואכרים אחדים נטעו עצי אתרוג מעטים בקרבת בתיהם.
 (4) עץ הזית. בימים האחרונים החלה הפקידות לחבב את העץ הזה וגם בפ"ת נטעה ממנו כמשתלות כעשרים אלה, העץ הזה אשר בו תתפאר ארץ ישראל אשר הוד והדר לו ושטנו עובר מסוף העולם ועד סופו, והוא מחית אכרי הארץ בזו לו אחינו ויתעבו אותו מפני שאיננו מיהר להוציא פירות כעץ הגפן, אך הלא העץ הזה עבודתו מעט והוצאותיו קלות ומכיון שהחל לתת פרייו הוא מעשיר את בעליו, ומתקים לזמן רב.
 (5) עץ השקד, אותו נטעה הפקידות בשנה העברה, ויחידים אחדים אשר יקוו לעשות אותו סניף לעצי הגפן, מיתר אלני פרי נטעה הפקידות אך מעט ויחידים לא נטעו מהם כלל. (2)
 (6) עץ הקקיון (ריצינוס) גורע ממנו מעט, אך דעת הרוב איננו נוחה ממנו;
 (אלני סרק) (7) עצי אקליפטוס הרבה נטועים על תחומי המושבה ועל נכול הבצה והגהר ובתוך המושבה, והרבה הועילו להטבת הבריאות.
 (8) ערבי נחל נטועים על חוף הגהר ובזמן קצר גדלו

(1) בנן הזה נמצאים תפוחי-זהב 2500, אתרוגים 200.

(2) הפקידות נטעה עצי שקד 1600, משמש 1700, תפוח 360.

ורבו מאד, אך מדוע לא ישתמשו בהם לעשות מנצריהם סלים
וסלילות ?

9) עץ הזגולאח (מעליא) נמועה כרחובות המושב.

10) עץ האמד (נבק) יגדל פרא במקומות אחדים.

11) שיח הסנה אשר ישא ענבים קטנים יגדל פרא על
כל אדמת פתח תקוה.

12) עצי אקקיה (אקאסיא) נמועים סביב הגנים לסיני.

13) צמח התה. ארץ אבותינו היא ארץ אשר לא
יחסר כל בה, ואם חסר בה דבר הרי הנדיב היו בא וממלא אותה,
אל קצה ארץ סין וחודו שלח אחד הצעירים ויביא ויזרע גם
בפית את זרע התה, ולב כל יהודי פחד ורחב לקראת הצמח
הרך הזה ותקוה טובה שעשעה נפשו. הילד שעשועים הזה עודנו
קים, התקוה עדנה חיה.

ת ב ו א ו ת י ה.

בפתח תקוה יזרעו אך מעט אף כי רוב אדמתה טובה
מאד לזריעה. מאז היתה עבודת האדמה בא"י לעבודה ומסחר
יחד וכל האכרים פנו לנמיעת כרמים ויעשו כזה את רוב נסיוניהם
וילמדו את כל דרכיה עזבו את הזריעה ויחלישו כי אין לה כל
תקוה ולא אבו גם לנסות להשיב את דרכי העבודה כהחרישה,
הזבול ועוד . . . גם בני פית אחרי אשר נסו שנים אחדות
לעבוד אדמתם כדרך שהפלח יושב הארץ עובד, והיא לא הביאה
להם די מכלת ביתם עזבו את הזריעה בכל, אלה מפני שחלכו
לעבוד אצל אחרים ואלה מפני שבזו לה ויפנו לכרמים ולא העלו
על לב אולי בעבודה נאותה מתקנת ומחכמת כדרך שכני אירופה
ואמריקה עובדים, תהי לה אחרית יותר טובה, מכרמים ומכל הנמיעות

יחד. ¹) פקידות הנדיב ה' לכמאן ועוד אכרים אחדים זרעו בשנה העברה תבואת החורף : חטה, שעורה, פול, תירמוס. ותבואת הקיץ דורא, שומשמן. השנה היתה שנת ברכה וכלם שמחו בעמלם. הפקידות עשתה נסיון במיני חטה ושעורה שונים על חלקת אדמה קטנה נעבדת מִמְּיֶכֶת ונובלת היטב ; והנה עלתה חמת ארץ ישראל יותר יפה מכל המינים והביאה עד כדי חמשה ועשרים שערים, מלבד זה זרעה הפקידות באדמת החמרה פשתה ותעל יפה מאד. הפשתה היא מהמין המוכחר ונושאת הרבה, אך אין בהמושבה איש יודע להכינה לשרותה ולנפצה ומה רבה היתה התועלת אם יאָמְנו אנשים אחדים את ידיהם במלאכה זאת והביאו רב ברכה להמושבה בפרט ולהארץ בכלל.

י ר ק ו ת.

אבטיחים. אדמת פִּית הבינונית מסגלת מאד ל מ ק ש אות, יבכל זאת יזרעו בה אך מעט מהם כי העבודה הזאת הדורשת וגיעה רבה ושמירה תמיד ביום ובלילה איננה כדי ליושבי המושבה. תפוחי אדמה. רבים מכני פִּית יזרעו בכל שנה את תפוחי האדמה בגנות הירק אשר מאחורי בתיהם ובהם יעזרו להכנסת ביתם. מלבד זה יזרעו ירקות אך מעטות מאד. הפקידות תזרע מעט ממיני ירקות שונים : לפת, לפת אדום, גזה, צנון, כרוב, (כלומען קאהל) תרובתור. קשות, מלפפון, עגבניות (מאמאט), חֲצִיל, בערבית בדינג'אן (אייער פֶּרוּכט). קנרס (ארמישאקע), אספרגוס, חזרת, כרפס (סעללעריע). אולם היחידים לא יזרעו

¹) על דבר מצב עבודת התבואה ע"י הטבת האדמה ואופני המלאכה פרסמו מאמר מיוחד ב"האבר" (דער קאלאניסט) שנה א' הוברת ב' צד 9—1

העורך.

ידקות אלה כלל, כי הגברים אמנם עסוקים במלאכתם, אך מדוע לא ישימו נשי האכרים וכנותיהן את לבם להעבודה הזאת להביא רב ברכה אל ביתן בכל ימות השנה? הנשים לא הורגלו בזה מנעוריהן, והבנות? הנה תמצאנה עסקים ומלאכות יותר קלים ונעימים לשפל בהם: תלבשת נהדרה ככל חקות המאדה, כגדים סרוחים והי' להם העט במקום האת, תחת הסנור לעבודה התרקם המצומצם; תחת השקאת הגן יכית-תמרוקים.

צ מ ח י ה ב ר

על אדמת פ"ת יגדלו צמחים ועשבים רבים למאות, הנודעים מהם הם: תורמוס-הבר, מאכל ליונים. כנגר, בערבית חנמ'ל (קאלקניט) הפלחים ילקטוהו למכרו. שומר (דילל) יגדל על פני כל אדמת החמרה. חלה, צמח גבוה וריחו גודף, פרחיו כתבנית הפצל מהם יקחו קסמים לחצוץ השנים. גרפיסא (גרציסא) או יושנת המלך; עליו כעצי בצל וסרחיו מפיקים ריח בושם. חבצלת (ליליא), איכום (פייילכין). דודאים בער' תפאח ג'נה (אלרוין) אשר לו שרשים עמוקים כתבנית משנה גדל הרכה על אדמת החמרה. עולשים או הנדבי בער' עלק (שיקאריע) הפלחים יאכלו את עליו. לפת הבר בער' לופיתא. צנון הבר בער' פנ'ילא חלמיש בער' חקעזא. חמציץ בער' חמאסים (זויער אמפפעל) רגילה, בער' רג'ילה (פארמולאק). חורר בער' חורר (ווילדער לאטיך), הפלחים יאספו כל אלה לאכול ולתבשיל. פטריות, בער' פטר או פפה (פילציע), בהם גם בעלי סם המות. דרדר בער' חרפיש (וועבערקארדע) ממין הקנרס, באירופה המסחר רב בו לקרצף. קנה ואבוב על הנהר. סוף, אשר יעשו ממנו מחצלאות. סמיר, עשב ארוך ייבשוהו ויעשו ממנו כפיפות ומשפלות,

חֲלָפִי, מִכֶּסֶה אֶת אֶרֶם הַחֹל, הַפְּלָחִים יֹאסְפוּהוּ לַכֶּסֶת אֶת
נְגוּתֵיהֶם, קָחֶנּוּ (קֶצֶטִילֵיא) רַב עֵם הַשְּׂדֵה. נָתַשׁ, בַּעַר נִתְשׁ,
צִמַּח קוֹצִים יִקְחוּהוּ לַהֶסְקָה.

ה ע ש ב י ם ה ר ע י ם

נְבִיל (קוועקע) מַסְתַּכֵּךְ וּמִשְׁתַּרְג בְּאֶדְמָה, וּמַכְלָה אֶת טֶמֶן
בְּעֵלֵי הַכְּרָמִים לַנְּקוּת אוֹתוֹ. סְעִידָה (סִיפֶעֶרִים) עֹשֶׂב מְזִיק מְאֹד
לַנֶּפֶשׁ וְאִי אִפְשָׁר לַהֲנִקוּת מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שְׂרִישׁוֹ הַדָּקִים וְקִשְׂרֵיהֶם
נִמְצָא בְּמִקְוֵי אַחֲדִים. בְּצֵל הַבֵּר. — וּבֵת כּוֹאוֹת : זֹנִין,
זֹנִין שָׁחֹר יִתְעַרֵּב בַּחֲמָה. מְדִידָה, נִמְצָא בֵּין הַדּוּרָא, וְהוּא
מִתְמוּדָה עַל הָאָרֶץ וְעָלָיו לְבִיכּוֹת (הַעֲרֵץ־פֶּעֶרְטִיג).

ה ב ה מ ו ת .

גְּדוֹל בַּהֲמוֹת יֵשׁ בִּפְתֵי יוֹתֵר מִכֵּל הַמּוֹשְׁבוֹת כִּי בַּהֲמָה
טוֹב וְשַׁחַת הֶרְבֵּה אֲשֶׁר יִקְצְרוּ בַּחֲדָשִׁי גִיסָן וְאִיִּר, וְלֹא יִשְׁמֹ
מִטִּיבֵי הַמּוֹשְׁבָה אֶת מַעֲיָנָם לַהֲרַחֵב אֶת גְּדוֹל הַבַּהֲמוֹת בַּהֲעֶרֶךְ
וּבִתְקוֹן יִשָּׁר וְלֹא רַק לַבַּהֲמוֹת הַגָּסוֹת כִּי גַם לַגְּדוֹל הַצָּאֵן,¹
אֲזִי יַעֲשֶׂרוּ הַמּוֹשְׁבָה עוֹשֶׁר רַב, וְכַעַת נִמְצָאִים בַּהֲמוֹשְׁבָה
לְבַד הַבַּהֲמָה אֲשֶׁר לַהֲפָקִידוֹת כְּאַרְבָּעִים סוּסִים אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בָהֶם
אֶת עֲבוֹדַת הָאֶדְמָה וְלִמְשָׁךְ בַּעֲגָלָה לַהֲבִיא אֲכָנִים וְכֹל סָבֵל
וּמִשָּׂא, חֲמוּרִים אַחֲדִים, סְרוֹת וְעִגְלִים כְּאַרְבַּע מֵאוֹת לַחֲלָב וּלְגְדוֹל,
סָבִיב פֶּתִי נִמְצָא הַכּוֹי הַרוּעָה בְּכַעַת בַּמִּסְפָּר רַב.

ה ע ו פ ו ת .

עוֹפּוֹת אֵין בִּפְתֵי כְּמַעַט כָּלוּם; וְכֹל אֶחָד יִגְדֵל תְּרַנְגוּלִים אַחֲדִים.

² הַעֲנִין הוּא צְרִיךְ בִּיאֹר פֶּרְטִי אֲשֶׁר אֵין כּוֹה מְקוּמָה וְדִילָנוּ לֵאמֹר כִּי דָבָר
כּוֹה דּוֹרֵשׁ רֵאשׁוֹנָה עֲבוֹדָה מֵאַחֲדָת בְּצִבּוֹר וְלֹא בִּיחִיד וְשְׁנֵי הַתַּעֲסָקוֹת הַבִּנִּים גַּם הַבְּנִית
וְלִכְלֹךְ יְדֵיהֶם וְהַשְׁנָחָה חֲדִירָתִי.

לצרכו בשעת ההחן. העופות הנמצאים הם : תרנגולים, אווזים
אוז הבר, ברכורים, יונים.

עופות הבר.

ימים בער' יאמאם (שורטור). צפרי דרור. דכ'פת (וויערד
האפה). זמיר (נאכטיגאל). חסון (שמיעגלימץ). סנונית (שוואלבע).
קיק בערבית קאק (קראהע). עורב. זרזיר (שטאאר) יבואו בעת
הזריעה מחנות מחנות ונמשו על פני השדות לאכל את הזרע.
החסידה (שמארך). הנשר. הנץ. הינשוף (פאלקע). האיה
(אוהו).

חיות.

איל (נאצעללע) ירצו על פני השדות. ארנבת. שפן.
חיתו טרף: שועל (שאקאל) נמצא למכביר, והם מחבלים
הכרמים והמקשאות, ובלילה תשמע בהטושה ענינם. צבוע (היענע)
יראה לעתים רחוקות. חתול מדברי (ווילדע קאטצע).
הנמיה (אישנאמן) ובערבית גים ומורפת התרנגולים.

שרצים.

תנשמת. עכבר. חולד (מילואורף) יזיק לתפוחי אדמה,
אצל הערבים מצוה להרגו. קופד (איגעל).

רחשימים ורמשים.

נחשים רבים נמצאים בשדות. צב. הלמאה (איידעקסע).
חומט (קאמעליאן) משנה את גונו. צרצור (גריילע). חפושית
(קאפער). מהם נמצאים מינים רבים שונים, וגם חפושית הכרמים
חמוקת לגפנים. הדבורה, בעת החלו בפ"ת לגדל דבורים.
הצרעה (וועספע) בערבית בבור תזיק הרבה לדבורים. הארבה,

מִן קָמָן מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר לֹא יִזְיַק לְהַתְּבוֹאוֹת וְהַעֲצִים. תּוֹלְעִים. זִיזִין שְׁנִיִּים. הַכְּנִימָה תִּרְכָּה בְּתִבּוּאָה הַנֶּאֱצֶרֶת. עֲלוֹקָה תִּמְצָא בְּכֶצֶה וּבִנְהָר. דָּגִים : בְּנֶהָר אֶל עֹגֵזָא יִצְוּדוּ הָעֶרְכִּים דָּגִים וַיִּבְיֹאוּ לְמֹכֵר בְּמוֹשְׁבָה. הַדָּג הוּא מִן שְׁבוּטָא (פֶּלּוּס קֶאֱרָף) וְהָעֶרְכִּים יִקְרָאוּ לוֹ יְמוּשָׂאִי עַד סִנְפִּירֵי הַנְּדָלִים כְּמִסְרָק.

וְאַלֶּה הֵם הַדְּבָרִים הַנִּתְּנִים מֵאֵת הַנְּדִיב הַיּוֹ
זֶה כְּשִׁמְנָה שְׁנִים לְכָל יוֹשְׁבֵי הַמוֹשְׁבָה :

בֵּית הַכִּנְסַת: נִתֵּן בּוֹ כָּל צִרְכֵּי וְשִׁמוּשֵׁי, עֵתָה עוֹרְדֵנוּ
בֵּית קָטָן, וְהָאֲדוֹן הַנִּכְבָּד ה' שִׁיִּד מִשְׁתַּדֵּל לְהַשִּׁיג רִשְׁיוֹן
לְבָנוֹת בֵּית הַכִּנְסַת גָּדוֹל.

בֵּית הַסֵּפֶר: בְּבֵית הַסֵּפֶר יִבְקְרוּ תַשְׁעִים תַּלְמִידִים וְתַלְמִידוֹת,
וַיִּלְמְדוּ בּוֹ עֵבְרִית וְלַמּוּדִיָּה, עֵרְבִית וְתוֹרְקִית, תַּפִּירָה וְרִקְמָה, וּבִקְרוֹב
יַחֲלוּ לְלַמֵּד גַּם צִרְפְּתִית.

בֵּית מִרְקָחַת : סָמִי מִרְפָּא, גַּם הַסָּמִים הַיּוֹתֵר יִקְרִים יִתְּנוּ
לְכָל בְּנֵי הַמוֹשְׁבָה כְּפִי מִצּוֹת הָרֹפֵא הַנִּכְבָּד דִּר. מִזִּיה הַמִּבְקֵר אֵת
הַמוֹשְׁבָה פַּעַם בְּשָׁבוּעַ וּמִשְׁנָהוּ ה' גִּרְדַּעְצִקִי הַיּוֹשֵׁב בֵּה תְדִיר.
הַסִּפְקַת מַיִם לְכָל הַמוֹשְׁבָה, שְׁנֵי גִלְגָּלִי אֲנִמִּילָא
סוֹבְכִים יוֹם יוֹם עַיִ סוֹסִים עַל שְׁתֵּי בָאֲרוֹת וּמִמְלֵאִים מַיִם. מִרְחָץ,
הַשְׁקָתוֹ וְשִׁמוּשֵׁי. שְׁמִירַת הָעִיר וְהַשְׁדּוֹת עַיִ שׁוֹמְרִים עֶרְכִּים
וְשְׁנֵי יְהוּדִים עֲלֵיהֶם. בְּנֵי הַמוֹשְׁבָה מִתְּפַלְּלִים תָּמִיד בְּשָׁלוֹם מַלְכוּתֵנוּ
יִרָ"ה וּבְשָׁלוֹם אֲדוֹנֵנוּ הַנְּדִיב הַיּוֹ וּבְשָׁלוֹם סְקִידֵי הַנֶּאֱמָנִים, כִּי
יֵאֲרִיךְ ה' יָמָיו וְשָׁנֹתָיו וַיִּזְכֶּה לִרְאוֹת אֶת אַחֲיוֹ יוֹשְׁבֵים עַל הָרִי יִשְׂרָאֵל
וּבַעֲמָק וּבְשִׁפְלָה שְׁלֹוִים וְשִׁקְטִים, וְחַיִּים חַיִּי אֲבוֹתֵיהֶם בָּאָרֶץ אֲבוֹתֵיהֶם
כְּבִימֵי קֶדֶם .

פֶּתַח־תְּקוּהָ כַּחַדֶּשׁ הַשְּׁנִיִּים עֲשָׂר אֶלֶף וְשִׁמְנָה מֵאוֹת
וְשֵׁשָׁה וְעֶשְׂרִים לַחֲרֹבָן בֵּית קִדְשֵׁנוּ (תִּרְנ"ה).

* *
*

ג ע ג ו ע י ם.

הוה, לוא בְּחֵלּוּי גַם אֲנִי יְכוּלָּתִי
בְּטַל חֶרְמוֹן לְשִׁפּוֹךְ הַמַּעוֹתִי
וְשֵׁם עַל הַהָרִים חֲשָׁמִיעַ כְּמוֹהוּ
וְלִמְלֵט יְכוּלָּתִי אֲנַחוּתִי . .

שֵׁם עַל הַהָרִים, עַל הָרֵי בֵּת צִיּוֹן,
הָאֶרֶץ אוֹ נַפְשִׁי אוֹהֶבֶת,
עַל רֹאשׁ הַר הַיִּזְיָתִים, הַר הַמִּזְרֵה,
הַמְּקוֹם-אֵל חֶמֶד לְשִׁבְתָּ . . .

לוא עֲלוֹת שֵׁם יְכוּלָּתִי וְלִהְשָׁפֵט! . .
הוה, צִיּוֹן, הוה, פִּנָּה יִקְרָה!
מַעֲי לִי יִהְיֶה אִם בֶּקֶ אֲזַכְּרֶכִּי,
בְּלִי הַפּוֹגוֹת בֵּת עֵינֵי נִגְרָה . . .

וְלִפְנֵי הָאֲבָנִים, הֵן שְׂרִידֵי הָעֶבֶר,
כָּל לִבִּי יְכוּלָּתִי הֲרִיקָה
עַל אֲדָמַת הַקּוֹדֶשׁ אוֹ אֲזִי הַתִּנְפְּלָתִי
אֶחְבֵּקְנָהּ וְאֶמִּיתָהּ בְּנִשְׁיָקָה! . .

מנחם דיינאוו.

כבוש ארץ ישראל על ידי המצמידים⁽¹⁾.

במאה הששית לחרבן הכית היתה תהפוכה רבה בארץ
ערב ותעבר בכל ארץ אסיה ותגע עד קצות אפריקה ואירופה.
מחמד מבני קרן ש קם בארץ הזאת ויחוקק דת חדשה וייסד
וממלכה גדולה ועצומה, הוא קרא בשם אל אחד ויאסף את כל
שבטי הערבים תחת שבטו ויאחדם לגוי אחד ולממלכה אחת
כבירה ואדירה, בני ערב הרבים היו אז נקרעים לקרעים רבים
וישבו שבט שבט לבד ומשפחה משפחה לבדה, והמה מסכסכים
איש ברעהו, ותמיד היה חרב איש באחיו, על כל מקרה קטן,
על גבול גבול, על איש הרונג, ועל נערה נתפשת תפשו חרב
ודרכו קשת רבם היו פונים איש לגלוליו ועובדים לשמש ולבעל
ולאשרות, ע"כ לא כבדה מאת מחמד לכבש בשנים אחדות את
כל שבטי ערב להכניסם תחת דתו "הכרת אל אחד" ולשפך עליהם
את ממשלתו. בראשונה כבש את מכיריו בדברים ויקן את לבבם
ויעזרו לו בכל אשר פנה, שבט אחר שבט כבש, ובית אב אחר
בית אב הכניע עד כי גבר על הארץ. אך המפריע היותר גדול
אשר פגש על דרכו היו היהודים יושבי ערב.

היהודים ישבו אז במלוא רוחב הארץ והמה נכבדים בעיני
כל הערבים ודבריהם נשמעים, כי הם היו אנשי מסחר, חרשים ועושים
במלאכה ובהם גבורים אנשי שם יושבים במצודות ובערים בצורות

(1) מרכות דברי מאמרי זה לקוח מסיפורי דברי הימים הערבים על כן יש בהם
הרעות רבות אשר לא ספרו רוב המארכים (כותבי דה"י).

גם בני הספר ואנשי מדע והשכל, ומהם למדו הערבים דעת ובינת אל ולעזוב מעט מעט את הגלולים, ע"כ שם מחמד בראשונה את כל מבטחו ביהודים ויקח מהם את רובי תורתו, אך בני ישראל קמו נגדו ויעירו עוד את שבטי הערבים למלחמה, אז כלה מחמד בהם את כל חמתו והרג מהם לאלפים ויגלם מארצו, וילכו בני ישראל וישבו ממזרח לירדן, מנחל יבק עד הירמוך⁽¹⁾. ובוה לא הסתפק עוד כי בקש גם לדכא את כוחם ולחסיר את ההשפעה הרבה אשר השפיעו על בני ערב, ברוחם ובתורתם. היהודים המאמינים היו לכופרים, תורת ישראל היקרה בעיני כל בני ערב היתה למזויפת: גם סוד העבור וחשבון השנים אשר למדו בני ערב מאת היהודים והי מסור לבית אב אחד מבני כנאנה (אשר בל"ם היה יהודי) במל ויאסר עליהם⁽²⁾. גם הקשר האמיץ בין בני ערב וארץ הקדושה קרע, כי קדושה ויקרה היתה א"י בעיני כל בני ערב, המקום אשר ישב בו אברהם אבי העברים והערבים ויפנו אליה כתפלתם. בראשונה באמר מחמד עוד לשפוך את ממשלתו גם על בני ישראל ידע כי לא יוכל להסיר את העם הזה מעל תורתו אשר נתנה על הר סיני ונתקימה בהר המוריה ע"י הכהנים והנביאים, ע"כ לפני פרסומו את תורתו וחזיונותיו גלה את דבר עליתו למרום דרך הר סיני והר הקודש וכי ראה שם את כל הנביאים יושבים איש על כסאו וישלחו אותו לקרא בשם אל אחד, ויעל למרום וכסא . . . וידבר עם משה, אך אח"כ הרחיק את בני ערב מעל קדושת הארץ ויקדש את מכה ואלמדינה ויצו לפנות כתפלתם אל הכעבה

(1) ע"ד מחמד ודעותיו, ע"ד היהודים וכל מלחמותיו אתם בפרט אכתב מאמר מיוחד.

(2) את העבור קראו הערבים בשם אנשיא לאמר: האחורי, והם קבלו אותו

מהעברים בזמן קדום, ומה נראה כי סוד העבור וחשבון השנים היה מסור ליהודי הגולה עוד ימים רבים לפני תום הנשיאות.

ובה תלה כל הזכרונות מאברהם וכל המקרים והנסיונות, אך תשוקת בני ערב להארץ הטובה והמברכת ללכדה ולשכת בה גברה, המה ידעו והכירו היטב את הארץ הקדושה ותכונתה, כי היו באים אליה תמיד לסחר אותה, ולהיריד הגדול שבעזה היו מתאספים גדולי ושרי ערב וגם מחמד עבר בה במסחרו, ותיקר הארץ בעיניהם ובתכונתה ומונה ומרכו מסחרה מכל ארצות הקדם וטהודו ופרס, ומשכנה לחוף הים הגדול, ויחלק מחמד את הארץ הזאת לעוזריו ואנשי סיעתו ויתנה להם ¹. ויכן את חילו לעלות עליה למלחמה. ומשפט מחמד נביא הערבים בימים ההם, לפני כבשו ארץ או ממלכה שלח צירים או ספר לראשי הארץ וקרא להם לשלום כי יקבלו דתו, ואם לא ושלח את חילו למלחמה. גם אל הרקלום המולך על כל ארצות הקדם ועל כל ארץ סוריה וא"י שלח ספר כדברים האלה: "ממני מחמד שליח ה' אל הרקל נשיא רומא שלום לכל רודפי צדק. הגני קורא לך להודות באל אחד. היה למסלם ונצלת מכל רע, וה' ישיב לך גמולך בכפלים" . . . גם אל חרת בן שמר מלך עסאן היושב בגלעד שלח צירים כי יקבלו את דתו, וישאל חרת את הרקלום אדוננו, ויאמר לו אל תירא הגני יוצא לקראתו והכיתיו, ויחי בשנה השמינית להג'רה וישלח מחמד חיל רב אל בני עסאן ביד שר צבאו י' ד בן חרתה אל ארץ עבר לירדן מזרחה וירגלו חיל ערב את הארץ וישובו, ובשנת האחת עשרה אסף חיל רב ויפקד עליהם את האסמה בן זיד

(1) את העיר חברון וסביבותיה נתן לתמים אלכארי ויכתב לו שטר מתנה על חתיכת עור מנעל של חתנו עלי בן אבו טאלב. וכנראה היתה זאת התעודה אצל הערבים לקים כל דברי כתבו על נעל המקנה או קרוביו או נעל הבותב, ואולי זאת גם התעודה לשנים בישראל: ? ושלח את נעלו — וכתב עליו — ונתן לרעהו .

[ע"ד טעם שלישת הנעל והוראת מלת "נעל" ראה מאמרינו "טוב מראה עינים מהלך נפשי בהירוואלים" כרך ג' צד 178—174].

ויצוהו לעלות אל סוריה. וימת מחמד מרם עלותו למלחמה, והערבים המליכו את אבי בכר עליהם, ויקומו רבים מכני ערב וימרדו בו ומנוכה רבה היתה בארץ. ואבי בכר הראה את גבורת ואומץ ידו ותהי ראשית מעשהו לאסוף עוד חיל ולשלחם ביד אסמה להלחם בארץ ישראל, ויצו את אסמה לאמר: התחזק והיה לאיש נאמן לא תכנר ולא תפר ברית והרגת כל איש חיל רומא, ואת הטף והזקנים וכל אשה תחיה, לא תכרת כל עץ נושא פרי, וכל בהמה תחיה. ויהי הדבר הזה לאות לערבים כי חזק מלכם אשר בחרו להם וכי רוח גבורה וצדק בן, ובשנה השנית למלכו (564) חוסיף לשלוח אנשי צבא רב להלחם בסוריה וישלח את עמר בן אלעאץ אל ארץ ישראל מערבה ואת יזיד בן אבי ספיאן לצפון הארץ ואת שרח ביל וכאלד בן סעיד אל ארץ הגלעד, ואת עבדה אל ג'ראח שר צבה על כלם, ויתאספו יחד בערבות הירדן וילחמו ברומאים בגלעד ומשם עברו אל דותן ואל בקעת צפורי (אולי בקעת גנוסר) וימת. כאלד במלחמה ותחזק המלחמה על הסורים ויכתבו אל הרקלוס והוא יושב אז בירושלם, ויאסף חיל רב ועצום וישלחם להלחם בהערבים, וייראו הערבים ויתאספו יחד כשבעה ועשרים אלף איש ויחנו על נחל הירמוק, ואבי בכר שלח אל חאלד בן אבי וליד, והוא גלחם אז בבבל, כי יעלה בחילו לעזור את אחיו, ויקח חאלד עשרת אלפים איש אתו ויעבר בדרכו על פני העיר תדמור וישלימו יושביה אתו, וימצא בה יהודים רבים אשר אמרו כי אבותיהם יושבים בה מימי המלך שלמה, ויעבר משם על פני דמשק ויך את הערבים השוכנים סביבה, ויבוא עד הירמוק וילחמו שם חיל ערב את בני סוריה ורומא ויכו בהם מכה רבה וינוסו לפניהם, ויעבר חאלד בכל חילו משם אל העיר בצרה אשר בחורן ויצורו עליה ימים רבים, ויצאו סקידי רומא ויאבקו את חאלד ולא יכלו

לוֹ וַיֹּאדְכוּ יְמֵי הַמְצוֹר וַיִּפְתְּחוּ יוֹשְׁבֵי הָעִיר אוֹתָהּ לַהֲמַחְמְדִּים. וְהַרְקֵל שָׁמַע כִּי נִגַּף חִילוֹ הָרַב וַיִּבְקֶשׁ לִקְחַת נֶקֶם מֵהַיְּהוּדִים יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וַיִּצֹו עֲלֵיהֶם כִּי יַעֲזֹבוּ כָל־ם אֶת הָעִיר, אֲךָ לֹא רָפְתָה רוּחַ הַיְּהוּדִים וַיִּתְחַזְּקוּ וַיִּקְוּמוּ נִגְדּוּ כִּי יֵדְעוּ כִּי בֹא קִצּוֹ וְעוֹד מַעֵט וְהִסִּירוּ מֵעֲלֵיהֶם אֶת עוֹל רֹמָא הַקְּשָׁה.

בִּימֵי מַלְחַמַת הִירְמוּךְ מֵת הַכֹּאֲלִיף אַבִּי בְּכֹר וַיִּמְלֹךְ עֲמֵר בֶּן אֱלִיחֶשֶׁת בֶּן אֱלִיחֶשֶׁת וַיִּצֹו אֶת אַבִּי עֲבִידָה לִלְכַת לַהֲלָחֵם בְּדַמְשֶׁק הָעִיר הָרֹאשָׁה בָּאַרְץ, וַיַּעַל הוּא וְחִילוֹ כְּאַרְבַּעִים אֲלָף אִישׁ וַיִּצְוּ עַל דַּמְשֶׁק, וַיִּשְׁלַח הַרְקָלוֹס אֶת גִּלּוֹס פְּקִידוֹ וַיִּלְחֶם בְּעֶרְבִים, וַיִּצֵּא גִלּוֹס לְהֹאבֵק אֶת חֲאֹלַד וַיִּכְהוּ חֲאֹלַד, אֲזִי שֶׁלַח הַרְקֵל עוֹד אֲנִישֵׁי חֵיל כְּמֵאֵת אֲלָף אִישׁ בִּיד פְּקִידוֹ וַיִּרְדָּן וַיִּשְׁלַח אַבִּי עֲבִידָה אֶת צֶרֶר בֶּן אֲזוּר לִקְרֹאתָם וַיִּקְחוּהוּ שְׂבִי, וְחֵיל רֹמָא אֲשֶׁר בְּעִיר יִצְאוּ מִהַמְצוֹר וַתְּהִי הַמַּלְחָמָה לְעֶרְבִים מִפְּנֵים וּמֵאַחֲרֵי, וַיִּשְׁלַחוּ שְׂרֵי צֶבָא עֶרֶב אֶל כָּל הַחֵיל אֲשֶׁר נִשְׂאָר עַל הַיֶּרֶדן מִעֶרְבָה וּמִזִּרְחָה וַיִּתְאַסְפוּ כָל־ם כּוֹס אֶחָד וַיִּבְאוּ אֶל חֲאֹלַד וַיַּעֲזְרוּ לוֹ וַיִּשְׁיִבּוּ אֶת צֶרֶר הַנִּשְׁכָּה, וַיְהִי כִצְאָת וַיִּרְדָּן לַהֲלָחֵם בְּחֲאֹלַד מֶהָר צֶרֶר וַיִּשְׁלַף אֶת חֶרְבוֹ וַיִּמִּיתֵהוּ, וּבְנֵי עֶרֶב רָאוּ כִּי מֵת גִּבּוֹר רֹמָא וַיִּתְנַפְּלוּ עֲלֵיהֶם וַיַּהֲרֹגוּ מֵהֶם עֶם רַב וְהַנִּשְׂאָרִים נִסּוּ; וַיִּשְׁוּבוּ לְצוֹר עַל דַּמְשֶׁק וַתּוֹמָם פְּקִיד הָעִיר וְהוּא גִלּוֹס כְּאַרְי וַיַּהֲרֹג אֶת אֲבֹן אֶחָד מִשְׂרֵי צֶבָא עֶרֶב, וְאַשֶׁת אֲבֹן מִשְׁכַּט חֲמִיר מִלְּמַדַת מַלְחָמָה וּמוֹרָה בַּחֲצִים וַתִּבְּוֹא אֶל שְׂרָה הַמַּלְחָמָה וַתִּדְרֹךְ קִשְׁתָּהּ וַיַּעֲבֹר הַחֵץ בְּעֵין תּוֹמָם וַיִּנְקְרוּהוּ. אַרְבַּעִים יוֹם אָדְכוּ יְמֵי הַמְצוֹר וּבְנֵי הָעִיר לֹא יָכְלוּ עוֹד לַעֲמֹד נִגַּד הָעֶרְבִים, וַיִּבְקְשׁוּ מֵאֵתָם לַעֲשׂוֹת לָהֶם שְׁלוֹם וּלְכָרוֹת אֶת־ם בְּרִית, וַיֹּאדְכוּ אַבִּי עֲבִידָה לָזֶה וַיִּכְרוֹת לָהֶם בְּרִית; כָּל אִישׁ הַחֲפִץ לַעֲזֹב אֶת הָעִיר יִקַּח אֶת רְכוּשׁוֹ וְקִנְיָנוֹ וְהָלַךְ לָהּ וְכָל הַנִּשְׂאָר בְּעִיר יִשְׁלֶם מַס לַגִּלְגָּלַת, אֲךָ חֲאֹלַד לֹא יָדַע עוֹד אֶת דְּבַר הַשְׁלוֹם וַיִּבְקַע בְּחִילוֹ אֶל הָעִיר וַיַּהֲרֹג בָּהּ מִסְפַּר רַב מִיּוֹשְׁבֵיהָ וַיִּשְׁלָלוּ בָּהּ

שלל רבו; וילכדו הערבים את העיר הגדולה דמשק ותפתח כל הארץ לפניהם. (לפי דברי מארכי הערבים לקחו גם היהודים חלק במלחמה הזאת וישליכו על הערבים מעל חומת דמשק אבנים וחצים). אבי עבדה שם בדמשק אנשי חיל ויפקד עליהם את ספיאן, ויעל משם אל העיר האמץ, ותעמד העיר ימים רבים בפני המצור, וילכדה, ויעש לה שלום בשלום דמשק, וילך משם אל חמת ויצאו אנשי העיר לקראתו וישלימו אותו וישלמו לו מס לגלגלת וכרגא מאדמתם; ואת הכנסיה הנוצרית עשה לבית מסגד למחמדים. ויעבר ככל צפון הארץ ויכבש את עריה, ואת אלאענור שלח אל מכריה וילכדה, ויבא אל בעל-בכי עיר השמש והיא אז עיר גדולה ובצורה וילחם בה ימים רבים; ויצא באחרונה פקיד העיר ויתן לו אלף שקלי זהב ואלפים שקלי כסף ואלף חליפות בגדי משי, ויבקש אבי עבדה כי יתן לו פי שנים מאשר הביא וכי ישלמו לו מס שנח בשנה, ויעש כן. ויסע עם חילו אל ערי החוף ויכבש את בארות וצידון וגבל וערקא, ויעל משם אל העיר אחלב ויצר עליה חמשה ירחים; וישלם את יושביה. ויכנא פקיד העיר קבל את דת מחמד ויעזר להערבים במלחמותיהם. משם עלה אל אנטוכיה ושם עליה מצור והמלך הורקלוס בתוכה, ויקם לילה הוא וכל ביתו ויצאו בהחבא מתוך העיר וישבו באניה ויסעו לעיר קנסמנמינא. בעזבו את הארץ עלה אל מקום נשא ויאמר: שלום לך ארץ סוריה. לא אוסיף עוד לראותך, ולא יבא עוד איש דומי בקרבך בלתי אם ביראה ופחד. אך נבואתו לא נתקמה לימים רבים, גם בני אדום גם בני רומא צוררי ישראל שבו אליה וירוו את אדמתה בדמי בניה. יזיד בן אבי ספיאן עלה על קסריה וילכדה ויצר אל צור ימים רבים וילכדה, ויאלץ את יושביה לקבל את דת מחמד. כן לכדו המחמדים את כל ארץ הצפון והמזרח מהים הגדול עד נהר פרת ועד בואך

הרי מורוס, רבים מיושביה הנוצרים עזבו את הארץ, רבים המירו את דתם בדת המחמדים ורבים נשארו בעריהם ויהיו למס עובד. גם היהודים סבלו רבות בכל ימי המלחמות האלה, כי לא הפליאו עליזי הנצחון והלומי המלחמה בין יהודי לנוצרי, ויכו את כל אשר לא מכני דתם הוא.

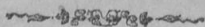
גם אל נגב הארץ עברו חיל ערב וילחמו ביושביה ויצורו על עוז הכצורה וילכדוה ויכבשו את כל הערים אשר סביבה ואת חברון ועריה. ועמרי בן אל עאף לכד את שבם ואת לוד ועמס ויפו, ויפקד אבו עבדה את כל חילו ויעל להלחם בירושלם ויתבצרו בה הרומאים וילחמו בעוז וגבורה, ויחזקו הערבים את המצור לתפשה, ויקראו ליושביה לשלום ויענו אתו כי לא יתנו את העיר הגדולה הזאת רק ביד הכליף עמר, ויכתב זאת עבדה להכליף, ויקם עמר ויעל אל הארץ. ויהי בדרך ויסר אל העיר גזביה ויפגשהו איש יהודי ויבשרהו כי לא ישוב אל ארצו בלתי אם לכד את העיר ירושלם, ויקח עמר את היהודי הזה אתה ויבאו לפני ירושלם ויצאו כל ראשי העיר לקראתם ויקבלוהו בכבוד ויתנו לו את העיר ירושלם (567) ויכתב להם עמר את ספר השלום לאמר: "בשם האל הרחמן הרחום, מאת עמר בן "אל חטאב לבני אִי לִי ה". הגם במוחים בנפשם ונשיהם וילדיהם "וכנסויותיהם לא תהרס ולא תשכן". וישב הכליף בירושלם עשרה ימים ויפקד את יויד בן אבי ספיאן על כל הארץ וישב לארצו ⁽¹⁾. ומקץ שלש שנים היתה מגפה רבה בארץ ישראל אשר נקראה בשם "מגפת עמֻס" וימותו בה אנשים רבים וגם אבי עבדה וייד

(1) מארכים אחדים יספרו כי עמר אשר על היהודים לשבח בעיר ירושלם, לכד כי אין ראיה לזה מסופרי דה"י הערבים. הגה הספר "מהיהודי והבשורה" יוכיח כי עמר היה לו לכבד את היהודים, וכן עשה.

הפקיד. ויעל עמר אחרי המגפה אל הארץ ויחזק ויתקן ויעש בה סדרים.

בן עברה הארץ הקדושה מממלכה אל ממלכה, וגם רוב בני ישראל באו תחת כנפי הממשלה החדשה אשר משלה בשנים אחדות על כל ארצות הקדם. המהומה הראשונה עברה, הארץ שקטה וממלכת ערב פוננה. אז היתה גם ליהודים הרוחה. בארץ אבותם אשר לא מוהרה עוד מצוריהם לא מצאו עוד מנוחה, אך בארצות ככל ופרס ואח"כ בארץ אנדלוזיה נעמה להם המנוחה והמרגע וישבו בהשקט ובבטחה וירחיבו בה את תורת ישראל ואת שפתו וילמדו רב חכמה ודעת והיו לאור גוים.

פתחתקוה חורש העשירי אלף
ושמנה מאות ושישה ועשרים לגלותינו
אליהו הלוי ספיר.

ארחת נערים ליריחו, הירדן וים המלח.

שבע שנים עברו מעת הזאת. בשבע שנים האלו לא חשבתו מחשבות ולא חזיתי חזיונות רק עסקתי בלמודים ומדעים הדורשים יגיעת הגוף והנפש גם יחד. ובכל זאת בכואי הפעם לכתב עלי ספר את פרטי קורות מסעינו זה, כמו חי תתיצב לפני תמונת ארחתינו הקטנה (בפל המקומות השונים אשר עברנו)

בהדרה ובשלל צבעיה. ועודני זוכר היטב, לא רק את שמות ותכונת הערים והעמקים, הנחלים והבצות אשר עברנו בהם, כי אם גם את המקרים הפרטים אשר קרה לכל אחד מאתנו, ואת השיחות אשר עברו בין חברי הארחה על כל מדרך כף רגל. כי גדול כח ההרגש וההתפעלות על לב נערים צעירים — בני ארבע עשרה, חמש עשרה שנה — כגילי מעל לבות אנשים באים בימים.

ביום החמשי לירח האביב שנת התרמ"ח, באת ביחד עם רעי תלמידי בית הספר להאציל לבית למל לקבל את תעודת המבחן אשר היה ביום שלפניו, ועמה גם את הפרס אשר הבטיח ראש המורים להתלמידים אשר ישקדו על למודם. והי אחרי אשר התייצבנו במערכה כנהוג, והמורים מסרו לכל אחד מאתנו את תעודתו, והעירו את אזנו על מעלותיו וחסרונותיו. נגש ראש המורים ויאמר: "עוד בראשית שנת הלמודים הזאת הבטחתי לכם לתת פרס הגון להתלמידים המצוינים. ובתו תשלומים להפרס הזה החלטתי לקחת את המצוינים שבכם, על הוצאותי, בחמסע אשר אסע מיד אחר והפסח, אנכי בחברת כל המורים ליריחו, הירדן וים המלח. זוכי הפרס הם התלמידים אשר יש להם בתעודתם מספר "אחד" למצער על חמשה ענינים מעניני הלמודים.

והם
ועתה הגידו נא לי, ההנכם נאותים בהפרס הזה? או חפצים הנכם כמתת כסף או ספרים תמורתו.

במאד מאד הננו מרוצים בו — ענינו כלנו בקול חרד ועלז כאחד — לא נחליפהו ולא נמירהו בשום פרס. . .
גם אנכי אישטח מאד — ישמע ראש המורים את דברינו —

לשמע כי תבינו לדעת ולהקיר את ערך הפרס הזה, הטמלכל
ענג-גשמי ורוחני יחד. ועל ידו תחליפו כח לשקד גם בשנה הבאה
על למודיכם בהשכל ודעת. ולא אפון כי זכר הנסיעה הזאת
תשאר תמיד בזכרונכם, גם בעת אשר תגדלו ותבאו באנשים.
ולכן לכו נא והודיעו להוריכם את דבר מסעינו, ואלה אשר הוריהם
יסכימו לתתם ללכת אתנו, יבקשו מהם כי יכתבו את
הסכמתם בשולי התעודה. ועוד כיום המחרת תביאו את התעודות
אלי, למען אדע להכין את כל הדרוש להמסע. וכיום השלישי
שאחר חג הפסח עם עלות השחר תבואו לבית הספר, ומשם
נסע לדרכנו.

ברגשי תודה וחבה, ובעליצות נפש עזה נפרדנו מאת
המורים ומהרגו לשוב איש איש לביתו.

כבאי הביתה מצאתי את אבי יושב על שלחן עבודתו.
ואמי מרודה בעסקי הכנת החג. "להירדן נסע!" — אמרתי לאמי
בקול נפעם ונרעש — יאנכי ומורי ואחרים מרעי נסע מיד
אחר הפסח ליריחו, הירדן וים המלח. ושלשה ימים נתעכב בדרכנו.
להירדן תסע? — שאלה אמי בתמהון — אתה אשר
מעולם לא ניסת לרכוב על חמור אף רגעים מספר, ומעורך לא
יצאת מקיר העיר וחוצה; תסע, בדרך מסוכנה ומלאה חתחתים
כזאת? לא! לא אתנך לנסע.

ומדוע יסעו יתר הנערים? גם הם לא הציגו רגלם מקיר
עירנו וחוצה.

אתה הנך נער חלוש וענוג, ובנקל תוכל להצטנן כאשר
תלין בשדה שני לילות רצופים.

השמעת מנחם? — אמרה לאמי אשר ישב תפוש בעסקי
עבודתו — יהואש בננו אומר כי יסע להירדן וים המלח, חיובל
להיות כזאת? הלא רך וענוג הוא, ואיך נוכל להניחחו?

להתנזר על גב החמור שלשה ימים רצופים, וללון תחת כפת הרקיע מבלי מחסה מחרב וקור.

מתי תסעו ? ומי ומי הנוסעים ? — שאלני אבי אשר מרוב מרדתו לא שמע את שיחתי עם אמי —.

היום הודיע לנו ראש המורים כי ביום השלישי אחר הפסח יסע הוא ביחד עם שאר המורים ועוד אחדים ממיודעיהם ליריחו, הירדן וים המלח, ואתם יחד יקחו את התלמידים החרוצים אשר השיגו בתעודותיהם את המספר "אחד" (המורה יטוב מאד) על חמשה ענינים מעניני הלימודים.

וכמה תארך נסיעתכם ?

זאת לא הגיד לנו ראש המורים, אך אנכי שמעתי מאת יעקב רעי אשר גם אביו ימנה במספר הנוסעים, כי המסע תארך שלשת ימים. ביום הראשון נבא ליריחו ושם נלון הלילה; ולמחרת נתור את כל כבר הירדן וים המלח, ונשוב ללון ביריחו, וביום השלישי לעת ערב נשוב ירושלימה.

אין כל פחד, רעיתי — אמר אבי לאמי אשר עמדה גם היא אצלו לשמוע את פרטי מסעינו — ביחוד אחרי אשר בלוי' מוריהם הם נוסעים. להיפך, מסע כזה יחזק עוד את שרירי ועצבי הנערים הרכים והענוגים. ובה' גשים מבטחנו כי לא יקרנו אסון. ואנכי אקוה כי המסע הזה תביא לו תועלת משולשת, תחזק את גוף, תעורר את רוחו ותשתיל בלבו, אהבה נאמנה ורגשי קדש לעמנו, דתנו וארץ אבותינו אשר לעולם לא ימחו מלבו. ובמאד מאד השכילו מוריהם בבחרם למו את הפרס הזה. — ומי יתן והיה לבכם זה תמיד, לנסע את תלמידיהם בימי החפש בסביבות עירונו ולבאר להם את תכונת, קויות וזכרונות כל מקום ומקום. כי הדבר הזה מועיל לנערים כגילם הרבה יתר מהקריאה הפשוטה כספרי

דברי הימים. — ומה מאושר הייתי; לוא יכלתי גם אני להתארח לחברה עמהם.

אך הגד נא לי — אמר אבי בפנותו אלי — ההנך בטוח כי גם אתה נמנתה בין מצויני התלמידים אשר יוקחו להמסע. ואיה איפא תעודתך?

סלח נא אב יקר — עניתי בהכנעה — על כי מרוב עליצות נפשי והתפעלותי שכחתי למסור לידך את התעודה מיד בבאי הביתה. הנה התעודה, שים נא עינך בה וראה, כי אצל ששה מעניני הلمודים רשום המספר "אחד". ולכן הואילה נא אבי לכתב בשולי התעודה כי הנך מסכים לנסיעתי, כי כן צוה עלינו ראש המורים.

אם כן איפא בני זאת עשה; במשך ימי החפש, אחרי אשר תנוח מעבודתך ימים אחדים, תחזור על ספרי נביאים הראשונים אשר כבר הנך בקי בהם, למען תדע את כל המקרים והמעשים אשר נקרו ויאתיו בהמקומות אשר תעבור בהם במסעך זה; — בעת היותנו עם ככל העמים.

פקודתך תשמר רוחי — עניתי בעליצות ומנוחה —

שבעת ימי הפסח ושני הימים שאחריו ארכו לי עד מאד. את ספרת העומר ספרתי בכל יום בשמחה עצומה, בידעי כי הנני קרוב יותר ביום אחד, ליום מסעינו.

ביום השני לפנות ערב הלכתי בחברת אחדים מרעי הנוסעים, להקדע אם הכל על נכון. ראש המורים הגיד לנו כי הכל מוכן, וכבר פקד על אביעזר רעינו; כי ילך למחר כשעה לפני עלות השחר להקיצנו, לבל יאחר איש מאתנו את עת הנסיעה. בבאי הביתה, בקשתי את אבי ואמי, אחי ואחיותי; כי כל אחד מהם יראה להקיצני כשעה לפני עלות השחר, ואחרי אשר הכינותי בצלחת אדדתי את תפלי, פנקס־זכרונות ועט עפרת; שכבתי

לישן, אך שנתי לא ערבה לי כי הקיצותי תמיד מטהרי אולי
לא אעירה שחר, ובפעם האחרונה כאשר הקיצותי כשתי שעות
לפני עלות השחר, גמרתי לבלי לישן עוד. קמתי ממטתי והלכתי
בבית אמי, אחת הנה ואחת הנה; עד אשר שמעתי קול צעדי
איש הולך וקרוב לביתנו.

האתה זה אביעזר ידידי? — שאלתי את הקרב; מבעד
לחוללת. —

אנכי, אחדים מחברינו כבר הקדימו לבא לבית הספר, לכן
טהר לבוש בגדיך ובא.

אנכי לא פשמתי כלל את בגדי, וזה כשתי שעות הנני
טחכה עליך. בא נא הביתה וחכה רגע עד אשר אקין את אבי
ואמי למען יסגרו הדלת אחרינו, ואחר נלך.

הורי אשר הקשיבו קול הדובר; מהרו לקום ויבקשונו כי
נחכה רגעים אחדים עד אשר יכינו לנו כוס חמים. אך אנחנו
מאננו לחכות. ואשק ידי אבי ואמי. לקחתי מהם ברכת הפרידה,
ונלך.

בקרבנו לבית הספר שמענו כבר קול נעירת חמורים,
צהלת סוסים והמית החמרים העוסקים בחבישתם.

כרגעים אחדים נתאספנו כלנו; ומיד בעלות השחר התפללנו;
וישתינו כוס חמים, ואז מהר כל אחד לחטף לו חמור כשוב בעיניו.
מהומה קטנה שררה אז בחצר, עד אשר יצא אחד החמורים ויצו
על מכלכל המסע להרכיב את הקמץ מאתנו על חמור קטן ואת
הגדול על חמור גדול, ואחרי עבור רגעים מספר ישכנו כלנו על
גבי החמורים, ואחדים מהחמורים ומיודעיהם על סוסים. והמסע החלה.

* *
*

רגשי גיל וענג אין קץ, ורעיונות מאלפיות בלי חשבון

וסדר מלאו את כל בתי נפשי; (ובטח גם את נפשות כל חברי הארחה) עד כי לא שמתי לבי לכל אשר מסביבי. כחמשה רגעים באנו לפני שער שכם. העיפותי עיני ואראה כי יעקב רעי משרך דרכו לאט ועודנו רחוק מאתנו צעדים מספר.

מה לך יעקב רעי? מדוע נשארתי אחרון? האם תחפץ להיות המאסף למחננו ולמען השיב לידנו את האבדות אשר אולי יאבדו אחדים מאתנו.

לא, חמורי עצל או רפה כח הנהו, ואנכי אינני בקי בשפת החמורים ובהדהרתם, וגם תנופת שומי לא חועילה לו, והוא הולך כמנהגו עקב בצד גדל.

לכן אעצר אני בחמורי אשר ימהר לרוץ ארח, למען נוכל ללכת יחד, כי חפצי לשאלך על שמות ותכונת כל המקומות העתיקות אשר בסביבות עירנו, אשר במח נודעו לך מפי אביך העוסק בחקירת עתיקות וקדמוניות ארץ אבותינו.

וגם אנכי אארח לחברתכם — קרא ישעיהו חברנו אשר הקשיב את דברי. —

במאד מאד אמלא חפצך אהובי, אם אך תוכל לשים מעצור לחמורך.

מה המערה הזאת אשר הנני רואה לימין הדרך? — שאלתי את יעקב רעי. —

המערה הזאת תקרא בפי המסרה בשם מערת צדקיהו, על כי נכחה עבר המלך צדקיהו עד יריחו בברחו מפני חיל הכשדים. אולם אבי היגד לי כי אין נכונה בפי המסרה הזאת, ומלבד אשר בירמיהו כתוב מפורש — כי המלך צדקיהו ברח "דרך שער בין החומות" אשר על-גן-המלך, והגנות האלו היו במקום גני הירק העומדים היום אצל מי השלוח בדרום העיר, עוד הוכיחו החקירות החדשות, כי אורך המערה היא רק מאה וששה ותשעים

מטה, ולפי זה תשתרע רק עד לפני מקום המקדש. ולכן ישערו החוקרים כי היא רק מחצב אבנים גדול, וממנו לוקחו אבנים לבנין חומת העיר והמקדש, ורק מאשר כי בימים מקדם פחדו יושבי העיר ללכת בה עד קצה, מלסטים ושוודדים, לכן חשבו כי היא תשתרע עד יריחו והיא היא המערה אשר נכחה ברח צדקיהו וחילו.

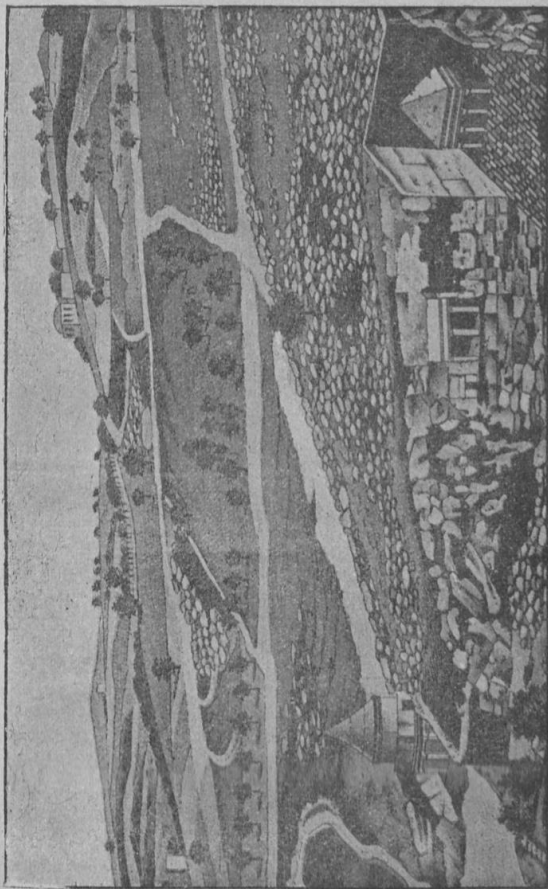
ומה החצר הזה לשמאל הדרך? אשר קירותיו חשבו משחר — שאל ישעיהו חברינו. —

את החצר הזה יקראו התרים בשם "חצר המטרה". ובקצהו יראו את הכור אשר "כו השליכו את ירמיהו הנביא". לפני שלשה חדשים בקר אבי בחברת אחד הנוסעים מכני עמנו (ועמם הלכתי גם אני) את החצר הזה הסגור תמיד, ובעליו לא יפתחו רק בשכר חצי פראנק לנפש. בהחצר הזה ישנם אמנם בורות עתיקים ויפים במאד, ופלחי עמודים ואבנים מפותחים מתגלגלים בכל פנותיו, וכנראה עתיק ימים הנהו. אך אבי הגיד להנוסע כי אין כל יסוד להמסרה אשר תקראוהו בשם "חצר המטרה".

עמדו עמודו! גשו הנה — שמענו את קול ראש המורים אשר עצר בסוסו רחוק מעט מאתנו. — כלנו מהרנו לגשת אל מקום עמדתו.

הנה גבעת סקופוס — קרא ברמזו באצבעו על הגבעה אשר ממולינו — "על הגבעה הזאת עמדו חיל הרומאים תחת פקודת מיטוס בהצתם על ירושלם, הלא תזכרו זאת מדברי ימי ישראל אשר למדנו".

כן, כן — ענו הגדולים אשר בקרבנו —
הלאה, הלאה, — נשמע קול מפקד — ונרכב הלאה על פני מורד "הר בצעיתא" (Bezetha) עד בואינו לנחל קדרון;

צלא המערכה של הר הזיתים (מול חומת העיר)

עברנו את גשר האבנים הכנוי עליו ונעל על הר הזיתים.
במתינות ובזהירות! — קרא אחד המורים — עלועל ההר
הזה, כי אבניו חלקות ובנקל תוכלנה רגלי החמורים למעור.
שמענו בקול המפקד ונרכב לאט איש אחרי אחיו במסלה
קצרה העוברת בין אבני המצבות הרבות המפוזרות על פני כל
ההר הזה מרגליו ועד ראשו.
ההית הפעם בהחור הזה או בהמערה הזאת? — אמר אלי
יעקב רעי. —

אנכי לא בקרתי עוד אף מערה אחת מהמערות הרבות
אשר בסביבות עיר קדשנו, כי אני טרוד כל היום בעסקי, ולבדי
לא יתנני ללכת.

בהמערה הזאת בנוים חדרים, אולמים ותאים שונים. כלם
חצובים בסלע ההר אשר מתחת רגליו, ובכל אחד מהן מספר
כוכין; והמוסרה תקרא את המערה הזאת בשם קברי חגי ומלאכי.
את המערה הזאת בקרתי גם אני — ענה ישעיהו — ובאמת
נפלא הוא כמאד לראות. איך עלה בידי אבותינו לחצב בנינים
שלמים בסלע ההר מתחת לארץ מבלי עזרת מכונות.

ואשר יפליאני עוד יותר — ענה יעקב — על הקדישם כחם
וזמן רב כזה רק למען בניני מתייהם, כאלו נבא להם לבס כי
יבא יום אשר ארצם תערה עד היסוד בה, ולכי בקשו מפלט
למתייהם במחלות צורים.

וגם עמלם הרב הזה לא הועיל למו — אמרתי אנכי — הלא
עינינו הרואות כי כמעט מדי שנה בשנה יבואו תרים וחקרים
מקצוי ארץ, ויחפרו את כל המערות והמחלות העתיקות, ויוציאו
את הארזונות, ואת העצמות והאפר הלאה יזרו.

בהבנין הזה המוקף חומה — אמר ישעיהו חברנו בעלותינו
על ראש ההר — היתי בחול המועד סיכות העבר עם אחדים מרעי.

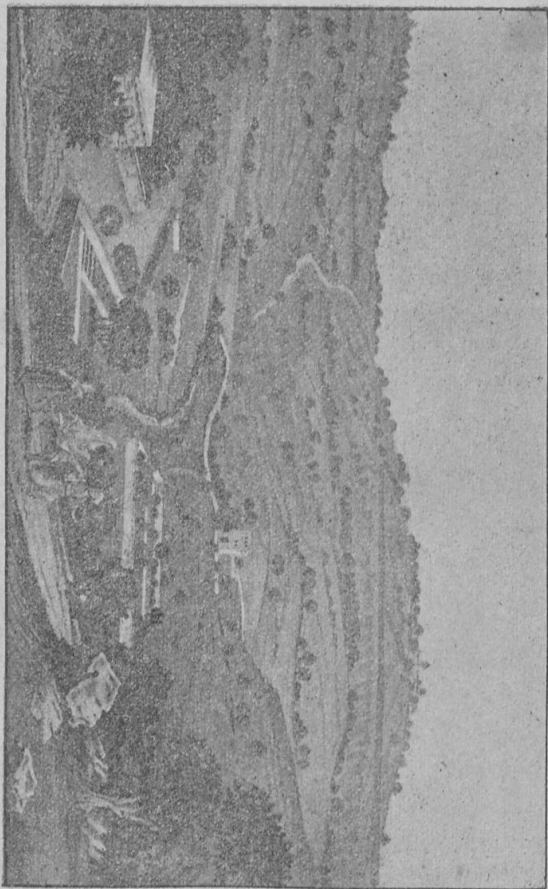
אותו בנתה נסיכה צרפתית ומראהו מכפנים נהדר מאד. באמצע החצר יש גן קטן, ומסביב בארבעת קירותיו קבועים'שנים ושלישים לוחות אבן שיש, ובהם חרותים בשתיים ושלישים שפות שונות תפלת "אבינו אתה" של הנוצרים. במקצוע החצר חצבה לה הנסיכה בחיה קבר. ובתא קטן אשר אצל שער החצר, אצורים עתיקות שונות אשר נמצאו בעת הבנייתו. ובהם גם ארון עופרת ומטבעות ישנות רבות.

על פסגת ההר אצל בית המסגד של הכפר "מור" יצמדו המורים, ויחכו עד אשר נתאסף כלנו. מלכת השמים אך זה עתה יצאה להאיר על הארץ ויושביה, ותשלח את קרני זהבה על כל היקום כחן ונעם נפלא; עד כי למעט יכלנו להאמין, כי גם היא תתהדר ותתיפה לקראת הארחה הנפלאה הזאת ההולכת לפאת קדם מקום משכנה.

בבית המסגד הזה קבורה חולדה הנביאה לפי המסרה — אמר אחד המורים לעזריהו סופר עתונים אחד מבני לויתנו. — אבל אין נכונה בפי המסרה הזאת — ששם מורה התלמוד את דבריו — כי מפורש נמצא בתלמוד לאמר: "קברי מלכי בית דוד וקבר חולדה היו בירושלם ולא פנו אותם אדם מעולם". וגם מלבד זאת רופפת המסרה מאד, כי הנוצרים ייחסו את הקבר אשר כהבית הזה להקדושה St. palagia אשר חיתה בהמאה החמישית למספרם. והמושלמים יאמרו כי פה קבר הנזירה "בת-חסאן". הלאה! הלאה! קדימה! קדימה! — צעק ראש המורים בראותו כי נתאספנו כלנו — בערך חמשה עשר רגעים מפה ישתרע מישור רחב ידים, פה תוכלו להדהיר את חמורכם ולרוץ כחפצכם.

וכאשר תבינו קוראים יקרים לא סרכנו להפקודה הזאת ובל אחד מאתנו נסה להראות את כחו ברכיבה. זה הניף שוט;

ראש הר הזיתים (מול חומת העיר)

השני דקר את חמורו בעץ חדר, והשלישי אשר לא היה בידו מאומה חגר שארית כחו לשרוק לחמורו, ואנכי וישעיהו רעי עמלנו להראות את עזה שוטנו לחמור יעקב רעינו, למען ימהר גם הוא ללכת ולכלי נסרד איש מרעחו.

הידעת יעקב רעי דבר על אדות תכונת החר הזה וזכרונותיו. כן, לפני זמן מה נתן אבי על ידי להעתיק מאמר אחד על אדות ההרים אשר בסביבות עירנו, לכן אוכל להגיד לך תכונת החר הזה בפרטיות.

החר הזה הוא הגבוה מכל ההרים אשר בסביבות ירושלם. גבוה מעל פני הים התיכון 830 מטר ומעל החר המוריה 60 מטר, וגם במרחק שעה לא ימצא החר גבוה ממנו. ולכן יראה העומד על ראשו וביחוד על מגדל בית המסגד אשר עברנו עליו, חלק גדול מארץ אבותינו. הוא משתרע מצפון לדרום בארך אלפים צעדים, ואדמתו אדמת שיד, בעל מערכות שונות.

האם מאז ומקדם הי' המקום הזה מיוחד לבית קברות לאחינו? — שאל ישעיהו —

לא, — ענה יעקב — רק לפני ארבע מאות שנה בערך נהגו אחינו לקבור את מתיהם בהמקום הזה. ולהיפך, בימי הבית הי' החר הזה (ולמצער חלקו אשר מול מקום המקדש) נשמר מכל טומאה, כי עליו שרפו את הפרה האדומה, וגשר של עץ חבר אותו עם החר המריה, וגם שליש מאפרה היה טמון בו.

מה שם הכפר הקטן הזה אשר לימיננו? — שאלו רבים מאתנו כבואנו לראש מרד החר. —

הכפר הזה נקרא "אלעזריא" — השיב מכלכל המסע. — ובעיני הנוצרים קרוי הוא, ולכן ישבו פה עניים המבקשים נדבות מהאורחים המבקרים אותו ובו יושבים כארבעים משפחות מושלמים וגוצרים יחד.

האירופים יקראו לו Bethania — מלא מורה התלמוד
אחריו. — והוא הכפר "בית-היני" הנזכר בתלמוד פסחים, ולדעת
אחדים מחוקרי ארה"ק, אחד הוא עם העיר "עני" הנזכרת
בישעיהו (י' ל').

פה יחל ההר לרדת; — נשמע קול אחד המורים — ומורדו
עקוב, וכן הוא הולך עד המעין "ביר אל חאט". ולכן עוד הפעם
מתינות וזריזות בני.

ראו נא ראו — אמר חנניהו אשר רכב מעט לפנינו — איך
מורד הזה מסב ומתעקל פעמים אחדות בגובה ההר, ואבני
מדרגותיו עקומים וחדים מאד.

באמת עלינו להיות מתונים ברכיבתנו — נשמעו קולות
רבים — על תדחפו; אל תדהירו את המורכס — צעקנו להרוכבים
אחרינו — פה אין שחוק והלצה, כי אם יפול חלילה אחד מאתנו
מהמורד הזה, והיה סופו כסוף שער העזאזל.

דרך ההר הזה, הוליכו אמנם את שער העזאזל בימי
הבית — אמר אבי־יעקב חברינו אשר רכב בקרבנותנו. —
האזהרות ומראה מרד ההר פעלו על לבות כלנו, וגם השוכבים
שבקרבנו פחדו הפעם מפני שני הסלעים החדים, וישימו מעצור
למשובתם. וכה הלכנו אט עדי בואנו אחרי חמשה ועשרים רגעים
למעין :

ביר אל חאט (באר הישקת).

היו ! כי פה ננוח ונסעוד סעודת הבקר — קרא המכלכל,
והוא הלך לחפש עצים לעשות אש ולבשל קאוה. — ירדנו מעל
החמורים וישבנו לנוח אצל המעין ובקרבנותו.

אל תשתו מפי המעין הזה — אמר ראש המורים (אשר שם
עיניו בספר המסע לבדיקר למען באר לנו את תכונת המקום)
לחנערים אשר המו ראשם לפי המעין לרוות צמאונם ממימיו. —

מימיו אמנם זכים ובהירים אך עלוקות תמצאנה בו לפעמים, ולכן
תקחו את המים בכלי, או סגנום דרך טמפתח נקיה. המעין הזה הוא "עין
שמש" הנמנה בסמני גבול יהודה ובנימין, והוא נזכר ביהושע (ט"ו).
רחצנו ידינו במי המעין, והמכלכל חלק לנו לחם
וזיתים כבושים, ואחרי כן הגישו לנו כוסות קאוה קטנות.
ברכו ברכת המזון ועלו על חמוריהם — קרא המכלכל —
כי עלינו למחר דרכינו למען לא נאלץ לנסע כל היום בחם השמש.
כן, כבר נפשנו די — אמרו כל הגדולים שבהאורחה. —
שתו ממימי המעין בריכם — צוה המכלכל — כי מפה עד
החאן "אל אחמאר" דרך שתי שעות לא תמצאו מים.

עשינו כדבריו ונשב על חמורינו, ולקול הקורא : הלאה !
הלאה ! קדימה ! קדימה ! החלה ארחתינו ללכת.

כשעה תמימה רכבנו בעמק לא רחב הנקרא על שם המעין
"ואדי אל חאט" (נחל השוקת) המוגבל משני עבריו בהרים ערומים
אשר לא יעובדו, וכל צמח וכל עשב לא יעלה עליהם. ואחרי
כן עברנו על פני הר נמוך וממנו באנו אל עמק אחר אשר פי
הערבים יקבנו ואדי אל סדר (עמק האמר), ואחרי חמשים
הגעים באנו לבנין קטן העומד על פני השדה, הוא המלון הנקרא
חאן אל אחמאר (מלון האדום).

ירדנו מעל החמורים ונכנסנו בהמלון לרוות צמאוננו בהמים
העומד שם הכן; ואחרי כן ישבנו אנודות אנודות לנוח תחת הצל
של כותלי המלון. כי המלון היה מלא מפה לפה בנוסעים שונים :
אנגלים, אמריקאנים, רוסים, יונים ועוד, ובהם גם נשים כבודות
אשר פני כלם היו מועדות הירדנה. ורק הגדולים שבארחתינו
נכנסו בפנים המלון, ואחרי כן שישבנו כרבע שעה רכבנו הלאה.
מה שם הנחל אשר יחל פה — שאל מורה שפת ערבית
אשר הלך לפנינו, את ראש החמרים. —

אנכי אניד לך — ענה ראש המורים אשר אחז את ספר
המסע לבדיקר בידו — שם הנחל הזה הוא וואדי אל רומאן
(נחל הרמונים).

ואיה איפא הרמונים אשר על שמם יקרא נחל הרמונים?
הלא אף רמון אחד לא תחזינה עינינו בכל הנחל.

וואדי אל רמל — מהר החמר לענות אחרי אשר כלה
ראש המורים לדבר. —

וואדי אל רמל, לאמר בקעת החל? — שאל המורה. —
כן — השיב החמר — הלא עיני אדוני הרואות כי הנחל
הזה מלא חול.

השמעתם אדוני — אמר אבי־יעקב — וואדי רמל (נחל
החול) לא וואדי אל רומאן (נחל הרמונים) שם הנחל הזה.
תרי בני אירופה הכאים הנה, גם אלה אשר למדו בארצם שפת
ערב לא ירגישו את דקות הכרת הערביים; ועיני יבואו לפעמים
לא רחוקות לשגיאות שונות.

אחרי שלשה רבעי שעה ראינו לשמאלנו נחל עמוק גדול
המשתרע במרחק רב מאד הנקרא בפי הערבים "וואדי אל קלם".
ומקומות אחדים ממנו היה עוד מלא מים.

הנחל הזה הוא "נחל כרית" — אמר ראש המורים — ובימי
החורף הוא מלא מים על כל גדותיו, כי בו יתקבצו מימי הגשמים
מכל ההרים אשר בסביביו, וגם מי המעין החזק עין פראת אליו
יבואו, והוא משתפך אל תוך הירדן. ועתה מי מכם בני יודע
איפא נזכר שם הנחל הזה בכתבי הקדש?

בהנחל הזה נסתר הנביא אליהו. ממיטו שתה, והעורבים
הביאו אליו בדבר ה' לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב
— עניתי אני. —

האם כה גדול כח זכרונך, יהואש? הלא מעת למדנו ספר מלכים עברו כבר כשנתיים.

בימי החפש חזרתי על ספרי נביאים הראשונים בסקודת אבי. הנחל כרית ישתרע — הוסיף ראש המורים לאמר — עד יריחו והלאה; אך בהיותו עמוק מאד יסתר פעמים אחדות מעיני הנוסעים על ידי ההרים הסוככים בעדו.

אחרי עבור עשרים רגעים נגלה לעינינו בראשונה חלק מכבר הירדן המעולף בשדי תבואות ורקרקות. אחדים מאתנו אמרו כי רואים הם גם מראה תכלת ים המלח, אך אנכי לא ראיתי. אחרי רגעי מספר ראינו לשמאלנו שתי חורבות עתיקות. האחת עומדת בראש מורד ההר, והשניה בתחתיתו. והעריבים יקראו בשם "בית-ג'ובר" (העליון והתחתון). החמרים ספרו לנו כי בימים מקדם היה המקום הזה משכן לחומסים ושודדים, ולכן נקרא כל העמק הזה בשם "ואדי אל חאראמיע" (נחל השודדים). פה החלה ערבות הירדן להשתרע, והנוסע יראה מיד את ההבדל הגדול אשר בין הערכה להרים והעמקים אשר לפניו. ואחרי אשר עברנו כה כחמשה ועשרים רגעים, עברנו דרך "נחל כרית", ולאפינו הגיע ריח עצי הפרי מהגנות אשר בסביבות יריחו. ואחרי עבור רגעים מספר באנו בין שתי שדרות גנות יפים ונחמדים ומרהיבים עין, המשתרעים עד יריחו.

י ר י ח ו

כבאנו ליריחו נטתה כבר השמש לערב. אנחנו הלכנו ישר לבית-הארחים אשר להרוסים, אשר בהשתדלות עזריהו סופר העתונים, נתן לנו ראש כנסית הרוסים הארכימנדרית אנשאנין, מכתב למנהלת הבית כי תתן לנו ללון בבית הארחים כל ימי עיובנו בסביבות יריחו.

בעברנו דרך הכפר, סבנו ילדי וילדות הכפר ויצעקו כמנהגם
בראותם עובר ארח : "באקשיש" "באקשיש" ! (מתת כסף) ועזריהו
הסופר אשר לא ידעו את דרכי ומבע בני ארץ הקדם, שלח ידו
בצלחתו לתת להם אגורות אחדות, אך ראש המורים רמז לו כי
יחדל מלעשות זאת ; כי אז לא יתנו לנו מנוח על כל שעל
ושעל, ורק לפני עזבינו את המקום אז נתן להם כמסת ידינו.
אנחנו עמדנו כלנו על יד שער בית הארחים הכנוי כמו רמים,
וראש המורים ועזריהו נכנסו וימסרו את מכתב הארכימנדרית
להמנהלת. היא קבלה אותם בסבר פנים יפות, ותאמר להם כי
מספר הארחים אשר באו היום מעט הוא, ולכן תוכל לתת
בעד הגדולים שבהארוחה חדרים די בהמחלקה השניה, ובעדינו
שני חדרים בהמחלקה השלישית. ואחרי אשר ידענו כי יש לנו
מקום ללון, הלכנו לתור את כל העתיקות אשר בסביבות יריחו.
ראשונה הלכנו להמעין הנקרא בפי הערבים "עין שולמאן".
המעין הזה נפלא מאד, כי אחרי אשר יתרחק ממוצאו צעדים מספר
יתפשט כאגם קטן ברוחב שני מטר ויותר, ומימיו זכים ובהירים
בעין הברלח. עברנו בחמורנו את פני רחב המעין, ותחת אחד
העצים הרעננים העומד אצלו, ישבנו לנוח ולאכול ארוחת
הצהרים. רחצנו את ידינו במי המעין, והמבלכל חלק לנו לחם
וגבינה, ונאכל ונשת וניטב לבנו. ומראה היאור הקטן הזה הרגין
אותנו ילדי ציון אשר מעולם לא ראינו נחל שוטף כזה; במאד.
ועונג רוחני אשר לא יתואר. באמר ודברים מלא את כל בתי
נפשנו.

את המעין הזה — אמר ראש המורים — תקרא המסרה
בשם מעין אלישע, מי מכם יודע איזה יחם יש לאלישע הנביא
עם המעין ?

אנכי יודע, — ענה יעקב רעי — הנביא אלישע רפא מעין

בסביבות העיר הזאת אשר "מימי היו מרים והארץ משכלת".
ובמה רפא אותו אלישע ?

"הוא צוה לבני העיר להביא לפניו צלוחית מים חרשה
ולשום בתוכה מלח", ואת המלח הזה השליך אל תוך מוצא
המים, ובשם ה' רפא את המים האלה כי לא
יהי משם עוד מות ומשכלת.

כן דברת — ענה ראש המורים — ראו בני איך טוב מאד
לחזור בשום לב על דברי נביאינו. והמעין הזה אשר הננו יושבים
כעת אצלו הוא — לפי המסרה המעין אשר רפא אלישע.
רוו איפא צמאנכם במימיו כחפצכם, כי בטח לא יזיקו לכם.
בכלותנו לאכל, נתן ראש המורים אות כי נקומה ונלכה.
כל אחד מאתנו לקח רסן חמורו בידו. וראש המורים עבר על
סוסו לפנינו ואנחנו אחריו עד בואנו אל מוצא המעין. וזה
תכונתו : מוצאו בשפוע מכטן האדמה. ואחרי כן יכנס לאגן
הכנוי מאבנים גדולות אשר ארכו 12 ורחבו 60 7. מתר.
צפונה ! צפונה ! נשמע קול מפקד.

עלינו כלנו על חמורינו ונדהיד אותם לפאת צפון בדרך
אשר הלכו החמרים. אחרי חמישה רגעים באנו לפני חורבות
עתיקות אשר לא נשאר בהן כל דבר מפליא ומרהיב עין מלבד
שמש הערבי שואחין אל סוקר. (תחנות הסוקר) על בי הם היו
לפי הנראה בימים מקדם בתי טחנה לקני-הנפת אשר גדלו
למכביר בסביבות העיר הזאת.

עלינו במעלה ההר לפאת צפונית-מערבית, ואחר
חמישה רגעים באנו למעין חזק אשר מימיו יתגלגלו בהמולה
ורעשו, ושואן דבקים יגיע לאזני העובר במרחק צעדים מספר.
מה שם המעין הזה ? — שאלנו את החמרים אשר הלכו
אצלינו. —

“עין דוק”.

עין־דוק ? — שאלנו בתמהון. —

כן, עין־דוק — ענה ראש המורים אשר הקשיב את שאלתנו — הוא איננו נזכר בכתבי הקודש, ולכן לא לפלא הוא כי שמו מוזר לכם. אך בספר חשמונאים א' (ט"ז י"ז) נזכר שם המבצר “דוק” אשר עמד בקרבתו, ובו הרג תלמי את חותנו שמעון המכבי. רכבנו הלאה למען התבונן על ההר הגבוה אשר למולנו המפליא עין הרוואה בוקיפתו ותלולו, עד כי כמעט אי אפשר לעלות עליו מבלי להחזיק את עצמו בחבל הנקשר בראש ההר. ההר הזה קדוש ונכבד מאד בעיני הנוצרים — אמר ראש המורים — על כי לפי הגדתם התגורר בו מחוקק דתם הארבעים יום אשר ענה בצום נפשו, ולכן יקראו לו בשם Quarantana לאמר “הארבעים”; וילידי הארץ יקראו לו בהברה משובשת “קרנדיל”. בו נמצאות מערות רבות אשר בהן גרו בהמאות הראשונות לספירת הנוצרים נזירים בודדים, וכאמצעו עומדת כנסייה נוצרית.

בגשתנו אליה החלו משרתי הכנסייה לפעם בהפעמון, ולמען לא נשלה את נפשם בשוא, כי ארחת נוצרים באה, התבוננו עליו שניות־הדק אחדות, ונשב בדרך אשר באנו עד בואנו אל בית מלוננו.

יהואש ויעקב, — אמר ראש המורים — אחרי אכלכם ארוחת הערב, תבואו היום וגם למחרת אלינו לצקת מים על ידינו. כפקודתו נעשה — ענינו שנינו — ומיד אחרי אשר אכלנו סעודת ערב ביחד את יתר התלמידים; עלינו לאולם האכל. — מיחס רוסי יפה עמד כבר הכן על השלחן. והמורים עם בני לויים ישבו מסביבו לאכול.

בעת עלינו לראות את רשימת המקומות אשר עלינו לתור

ביום המחרת — אמר ראש המורים — כי עלי להודיע זאת בבקר לראש החמרים. ויוציא את הבדיקר ויקרא: בית חגלה, ים המלח, הירדן והגלגל.

רשום כל זאת בספר זכרונותך — צוה להמכלכל — כי הלא נפשך יודעת כי החמרים עצלים וחפצים רק ללכת דרך קצרה.

וגם זאת אל תשכח — ענה המורה השני — כי החמרים יקחו עמם שני נאדות מים טובים ממי המעיין, למען נוכל לצקת עלינו אחרי רחצינו במי ים המלח המסבב דקירה ועקיצה. עודם מדברים וקול מנגינות ערביות נשמע לאזנינו.

מי הנה המנגנות האלו? — שאל עזריהו את מנהלת הבית. — הן הנה נשי הפלחים תושבי העיר אשר תנגנה ותצאנה במחול לפני הנוסעים חלועים אשר באו גם כן בערב הזה להמלון ירדן אשר ממילנו — ענתה המנהלת. —

האם קראו להן הנוסעים כי יבאו להראות כחן במחול ושיר? — שאל עזריהו. —

לא, רק זה דרך בנות יריחו, כאשר יבאו נוסעים אירופיים, תבאנה לפני בית המלון לחול ולנגן, למען ענג וכדח את הנוסעים במחולותיהן ומנגינותיהן המוזרות; ולמען השג בעמלן שקלים אחרים. ואם יש את נפשכם אדוני, אצוה ויבאו הנה לחול ולנגן לפניכם.

לא לא! — ענה ראש המורים, — נודה לך על חפצך הטוב לחעניג את ארחיך, אבל אנחנו עיפים ויגעים מעמל הדרך, ועלינו לקום עם עלות השחרה, ולכן נשכב מיד. ואל רעיו המסוכים ואמר: בלאט: שם בנות יריחו איננו נודח בטאר, ובטח גם מחולותיהן ומנגינותיהן אינן לפי חקי המוסר ודרך ארץ, ולכן

לא אחפץ לשמוע קולן ולראות פניהן, ומה גם אחרי כי בחברת תלמידיו הננו גיסעים.

מי יודע אם לא נשאר להן המדה הזאת למורשה מבת יריחו אשר ישבה בחומת העיר בעת בוא אבותינו לארץ — ענה עזריהו בלצון.

ראש המורים נתן לנו אות כי נוכל ללכת לנוח.

י ר ם ש נ י

קמנו עם עלות השחר, התפללנו ואכלנו במהירות ארוחת הבקר ונשם לדרך פעמינו. בצאתנו את פני יריחו אך החלו קרני השמש להגיה ממקומם, ואנחנו התענגנו מאד על מראה צאת השמש בארץ הזאת, אשר אין ערוך ליפיה והדרה. גם עמ סופר מהיר תקצר לתארה ולבארה כמו. רוח צח קל נשב טכל עברים, וקל הצפרים נשמע מבין ענפי העצים העומדים זעיר שם זעיר שם על פני הככר.

אחרי עכור חמשים רגעים עברנו על פני הדרך ההולכת ל"נבי מוסא" (הנביא משה), הוא המקום אשר על דברת המושלמים קבור שם משה רבינו ע"ה. ובימי האביב ינהרו המונים המונים, אנשים ונשים מיושבי ירושלם ומהכפרים אשר סביבותיה בקול תרועה והמון חוגג להתפלל בהמקום הזה. וביום הששי שלפני חג הפסח להיונים ילך ראש כהני המושלמים (מופתי) לבקר את המקום הזה, ויתמהמה שם שבע הימים, והפחה וכל פקדי הצבא, להקת המנגנים וכל רבי העיר ונכבדיה, והמון חוגג גדול ילוהו מבית המסגד הגדול העומד על מקום המקדש עד ראש הר הזיתים. כצעדים מספר אחרי הדרך הזה עומד בנין קטן בודד הנקרא עד היום "קסר חג'לה" (מבצר חגלה), כי הוא עומד על מקום בית חגלה העתיקה, גבול יהודה ובנימין (יהושוע מ'ו ו'), והנוצרים

יקראו לו דיר מר יראס מי על כי לפי הגדתם התבודד
פה הקדוש יראסמי. — ירדנו מעל החמורים ונכנסנו אחרי
הגדולים שבארחתינו להתכונן על המקלט הזה. בו נמצאים רק
שלשה חדרים אשר בהם יגורו שלשה כוברים מהכנסיה היונית אשר
בירושלם. ראש הבית קבל אותנו בפנים מסבירות ויתן לנו מים
לשתות. ועל שאלת ראש המורים אם אין פה איזה עתיקות.
הראה לנו רק פלחי אבני משכית (מאזניק) יפים, הקבועים
ברצפת החדר הפנימי.

האם אינכם יראים לשבת פה מפחד הבדואים? — שאל
אחד המורים אותם. —

לא. שלווים ושקטים אתנו גם יושבי יריחו. גם הבדואים
אשר מעבר לירדן. ובכל עת עברם עלינו ידרשו לשלומנו, ואנחנו
ניתן להם מים לשתות, ומבלי כל פחד ומגור נשב פה.
נפרדנו מהם ונסע הלאה. פה החלו השממון והתחו, תולדות
המלח; הגפרית ושאר החמרים האצורים בים המלח לתת אותותם
אותות. האדמה אשר מתחת רגלינו לבשה מעיל לבן
מלחי. ובמדה אשר התקרבנו לחוף ים המלח, בה במדה גדלה
השממון והתחו על כל מדרך כף רגל. אין צמח, אין עץ ואין
עשב, ובכל הכבר מסביב השלך הס, עד כי גם שריקת הצרצור
ושאר שרצי העוף לא נשמע לאזנינו. השמש גם הוא הראה
פה את כחו העז; ואם כי זה אך כחצי שעה יצא ממעונו, בכל
זאת להט כבדור אש מעל ראשינו. אך תשוקתנו וחפצנו
העז להתכונן על הכבר הזה השכיחו מאתנו כמעט כליל את
חום השמש הכוער. ובלב מלא ענג, גיל ושעשועים הדהרנו את
חמורינו, ואחרי עבור שעה באנו אל חוף :

י מ ה מ ל ח

רגעים אחדים עמדנו משתאה ומשתומם על המראה הנפלא

אשר לעינינו. למולנו מראה מי הים הירוקים, ועינם כעין שמן
רותח. מכל עברינו אך דומית מות, אך שממת עולם. אין צמח
אין עשב אין חי, כאלו מת כל היקום אשר בארץ מתחת. לא
לחנם, אמרנו בלבנו, קראו העמים את הים הזה בשם "ים המות".
פשטו כנדיכם ורדו הימה — אמר ראש המורים — שחו
בו כחפצכם, אך הרחק אל תרחיקו ללכת.

סתמו פיהם ועיניהם בהטבלכם בו — נשמע קול מסקר. —
ברגע אחד פשטנו את בגדינו וכאנו הימה. וננסה מיד
להשתטח על פני המים לראות האמת בפי המסופר, כי גם אנשים
אסורי יד ורגל ישומו על פני המים, לא ירדו תחומות.
ומיד ראינו כי כן הדבר, כי כלנו שכבנו על גבי המים
כלוח עץ קל. ובחפצנו למכול את עצמינו מתחת להמים,
הוכרחנו לכוף כחזקה את גוונו מתחת להמים. ובכלל הרגשנו
כי רוחצים הננו במים עבים ושמנים.

אוי! פה! פה! עיני, עיני! — צעק אחד הנערים אשר
לא נשמר לסתום היטב פיו ועיניו בהטבלו.

אין דבר, אין דבר! — קרא אחד המורים — כל מחלה לא
'אונה לך מזה; רק לך מהר אל עבדאללא החמר העומד עם
נאד מים אצל החוף; ובקש ממנו מים ורחוץ חיטב את פיך ועיניך.
בצאת הגדולים שבארחתינו מהים; מהרו החמרים לצקת
עליהם מהמים המתוקים אשר הביאו עמם מיריחו, וגם עלינו הוז
מעט מהנשאר בהנאדות, וישבו על חלק עץ ישן ללבוש את
בגדיהם ולנוח מעט, ואנחנו ישכנו על הארץ בקרבתם, והמכלכל
החל להגיש את הקאוזה אשר הכין במשך עת הרחיצה.

מדוע יוכל כל איש לשחות במי הים הזה, אף מכלי נוע
יד ורגל? — שאל ראש המורים את זרחי הקטן שבארחתינו. —
יען כי מי הים כבדים הם מגוף האדם — ענה הנשאל. —

ПЛОДЫ

כן דברת בני; מי הים הזה כבדים במאד, והם אוצרים בקרבם חמשה ועשרים למאה חומרים שונים אשר החצי מהם מלח, והחצי השני שיד; נתר ועוד. והמים אשר בתחתיתו אוצרים בקרבם החומרים האלה בכמות יותר רב מהמים העליונים. ועתה שמעו ואספרה לכם את מדת הים ותכונתו בפרטיות:

ארך הים הזה עשר פרסאות, רחבו היותר גדול כשתי פרסאות, עמקו היותר גדול 399 מטר, ועמקו היותר קטן (אצל החוף) 3.60 מטר.

הירדן ישפוך לתוכו בכל יום ששה מליין מוין מים. (המון הוא אלף ליטר בערך) והדגים אשר יביאו עמם ימותו ברגעים אחדים אחרי נפלם. אל תוכו, והמים הרבים האלו יהפכו להבל ואדים על ידי החום הגדול השורר בהמקום הזה. ומי הים הזה הולכים הלך וחסור.

מה הפלח הזה הצף שם על פני הים לפאת דרומית-מערבית? — שאלתי את ראש המורים בכלותו לדבר. --

הפלח הזה הוא חמך (אספהאלט) ופלחי חמר רבים נמצאים בקרקע הים, ולפעמים יעלו ויצופו על פני המים. ומהם יושלכו גם על פני היבשה, וכלי תפונה נמצאים בכמון האדמה אשר בכל הסביבה ומשני עברי הים. חמרי גפרית, זפת, ומלח ועוד, אשר יוכלו להביא תועלת רבה אם יחפרו אותם ויוציאו מהארץ. ובמח לא ירחק היום אשר ממשלתנו הרוטמה תפקיד אנשים לאסוף החמר הצף עתה כדבר אין חפץ בו. ⁽¹⁾ וגם תרשה לחברות מסחר לחפור במקומות שונים בהכרך הזה להוציא את המטמונים האצורים בהם.

(1) תחפץ זה יצא כבר לפעולה, ועוד בשנה העברה הובאה בסקודת הממשלה

הרוטמה אגנית שיט לאסוף את החמר והוא יוכל לכארות להמכר לידי הסוחרים.

כמה הננו נמוכים מירושלם? — שאל אבי־יעקב את ראש המורים אשר אחז את ספר־המסע לבדיקת בידו. — אלף ומאה וארבע וחמשים מתר — ענה הנשאל — וגם מהים התיכון הננו נמוכים כעת שלש מאות וארבע ותשעים מתר. ומה הם ההרים הלבנים אשר לפאת מזרח ומערב הים? — שאלו אחדים מאתנו. —

הם הרים מלח גדולים, ובאדמתם ימליחו יושבי הארץ את מאכלם, וההר אשר לפאת דרומית־מזרחית יקרא עד היום "ג'בל אוסדום" לאמר הר סדום.

בין כה וכה הגיש המכלכל כוסות קאוזה קטנות. מודד האויר אשר בידי — אמר אבי־יעקב — עלה עד ארבעים מעלות. וכאשר אחזה לי; החום עוד חזק יותר, רק אין מקום במודד האויר שלי בעד הכסף החי לעלות יותר. לולא כוס הקאוזה אשר בידי — אמר עזריהו בצחוק קל על שפתיו — אז האמנתי כי כבר ירדתי שאולה ובנהר דינור נטבלתי הלאה — נשמע קול מפקד. —

אל תוליכנו בדרך אשר באנו בה — צוה ראש המורים להחמר — רק דרך אחרת כאשר אמרת, למען נוכל לראות ולהתבונן על כל אדמת הכבר הזה.

כדברך אדוני אעשה; אך דע נא כי הדרך הזאת היא אדמת בצצה ועוד לא נתכשו מהגשמים המרוכים אשר ירדו בשבוע העברי כשבעה רגעים הלכנו בדרך אשר באנו בה; ואחרי כן נמינו ישר לפאת צפונית־מזרחית.

פה תחל הבצה — אמר החמר — לכן אל תדהירו ואל תדפקו את החמורים יתר מדי.

רוכבי הסוסים אשר בארחתינו החלו להתחרות איש באחיו בהמישור החלק הזה. ואנחנו הלכנו איש איש לפי רצון חמורו.

אחדים כבר נתרחקו לפנינו ביחד עם החמרים ואחרים עשו את דרכם לאט לאט.

עבדאללא! עבדאללא! — נשמע קול צועק — גש מהר הנה.

מה לך? — צעק החמר אשר הרחיק כבר ללכת. —

חמורי נפל, ואנכי קפצתי מעליו ורגלי טבועות בכוכן, ולא

אוכל להקימו — נשמע קול צועק מרחוק. —

אנחנו עצרנו בחמורינו למען יעמדו על עמדם. והחמר

מהר ללכת לקול הקורא אליו. ויקם את החמר הכושל, ואת רוכבו

נאלץ להוציא ממנעליו אשר היו טבועים בכוכן וישיבחו על החמר.

ואת געליו לקח בידו האחת ורסן החמר בידו השנית עד עברנו

את כל הבצה.

פה תוכלו ללכת לכטח דרככם — אמר בשרקו לחמוריו

כי ימהרו לרוץ ארח — דהרו אותם, למען נשיג מהר את האדונים

אשר הלכו לפנינו.

פה החלה הטבע לשנות את פניה, וגם אנחנו שאפנו רוח

חיים בראותינו זעיר שם זעיר שם עץ, צמח, עשב, חי, נודד-כנף.

ואחרי רבע שעה הגענו לנחל אשר עצים נמוכים רבים נטועים

בו.

מה שם הנחל הזה? — שאל אבי-יעקב את החמר אשר

הלך לא רחוק מאתנו. —

ואדי אל קמאף (נחל הקמף) — ענה הנשאל. —

בצאתנו מן הנחל הזה נראה לעינינו מרחוק עצי אלון

רבים הנטועים איש אצל אחיו.

הנה הירדן — קרא החמר ברמוז בידו על הצד אשר

בו עמדו העצים.

הנה הירדן — אמרנו איש לאחיו —

בעוד עשרה רגעים נקרב אליו, — אמר אחד המורים —

לכן שירו נא את שירת "הירדן"¹ אשר שרנו עמכם פעמים אחדות.
 "בניגון ראשון-לציון" ? — שאלו אחדים מאתנו. —
 כן, "בניגון ראשון-לציון" — ענה המורה — ולהקת המשוררים
 אשר בקרבנו החלו לשיר :

כל-עוד בפנינו גליהו,
 יפרש דג סנפירו,
 ומעץ על גדולתיהו,
 ישמיע עוף את-זמירו,
 לירדן לירדן נחישו,
 אף נתקע-לנו שם יחד ;
 את-חינו בגיל נקדישו
 לחרש גיר ולשדד.
 כבוד וכו'.

נאם לפורצי פרץ
 יחשבונו רזנים,
 נעגם : שופטי ארץ,
 הלאם לא יפנו בנים ?
 אדמת הירדן היא אפנו,
 לנו עיניה נשואות ;
 באהבה היא תקראנו,
 ועלי לחיה דמעות.
 כבוד וכו'.

בשאון רעם בשמים,
 קול אל חוצב להבות,
 קול קורא מירושלם :
 שובו לארץ אבות !
 לירדן לירדן אתיו,
 גם שימו עליו מעפרות,
 מקום פלגיו יהמיה,
 העמידו שם משמרות ;
 כבוד לאדני ולארצנו,
 על הירדן נבין מושבנו.

אמון עולם נשבעי,
 לך אדמה אהובה,
 לרנבך נרצעי,
 כל תהי עוד עיובה ;
 כבוד לאדני ולארצנו,
 על הירדן נבין מושבנו.

(1) מליצה ושיר להח' יוסף הלוי צר 61—62.

ובין כה וכה הקרבנו ליער עצי אלון ושאר עצים רעננים הסוככים בענפיהם את הירדן.

אנחנו רכבנו עוד הלאה מעט עד "מקום מבלת הנוצרים". המקום הזה הומה מאדם בכל "ימי הסיור" (המה חדשי שבט, אדר, ניסן) כי כל המון הסירים בני האמונות ואדעות השונות: רוסים, יונים, ארמנים, צרפתים, אנגלים, אמריקאנים, אשכנזים ועוד, לא ימנעו מלבקר את הירדן, והרבה מהם ילכו רגלי עד הירדן. מהם יבאו רק למכול בהירדן ולקחת ממימי עמיהם, ומהם יבאו לתור את תכונתו ותכונת כל המקומות העתיקים אשר בסביבותיו, וגם היום הי' כל החבל הזה מלא מאדם: יונים רוסים וארמנים באו למכול בהירדן, ומהם שבו כבר ליריחו, וגם תרים אנגלים רכבו על סוסיהם הנה והנה להתכונן על גאון הירדן, ואחרים מהם ישבו לנוח בינות לעצים הרעננים, או אצל אהלי הקאווה אשר יושבי יריחו הכינו בעדם.

המורים ובני לוינתו רוכבי הסוסים חיכו פה עלינו, וכאשר נתאספנו כלנו, נכנסנו בהיער הקטן הזה, ונלך לשוח בינות לעציו הרעננים רגעים אחדים, ונשבע ענג וגיל רב מהיער הזה, אשר הרוב מאתנו לא ראו מימיהם יער. ואחרי כן עברנו אותו לרחבו ובאנו עד מורד הירדן, ובפקודת ראש המורים ישכנו לנוח מעט על גדותיו.

ה י ר ד ן

הגד נא לי אתה — אמר ראש המורים לישעיהו חברינו, אחר אשר כבר נחנו מעט — את אשר תדע ממדע־הארץ על אדות הירדן.

"נהר הירדן הוא היותר גדול ונכבד בכל נהרות ארץ ישראל. והוא עובר את כל הארץ מצפון לדרום. שלשה מקורים

לו, ואחרי התאחדם יחד יפול לתוך מי מרום, ובצאתו ממנו ירד ברעש ובמהירות גדולה ויעבור גם את ים כנרת ובאחרונה יפול אל ים המלח.

וכמה מדת עמקו ורחבו? — הוסיף ראש המורים לשאול את מנחם חברנו.

רחבו ועומקו איננו שווה בכל המקומות ובכל עתות השנה. כי משני עבריו יפלו בו נהלים רבים אשר הובם יחרבו בסוף ימי הקיץ, ולכן ישתנה רחבו ועמקו לפי עתות השנה. בימי האביב יגדל ויעלה על כל גדותיו, ובימי הקיץ ימעמו מימיו עד כי במקומות אחדים יוכלו לפעמים לעבור בו ברגל.

הביטו, הביטו! ראו, ראו! — צעק זרחי הקמן שבארחתינו. — הסיכנו מבטנו להירדן, והנה איש לבוש בגדים לכנים, מכף רגלו ועד ראשו עולה מהירדן.

מה זאת, מה זאת? — שאלנו כלנו.

איש יוני ארח הוא, ונהג ינהגו היונים עוד משנות מאות הראשונות לספירת הנוצרים לקנות להם בגדים דקים לבנים ובהם יטבלו את עצמם בהירדן, ובהם יקברו יורשיהם. כי קדוש ונכבד הירדן בעיני הנוצרים, על כי בו נטבל מחוקק דתם. וגם ממימיו יקח עמם.

ספר נא לי אתה מקורות הירדן — אמר ראש המורים אלי — הלא כאשר אמרת חזרת על ספרי נביאים הראשונים בימי החפשי.

את הירדן עברו בני ישראל בחרבה כבואם בראשונה לארץ, ומלחמות ישונות נלחמו בני ישראל בערבות הירדן. בכבר הירדן יצק המלך שלמה את הים, המכונות ושאר כלי הנחושת אשר עשה לבית המקדש. הנביא אליהו לפני עלותו השמימה החצה את מי הירדן באדרתו, והוא ואלישע תלמידו עברוהו בחרבה, ומיד

נחצה שנית על ידי אלישע תלמידו אשר הכה אותו באדרת אליהו. נעמן שר צבא מלך ארם נרפא מצרעתו בהטבלו במימיו בעצת אלישע. . . .

והדגה תדגה בהירדן למכביר? — שאל עזריהו הסופר. — בקרבת מי-מדם וים כנרת תדגה בו הדגה למאד — ענה אבי-יעקב — ובצפת יביאו דגים רבים מהירדן כמעט בכל יום. אולם בירושלם רק לעתים רחוקות מאד יובאו דגי הירדן. וכאשר אחשוב אני, לוא יבאו הגה דגים מוטחים ובקיאים לפרוש רשתות, אז בטח יראו ברכה בעמלם, וגם אנחנו הינו אוכלים דגים לשבע.

אל תדרו לרחוק בהירדן — פקד ראש המורים בראותו כי אחדים מאתנו החלו לפשוט את כגדיהם לרחוק — מי הירדן חזקים במרוצתם ויורדים ברעש, ובשום אופן לא אוכל להניחכם לרחוק פה, פן יקרה לכם חלילה אסון, ומה גם אחרי אשר לפני שתי שעות רחצתם במי ים המלח. . . .
נסע ונלכה — נשמע קול מפקד. —

עברנו שנית את היער הקטון הסוכך את הירדן, וישבנו על חמורינו אשר עמדו שם עם חמריהם.
דרך "קאסר-אל-יהוד" (מכצר היהודים) ו"תל-דשילדשאל" (תל-גלגל) — קרא ראש המורים. —

טוב טוב אדוני, אך מהרו נא בדרככם כי כבר רד היום. שמענו לעצת החמר ונדהיר את חמורינו; ואחרי עכור חצי שעה באנו לפני בנין מרובע הבנוי מאבני גזית כתבנית מבצר. הגה "קאסר-אל-יהוד" — קראו החמרים. —

ירדנו אחרי הגדולים שבארחתינו אל החצר פנימה; וגשאל לשלום ראש הבית, והוא קבל אותנו בסבר פנים ויתן לנו מים לשתות, ועל שאלת המורים אם יש פה איזה שרידי עתיקות;

הראה לנו בור עתיק אשר בין אבניו הגדולים קבועים, מרוב עים מאבני משכית (מאזאיק).

ומדויג יקראו הערכים יושבי יריחו את המקום הזה בשם יקאסר-אליהוד" ? — שאל אבי-יעקב —

זאת לא אדע גם אני—אמר ראש הבית—הרכה דרשתי וחקרתי על אדות מקור השם הזה; ומענה אחת בפיהם כי כן קבלו מאבותיהם. אולם אנחנו הנוצרים קוראים את המקום הזה בשם "דיר-מר-חאנה" (מקלט-מרי-יוחנן) על כי בהמערה אשר בהחצר הזאת התבודד יוחנן המטביל. והקסרית הילינא בנתה כבר כנסיה מעל המערה. ואחריה קסר יוסטיניאן חצב פה הבור העתיק אשר ראיתם.

נפרדנו מאת ראש הבית ועלינו על חמורינו ונרכב הלאה בין שדות בר יפות, והשכלים המלאים והירקים אשר יתנועעו לפאת קדים לרגלי הרוח הקל אשר נשבו, נדמו בעינינו לגליהים ביום סופה קלה. המחזה מפה הזאת והרוח הצח השיבו את נפשנו במאד. ואחרי ארבעים רגעים באנו אל תל אבנים קטן אשר לשמאל הדרך.

הנה תל דְּשִׁילָדְשָׁאֵל (תל גלגל) — קרא ראש החמרים. — ירדנו מעל חמורינו, וברגשי קודש הסכנו את התל הקטן הזה אשר על דברת מסורה קדומה הנהו שריד גלגל הישן. התחנה הראשונה אשר בה חנו אבותינו מיד בכואם לארץ, ובה העמידו גם את שתי עשרי האבנים אשר הוציאו מהירד למזכרת עברם בו בחרבה (יהושע ד' י"ט). ואחרי עשרים רגעים עברנו לפני ברכה גדולה ועתיקה אשר בה נקוו כמח בימים מקדם מימי המעינות. וממנה שאבו יושבי יריחו הישנה מים. ואחרי עשרים רגעים שכנו שנית ליריחו.

אחרי אשר ישבנו בבית הארחים להנפש מעט מעמל הדרך, הלכנו לתוך את יריחו עצמה. בה נמצאים מלבד בית הארחים להרוסים אשר התגוררנו בו; עוד ארבעה בתי אבן, והם: בית הפקודות, שני בתי מלון, בית מקלט להיונים ובית פרטי לאשה רוסיית, וכששים משפחות מושלימים היושבות בבתי חומר צריפין ואהלים. בחצר בית האשה הרוסית יש גפן גדול הנודע בכל הארץ לשבחה. הגפן הזה הוא כבר בן 42 שנה והקף גזעו 2,30 מטר, והוא משתרג לארבעה שרינים המביאים בכל שנה 1500 קילוגראם ענבים.

מה הנה הפירות האלו הרומים לתפוחים גדולים? — שאלנו ראש המורים. —

אנכי קמפתי היום בבקר אחד מהתפוחים האלה — מלא ישעיהו חברינו — וכאשר הפצתי לתתו בצלחתי נמח בירי כפיח ותוכו היה מלא באשה ורקבון.

הערבים יקראו להם "הֶדֶק" — השיב ראש המורים בשומו עינו בספר המסע — וברומית שמם Solanum Sanctum והנוסעים יקראו להם "תפוח-סדום".

אכל להשם "תפוח-סדום" אין כל זכר בכתבי הקודש — ענה אבי-יעקב — בשירת האזינו נזכר רק "גפן-סדום" הנושא ענבי ראש ואשכלות מרורות, ולא "תפוח-סדום". וגם השם "הדק" אשר אמרת איננו לפי מעם השפה הערבית; ולבי אומר כי גם את השם הזה שבש בדיקר. הבה נשאל נא את פי הפלח הזקן ההולך לקראתנו.

מה שם העץ הזה ופריו? אדוני "הֶדֶק" שם העץ וכן שם פרו — השיב הנשאל — ואותו נמס אך לגדר סביב גנותנו וכרמינו כי פירותיו אינם ראויים למאומה.

הוא הדבר אשר אמרתי — אמר אבי־יעקב בקול מנצח —
כי אתרים הלועזים אינם מרגישים בדקות הברת הערביים ועי'
יכניסו בספריהם והודעותיהם שבוישים לא מעטים.

שבנו לבית הארחים ונשב על הגדר הנמוך המקיף את
השקמה הרעננה והעכזתה העומדת באמצע החצר.
מסעינו הגיע עד קצו — אמר ראש המורים — ולכן לפני
עזבנו את העיר העתיקה הזאת ואת הככר הזה, אבאר לכם את
תכונת העיר הזאת וזכרונותיה.

הכפר יריחו הנכחי ; איננו עומד לפי החקירות החדשות,
במקום העיר יריחו העתיקה, רק רחוק ממנה מעט לפאת מזרח.
והוא נמוך שלש מאות ושבעים מטר מפני ים התיכון. ולכן
יגדל החום פה במאד כאשר הרגשתם. ולולא הרוח הצח המנשב
תמיד מפאת הירדן אז הי' החום נרגש הרבה יתר מאד.
קורותיה וזכרונותיה רבות במאד. והיא לקחה חלק כמעט
בכל המלחמות אשר עברו בארץ אבותינו. והנני לספר לכם את
קורותיה בפרטיות אך בדרך קצרה.

יריחו היתה העיר הראשונה אשר נפלה לפני בני ישראל
בבואם אל ארץ כנען והמה שרפוה עד היסוד. ויהושע בן נון
קלל את האיש אשר יהין לבנות עיר במקומה או עיר אחרת
בשם יריחו. אך בכל זאת לא נשבת ישובה כליל. עגלון מלך
מואב לכד אותה ותשאר תחת ממשלתו שמונה עשרה שנה.
בימי דוד הי' בה גם בן ישוב קטן, כי שלוחיו אשר נכלמו מאת
מלך בני עמון ישבו ביריחו עד אשר גדל זקנם. חיאל לבית
האלי (בימי אחאב) הי' הראשון אשר הוזן לעבור על קללת
יהושע ולבנות את יריחו מחדש, והיא נתקימה בו כתמה : "בכורו
יסדה ובצעירו הציב דלתיה". אולם בנין העיר והתרחבותה הלך
מהעת הזאת הלך וגדל, ובה היה בית המדרש

לִבְנֵי הַנְּבִיאִים. כֹּאשֶׁר שָׁבוּ בְנֵי הַגּוֹלָה הַתִּאֲחָזוּ בֵּה שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים מִשְׁפָּחָה מִיּוֹשְׁבֵי־הַיְּשׁוּבָה, וְהֵמָּה עֲזָרוּ
לְבָנִין "חֹמֶת יְרוּשָׁלַם". יוֹנָתָן הַחֲשֻמוֹנָאִי חָזַק אֶת הָעִיר הַזֹּאת
וַיִּבֶן בָּהּ מִבְצָרִים לְמַעַן נִגְדַּל חֵיל הָאוֹיֵב אֲשֶׁר מַעֲבֵר לִירֹדָן
מִזִּרְחָה. הַמֶּלֶךְ הַיְּהוּדִים בְּנֵה בָהּ אֶרְמוֹן־חֹרֶף גָּדוֹל
לְמַעַן וַיִּשְׁכַּלֵּל אֶת הַדֶּרֶת בְּבֵית תִּיאֲמָרִין וּקְרָסָה, אֲךְ בְּמֹתוֹ
יָרַד הַדֶּרֶת הָעִיר הַזֹּאת. וּבִימֵי מַלְחַמַת הַרְמָאִים הָאַחֲרוֹנָה נִחְרְבָה
גַם הִיא. אוֹלָם אַחֲרֵי עֲבוּר־זֶמֶן מָה נִתְיַשְׁבָה עוֹד הַפֶּעַם. מִרְיָאֲנוֹס
הֶרַג אֶת יוֹשְׁבֵי־הָלָפִי הָרַב וַיהֲרוֹס אוֹתָהּ עַד הַיְסוּד, וַחֲקֹסֶר
אֶדְרִיאָנוֹס בְּנֵה אוֹתָהּ מִחדֶשׁ. בִּימֵי מַמְשַׁלַת מַלְכֵי הַנוֹצְרִים בָּאָרֶץ,
נִחֲתָה הָעִיר הַזֹּאת לְעִיר נוֹצְרִית, וּמַלְכִים וְרוֹזְנִים שׁוֹנִים בְּנוּ בָהּ
כְּנָסִיּוֹת גְּדוֹלוֹת וְשׁוֹנוֹת אֲשֶׁר נִהְרְסוּ אַחֲרֵי ע"י הַמוֹשְׁלָמִים. בִּשְׁנַת
ה'ת"ר (1840) הָיוּ יוֹשְׁבֵי־הָלָפִי לְשַׁלֵּל וּלְכַזֵּה לְפָנֵי חֵיל אֲבְרָאָהִים פֹּאשָׁה
אֲשֶׁר אָמַר לְנָקוּם נִקְמָתוֹ כֹּהֵם עַל אֲשֶׁר הִתְגַּדּוּ בַחֵיל צִבָּאוֹ
אֶצֶל יְרוּשָׁלַם.

לֶחֶם יַחֲסֹר לָנוּ — לֶחֶם הַמִּכְלָל בְּאֲזִנֵּי רֹאשׁ הַמִּזְרִים
בְּכָלֹתוֹ לְדַבֵּר. — אֲנִכִּי הַכִּינֹתִי דִי וְהוֹתֵר, אֲךְ לֹעֲנֵג הַנְּסִיעָה
הַגָּבִיר כִּנְרָאֵה בִקְרַבְנוֹ אֶת תֹּאוֹת הָאֵכֶל.

הָאֵם לֹא נוֹכַל לְהַשִּׁיג פֶּה לֶחֶם בְּכֶסֶף מֵלֹא ?
לֶחֶם מוֹכֵן לֹא נִשְׁיָג פֶּה; רַק אִם אֲדוּנִי יִצְוֶה, אֶקְנֶה קֶמַח
וְאֶאֱפֶה עֲנֹת כֹּהֲתָנוֹר אֲשֶׁר בַּחֲצֵר הַבֵּית.
מִהֵר וַעֲשֵׂה כֹאשֶׁר אָמַרְתָּ לְכָלִי גֹאֲלֵךְ לְעֲנֹת בְּצוּם נַפְשִׁנוּ
בְּיוֹם הַמַּחֲרָת.

הַמִּכְלָל יֵצֵא לְשׁוֹק; וְאַחֲרֵי שְׁנִים שְׁלֹשָׁה רִגְעִים הִבִּיא
שֶׁק קָטָן מֵלֹא קֶמַח; וַיַּעֲרֹב אוֹתוֹ בְּמִים בִּקְעֶרֶת־עֵץ גְּדוֹלָה וּמִהֶעֱסָה
הִרְכָּה הַזֹּאת עֲשֵׂה עֲנֹת דְּקוֹת וַיִּדְבִּיקֵן מִסָּבִיב בְּדוֹפְנֵי הַתְּנוּרָה
לְאֹמֶר קִדְרַת חֶרֶם הַהַפּוּרָה בְּאֲדָמָה, וּמִיד אַחֲרֵי אֲשֶׁר נִקְרַמוּ

פני האחת הפכה על צדה השניה וכרנע הוציאה וידביק עגה אחרת במקומה, וכה אפה במשך עשרה רגעים סל מלא עגות רכות. את העגה הזאת שכחת להפוך — צעקו הנערים אשר עזרו להמכלכל במלאכתו — תן אותה עוד הפעם בהתנור.

לא ! כעת לא אוכל לתתה שנית בהתנור כי היא תתקלקל עוד יותר. השליכו אותה לכלב הבית; כי אין לה תיקון.

מה נמלצו דברי הנביא — קרא אבי־יעקב אשר האזין דברי הנערים עם המכלכל — אפרים הי' כעונה בלי הפוכה. עגות כאלו — אמר עזריהו אשר ישב והביט בעין חדרת על עריכת העגות ואפיתן — כשרות לדעתי גם לפסח. ובמה באופן הזה אפו גם אבותינו את בצקם בצאתם ממצרים.

אנכי לא אוכל לאכול לחם כזה זמן רב — אמר אחד המורים אחרי אכלו חתיכת עוגה חמה.

במצב חם טובות הנן לאכילה, אבל אחרי אשר התישנו; קשות הנן לחיך ולעיכול — אמר המכלכל. —

לכן — פקד ראש המורים — תן לנו היום רק מהעוגות החמות האלו ולמחר בראותך כי יחסר לחם, אז תתן לכל אחד חצי מנתו מהלחם אשר הבאנו אתנו מירושלם והחצי השני מהעגות אשר אפינו פה למען נקים שבכל השנה "אנו אוכלים חמץ ומצה".

בין כה וכה נמו צללי היום. התפללנו, והמכלכל חלק לנו את ארוחתנו, ואנחנו בלענו את העגות החמות האלו בתאוה עזה. ואחרי כלות הארוחה עליתי אנכי ויעקב רעי לאולם האכל אשר בהמחלקה השניה כפקודת ראש המורים:

בערב הזה נוכל לבלות מעט זמן יותר אצל השלחן, — אמר עזריהו הסופר — כי למחר אין עלינו עוד לעורר שחר, כי

אף אם נעזוב את יריחו עם זריחת השמש נבא ירושלימה עוד לפני שקיעתו.

כן דברת — ענו כל המסובים — רק אם יהי את נפש המכלכל להכין לנו מיחם שני, בכלות המים מהמיחם הזה, כי אחרי אשר אכלנו עוגות מצות, עלינו לשתות גם ארבע כוסות למצער. לשרתכם הנני אדוני — ענה המכלכל. —

ענג נפלא שבעתי אנכי, ובמח גם אתם רעי עמי יחד ממסענו זה — הוסיף עזריהו לאמר — וכל ימי צבאי יהיו לנגד עיני התמונות והחזיונות אשר חזו עיני בכל המקומות אשר עברנו בהם.

כן, כלנו התענגנו במאד מהמסע הזה — ענה אחד המורים — ועלינו להודות לראש המורים על הוציאו את החפץ הזה לפעולה, ולך אדוני עזריהו על השתדלותך להשיג בעדינו את המלון הזה לבלי נאלץ...

רב לכם לעסוק בתודות — הפריע ראש המורים את המדבר. — אמור נא לי אבי־יעקב ידידי מה הוא הענף הזה התחוב בצלחת בגדך. האם את עִי־ה ד ע ת מצאת וממנו קשפת אותו? לא את עִי־ה ד ע ת מצאתי — ענה אבי־יעקב בנחת — רק ד ע ת עִי מצאתי.

חידות לנו דברִיך — קראו אחדים מהמסובין — דבר דברים ברורים ונשמעם.

הענף הזה אשר בידי — ענה אבי־יעקב — קמפתי מאחד מעצִי־ה ק ט פ הנדלים בנחל הק ט פ אשר עברנו בו היום בצהרים.

מה־הוא עִי־ה ק ט פ ולאִיזה משפחה ימנה? — שאל ראש המורים. —

שמו הרומי ושם משפחתו לא אדע גם אני. — הוסיף

אבי־יעקב לאמר — ולכן לקחתי את הענף הזה עמי למען הגיעו לאחד הגננים, אך זאת אדע במה וגם כלכם תדעו זאת כי בסביבות העיר הזאת גדלו עצ־יה קטף וטהם גטף הצרי הנודע לתהלה בריחו הטוב בכל הארצות. אותו שלח עוד יעקב אבינו מנחה למושל מצרים. הצרי הי' הראש בִּין סממני הקטרת, והקיסר אל כס נדר הגדול צוה להביא לפניו טמנו כוס מלא מדי יום ביומו. ופאמפיוס צוה להוליך גם את הצרי בתלוכת הנצחון אשר ערכו לפניו.

כן, — אמר אחד המורים — מפורש שני רבותינו בכרייתא ד"פסום חקמרת" הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף. אך איה איפוא הנחל הקטף אשר אמרת, ומדוע לא ראינוהו אנחנו ?

בעת אשר עסקתם אתם להראות כוחכם בדהירת סוסים, עסקתי אני לדרוש מהחמרים אחרי שם כל נחל, הר ועמק, מוצאם ותכונתם. והנחל הקטף הוא בדרך ים המלך להירדן מיד אחרי הבצה.

לולא עצתי תשמע אבי־יעקב אדוני — אמר עזריהו — תואל לחבר ספר "מורה דרך", כי רואה אנכי כי בקי הנך בגלילות ארצינו, תכונותה וקורותיה. ותועלת משנה תועיל בזה : כי במה תראה לאסוף בו פרטי קורות וזכרונות כל המקומות העתיקים הנוגעים רק לקורותינו, ותכונת המקומות הקדושים לנו אשר ספרי המסע להעמים יזכירום רק דרך העברה, או לא יזכירום כלל. והוא יהי' לעינים לאלה מאחינו אשר אינם מבינים שפות לעזות

בעצתך אדוני אעשה ⁽¹⁾ ועוד בחורף הבא אחל בחבורו

(1) העצה הזאת יצאה לפעולה, ובשנת תרנ"א יצא לאור ספר מורה דרך בארץ ישראל וסוריא ירושלם תרנ"א 298 עמודים.

רק הואל נא גם אתה להבטיחני כי כצאתו לאור תודיע טבעו בהעתונים, ותעורר את קוראיהם על נחיצתו ותועלתו לבלי יהי מונח אצל מוכרי הספרים כאבן שאין לו הופכים כמרבית הספרים ממין הזה.

לשרתך אחי, אך ד' ישמרני להשאיר סופר בהעתונים עד העת הזאת.

ספר כזה יהי באמת יקר ונכבד בספרותנו — אמר ראש המורים. — אך נניח נא את דבר הספרות לעת אחרת, וכעת חפצי להעיר את אזניכם על כבוד האכסניא אשר הננו מתאכסנים בו, מה נאווה הבנין הזה ומה יפו אולמיו, תאיו וחדריו, עד כי באמת מוכרחים הננו לאמר כי הגדיל ראש כנסית הרוסים לעשות בבנותו בית ארחים גדול ונהדר כזה בכפר שמש ונעזב כזה.

לא רק את הבנין הנהדר הזה בלבד בנה — שסע עזריהו את דבריו — כי אם בכל ערי וכפרי ארץ אבותינו אשר אליהם יבאו הארחים הנוצרים, כמו: ירושלם, חברון, בית-ג'לה (גלה) עין כרם, נצרה ועוד, בנה מלבד כנסיות גדולות, גם בתי ארחים מרווחים ונהדרים.

ומדוע לא נעשה גם אנחנו כהמתקנים שבחם? — שאלו אחדים מהמסובים — מדוע לא נבנה גם אנחנו בתי-ארחים גדולים ונהדרים למצער בהערים הגדולות שבארצנו, כירושלם, יפו, צפת ומבריא. הלא עינינו הרואות כי הארחים אשר אין להם כסף להתאכסן בהמלון מתגוררים בראשית ימי בואם בבתים צרים, רעועים ונאלצים אשר בחצר בית הכנסת או במקומות אחרים, והדבר הזה ימר וידאיב במאד את לבות הארחים, ולא לפעמים יפלו עיני במחלות שונות.

השאלה הזאת — ענה אביי'עקב — שאלה גדולה ונכבדה היא במאד וראויה כי כל חובבי ציון ישימו לבם לפתרונה. אולם

לעת כזאת לא נוכל להשיב עליה רק בשאלה אחרת : מדוע לא יעשו אחינו שכגולה כמעשה המתוקנים שבהאומות אשר בקרבם הם יושבים. לעלות ולראות את ארץ אבותינו ? הלא עינינו הרואות כי מדי שנה בשנה ינהרו המינים המונים מבני האמונות השונות למאות ולאלפים לראות ולתור את הארץ הזאת; ואחרי זמן מה ישובו לבתיהם. — ומאחינו אין עולה ואין רואה כאלו היתה ארץ קדשינו באמת מעבר להרי חשך, בעוד אשר הנסיעה אליה לא תכבד ולא תיקר מהנסיעה לארצות שווייץ, איטליא, דרום-צרפת וכדומה, אשר מאחינו העשירים וגם הרבה מהבינונים נוהגים לנסוע שם מדי שנה בשנה. והנה לא יענינו את לב הנוסע מאחינו, כארץאבותינו העתיקה המלאה על כל מדרך כף רגל זכרונות ישרידי קדמוניותינו וקורותינו. — והשאלה הזאת תוכל להיות לתשובה על השאלה הראשונה. ובהפתרה תפתר גם היא, כי כאשר יחלו אחינו להבין את ערך העליה לארץ וגם הם יעלו מדי שנה בשנה לתור ולראות את ארץ אבותינו, אז בטח יבנו בה בתי ארחים גדולים ויפסי כדרוש, בתי חסד חדשים ותקון הסדרים בהישנים וגם להטבת המצב הכללי של ארצנו הקדושה הי' העליה מביאה תועלת גדולה כי על ידה יצמח קשר וברית המסחר והרחבת החרשת בין אחינו יושבי ארצה'ק וכין אחינו שכגולה. ואלה מיושבי ארצה'ק החפצים לאכול מיגיע כפם היו מוצאים בה פרנסתם בנקל.

דבריק טובים ונכוחים — ענו כלם כאחד — וחובה קדושה מוטלת על כל איש אשר כבוד עמו וארצו יקר בעיניו, להעיר לעורר את מכיריו, במכתבים פרטים ובמאמרים גלויים ולהשתדל ככל אשר תשיג ידו בהוצאת הרעיון הטוב הזה לפעולה.

אדוני ! — אמר המכלכל בהציגו את המיחס על השלחן — אנכי לא שבעתי מהמסע ענג מיוחד אחרי אשר זה פעמים רבות

נפעתי בהכבד הזה, אך שיחותיכם והגיוניכם ענגו גם את נפשי
במאד ולכן שתו והתענגו גם אתם על כוסות התה אשר הנני
מגיש לפניכם בזה.

אמור נא לי אדוני המכלכל — אמר מורה התלמוד —
מדוע לא ראינו בכל הסביבה הזאת את השושנה הנפלאה הנודעת
בשם שושנת יריחו או שושנת התחיה.
מה מהות השושנה הנפלאה אשר אמרת, ומדוע תקרא
"שושנת התחיה"? — שאלו אחרים מהמסובים. —

השושנה הזאת נפלאה היא באמת — ענה עזריהו —
על ידי כח התחיה אשר הטביע אבי הטבע בקרבה, כי גם אחרי
אשר תקטף משרשה ותתיבש ימים ושנים, אם אך ניתן אותה
במים תשוב לתחיה, תפתח את כפתוריה, עליה ופרחיה, תגדל
ותתפשט כבעת היותה מחוכרת לשרשה. ומיד בפואי הנה בראותי
אותה באחת מהחנויות מוכרי העתיקות, קניתי לי, וכמעט
בכל יום ויום בעת אשר הנני פגוע מעבודתי אתן אותה במים, ומיד
כאשר תפתח עליה ופרחיה או תתענג נפשי במאד.

השושנה הזאת — השיב המכלכל אשר חכה בתשובתו עד
אחרי אשר כלה עזריהו לדבר — אשר תקרא בשם "שושנת
יריחו" לא תגדל כעת בסביבות העיר הזאת רק בקרבת "עין-גדי"
ואצל חוף ים המלח.

ומה שמה בערבית?

הערבים יקראו לה — הוסיף עזריהו לאמר — כף מרים
מבלי כל מעם ומקור, והמשורר הנעלה ד"ר א. ל. פריינקיל
התפעל במאד למראה השושנה הנפלאה הזאת, (אשר גם הוא בקש
אותה לשוא בסביבות העיר הזאת), וישר עליה שיר נשגב ונעלה
מאד; והשיר הזה תורגם גם לעברית מאת הסופר והמשורר המצוין
אב"ג בספרו "ממצרים". ומעת אשר קניתי לי את

השושנה הזאת למדתי את השיר הזה על פה. ואם תאבו אקרא
לפניכם את שני החרוזים האחרונים מהשיר הזה אשר בהם ידמה
המשורר את עם ישראל להשושנה הזאת.

קרא נא, קרא נא! — קראו כל המסובים כאחד. —
ועזריהו החל לקרא בהתלהבות עצומה והשעמה נעימה:

וּבִקְרֹב לְבִי מִחֻשְׁבוֹת נִקְהָלִי:

שְׁבִיטִי עִם אֶחָד מִמִּצְרִים עָלַי,

עַת הַשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיהֶם עֲלָמוֹ,

בְּמִדְבָּר הַזֶּה הִלְכוּ נִסְעוּ,

עַד כִּי לָרַשֶׁת אֶת הָאָרֶץ בָּאוּ

אֲשֶׁר דָּבַר יְיָ לָתֵת לָמוֹ.

וּמַחִי תִאֲסַפְמוּ יָד אֵל מִשְׁלַת י?

גַּם הֵם הַיּוֹם הַזֶּה בָּעֲלָה נִבְלָת,

אֲבָן מְרִיחַ מִי יִשַׁע יִפְרָחוּ;

כִּי עוֹד לֹא נָס לַחֵם עָמוֹק קִרְבָּמוֹ,

עוֹד חַיָּה יִחְיֶה עוֹד גִּשְׁמָתָם בָּמוֹ,

וְאַחֲרֵי בְלוֹתָם עוֹד מֵעַפָּר יִצְמָחוּ.

חידד, חידד! נפלא, נפלא! — קראו כל המסובים ומחאו כף. —
שמעו נא! — אמר אבי־יעקב (אשר ישב הרגעים האחרונים
תפוש בשרעפיו) ברוח עלז — עת אשר כעת ברעיוני כי השם
„חדק“ אשר הערבים יקראו להפרי אשר ראינו היום לפנות ערב
הוא השם „חדק“ העברי. ולפי זכרוני נמצא רק פעמים בכתבי

הקדש. פעם אחר במשלי (מ"ו י"ט) "דרך עצל כמשוכת ח ד ק".
 ופעם שני במיכה (ז' ד') "טובם כ ח ד ק". ובוה הרווחנו שני
 דברים : א) ביאור חדש בהוראת מלת "חדק", כי איננה נדרשת
 עם המלה "קוץ" "חוח" כאשר ביאורה המבארים הראשונים.
 ב) מליצת שני הכתובים אשר הזכרתי יוכנו על פי ההוראה
 הזאת באופן נעלה מאד : הנביא מ י כ ה אשר רצה לתאר את
 תכונת אותו העול אמר טובם (גם הטובים שבהם, הם רק)
 כחדק (אשר חצוניותו יפה מאד ותוכו מלא באשה ורקבון, כן
 גם הם רק בשפתם טוב ידברו, ולבם מלא תוך ומרמה). וגם
 החכם א ברצותו לגנות מדת העצללות אמר "דרך עצל כמשוכת ח ד ק",
 לאמר כי שליחות העצל תביא למשלחו אך תועלת קטנה כמשוכת
 עצי ח ד ק אשר יועילו להגן רק לבלי יגעו העוברים בעצי הגן. אך
 לא ימנעו אותם מבא אל תוך הגן פנימה כמשוכת עצי הסבר (קאקטוס).
 טוב, טוב מאד ! — קראו כל המסובים פעמים אחדות.
 לפי דעתי — אמר מורה התלמוד — לא זכתה יריחו
 לערב כזה אשר בו יש ת ע ש ע ו ב ה בני ישראל בדברי תורה,
 והטבת מצב הארץ מיום אשר הגלו בני ישראל מעל אדמתם.
 כן הדבר. — אמר ראש המורים בהוציאו את שעונו מכיסו —
 אך חצות לילה הגיע. ועלינו לקום ממושכנו וללכת לנצח, לבלי
 יקרה לנו מה שקרה לרבותינו הקדמונים במסכת בני-ברק, כי עוד
 מעט יוכלו גם תלמידנו לאמר לנו "רבותינו הגיע זמן קריאת
 שמע של שחרית". — ויקומו מעל השלחן. —
 אנחנו נפרדנו מהמורים ונרד לחדר מלוננו ונמצא את רעינו
 הווים שוכבים על ערשותם.
 כמה — אמר יעקב רעי אלי — רואים אחדים מחברינו
 כחלום את האיש לבוש הלכנים אשר עלה מן הירדן.
 גם אנחנו שכחנו לנוה.

י ו ם ה ש ל י ש י

קמנו אחרי עלות השחר, ועד אשר התפללנו ואכלנו ארוחת הבקר; וזחה לנו השמש. ראש המורים כתב את שמו ושם "בית הספר", ואחריו כל הגדולים שבקרבתנו, בספר-הארחים, ואחריו אשר הודינו להמנהלת בעד חסדה, עזבנו את הבית לשוב לביתנו. הלא דרך "מר-סבא" ו"נבי-מוסא" נשוב — אמר ראש המורים לאחד החמרים בצאתנו מחצר הבית. —

לא אדוני! — ענה הנשאל — בדרך הזה אי אפשר ללכת בעת, כי היא איננה סלולה ומלאה חתחתים וביצות.

אבל הלא מראש התנינו עמכם בירושלם כי שוב נשוב בדרך "מר-סבא" — צעק אחד המורים, — ומדוע לא הגדתם אז כי אי אפשר ללכת בדרך הזאת?

בחיי האל — ענה החמר — כי לא ידענו זאת מראש; אם תחפץ אדוני אראה לך מרחוק את "בניני נבי-מוסא" גם בהדרך אשר באנו בה.

זה דרך החמרים תמיד — אמר ראש המורים — לבלי לעמוד בדבורם, ותמיד ימצאו תאנות ותשובות להצטדק, אך בכל זאת אחשב כי גיתר על זכותנו, אחרי אשר בכלל אין לנו מה לראות ב"מר-סבא", וגם מבלי רשיון מיוחד מראש כנסית היונים לא יניחו הכומרים לשום איש לבוא שערי בית מקלטנו, ואנחנו לא לקחנו אתנו כתב-רשיון.

האם לא מקום עתיק הוא? ומה הוראת שמו? — שאל עזריהו. — "מר-סבא" איננו נזכר אף בהספרות התלמודית — ענה ראש המורים — והשם "סבא" איננו שם עברי ולא ארמי, והוא נקרא כן על שם אחד מקדושי הנוצרים אשר חי במאה החמישית למספרם והתבודד במקום הזה.

אם כן איפא — ענו אחדים מהגדולים שבארחתינו —

נישוב בדרך אשר באנו בה, ולא נענה חנם את נפש החמורים ובעליהם.

עלינו על חמורינו. ובעפרנו דרך שוק הכפר השלכנו אנורות אחדות למתת (באקשיש) לכל הנערים והנערות אשר נמצאו אז. שלום לך יריחו עיר התמרים! — אמרנו כלנו בהתרגשות; כאשר נתרחקנו מעמ ממנה — שלום לך! מי יתן ונזכה לראות עוד הפעם בסביבותיך את התמרים היפים ואת הצרי הנודף והמהולל אשר גדלו באדמתך בימים מקדם.

ומדוע לא יראו כאמת אחינו יושבי ירושלם לקנות אחוזה בסביבות יריחו? — שאל עזריהו — הלא אדמתה דשנה ופורייה, ומזגה החם מכשיר איתה למטעי עצים שונים; היא רחוקה מירושלם רק כשש שעות, ובטח יסלו בקרוב מסלת עגלות ממנה לירושלם. וגם מפני הכדואים אין עוד כל פחד בחסדי ממשלתנו הרוממה יר"ה אשר הציבה פה משמרת אנשי חיל. עוד לפני עשר שנים — השיב מורה התלמוד — עמדה אחוזת נחלה בקרבת העיר הזאת אשר היתה אחוזת הממשלה יר"ה לממכר לכל המרבה במחירה, ואז השתדלו אחדים מאחינו לקנותה. אך באחרונה קנה אותה שר הנכסים הפרטים של הדר מלכנו השלטן יר"ה.

הנה הדרך החולכת ליבנימוסא" — אמר ראש החמרים — באו אחרי, ומראש ההר אשר ממולינו אראכם את כל הככר והבנינים העומדים עליו. ראש חמורים ואחדים מהגדולים שבארחתינו הלכו אחריו ואנחנו רכבנו הלאה לאט לאט. למען יוכלו להשיגנו. היום היה חם מאד. אך הרוח אשר נשב מהדרך הקר את חומי וישיב את נפשנו ולבנו היה טוב עלינו מאד. נשירה נא שיר עברי — אמרנו איש לאחיו. —

בן נשירה נא שירת יתקתינו¹ — נשמעו קולות שונים. — והמשוררים אשר בקרבנו החלו לשיר ואחריהם ענו גם יתר הנערים.	
וְלִים בְּפִדָּת בְּשִׁאוֹן בְּקוֹל הַמּוֹלָה יִפְלוֹן.	עוד לא אִכְרָה תִּקְנִתִּנו הַתְּקוּהָ הַנּוֹשְׁנָה
כָּל עוֹד שָׁם עָלֵי דְרָכִים שָׁעָה יִבֶּת שְׁאִיָּה	מִשׁוֹב לְאַרְצָן אֲבוֹתֵינוּ לְעִיר בְּהָ דוֹד חֲנָה
וּבֵין חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם עוֹד בְּת־צִיּוֹן בּוֹכִיָּה	כָּל עוֹד בְּלָבָבוּ פְּנִימָה נֶפֶשׁ יְהוּדֵי הוֹמִיָּה
כָּל עוֹד שָׁמָּה דְּמָעוֹת טְהוֹרוֹת מִשִּׁין־עַמִּי נִזְלֹת	וּלְפָאֲתֵי מִזְרַח קְדִימָה עֵינֵינוּ לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה.
לְבָבוֹת לְצִיּוֹן בְּרֹאשׁ אֲשִׁמּוֹרוֹת יָקוֹם בְּחָצִי הַלֵּילֹת.	כָּל עוֹד דְּמָעוֹת מַעֲיִינֵינוּ תַּרְדֵּנָה כְּנֶשֶׁם נִדְּבוֹת
כָּל עוֹד רִגְשׁ אֶהְבֶּת־הָלָאֻם כָּלֵב הַיְּהוּדִי פוֹעֵם	וּרְבָבוֹת מִבְּנֵי עַמָּנוּ עוֹד הוֹלְכִים לְקַבְּרֵי־אֲבוֹת
עוֹד נוֹכַח קְוָה גַם הַיּוֹם כִּי יִרְחֲמֵנוּ אֵל זֹעֵם.	כָּל עוֹד חוֹמַת־מַחְמַדֵּינוּ עוֹד לְעֵינֵינוּ מוֹפָעַת
שָׁמָּה אֲחִי בְּאַרְצוֹת נוֹדֵי אֵת קוֹל אֶחָד חוֹזֵינוּ	וְעָלֵי חֶרֶבֶן מִקְדָּשֵׁנוּ עֵין־אֶחָת עוֹד הוֹמָעַת.
"כִּי בַק עִם אֶחָרוֹן הַיְּהוּדִי" "גַם אַחֲרִית תִּקְנִתִּנוּ."	כָּל עוֹד הִירָדֵן בְּגִאוֹן נִלְוִי גְדוּתֵנוּ יִגְלוֹן

(1) ברקאי לר"ה אימבר ירושלם תרמ"ו.

בשעה השלישית הגענו להמלון האדום וגם היום הי' מלא
בפנים מנוסעים בני ארצות ושפות שונות כבהיום הראשון; ולכן
ישבנו גם הפעם לנוח בצל כותליו, ואחרי אשר נחנו כחצי שעה,
רכבנו הלאה, ואחרי שתי שעות באנו להמעין ביר אל-חאט.
פה נאכל ארוחת הצהרים — קרא המכלכל. —

ירדנו ונשב לנוח בקרבת המעין, והמכלכל חלק לנו את
כל המכולת הנמצא באמתחתו.

כחצי שעה נוכל לנוח פה — אמר ראש המורים אחר
כלותנו לאכול.

כן דברתי, — ענו יתר המורים — ננוח פה במקום הזה
אשר צלו מרובה ומימיו עריבים, עד אשר תפנה השמש מעט.
סאלאם אליכום (שלום אליכם) אדוני — קרא ערבי זקן
אחד אשר עבר עלינו.

ואליכום אלסאלאם (ועליכם השלום) אדוני—השיבנו לו—
הכבד ושב אצלנו.

והוא לא סרב לדברינו, וישב בחבוק ברכים על הארץ
ממולנו וראש המורים הושיט לו סיגארא ויצו על המכלכל להגיש
לו גם כוס קאוזה.

ואחרי אשר שאלוהו אחדים למקומי, עסקו ושאר דברי
רעות כנהוג פנה אליו אבי-יעקב וישאלהו

הגידה נא לי אדוני מה שם מורד ההר הזה ?

עקבת ביר-אל-חאט יקראו לה היום על שם המעין
הזה — ענה הזקן — אולם אנכי זוכר כי בימי חורפי קראו את
המקום הזה עקבת אל חדוד.

השם "חדודו" או "בית-חדודו" — אמר אבי-יעקב — איננו
מוזר לנו, והוא נזכר במשנה יומא (פרק ו' משנה ח'); והוא הי'
התחלת המדבר אשר אליו הוליכו את השעיר המשתלה, והמרחק

הנזכר במשנה חנני שהוא שלשה מלין גם הוא לא ינגד לפי דעתי לתכונת המקום הזה כאשר ראינו.

גם השם "בית חרודו" — אמר מורה התלמוד — יאות

למורד החר הזה אשר מדרגותיו חדות ושנונות במאד.

כדאי הי' הסיגארה והקאוה אשר כבדנו את האכר — אמר

עזריהו אחרי אשר נספרד האכר מאתנו — כי על ידו נודע לנו

עוד טקום אחד מהמקומות הנזכרים במשנה ותלמוד.

ואנכי — אמר אחד המורים — אוסיף לחשוף ע"י שיחתנו

עם הזקן הזה הוראה חדשה במלה עברית, והוא: כי השם "עקאבית"

אשר הערבים יקראו להדרך המתעקב ומתעקם במורד החר; שרשו

ממלת "עקב" העברי, ובעברית נוכל לקרא את הדרך הזה בשם

עקב "בית חרודו".

ולפי ההוראה הזאת — אמר אבי'עקב אחרי דומית רגעים

אחדים — נבין היטב את ניעם מליצת דברי הנביא ישעיהו

בנהמותיו באמרו כל גיא (אשר הוא עמוק מאד) יבשא, אך

בכל זאת לא תהי' עוד הדרך ישרה, ולכן הוסיף לאמר: וכל

חר וגבעה יושפלו, והיה (מאליו יהי') העקב (אשר עבר

במעלה החר) למישור.

לשמחתנו גם השלחן אשר הארחנו במדבר גם הוא לא

עבר מבלי דברי תורה — אמר ראש המורים — אך יותר לא נוכל

להתעכב פה, לבלי ידאגו הורי תלמידינו עליהם אם נתאחר עד

הערב ולכן קומה ונלכה, ונשב על חמורינו ונעלה במעלה החר.

גם הפעם מתינות וזהירות בני — קרא אחד המורים. —

עשינו כפקודתו אחרי חמשה ועשרים רגעים עברנו שנית

לפני הכפר "אלעזריה", והמכלכל נתן להעניי' היושבים אצל

הכפר את שירי הענות והלחם הנשאר באמתחתו, ואחרי עבור

חצי שעה שכנו לבית הספר.

מנהל הכית שמח לראות כי שכנו בשלום וכל אסון לא
קרה לנו, ויבקש אותנו לשבת אל השלחן לנוח מעט ולשתות
כוס חמים מהמיחם המוכן, אך אנכי בשמעי כי אמי כבר
דאגה לי ובאה לבית הספר לשאול עלי, מאנתי לשבת ואסור
מאת המנהל בתודה בעד טוב לבנו, ומהרתי לשוב לביתי לראות
ולהראות את פני הורי אשר בעינים כלות חכו עלי.

שירת תולעת המשי ביהודה⁽¹⁾

(מִקְהֵלֶת הַנְּעָרִים)

תולעה קטנה, לעזב ההאוששי
מאסר ביצתך, ונפסי לעלות
על-עפיי התותים, וגם-לא תתבוששי,
בגפך לפעמים מבד-המעלות;
בירקם המתוק עדנים לך-קוששי:
ברגעי חיתך תעשי גדולות.
תולעה, התענגי ולא תאנשי,
והכיני נפשכי למלאכת המשי.

(1) משקלה - - - | - - - | - - - | - - - ,

ארבעה יודים ותנועה יתרה בחרוזי מעלה.

בְּתוֹלוֹת יְהוּדָה, מְרֵיבוֹת בִּירְחָה,
בִּידֵיהֶן הָרְפוֹת תַּעֲשִׂינָה לְךָ-נָב;
עִינֵיהֶן סְפִירִים, קֶרְנֵי-אֹר מְשִׁמַּח
בְּרָצוֹן תַּעֲמֹד, אֶף-יָבוֹב וְחָגַב
מִסְבִּיב יִנְדֹף רִדְיָן הַנוֹצֵחַ,
וּבְחִיקוֹן תִּמְצָאִי מִכָּל-פָּנֵעַ מִשְׁגָּב.
תוֹלְעָה, הִתְעַנְגִּי וְלֹא תִאָּנְשִׁי,
וְהִכִּינִי נִפְשִׁכִּי לְמִלְאכַת הַמָּשִׁי!

אַחֲרֵי תֹאכְלִי וְרַב-נַחַת תִּשְׂבָּעִי,
תַּאֲוֹת חֲרִיצוֹת חִישׁ-תִּגִּיעַ לְבָבְךָ;
בְּמוֹחֶךָ תִּמְצָעַר צִלִּיל-פֶּלֶא תִשְׁמָעִי:
רַב-מָאֵד חִבְּקוּ עֲצָלָתִים יָדְךָ;
הַחֲרֹשֶׁת אֲשֶׁר מִסְתְּרֶיהָ הַדָּעִי,
לֹא-לָמַד לַעֲשׂוֹת אִישׁ-אַחֵר בִּלְעָדָה.
תוֹלְעָה, הִתְעַנְגִּי וְלֹא תִאָּנְשִׁי,
וְהִכִּינִי נִפְשִׁכִּי לְמִלְאכַת הַמָּשִׁי!

מִרְקָךְ תַּעֲשִׂי בְּתַבּוּנָה נְאֻדָּרֶת,
פְּתִילִי מִטְוֵה-חֶמֶד דֶּק-מִשְׁעָרָה;
לְחֶרֶףּהּ יַעֲזֹבוּ בָעֵז וּבְתַפְאֲרֶת,
מִה-הִסָּן לְאֶמֶן גָּזָתוֹ הִיקָרָה;

בְּמִסּוֹךְ תִּתְעַשֵּׂי כְּמוֹ בְּאֶדְרֵת,
וּבִשְׁנֵת מְנוּחָה תָּבֹא לָךְ תְּמוּרָה,
תוֹלַעַה, הִתְעַנֵּנִי וְלֹא תֵּאָנְשִׁי,
וְהִכִּינִי נִפְשִׁי לְמָלְאכֶת הַמָּשִׁי!

לְמֵאוֹת חֲבֵרוֹתֶיךָ בְּסִיר הַנְּפוּחַ
אֲכֻזִּים יִהְיוּ בְּאֵין חֲנִינָה,
אֶךְ-עַל-זֹאת, עֲנוּגָה, אֶל-תּוֹנִי לָךְ-הָרוּחַ
נִפְתַּחְכִּי תִהְיֶה לַחַיִּים לְמָנָה;
אֶרְמֹנֶךָ הַמוֹפִיעַ בְּסֶתֶר בְּשׁוּחַ,
וּמוֹעֵד קִיצְתְּךָ נִבְרָךְ בְּרָנָה.
תוֹלַעַה, הִתְעַנֵּנִי וְלֹא תֵּאָנְשִׁי,
וְהִכִּינִי נִפְשִׁי לְמָלְאכֶת הַמָּשִׁי!

שָׁנִיךָ כִּי-תִחַדֵּל תִּשְׁנִי עַז-פָּנֶיךָ,
וּבִפְנֵת אֶרְמֹנֶךָ תִּקְבִּי לָךְ-מוֹצֵא;
בְּצַפּוֹר תִּצְאִי וְרִקְמָה בְּכִנְפֶיךָ,
בְּקִנְיָאָה יִשׁוּרוּךְ בְּעָלֵי הַנוֹצָה;
אֲכַן-אֶת תַּחֲשָׁבִי לְדוֹרוֹת אֲחֵרֶיךָ,
וְכֹאֵם מְבֻרָכֶת תִּרְבִּי הַבִּיצָה.
תוֹלַעַה, הִתְעַנֵּנִי וְלֹא תֵּאָנְשִׁי,
וְהִכִּינִי נִפְשִׁי לְמָלְאכֶת הַמָּשִׁי!

וְאַחַר, גּוֹרְלִי יָבֹא עַד־קִצְחוֹ ;
הַתַּעֲנִנֶתָ, שְׁעִשְׁעֵתָ, תַּפְאֲרֶת פָּעַלְתָּ ;
הִישָׁכְנוּ כַּמּוֹךְ מֵאֲשֶׁר מִלְדָּתוֹ ?
גַּם־אֶחָד לֹא־גָדַל כְּאֲשֶׁר הַתְּגַדְלָתָ !
בְּקִמּוֹם אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ מִתַּחַת רִגְלֵיהוּ,
אוֹלָם־אֶתָּה מִהֵיוֹתְךָ בְּאוֹרְהוּ חֲסָלְתָּ.
תּוֹלְעָה, הַתַּעֲנִנִי וְלֹא תִאָּנְשִׁי,
וְהִכִּינִי בַּשִּׁבְי לְמַלְאכַת הַמָּשִׁי !

(מִקְהֵלֶת הַזִּקְנִים)

בַּחוּרִים וּבְתוֹלוֹת בְּמַחֹל הַתְּבוּלָה,
יִשְׂרָאֵל מַעֲוֹלָם בְּתוֹלַעַת הַמָּשִׁי ;
גַּם בָּעֵת אֲלֵפִים בְּלִהְיָה יִתְחוּלָלוּ,
לְאַהֲב מוֹלְדָתוֹ עַד־רֶגַע בַּל־יִשִּׁי ;
נְהָרִים זִידוֹנִים עַל־רֹאשׁוֹ גָּלוּ,
וּבְעֶמְקָם תְּמוֹנוֹת תִּקְנָתוֹ לֹא־צִלָּלוּ.
אֶךְ־הַיּוֹם בְּמַעַט־קֶטֶשׁ שְׁלֵם־לָנוּ הַנָּשִׁי :
חֲנוּגָא בְּמַחֹל "חֲגִיתוֹלַעַת הַמָּשִׁי" !
יוֹסֵף הַלּוּי :

ספירות מדויקות ממזכרת-בתיא (עקרון).

הקולוניסטים הם שלש עשרה משפחה, ומספר נפשותיהן הוא 149 (בהם שלשה נגרים ואחד חימ). ומלבד משפחות הקולוניסטים יושבות בהמושבה עוד חמש עשרה משפחה אשר מספר נפשותיהן הוא 48, ועוד ששה יחידים, והם: פקיד-גנן-מזכיר בפקידות-משגיח על הפועלים-עוזרי הגנן-מורים-שו"ב-מנקה-שמש וש"ץ-מילדת-רוקח-עוזר בבית המרקחת-נפחים-נגר-סנדלר-בונה-חגוני-מלמדת תפירה לילדות ביה"ס-שומר הנמיעות. — ס"ה מכל יושבי המושבה הוא 28 משפחה ולהן 198 נפש.

פועלים יהודים: 11 יחידים ומשפחה אחת. ס"ה 13 נפש. שכרם ליום לפי ערך עבודתם 7—12 גרוש.
פועלים ערבים מפלחי הכפרים הסמוכים "עקר" ו"נעמה" (20 ערבים שומרים הדרים במושבה 2 משפחות; ולהן 12 נפש. בבית הספר כתה א', 5 נערים 6 נערות, כתה ב', 3 נערים 12 נערות. במחלקה השניה (2) 11 נער 3 נערות. ס"ה 19 נער 21 נערות. שנות התלמידים והתלמידות 5—12.
הבהמה: 40 שורים. 55 פרות-חלב. 98 עגלים קטנים וגדולים. 8 חמורים. 16 סוסים. ס"ה הבהמה של הקולוניסטים 217.
של הפקידות: 26 פרדות. סוס אחד וחמור אחד. מספר כל הבהמות 245.

הבנינים: 1 ביהכ"נ בעל שלש דיומות, שנחתחתיה בית הספר, ומחובר אליו דירות שתי משפחות. 1 בית של הפקידות בעל שתי דיומות. 4 בנינים גדולים בעלי שתי דיומות, אחד

(1) יהושע ט"ו מ"א. בפי הערבים עתה "נעמה".

(2) בזמן הקיץ הבא תפתח מחלקה א'.

למעון חמש משפחות, שנים כ"א למעון ארבע משפחות ואחד למעון שלש משפחות (בס"ה למ"ז משפחה) ומחוברים להם אסמים. 11 בניני דיוטה אחת, אשר שלשה מהם כ"א למעון שתי משפחות, ושבעה — כ"א לאחת אחת, (ס"ה לי"ג משפחה). ואחד — לבית מרקחת ומעון להרוקה. 1 בית טבילה. ורפת גדולה של הפקידות שאליו מחוברים משתי הקצוות שני אנפים למעונות, ואסמים מתחת. וחצר מוקפת גדר, שבה גבירה וכו'. 15 רפתות לקולוניסטים. ובנין חדש בעל ג' חדרים של הפקידות. בס"ה 35 בניני חומה. שני בניני קרשים: קצביה, ובית להמחרשה הגדולה. שתי בארות ולהן ברכות.

זרעת השנה האחרונה: חטה נזרעה 520 כלי על שטח 1600 דונאם, והיא הביאה 2100 כלי. — שומשמים¹ נזרעו על שטח 1800 דונאם; והביאו 900 כלי.

עצי פרי ואילני סרק.

מספר הגפן במושבה הוא 5000. בגן-המשתל הגדול² יש: אתרוגים, 1519 עץ; מהם 900 בני שלש שנים אשר כבר נוטעו על מקום קבוע מיוחד להם בגן, והשנה הזאת ישאו פרי. — 1300 עצי אתרוג קטנים, אשר זרעו השנה גרעינים. — 11000 עץ זית נטועי השנה שעברה ומורכבים על זיתי לוד וצרפת, 17000 נטועי השנה³). רמונים 1200, בני השנה הרכיעית. — תפוחי-זהב 400, בני ארבע שנים. — שקדים צעירים ומורכבים

(1) בשומשמים אין צריך להזכיר כמה נזרעו כ"א על כמה שטח, כי אין השבין לכמות הזריעה. כ"א לכמות השטח מטעם היריע לקולוניסטים.

(2) ממנו יקחו עצים ונטועות להמסעה הגדולה סה"ו וגם יספיק למושבות אחרות.

(3) מהם יקחו לנטוע באדמת נעמה ועקרון.

1500. — תפוחים וגדגדניות ילדים 150. — תאנים צעירות 50.
ענזנא (מין תפוח מחול) 50. עצי תות גדולים 2000. — ועוד
נמצאים לימונים, "תאני-עדן" (1) אגוז הגדול, מיני אפרסקים.
מאנדארינה (2), עצי-קיקי, ערבי נחל; קני באמבו עצי עקאציה
פאפיל, ביגאראד (3) ועוד. —

המטעה הגדולה של השנה וקצת מהשנה שעברה:

מושמוש 7184. שקדים 6349. תות 7000.
תאנים 400. זיתים 100 בני 7-6 שנים, (אשר שרשו מן
המשתלה). תפוחים 1000. ענזנא 220. — לע"ע נמסו כבר
יתר ממאה העקמאר, זה ערך מחצית אדמת עקרון. ובשנה
הבאה ימסו עוד. על המחצית השניה: תות שקדים וזיתים;
בריוק י"ד מתר, ובין האילנות יזרעו מיני תבואה. — באדמת
נעמה השייכת לעקרון ימסו זיתים. על כי אינם צריכים שמירה
כל כך מפני הגנבים בכפר, כמו תבואה או גם פירות אחרים. ומלבד
כל זה נמסו עוד בשדרות שכרחובות המושבה וכו' (4) 500 עצי תות
מגדלים. ס"ה עצי התות 9500. גם עצי האקאליפמוס אחדים, בני
עשר שנים נמסוים ברחובה של המושבה, לפני הבתים

(1) עצים בעלי עלים גדולים נושאי פירות מתוקים, וע"ש: "ויתפרו להם עלי

תאנה" נקראו כך.

(2) מין תפוחיזהב לאכילה הנותן ריח טוב.

(3) הראשון עץ נבזה. השני נושא מין תפוחיזהב פרא. ושניהם נמסוים לקצן על

עצי האתרוג העננים והחלשים המתיראים מפני הרוחות.

(4) עצי התות בעקרון טובים ועליהם מאכל תאנה לתולעי המשי, יתר מבשאר

מקומות, כי כן גרם המקום. בשנה שעברה פרנסו פה את התולעים עד עשותם את חומר

המשי. פרטי התבואה הוות ומיבה וערכה מבוארים למדי בחוברות "האכר". — גם

בשנה זו עושים ההבנה לכלכלת התולעים.

הגבהים בעלי ההדרים והתאים. אשר כבני עשרים גבהה
 וישאו ראש מעל הגנות ויעבירו אותם הלאה הרחק ! . . .
 בצפון וכדרום המושבה נשועים חרשי מצל מעצי אקאליפטוס
 בעלי הדליות הרעננים אשר הוד והדר להם עד כי בחדש האביב
 נראתה עקרון לעין הרואה עומה ירקרק. טבועה ושקועה, כסויה
 וחבויה בחביון יערות; ואך בתיה הגבוהים ובראשם בית הכנסת
 הבנוי ברמה, מרימים ראשם כגאון, כמו מתאמצים להרים קרנם
 בכבוד ועוז מתוך ים הירקרק הזה, אשר מעל לגליו מגבה יבימו
 על פני כל הכר מסכיב. וכמו יבון, ילעגו לבעל זכוב אלהי
 עקרון, אשר אוה מקום זה למושב לו לפני אלפי שנה.
 עמרים.

גולן בבשן.

לשמחת לבב כל חובבי ציון עלה סוף סוף בידי הנדיב
 הנודע בהשתדלות הציר הנאמן האלוף הנכבד וכ"ו כמוהר"ר
 אליהו שייד נ"י להגות את כל המכשולים והמעקשים אשר היו
 מפוזרים על דרך הוצאת שטרי המכירה. ובחורף הזה (תרנ"ה)
 נכתבו ונחתמו שלשת האחויות הגדולות אשר מעבר לירדן מזרחה,
 בספריה האחוזה על שם הנדיב ובאי כחו, ושטרי מקנה (קושאנס)
 מקוימים בחק וכנימוס נמסרו לידו. ולבקשתו הואיל כבוד הדר
 מלכנו האדיר והרחמן השולטן יר"ה להרשות במאמר מיוחד
 להאחו לאלף נפש בהאדמה הזאת. ועתה אין עוד כל מכשול
 ופגע, וראשי החברות אשר קנו חלקי האדמה הזאת יכולים לשלוח
 את חבריהם להאחו בה לעבדה ולשמרה ולהוציא להם מן הארץ.

וזה תכונת האדמה בכלל :

(א) חלק אדמת גולן (ג'ולאן או חוראן). האחוזה הזאת היא היותר גדולה ומחזקת קרוב לשבעים אלפים דונאם מדורים. היא רחוקה מצפת ומטבריא מהלך יום אחד, ומדמשק, מאה וחמישה קילומטר. והנוסעים ילכו מכארות בעגלת הדיליזאנס עד דמשק, ומשם במסלת הברזל דמשק-חוראן עד התחנה שלפני האחרונה (משך ארבע שעות) ומשם עד אדמת גולן רק שתי שעות.

האחוזה היא (מלבד חלק קטן ממנו) כלה כמעט אדמת מישור-גבוה (האכעבענע) ואדמתה אדמת חומר, דשנה ופוריה במאד, ומוכשרת למזרע כל מיני תבואה וגם למטעים שונים. ושני נהרות עוברים בה, והם : "נהר הירמוך" ונהר "הולן".

שלושה כפרים מיושבים נמצאים בה, והם : שהם-ג'ולן,⁽¹⁾ נאפוזא ונ'לין, ועוד חמשה כפרים עתיקים חריבים אשר בניניהם מראים כי מימי הרומאים מוצאם, והם : יובלא⁽²⁾, בית-אקאר מצ'רא, קאקאב א' וקאקאב ב'.

(ב) אדמת בוסטאס. רחוקה אך שתי שעות מהתחנה סולינאן של מסלת הברזל דמשק-חוראן, והדרך אשר בינה להתחנה היא כלה משווק; עה כי בסך אלף פראנק יכולים לעשות מסלה סלולה למרכבות.

(ג) אדמת-בטימא. רחוקה בחמש שעות מדמשק. גם אדמת שתי האחויות האלה טובות ופוריות במאד ושטח אדמתן יכיל 25000 דונאם בערך.

⁽¹⁾ אולי הוא העיר "שם" הנזכרת בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי (במדבר ל"ד י"א).

⁽²⁾ ע"פ השערת אחד המהנדסים אשר מרד את הארץ הוא העיר "דבלה" הנזכרת בגבולות הארץ פרשת מסעי (שם שם).

של האומנים? על שאלה זו נתחכמו גם בעלי העיון וגם אנשי מעשה. הראשונים יעצו: לקחת חלק מהאומנים היושבים צפופים ודחוקים אך בחמש ערי מושב אחינו⁽¹⁾ ולהושיבם ביתר ערי הארץ. והאחרונים, שבתוכם נכללות חברות הצדקה הישונות, לעזור להאומנים בהלוואות ותמיכות לצורך קניית כלי מלאכה וסחורה הדרושים להם. אולם הנסיון הורה: כי התמיכות וההלוואות לא הועילו אלא לשעור וכי אין למנות אף שלשים אומנים אשר עמדו על בסיס נכון בעזרת החברות אם כי הנן עמלות שנים אחדות וכסף לא מעט תזלנה מכיסן. ועוד באותו יום שאני כותב דברי אלה בקש אחד האומנים תמיכה מועד הפועל, אם כי עוד לא מלאו שלש שנה מהיום שקבל מאתים פראנק⁽²⁾ מנדבת הנדיב מר וויסוצקי ע"מ לפרוע קמעה קמעה. ומוכן שלא פרע אף אחד מארבעים מחובו, כמו שמוכן כי גם עתה הוא מבקש את התמיכה לא מרוב טובה; וכי המבקש הזה ראוי לה באמת יעידו כל יודעיו כמו שהעידו עליו בפעם הראשונה. ובכן הלא נראה בחוש: אם אמנם הקל תקל התמיכה את דחק מקבלה ותסעדה לפי שעה, בכל זאת אין בכחה להעמידו אף על מצב בינוני והדרא קושיא לדוכתא: מה אנו צריכים לעשות לטובת האומנים באה"ק.

כמו שאמרתי למעלה כבר הוצעו הצעות רבות, וממילא מובן שאין בידי "לגלות את אמריקא" כמו שאין הצעתי מספקת לעזור לכל האומנים, אבל עם זה אני מרשה לי לחוות דעתי פן ואולי תמצאנה אוננים קשובות לדברי ופן תתקן עצת מעמד איזה אומנים.

יסוד הצעתי הוא: כי נעשה אך דברים קימים, ואם

(1) ירושלם, חברון, טבריה, צפת, ויפא.

(2) סכום גדול לפי ערך מלאכתו, ואשר אמנם הביא לו חועלת רבה.

לא תעצר התמיכה כה להעמיד את האומן על בסיס נכון. יש אר
לעולם הדבר הנקנה בכסף התמיכה. והיסוד הזה אומר לנו :
עלינו להעמיד את האומנים על הקרקע (בשם "קרקע" הנגי
קורא לכל נכסי דלא נייד) והתמיכה תנתן לו אך בנכסים קימים :
אם בית לדירה או חנות למלאכה — כמנהג המדינה — או גם
גינה קטנה וכרם קטן. אבאר את דברי : האומנת נחלקת לשתיים :
לאומנת-פשוטה ואומנת-מורכבת.¹ הראשונה דורשת כי האומן
ישקיע כל גופו ונפשו בה ושכללנה בכל כחותיו ושישתלם
בה עד שידו מגעת. והשניה : אומנת מרכבת, מנחת לעובדה למצוא
עבודה אחרת למחיתו ובכל הארצות יש אומנים מרכבים כאלה
העובדים את מלאכתם אך כשהם פנוים מעבודת אחוזת-הם
הקטנות. והנה התנאי הראשון לאומנת הפשוטה היא ; שיהיה
להאומן מקום קבוע : שלא יצטרך לעזובו על פי חפץ אדון
המקום. כי רק אז יכול להשתלם כראוי באומנתו ורק אז ידע
דורשו איפא ימצאו בשעה שהוא צריך למלאכתו, ולאומנים
כאלה יביא תועלת רבה הבית או החנות אשר יתנו לו.
בעלי האומנת המרכבת יכולים להתהלך בלי מקום קבוע. ודי
להם לבוא בברית מסחר עם איש ישר אשר יקבל עליו למכור
סחורתם בעד שכר ידוע. אבל כבדת ארץ קטנה דרושה להם
שבה יזרעו וירקו או ימעו כרם. ולישיבת אנשים כאלה מסוגלות
מאד ירושלם יפו וצפת, כי בכרכים הללו אפשר להם למכור
תמיד את תוצאות אדמתם ולקנות במחירן את הלהם, ואת
יתר צרכיהם יקנו משכר מלאכתם. מובן שכתת אומנים כזו אפשר
להקים אך מהצעירים אשר בעודם באבם ילמדום לעבוד את
האדמה ולעשות אחת המלאכות.

¹ Кустарные промыслы Landwirthschaftliche Gewerbe

אמרתי אך את יסוד הצעת, אולם פרמיה הרבים יכולים
להערך אך ע"י מומחים לדבר, ואנו נחלם נא רגע : כי נתקבלה
הצעת, וחכמות הצדקה — ממציאי התמיכה להאומנים — דשתתפו
יחד ותרמנה עשרים וחמשה אלף פראנק. — סכום שאפשר
להרימו בכל שנה בעזרת השתתפות הכחות — במחצה קנו בתים
והנויות להאומנים הפשוטים, ומחצה הקדישו למוכת האומנים
המרכבים, ועשר שנים עברו, והנה אנו רואים : חמשים אומנים
יושבים בבתי הים ובחנותיהם וכחמשים בעלי
אומנות מרכבת עומדים על אחוזתיהם הקטנות בסביבות ירושלים
צפת ויפו, האם לא ירגישו אז חברי החכרות האלה כי קנו
חלק נכבד בחומות ציון? האם לא יעירו הבנינים והנהלות
הקימות חשק בלב גדיבי עמנו לבנות בכספם עוד בנינים כאלה?
מאד אפשר כי אנכי חילם יותר מהמדה, אבל אל נא ישכח
הקורא כי מדי דברנו בציון כולנו אך חולמים, ומחלומות
כאלה נוסדו מושבות שלמות ונעשו דברים גדולים וקיימים.
אחרי שהייתי הפעם למצי, הנני מביא עוד הצעה
אחת שנולדה במוחי על פי המכתב שקבלתי מאוהבי הנכבד
המהנדס מר א. . . . הכותב אלי : "במובך לקנות או לצוות
למעני "ארון קדש" מעצי זית מכותח בפטורי ציצים וגם עצי
חיים מעצי שמן הכל יהיה משופרא דשופרא אל תקמין". ואמרתי
בלבבי : מה טוב ויפה היה כי כל עדות בני ישראל — המוציאות
כסף רב על קשומי ארוננו הקודש — יפארו את בתי הכנסיות
ובתי מדרשות בארונות כאלה. האם לא יוכלו להגיד אז בפה
מלא : "זה אלי ואנוהו" שהדרתיו בארון קודש נאה, מהעץ "יפה
פרי תאר" שנדמה אליו ישראל, והנחבט כמותם, כמו שהעירו
חז"ל במדרש רבא פרשה ל"ו. וכמאמרם "אני מניח סנקליטין
של מלך ומשרה שכינתי ביניכם למטה" (שם ל"ה).

הנני מודה כי הגדשתי הפעם את הסאה והצעתי הצעה
רחוקה מהמציאות. אבל יודה נא כל קורא, אם איננה קרובה
ללבו כאשר קרוב זכרון ציון בלב כל איש ישראל.
יפו עש"ק ט' אייר התרנ"ה.

יהושע אייזענשטאדט.

ה ע ר ה.

סופרינו הנכבד החכם כמוהר"א מזכיר את הצעתו האחרונה
רק בדרך אנג ובקיצור; ולדעתו רחוקה היא מהמציאות; ולכן
מוצאים אנו את עצמינו מחויבים להעיר כי ההצעה האחרונה
היא אחת מהיסודות אשר "המכת מצב ארה"ק" גשענת עליהם.
וכבר הארכנו לדבר על אדות ערכה ונחיצתה במאמרינו
"הצעות נאמנות" בה"ירושלם" שנה א' (ווינץ תרמ"ב) צד 288
ונחשוב כי לא למותר יהיה להביא פה את תוכן דברינו.

כלי עצי זית. חלק היותר גדול מאומני עירנו
— בערך יושבי העיר ובעלי מלאכה אחרים — המה חרשי-עץ
וחרטים (דעכסלער) העושים כלים שונים גדולים וקטנים מעץ
הזית הנהדר בנתוח גידיו ועורקיו, ומקבל זוהר וצחצוח יפה מאד.
וכמעט כל התרים את הארץ לא ימנעו מלקחת מהכלים האלה
אם רב ואם מעט. אחדים מחרשי הנוצרים פה, אשר לאל ידם
להכין כלים די וחותר מכל המינים הדרושים וגם ליפות את
חנויותיהם ולקשטם למען ימשכו עליהן עיני העוברים, יראו
ברכה רבה בעמלם. כי מלבד אשר ימכרו כמות מרובה מהכלים
האלה במשך "ימי הסיוור", עוד ישלחו ציורים לכל קצות אירופא

ואמריקא, למקומות הרחצה ולהתעורבות הגדולות, ושם ימכרו עוד בכמות יתר מרובה מפאת יופי מלאכתם וחביבת מקומם. חרשי אחינו אינם נופלים במלאכת ידם מחרשי הנוצרים, ורק מפאת דלותם הולכים רבים מהם, מספר חדשים בשנה, בטלים מאפס עבודה. וגם מצב העובדים בכל ימי השנה דל ושפל במאד, כי המה לא יוכלו לשלוח צירים מיוחדים או לפתוח חנויות בערי אירופה הגדולות. וגם מהתרים הבאים הנה, ואך הנימוסי שבהם יבאו לחנותיהם (וגם זאת רק לעתים רחוקות) מפני מיעוט החפצים הנמצאים אצלם ודלות מראה חנויותיהם. ומצב חרשי העץ ממין הזה גרוע הרבה ממצב שאר האומנים הפשוטים אשר ימצאו קונים על מלאכת ידן מיושבי העיר עצמה.

ולמען הרימם משפל מצבם, נחוק, כי מלבד אשר ראשי בתי הכנסיות ישתדלו לקנות ארוני קודש, עצי חיים ⁽¹⁾ מאומני ירושלים (כאשר הציע סופרנו הנזכר), ישתדל עוד כל איש אשר אהבת ציון לא נכבתה מלכבו להעיר ולעורר את אלה מאחינו המפארים את בתיהם בכלים ואלכומים יפים, כי יהדרו לקנות את כל עצי זית ואלכומי פרחים (טבעים) בלוחות עצי זית, הנעשים מבני ישראל בארץ ישראל. אשר לא יפלו ביפים והדרם מהכלים הנעשים בצרפת ואיטליא.

אולם ההתעוררות לכזה תביא רק את הרצון, לא את הפעולה. ולמען הוציא את ההצעה הזאת לפועל כפים במקדם,

⁽¹⁾ מלבד שני אלה יכולים האשי בהכ"ג לפאר את בתי מקדש המעט בשולחנות החפלה והקריאה, מגורות להנחת ולשבחית וי"ט, נבינו קדוש (הנביעים) יעשו מעצי זית וגם מאבן שחור מזהיר המוכשר לפתח ציורם) כלידבשמים ידות לס"ת, תיוקי מנילות ומזוזות ועוד.

⁽²⁾ דאה ההודעה "פרחי ארץ הקדושה" בעמוד האחרון שבחלק ההודעות.

נחזין : א) כי כל החנויות אשר נוסדו למכירת תוצאות אדמת ישראל כמו יין, שקדים, דבש ועוד, ימכרו גם מלאכת בני ישראל בארץ ישראל. ב) חברת "חובבי ציון" בכל הארצות, וביחוד בכריסניא, אמריקא, אוסטריו ואשכנז תתעסקנה גם הן בהרחבת מכירת הכלים האלה, וביחוד במקומות ובעות הכושר כמו בהתערוכות הכלליות והפרטיות אשר ישנן כמעט בכל שנה ושנה, וכן בהשוקים (באצארען) אשר תערכנה בכל עת ועת בערים הגדולות לטובת מפעלי החסד. וגם החברות בעצמן תעשנה לפעמים תערוכות ושוקים מיוחדים או גורלות מתוצאות ארצנו. ¹) ואין כל ספק כי אם אך תהי' ההתעוררות וההתעסקות בשקידה ובאופנים רציונליסטיים, אז תביא תוצאות טובות וקימות להטבת מצב האומנות בארץ"ק, כי אחרי עבור שנים מספר והכלים האלה ימצאו מהלכים בכתי רבים וכן שלמים, ויפגין ידע בקהל, אז לא נצטרך עוד לכל האמצעים האלה, רק הסוחרים יביאום ישר מירושלם כאשר יביאו שאר חפצי חנויותיהם ממקומות הכנתם, ויהי אם יצא הדבר הזה לפועל במדה גדולה וכהוגן, אז מלבד אשר נמיב את מצב חרשי העץ אשר כבר ישנם אתנו היום, עוד ניתן מקום רחב ידים בעד צעירי הדור ההוא, אשר אינם מוצאים פה מלאכה המחיה את בעליה, ועי' נאלצים רבים מהם לעזוב את הארץ, כי יוכלו ללמוד את האומנות הזאת

ולמען הראות בעליל כי ההצעה הזאת איננה רחוקה מהמציאות, וגם איננה כבדה לצאת לפעולה, הננו להודיע כי אחרים מאחינו אשר בקרו את ארץ"ק ויתבוננו אל הצורך הזה, החלו עוד לפני

¹) איש כריסניא שאב"ב בחשלתו על האומניסקנים האלה קנה מהם במשך ימי החורף של שנת תרמ"א מלאכת ידם בערך 300 ל"ש ובהשתרלות שנים ממיודעיו בארץ הזאת נמכרו שמה. ועל דברתו — כאשר הודיעו לו מיודעיו אלה — יהי' לאל ידי העוסקים למכור מהסחורות האלה בסך כזה אשר לא יאומן כי יסופר אם אך ימצאו אנשים אשר יקדישו זמנם וכחם להמפעל הזה.

שנים מספר לעסוק בהדבר הזה וחפצם הצליח. אך מאנשים יחידים המרודים בעסקי מסחרם לא נוכל לקוות תיקון כללי בהוצאת הדבר הזה לפעולה. ועוד זאת כי לאנשים האלה לא הי' פה פקיד אשר יפקח על העסק הזה כי יתנהג בסדרים מדויקים כנחוי, רק פנו ישר לאחדים מהאומנים, והאומנים רק אומנים הם, ואין להם לא הכשרון ולא הזמן להעביר את מלאכת ידם למסחר. — לא כן אם הדבר הזה יבא תחת הנהגת ראשי חברת חובבי ציון הנמצאים בכל הערים הגדולות, אז יוכלו לפנות אל וועד הפועל אשר לחברת התמיכה כיסו כי הוא יפקח פה על הוצאת הדבר הזה כי יעשה הכל בדיוק ובשלמות, וגם יהי' תמיד מן המוכן כל מיני הכלים השונים. ואז בשח בלי עמל ויגיעה יתרה יעזרו עזר רב להטבת מצב האומנים הנזכרים. וגם מצב הכללי של האומנים יוטב בהטבת חלק גדול מהם כמובן.

זמרת הארץ.

הלא הם הספרים אשר חוברו ונדפסו בהשגה החולפת בארץ ישראל.

חתם סופר. ח"א על סוגיות הש"ס. ח"ב על מסכת פסחים וש"ע הל' פסח ופרק איזהו נשך. להרב הנאון הנודע רבינו משה סופר זצ"ל. נדפס מכתובת יד. תרג"ד דפוס נחום לעווין. סדר תפלה לכל השנה. מיוסד ע"פ נוסח האר"י ז"ל ובשילוב הויה ואדנות, בטעמים ובמראה מקומות. ומצורף לו כל חדינים וכל המנהגים איש על דגלו, יצא לאור בהוצאת והשתדלות מוה"ר שלמה מוסאיוב הי"ו. תרג"ד בדפוס ש.צוקרמאן.

מליצה ושיר מאת יוסף הלוי. ירושלם-פריש תרנ"ד
בדפוס א. מ. לונץ.

ירושלם. יכלכל קבוצת מאמרים בחקירת ארה"ק, מצבה,
קורותיה וכל הנוגע לה בשכבר הימים ובימינו אלה. למען ידע
ישראל מצב ארה"ק כמומה היא שואלת מנו. יוצא לאור בשפת
עברית ואשכנזית (מאמרים נפרדים) מאת אברהם משה לונץ.
בעזרת חכמים וסופרים מצוינים בארץ וחוצה לה. שנה ד'
תרנ"ב-תרנ"ד בדפוס והוצאת העורך.

ספר הכח מאת יחיאל מיכל פינס בעקבות חכם המבע
האנגלי בלפור סטוארט. מופסק ומנקד כלוית ציורים בסופו, תרנ"ד
דפוס אברהם משה לונץ.

החשמונאים. דרךם בעלת חמש מערכות. הוצאה מהרומן
The first of the Maccabees אשר לה' יצחק מ. וויס ברשיון
המחבר על ידי הד"ר בלידן, תרגמה עברית י. עפשתין מורה
בבית הספר לכנות בצפת. תרנ"ה, בדפוס אברהם משה לונץ
(בהוצאת בית הספר לכנות אשר בצפת).

עולם קטן. מספור אנדרסן מתורגמים מאת יהודה גרזובסקי
(הוצאת י. ח. ראבניצקי וש. ד. הארינשטיין). אדעסא תרנ"ד.
זכר צדיק. מכלכל פרקי משניות עפ"י סדר א"ב. ומחובר
אליו הרששים ודרשות, חדות וחשבונות, מאת כתבי פנחס חכם ז"ל.
יצא לאור בהוצאת אביו כמר שמעון העמסוני מבוכארא.
תרנ"ד בדפוס א. מ. לונץ.

תולדות יהודי דגיסטאן המדאים הנמצאים בהררי
קאווקאז עד הנה. על ידי המאספים והמעתיקים הרב הראשי יעקב
במ"ו יצחק מדרבנד וע"י גיסו הר"ר שרבת בר"ן. תרנ"ד דפוס
הר"ר פרוסקין מ"ל החבצלת.

קדמוניות יהודי-ההרים. מאמר על דבר גולי עשרת

השכטים וקורותיהם בארץ דגסתן. היא מדי ויחוסם אל יהודי
 קרים (קרימזיקים) ולחתי יהדות הכוזרים. ע"פ מקורים גאמנים
 ונלוה עליו קול נהי. מאת הנז. תרג"ד דפוס הרי"ד פרומקין.
 סידור כולל כל תפלות השנה הנקרא בלשון קדמונינו
 תכלאל כמנהג כל ק"ק תימן יע"א, עם פי' עין חיים מהרב וכו'
 כקש"ת כמזהר"ר יהיא בכהר"ר יוסף צאלח ראב"ד וכו' ומ"ץ
 בעי"ת צנעה ואגפיה וכל ערי התימן יע"א. תרג"ד דפוס ש. צוקרמאן
 האבר (דער קאלאניסט) מיוחד לעבודת האדמה וכלכלתה
 ומכלכל מאמרים הוראות זכרונות ונסיונות בהלכות עבודת האדמה
 כלכלתה וכל המסתעף ממנה, לתועלת עובדי האדמה בארצנו
 הקדושה בפרט ושאר הארצות בכלל. יוצא לאור ד' חוברות בשנה
 בעברית ויהודית המדוכרות בעזרת חכמים מוסמכים ובקיאם בארה"ק
 מאת האגראנאם מנשה מאיראוויטש בראשון לציון ואברהם משה
 לונץ עורך ה"ירושלים" בירושלם. תרג"ה בדפוס הרא"מ לונץ
 דורך פאלעסטינא. איינע אויספֿהרליכע געאגראפֿישע
 אונד היסטארישע בעשרייכונג פֿאן אללע ארמשאפֿטן געבסט
 גענויע בעריכטע אונד צושטאנד דער יודישע קאלאניען אים
 הייליגען לאנד, נאך דיא נייעסטע פֿארשונגען אונד אונטערזוכונגען,
 פֿאן אברהם משה לונץ. געבסט מעהרערע שיינע אבבילדונגען
 תרג"ה דרוק פֿאם פֿערפֿאססער.
 פרחי ארץ הקדושה (פרחים מבעים) מאוספים מהמקומות
 היותר קדושים בארץ אבותינו. בלזית תכונת קורות ומצב
 המקומות, עפ"י החקירות והספירות היותר חדשות וזמדיקיות.
 ערוך ומסודר מאת אברהם משה לונץ תרג"ה.
 הנחמדים מזהב. חלק א' כולל קורות ישראל עד סוף
 חורבן הבית הראשון. חלק ב' ספורי הריסת ביתר בשפת איספאניול
 (לאדינו) מאת יצחק בדהאב. תרג"ד-תרג"ה דפוס א. מ. לונץ.

אויב. עם תרגום כלשון פרסי המדוברת בין אהינו הבוכארים.
תרנ"ה דפוס צוקרמאן.

המורידה. ספר מקרא לבית הספר ולבית, מאת זאב
יעבץ. תרנ"ה דפוס ש. צוקרמאן.

מלון לשון עברית : ספר מילים כללי ללשון עברית
מראשיתו ועד היום הזה מחברת א' מאת אליעזר בן יהודה עורך
הצבי בדפוס המחבר.

בית הספר עברי א. ספר למוד למחלקה הראשונה
מאת יהודה גראזובסקי מורה בבתי הספר ביפו (נדפס בעזרת
הועד המרכזי אשר לחברת "כל ישראל חברים" בפריז. אלף ותתכ"ו
לחורבן. בדפוס מערכת הצבי.

שו"ת שואל בענין. שו"ת להלכה למעשה בענינים
נחוצים מאת הרה"ג שואל אלחנן יפה, דב בק"ק ס"מ לואיו
(אמעריקא). ובשוליו הנהות מעין אליעזר, מאת הרב מו"ה אליעזר
זלמן גראיעווסקי מתושבי ירושלים. תרנ"ה דפוס מ. ליליענמאהל.
שיחה שלמה. ביאור הענין וביאור המלות על הושענות
יוצרות לארבע פרשיות וקרובץ לפורים ועל כל הסליחות הנהוגים
בכל תפוצות ישראל, מאת הרב הנז' ובסופו עין אליעזר
תוספות ביאור על כל הנז' מאת הרב וכו' מו"ה אליעזר גראיעווסקי.
תרנ"ה דפוס ש. צוקרמאן.

תולעת המשי. תולדות גדול תולעת המשי ואופני
האכילתה בתקופות חייה השונות עד עשית הפקעיות. מאת
האגראנאם מנשה מאיראויטש. תרנ"ה דפוס א. מ. לונק.
שלום ירושלים : כל דיני שמיטות קרקעות וכספים
ובראשו פסק על דיני שמיטת קרקעות מאת הרה"ג רש"ל (חכם-
באשי) כקש"ת יש"א ברכה הי"ו (נעתק מספרו שמחה לאיש"י ירושלים
תרמ"ח) יצא לאור מאת יצחק ברהאב תרנ"ה דפוס א. מ. לונק.

החפצים אשר יצאו ונכנסו דרך חוף יפו

בשנת 1894 (תרנ"ד-תרנ"ה ¹)

ה י ו צ א י ם:

שמות החפצים	המחיר במראנק	ה א ר צ ו ת
שעורים	200000	בריטניה ומצרים
דורא	125000	בריטניה מצרים וצרפת
בצים	20000	" " "
עורות עזים	25000	מצרים וצרפת
דבש	10000	לכל הארצות
חפצי ירושלים	425000	לכל הארצות
תורמוס	150000	בריטניה צרפת ואשכנז
מחצלאות	25000	תונרמה ומצרים
שמן זית	125000	צרפת מצרים ובריטניה
תפוחיזהב ולמונים	2000000	בריטניה אשכנז רוסיא ותונרמה
כלויי סחבות ועצמות	75000	בריטניה
שומשמיין	475000	צרפת בריטניה ותונרמה
בורית	550000	מצרים ותונרמה
פירות וירקות	175000	מצרים
יין	75000	מצרים צרפת ואשכנז
צמר	25000	בריטניה וארצות הברית
דברים שונים	150000	לכל הארצות
ס"ה	4630000	

¹ הרשימה המפורטת הזאת ערוכה ע"פ ספרי בית פקודת המכס אשר ביפו

הגיעה לירידנו מאת ציר ארצות הברית אשר בירושלים.

ה נכנסים

שמות החפצים	הכמות	מחיר בפר'	ה א ד צ ו ת
מאכל' כבושים ומלוחים	500	אמריקא	
שמן אדמה	1500	אמריקא	
נרות	50000	אוסטריא צרפת אשכנז ובלגיא	
פחמים	4000 מון*	בריטניה בלגיא וצרפת	
נחשת ושאר מיני מתכ'	55000	" " " ואשכנז	
קווה	3000 שקים	ערב צרפת ואשכנז	
סמי מרפא וצבעים	150000	צרפת אשכנז הדרו ובריטניה	
קמח	5000 שקים	רוסיא אוסטריא ותוניסא	
כלי בית	60000	אוסטריא צרפת ואשכנז	
דגים מלוחים	200000	מצרים רוסיא והולאנד	
כלי זכוכית ופורצלן	180000	בלג' אוסט' צרפת אשכנז ואיט'	
מיני מזון	100000	אוסטריא צרפת אשכנז והדר	
כלי ברזל	125000	" אשכנז בריטניה וצרפת	
עורות	100000	הדר	
אינדינא ומיני צבעים	135000	הדרו אוסטריא ואשכנז	
ברזל	2000 מון	בלגיא בריטניה ורוסיא	
עור מעובד	70000	צרפת תונרמה ואשכנז	
מכונות לתפירה	100	אשכנז	
מכונות קמור	2	אשכנז ובריטניה	
עצי גפרית	40000	אוסטריא אשכנז ואיטליא	
מיני כגד מצמח צמר			
גפן, משי ועוד	200000	אוסטר' בריט' אשכנז צרפת ותוני	

(* הטון הוא 1000 קילוגרם או 2000 פונט.

הנכנסים

שמות החפצים	הכמות	מחיר בפר	האירצות
קליפת המרגליות	000	40000	אוסטריא אשכנז וערב
אגוזים ואפוסטוקים	0001	45000	תונרמה וצרפת
נייר לכתובה וסיגארות	00000	200000	אוסטריא צרפת אשכנז ואיטליא
שמן אדמה	40000 תבנות	175000	רוסיא
תפוחי אדמה	00000	20000	צרפת תונרמה ואוסטריא
אורז	35000 שקי	875000	הדר ערב איטליא ומצרים
מלח	000001	125000	תונרמה וטריפאלוס
סאדה	000001	115000	מצרים בריטניה ובלגיה
סוקה	12000 חבין	500000	אוסטריא מצרים וצרפת
מיי	000000	25000	בריטניה הדר ואשכנז
רעפים ולבנים	000001	175000	צרפת ואיטליא
טומבאק	000001	100000	פרס
יין שכר וישימתוק	000001	225000	אוסטריא צרפת ותונרמה
עצים לבנין וכלי בית	000001	650000	אוסטריא רומעני שוועד עקנותונה
חומים, צמר גפן	000001	25000	בריטניה ואשכנז
דברים שונים	000000	250000	מכל הארצות
סה	00000	1582100	
	0000	001	
	00000	0	
	00000		
	00000		
	000000		

ה ש נ ה

(ניסן תרנ"ד עד ניסן תרנ"ה).

מצב הגשמי של אחינו יושבי ארץ ישראל בהשנה הזאת הורע במאד, בסבת מחסור עבודה ומלאכה. ורבים מיושביה עזבוה וילכו כאשר התהלכו למצוא מרף לביתם. גם בהתרחבות וקדמת הישוב היתה השנה הזאת שנת רזון, (לעומת השנים שקדמו לה) אולם בכל זאת נוסדו גם בה, כמעט בכל ערי ארצנו, מפעלים ומסדים שונים, מהם ע"י הממשלה הרוממה יר"ה, מהם ע"י חובבי ארץ"ק אשר בכל הארצות, ומהם ע"י יושבי ירושלם בעצמם. ואנחנו נבארם פה אחד אחד. וכל חובב ציון נאמן ישמח ויתענג במח לקראת כל מפעל ומסד גדול או קטן אשר יוסד בארצנו.

פעולת הממשלה ובית מועצות העיר.

בחורף העבר (תרנ"ה) השיבה הממשלה הרוממה בהעיר קיראק (קיר מואב) אשר בעבר הירדן, פחה וגדוד צבא למען יהיו יושביה ויושבי כל החבל אשר בסביבותיה בטוחים מפחד הכדואים. גם העמידה אגית שיט על ים המלח אשר דרכו יוכלו לבא בשלשה ימים לקיראק, בעוד אשר דרך גשר הירדן יצטרכו ללכת חמשה ימים. ואין כל ספק כי הדבר הזה יביא בקרב הימים תועלת גדולה להרחבת המסחר, כי על ידו יחל חבור וקשר תמידי בין שני חלקי הארץ הזאת. — אחד מאחינו האשכנזים נסה כבר ללכת לקיראק להתאחו בה ולעסוק באיזה עסק. אולם

בעברו דרך העיר העתיקה מידבא התישב בה ויפתח לו חנות והנהו רואה ברכה בעמלו .

הפחות וממלאי מקומם, משתדלים בכל עוז לפתוח בתי ספר למתחילים בכל הכפרים הגדולים אשר לא היו בהם עוד בתי ספר. הדרך מירושלם לירחו, ים המלך והירדן נסללה כליל . ובשנה הזאת נסעו בעת הסיור כמעט בכל יום ויום מרכבות רבות רצוא ושוב לירחו והירדן, וקלות הפסע אשר הוסב על ידה יסבב במח בריבוי ביאת התרים והנוסעים. והדבר הזה הוא כנודע אחד מהעמודים אשר פרנסת עירנו נשענת עליהם.

בית מועצות עירנו ראה כי מהעת אשר החלו לבנות בה בתים וחנויות (ביחוד מחוץ לעיר) בגגות עצים ורעפים, וגם בתים שלמים מעץ, הראה האש את ידו החזקה לפעמים (דבר אשר לא נשמע בה עד העת הזאת), ויחליט לכונן גם בעירנו מכונות ומכשירי הבכוי למען יוכלו חיל הצבא להשקיף את האש מיד בצאתו ללהב.

בחרף העבר (תרנ"ה) הורצפו גם המישעולים הצרים המוליכים לכותל המערבי, והמבוי אשר על פני הכותל הורצף כולו באבנים גדולות וחלקות. ולב כל יהודי הבא לשפוך שיח בהמקום הזה, ירחב ויתענג לקראת התיקון הנכבד הזה אשר עשה בית מועצות עירנו.

בהשתדלות כבוד הואלי אשר בדמישק הואיל הדר מלכנו השולטן יר"ה לתת מאוצרו הפרטי סך 16000 גרוש לתיקון ויפוי הבנין העומד על "קבר יוסף הצדיק" (בחצי שעה משכם) אשר מאפס מחזיק בדקיו כמעט מטה לנפול.

התרחבות העיר.

החדשות אשר צמחו בהפנה הזאת מעטות ומלות הערך

הגן, לא רק אצל היהודים כי אם גם אצל יתר העמים, וככ"ן נוכל להזכיר מפעולות אחינו את ישי אלה :

(א) שכונת ימין משה. בה נתוספו כארבעים בתים, וכשנה הבאה יכלה בנין של כל המאה ושלשים בתי השכונה הזאת. מחציתה לעדת האשכנזים והיא תקרא בשם רחוב נתן (על שם הרה"ג ר' נתן אדלר זצ"ל). ומחציתה השניה לעדת הספרדים ותקרא בשם רחוב יהודית (על שם אשת השר-משה מונטיפיורי זצ"ל) (ראה "ימין משה" כחלק ההודעות).

(ב) שכונת רחובות לבני עדת הבוכארים אשר בעירנו. השכונה הזאת מצוינת בתכונת מקומה וביופי בתיה : היא עומדת במקום גבוה מאחורי שכונת "בית ישראל" ו"מאה שערים", ובתיה מצוינים בגדלם, יפים וטוב טעמם מכל בתי שאר השכונות. כל בית תכיל מארבעה עד ששנה חדרים גדולים, והם בנוים רחוק איש מאחי. ובאמצע השכונה ינמץ גן גדול, וגם בית הכנסת גדול מאד (אחרי אשר ישינו רשיון מהממשלה הראשית). ובעת יסולל מסלת עגלות עד השכונה הזאת. ומיסדי השכונה יכוננו עגלות מיוחדות להוביל את יושביה ויושבי שאר השכונות אשר בסביבותיה בהמחיר אשר ישלמו יושבי השכונות אשר על דרך יפו.

מצב החינוך.

החינוך בכלל התקדם במאד. רוב גדולי מיושבי עירנו מבינים כבר את הצורך והנחיצות ללמד את בניהם כתב ולשון, ומרביתם יביאו את בניהם לשני בתי הספר : "חברת כ"ח" ו"למל". ולעומת אשר בראשית התיסדות בתי הספר (לפני עשר שנים בערך) נאלצו המנהלים לבקש תלמידים בנרות, ולהבטיח הכסחות טובות ומנחות להוריהם, ידפקו עתה הורי הילדים על פתחי המנהלים ויבקשו מהם רחמים לקבל את בניהם. וכבתי

הספר הושם כבר לחק כי כל אב אשר ידו משגת, מוכרח לשלם שכר למוד בניו, וגם אלה מההורים אשר יבושו או לא יוכלו מפאת מצבם, לשלוח את בניהם ובנותיהם לבתי הספר, ישכרו להם מורים פרטים ללמדם כתב ולשון בבתיהם.

בבית הספר התורה והמלאכה אשר לחברת "כי"ח" הנהיגו כעת את למוד שפת טורקית ללמוד קבוע, ומורה מיוחד ללמוד השפה הזאת שולח הנה והתלמידים רואים ברכה בלמודם. מספר תלמידי מחלקת הלמוד הוא 170 והם כמעט כולם מילידי עירנו, ומספר התלמידים אשר במחלקת המלאכה הוא 100 וכשליש מהם הם מילידי עירנו, והנשארים הם משאד ערי תוגרמא. בהמחלקה הזאת נוספו כעת שלשה בתים גדולים, למען יוכלו האומנים וחניכיהם לעבוד את עבודתם במקום מרווח. ועל מספר האומנים הנמצאים כבר בהבית, נוסף כעת גם עושה-עגלות, וכל לב איש יהודי המבקר את הבית הזה ישמח במאד לקול הולם הפמשישים ורעש המגרות ושריקת המכונות אשר ישמע בהבית.

בבית הספר "למל" נוסף מחלקה מיוחדת בעד נעדים מבני שיש ומעלה ללמדם קרוא וכתוב עברית.

בית הספר לבנות הנוסד מהשר לי אנעל די ראטהשילד נמסר עתה לחברת "אגודת אחים" בלאנדאן. ועתה יש את נפשה לבנות בית גדול ורחב ידים בעדו (כי עד היום הנהו בבית שכור). ובמח ישימו ראשי. החברה את לבם להיטיב את מצבו ולשלוח אליו מורות מוסמכות אשר חסרונן מורגש במאד בהבית.

ראשי הת"ת אשר להספרדים משתדלים גם הם להביא סדרים טובים בעניני הלמודים ויקבלו מורה מיוחד לדקדוק שפת קדשנו, ומורים לשפת ערבית (שפת הארץ) ושפת טורקית (שפת הממשלה). רק ללמודי קדש יחסר לנו מורים משכילים

אשר יבינו לחבב את הלמודים על התלמידים. ולתכלית זאת שמו אחדים מטובי עירנו את לבכם וישכרו מורה פדגוג ללמד להתלמידים אשר גמרו זה עתה חוק למודם בהת"ת, שפת עברית ודקדוקיו ודברי ימי עמנו למען יתחנכו הם להיות אח"כ מורים בהת"ת.

בבית הת"ת "דורש ציון" (בלומע נטהאל-שולע) נוסף מורה ללמוד שפת מורקית, וגם חדר גדול חדש נכנה בו למען לא יאלצו התלמידים לשבת צפופים ודחוקים יחד.

בית הספר לעבודת האדמה "מקוה-ישראל" (בקרבת יפו) אשר לחברת "כל ישראל חברים" נתגדל ונתרחב במאד: בו נוספו שלשה מורים; האחד ללמוד נמיעת עצי פרי שונים, השני לנמיעת כרמים, והשלישי ללימוד מחלת הבהמות ורפואתן. מספר חניכיו מאה. ובו כוננו גן בית השלחין (כיארא) גדול לגדול עצי תפוחי זהב. וגם אוצר-יין גדול חפרו בעמק האדמה, ומעליו יקב גדול לדריכת היין והכנתו. והוצאת הכנין הזה ומכשיריו אשר עלה לסך חמשים אלף פראנק נדב הנדיב התומך מאז ומעולם ביד נדיבה בידי המכון הזה, הוא ה' גאלדשמיד ראש חברת "כל ישראל חברים".

ביום הפורים של שנת תרנ"ה חגג המכון הזה את חג חצי-היובל לשנת הוסדו, וביום החג הציע אחד מיושבי ירושלם ליסד למזכרת חג חצי היובל קופה בשם "קופת יצחק גמרי, על שם המיסד מר יצחק גמרי ז"ל" (אשר מת ונקבר בהמכון הזה), ומהכסף אשר יאסף בהקופה הזאת יקנו אחוזות בעד התלמידים המצוינים אשר יעזבו את הבית בכלות שנות למודם ולא ימצאו משרה ופקידות באחת המושבות. וכבר נאסף עד היום מיושבי ארה"ק בעצמם קרוב לאלף פראנק. ואין כל ספק כי חובבי ארצנו בכל מקום שהם ימהרו לתמוך ביד רחבה בהמכון הזה

אשר על ידו תושלם מחשבת מיסדי "מקוה ישראל"; ומר יצחק
נמר בראשם.

מפעלי צדקה וחסד.

מפעל חדש אחד נוסד בעירנו, והמפעל הזה נכבד
במאד, ובהוסדו נמנה חסרון גדול וגרגש, הוא : בית תבשיל
כללי. את הבית הזה יסדו ראשי עדת האשכנזים, ובמפעלם
זה לא עשו פדות בין בני עדתם לבני שאר העדות, וכל איש
יהודי בן איזה ארץ שתהי', ישיג בהבית הזה במחיר ממליך
אחד (5 סנמים) תבשיל אחד מהתבשילים השונים אשר יבושלו
בו. וכשלש מאות אנשים יבאו לאכל מדי יום ביומו בהבית
הזה; ומחם גם בעלי משפחה אשר יקחו את התבשילים לבתיהם.
הכנסות הבית תבאנה מאת נדיבי לב פה אשר כתבו ידם לתמוך
את הבית בתמיכה חדשית ומאת הוכבי ארה"ק בחו"ל.

הגביר המרומם וכו' כמוהר"ר ש. שמו"ס בקארלסרוהע קנה
בהשגנה הזאת בית-חומה גדול כמחיר 28000 פראנק. ובו
הושיב לע"ע עשרה תלמידי חכמים עניים אשר תורתם אומנתם.
ולפי הנשמע יש את נפש הגביר הנז' להקדיש את הבית הזה
ל"בית חולים לילדים". וניסו הרופא ד"ר פייכטוואנגער (אשר קים
פה שנים אחדות בתור רופא חברת "למען ציון") המשתלם עתה
בתור רופא מיוחד למחלת-ילדים יבא הנה להיות רופא הבית.
ואם הדבר הזה יצא לפעולה, יברכו יושבי-ירושלם מקרב ולב את
הגביר הנז' ובני משפחתו בעד החסד הזה אשר יעשו עמם; כי
הוא מפעל נחוץ מאד.

מהתרחבות מפעלי חסד הישנים נוכל להזכיר רק את
בית מושב זקנים. בו נתוספו שני בתים גדולים על גג הכתים
הקודמים, מנדבת הגביר ר"ב כאצעי יגלענסאן בקיוב, מספר הזקנים

הנמצאים בהבית, ובהבתים השכורים אשר אצלו הוא אחד וששים. ומספר הזקנות היושבות בחצר מיוחד בקרבתו הוא חמשה ועשרים. (1) חברת עזרת נשים. נוסדה בהשגה הזאת בהשתדלות הגברת ח' צפורה פינס (אשר כבר יסדה חברת נשים מסודרה ביפו בימי שבתה שם). מטרתה לעזור ליולדות עניות ויתומים עזובים. וכמאתים נשים מבנות עירנו באו כבר בכריתה, ויש תקוה כי תעשה ותצליח. וטובה האחת הסבה כבר החברה הזאת מיד בצאתה לפעולה; כי העירה את אחדות מנישי עשירי-עירנו מתרדמתן. כי תעשנה גם הן דבר מה לשובת אחיותיהן החולות והעניות. ובקנאתן להסדרים הישנים, לאמר להאיסדרים, נסדרו מהחברה הזאת ותיסדנה להן חברה אחרת בשם הזה ולהמסרה הזאת (אשר מרבית חברותיה הן בפנים העיר). ומי יתן כי על ידי הפירוד והקנאה הזאת יקוים "קנאת מיסדות תרבה צדקה". ביפו נוסד קופת מלוה לאכרים עניים. היסוד להקופה הזאת עשתה חברת "דורשי ציון" אשר באוסטריא, ואליה גלו הרבה מיושבי יפו והמושבות. נחיצת קופה כזאת ותועלתה מובנת לכל איש ואינה צריכה כל ביאור, ואם אך ימצאו נדיבים אשר יתמכו בידה, צרור בכנפיה עוד וישע רב להאכרים כי ינצלו בעת דחק משני נושכי הגשך.

עבודת האדמה.

בהפנה הזאת נעשו חדשות מעטות אך נכבדות במאד וגם

(1) כל בתי החינוך והחסד אשר בכל ערי אר"ק מחויבים להכיר תודה רבה בער קיומם. להחובב ציון הנאמן היה הרה"ג רבי' כמוהרר אריה ד"ר סאלווענד' הי"ו ראב"ד בדירקיהיים והגליל יע"א, המקדיש כל כחות גופו ונפשו וזמנו לטובת ארץ אבותינו. ולא ייעף ולא ייגע מלקרוא ולאסוף נדבות בעד מוסדותיה הטובים. וכמעט אין לך בית חינוך וחסד אחד או איזה מפעל טוב שיהיה באחת מערי אר"ק אשר לא יקבל עוד וסעד ע"י הרה"ג המוכר. זכרה לו אלוה לטובה.

תיקונים טובים בהמושבות הישנות. הדבר היותר נכבד הוא:
הוצאת שמרי המקנה על אדמת גולן או חוראן. והשגת הרשום
מהממשלה הרוממה יר"ה להתאחוות של אלף נפשות בהאדמה
הזאת; אשר יצאו לפעולה ע"י ציר אמונים של הנדיב הנודע
וכו' כמוהר"ר אליהו שייד הי"ו. (על דבר פרטי האחוות האלה
ראה מאמרנו גולן בבשן.

הוצאת שמרי המקנה על אדמת כפר סאבא. האדמה
הזאת נקנתה (ורובי חלקיה כבר נמכרו) בשנת תרנ"ב אך על
דרך נטר המכר ר"ל הוצאת שמרי המקנה, רבצו עכובים ומכשולים
שונים. ואך בחורף העבר (תרנ"ה) הצליח בידי קונה הנחלה להשיג
שמרי מקנה מקוימים בנימוס. וכידו לתת שמרי מקנה לקוניו וגם
רשום לבנין. (ראה חלק ההודעות) וזאת תכונת האדמה בכלל:
שטח אדמתה הוא 7500 דונאם, והיא רחוקה מיפו כשלוש שעות,
ומפתח תקוה כשעה וחצי, ומהים ג"כ כשיעור הזה, ושמה מעמד
לאניות לקבל התבואות מהסביבה. הדרך סלולה עד שפת הים
הנקרא "ארד" אל חראם סידנא עלי". האדמה מוכשרת לזריעה
ולנמיעה.

מצב המושבות הישנות טוב מאד. והדבר היותר נכבד
וחדש הוא: כי הנסיונות השונים אשר נעשו ביין ראשון לציון
וזכרון יעקב הראו לדעת כי יכולים הם להתקים ולעמוד זמן רב
מבלי חשש חמוץ וקלקול. ולא יירא גם מפני מרחק הדרך ורוח
הים. ולכן החליטה הפקידות הראשית לסגור את כל החנויות
אשר החזיקה על חשבונה בארץ ישראל, מצרים ותוגרמה, למען
יוכלו לאגור יין ישן די, ואז תפתח ארבעה חנויות
ראשיות ליין המושבות בלונדון, פריז, ברלין ונויארק. ומחמם
הזה העלתה את מחיר היין והקאניאק בשליש ובמחצת מהמחיר
הקודם. והדבר הזה הראה כבר את פעולתו הטובה גם על שתי

המושבות "גדרה" ו"רחובות" אשר מצבן הי' רופף מאד, מפאת חסרון יקב מיוחד (אשר לא יכלו לבנות בעצמן) ועתה הואילה הפקידות הראשית להודיע לראשי המושבות הנז' כי היא תקבל את ענבי כרמיהן להיקב אשר ב"ראשון לציון".

גם העמוד השני אשר הישוב נשען עליו הוא גדול תולעי המשי" נתחזק במאד וקיומו בטוח ע"י בית מוית הפקעיות אשר הנדיב הנודע כונן ב"ראש פנה". ולרגלי החיזוק הזה החלו אחדים מיושבי "ראשון לציון" אשר יש להם כבר עצי תות, לגדל את תולעת המשי על חשבון עצמם, והפקידות תקנה מהם את הפקעיות כאשר תקנה מהם את הענבים.

גם על מצב הרע של הפועלים העניים אשר באו בימי העליה המבוהלת, בא הקץ. ובקיץ הזה (תרנ"ה) מכר הנדיב הנודע את אדמת קסמיניה לחברת "חובבי ציון" בעד הפועלים העניים, ובתנאי קודם למעשה. כי שתי המשפחות הבסאראביות אשר לא נפתו לקול מדיחיהם לעזוב את הארץ כאחיהם בני מדינתם, וישארו עד היום בתור שכירי יום על אדמת קסמיניה (אשר נקנתה בעדם) — יתאחזו מעתה בתור קולוניסטים על חלקת האדמה אשר הניח בעדן. ועוד זאת כי כל צרכי הכלל אשר בהמושבה מידו ינתנו. — וכבר נכתב ונחתם ספר המקנה בין באי כח הנדיב ובין מ"מ ועד הפועל ביפו, ומיד אחרי עכור שנת השמטה יחלו הפועלים לחרוש ולשרד אדמתם.

בן שמואל. בו נעשתה כבר התחלה טובה לגידול האתרוגים. לע"ע כוננו משתלה גדולה אצל הבאר אשר בהמושבה "חודרה". בחציה נטעו גרעינין ובחציה השני ענפים, וכמעט כלם נקלטו היטב ויוציאו ציץ, ואחרי אשר יגדלו יושבו בהגן המיוחד. בן בית השלחין (ביארא) אשר להשר משה מונטיפיורי זצ"ל. גם על הגן הזה אשר היה זמן רב חרב ונעזב

בא עתה הקץ, כי יורשי השר הוציאו את מחזיקי הראשון ממנו
וימסרוהו לידי "חברת כל ישראל חברים". והוא הפקידה את הגנן
הנודע י. נייגו פקיד בית הספר "מקוה ישראל" גם על הגן הזה.
ועתה מבלי כל ספק בימים מעטים ישגשג ויעשה פרי
הלולים לכבוד למיסדו, ולשמחת לכב כל חובבי ציון.

הגן הזה הוא הגסיון הראשון אשר נעשה על מסלת ישוב
הארץ. ולכן נחשב כי לא למותר יהיה לספר בקצרה את כל אשר
עבר עליו : הוא נקנה עוד בשנת תרמ"ו מאת השר משה מונטיפיורי
זצ"ל במחיר 300 ל"ש. בו היה אז 1407 עצי פרי, מלכר חלקה
גדולה למזרע תבואה וירק גינה, בית גדול, באר וגדר מסביבו.
ומחשבת השר היתה כי על ידו ימצאו אחדים מיושבי
ארה"ק פרנסתם מעמל כפם, והשכר אשר יביא יהי קדיש לטובת
הת"ח אשר בירושלם. אולם השר מונטיפיורי זלה"ה מסר אותו
לאחד מיושבי יפו אשר לא הי' לו כל ידיעה בהלכות עבודת
האדמה. והמקבל ידע נאמנה כי עצי הגן לא יביאו לו
כל פרי, יען ידיו לא חונכו לעבודה מעודו. ואינו יודע אף פרק
אחד מהלכות נטיעות עצים ושמירתם. ויקבל אותו רק בתור "פרה
חולבת", למען ימלא השר מאוצרו את אשר יחסר לכלכלת הגן וביתו.
ולכן הלך הפרדס הלך ודל, עצים חדשים לא נוסעו בו, והישנים,
מהם יבשו, מהם נגדעו עד כי יחסר כעת יותר ממחצית
העצים אשר היו כעת קנייתו. וגם הבית, הכאר והגדר אשר מסביבו
נתרועעו מאסם מחזיק בדקיהם; וכאשר נודע המצב הרע של הגן
וסבתו להשר : מפי נוסעים ומכתבים, לא מהר להוציא את מחזיקו
ממנה; רק להיפר, תמך אותו עוד הפעם בסך ארבעים ל"ש לשנה
וגם כהיותו בעצמו בפעם האחרונה בשנת תרל"ה וימצא בו רק
שני שלישים מהעצים אשר היו בו בראשונה, האמין לשפת
חלקות של מחזיקו ויבטיח לו כי מיד בשובו לכיתו ישלח לו

עוד הפעם כסף לחוק בדקי הבית והגדר אשר מצא במצב רעוע, וכן עשה. אך מצב הבנין הכבד והגדר אשר מסביבו לא הוטב במאומה. ובכל זאת נמצא בשנת תרמ"ד איש אחד בעל גנות ופרדסים מיושבי יפו אשר אבה לתת להשר שכר 200 פראנק לשנה בעדו (ואם השר יקדישם להת"ת כיפו יתן שכרו בכפלים) ואחרי כלות עשר שנים יתן להשר—אם יאבה להניח את הגן בידו—סך שני אלפים פראנק לשנה. אך השר במדת החסד הנפרזה אשר קננה בלכבו לא שעה לדברי המבקש, וישאירו בידי מחזיקו הראשון, והגן נשאר במצבו הקודם. ולכן חוב יתחובב כעת בלתיחובב ציון תורה רבה ליורש השר ז"ל אשר הואיל סוף סוף לתקן את המעוֹת להוציא את מחזיקו ומחריבו ולמסרו לידי החברה, למען יהי למצער מעתה מזכרת נצח להשר משה מונטיפיורי זצ"ל, אשר היה הראשון מאלה אשר אבו להוציא לאור את רעינישוב הארץ, ופרנסת אחינו בעבודת אדמתה.

אגודת האלף בפריז, אשר לא הצליחה בעבודתה באדמת "עין-זיתון", לקחה כעת מהגדיב הנודע תמורתה חלקת אדמה בהמושבה "חודרה" (הוא החלק אשר נשאר בידי המוכר) והגדיב יעבור את אדמת עין-זיתון ע"י פקידיו. ועתה יש תקוה טובה לישתי האחויות האלה. וגם למעמד ומצב המושבה חודרה יביא הדבר הזה תועלת גדולה.

גם מצרכי הארץ מאופק ירושלים עלו שני כוכבים קטנים מזהירים על שמי הישוב, הם האחויות או המושבות הקטנות מוצא ורמה.

מוצא עומדת (במקום העיר העתיקה "מוצא" (יהושוע י"ח כ"ו) או "קולוניא" כאשר יקראוה הערבים עד היום) על דרך העגלות ההולכת יפו, ורחוקה מירושלם רק כשני שלישי שעה. ישמח האחוה הזאת כמאתים דונאם והיא נקנתה לפני שלש

שנים מחברת יחבת הארץ, וכאשר נסגרו שערי הארץ נתבטלה החברה הזאת ותהי אדמה עזובה ושוממה. וכשנה הזאת הואילה "לשכת ירושלם" אשר לאגודת ב"ב לקנות האדמה הזאת מאת חברי החברה ותושיב עליה (לע"ע) שלשה פועלים חרוצים. לכל אחד מהם נתנה 40 דונאם אדמה. וסך עשרים פראנק לחדש תמיכה לפרנסתם. עד העת אשר כרמיהם יתנו פרי, ואז ישלמו להלשכה את מחיר האדמה והתמיכה אשר נתנה להם בתשלומים קטנים מבלי נשך, ובכלותם לשלם תקום האדמה וכל אשר עליה לצמיתות בשטרי מקנה. הם נמטו כבר 12500 גפנים מגפני צרפת, וכמאתים עצי פרי שונים. והם עובדים את אדמתם בחריצות ובזריזות עד כי כל גנני המושבות ובתוכם ה' נייגו אשר בקרו את המושבה הקטנה הזאת הללו פעולתם במאד. וגם קנתה הלשכה שליש מבית גדול העומד בקרבת האחוזה למען יהיה להאכרים מקום לגור. וכאשר תרבינה הכנסות הלשכה אז תושיב עוד שני פועלים על שטח האדמה אשר לה עד היום. רמזה: עוד לפני עשר שנים קנו אחדים מיושבי ירושלם אחוזת אדמה גדולה בסביבות העיר העתיקה רמה או כאשר תקרא היום "נכי סמואל" (ע"ש הנביא שמואל) והחברה הזאת נקראה בשם "נחלת ישראל". אך מסבות ומכשולים שונים לא נתאחו אחינו בהאחוזה הזאת. (וע"פ חוקי הממשלה, הקונה אדמת מירי ואיננו עובד אותה עשר שנים רצופות תשוב להממשלה). אולם בחורף הזה יצאו כשלש עשרה משפחות מאחינו התימנים אשר גם הם נמנו בחברי החברה הנזכרת ויחרשוה וישדרוה ויזרעוה תבואה, וגם גפנים מגפני "ראשון לציון". נמטו בה במספר לא מעט, והמה יושבים בבית שכור בהכפר הסמוך. — ומאד מאד ראוי לכל חובבי ציון לתמוך בידי שתי האחיות הצעירות האלה.

בתי חרשת ומלאכה .

בענף החרשת אשר הוא באמת הדבר האחד והמיוחד אשר
יוכל להפיח רוח חיים בכלכלת ארצנו כאשר כבר העירו רבים
וכן שלמים, נעשתה אמנם התחלה טובה, אשר בכלנפיה
צורורות תוצאות טובות להרמת קרן מצב ארצנו. אך רובה של
ההתחלה הזאת לא מאת חדשים ומתחילים בהמכת מצב ארה"ק
נעשתה, כי אם מאת האיש הגדול מרבבות חובבי ציון, אשר
כבר פעל ועשה הרבה מאד מאד לחיזוק הישוב והרחבתו, ובכל
זאת לא יעף ולא ייגע לפעול תמיד למענו, הוא הנדיב הנודע
בארץ עדמונד (בנימין) די ראטהשילד. הנדיב הנודע הזה
הקים בארצנו שני בתי חרשת גדולים והם :

(א) מזנגה. בהעיר הקטנה "מנטורא" (עין-דאר) היושבת
על חוף הים. היא עומדת תחת פקודת והנהגת החמיקר דזינגהאף.
ולע"ע עובדים בה כחמשה ועשרים פועלים יהודים 'אחדים מהם
בעלי משפחה) ובה יותכו רק בקבוקים שחורים (למשלח היין)
וכוסות. ובלי כל ספק כאשר יחזק מצב הבית יותכו בו כל מיני
כלי זכוכית הנדרשים למכביר בארץ, ואז ירכ גם מספר הפועלים.
בהעיר הזאת לא ישבו יהודים מזמן החורבן, ורק לפני שנים מספר
קנה בה הנדיב הנודע אחוזה ויושב בה שתי משפחות, וכעת יושבים
בהעיר הזאת כחמש עשרה משפחות ועוד חמשה עשר יחידים.
ובחשתדלות מנהל המזנגה נתיסד בה בית ספר למתחילים
בעד ילדי וילדות האכרים והפועלים.

(ב) בית טויה לפקעיות המשי בהמושבה ראש פנה.
בית החרשת הזה חכי נכבד במאד, ותועלת כפולה כרוכה בו:
(א) על ידו נתחזק דבר גדול תולעי המשי בארה"ק, כי על דרך
משלוח פקעיות המשי לחו"ל רוכצים מכשולים שונים, ומי יודע

אם היה לאל ידי ענף הכלכלה הזה אשר עודנו באנו בארצנו
ללחום את המכשולים השונים ולנצחם. אך עתה כאשר הפקעיות
יוטו באחת המושבות אז יוסרו כל המכשולים, והאכרים יוכלו
לעבוד בחפץ וכלב בטוח בהענף הזה בידעם כי מיד כאשר יבינו
את הפקעיות יקבלו שכרן מאת בית הפקידות. (ב) בבית המלאכה
הזה יקובלו דכים מיושבי צפת, ומלבד אלה אשר יקובלו לעבוד
בבית המלאכה פנימה, עוד ינתנו כסאי-טוויה ופקעיות לאלה
מיושבי הכושלים אשר לא יוכלו לבא ולעבוד בבית המלאכה
אשר בהמושבה. ובכונה מיוחדת כונן הנדיב את בית המלאכה
הזה בהמושבה הזאת, למען יוכלו מספר לא מעט מיושבי צפת
— אשר גורל ענייה רע יתר מגורל העניים בשאר ערי ארזה"ק —
למצוא בו חיות דם בעמל כפם.

מלבד שני בתי החרשת האלה אשר כבר כוננו, יוסד
בקרב בראשון לציון בית חרשת לעשית חביות וחוליותיהן.⁽¹⁾
(אשר מספר רב מהם דרוש למשלח היין) וגם בבית המלאכה
לעשית שמנים מריחים אשר בייסוד המעלה, יהלו לעבוד — לפי
הנשמע — בקרוב. וכמוכן ימצאו גם בהם מספר מאחינו
עבודה ומלאכה. וכל איש אשר אהבת ציון תפעמהו, ישמח
ויתענג במאד לקראת המפעלים הנעלים והנשגבים האלה אשר
כוננו להטיב גם מצב העירוניים בארזה"ק, ומקרב ולב יקרא :
אשריך נדיב נודע! כי דבר כזה עליך יעשה.
ואשריך ישראל אשר נדיב כזה מקרבך יצא.
מלבד בתי המלאכה אלה, גוסדו עוד שני בתי מלאכה
מאנשים פרטים :

(א) בית מלאכה לבורית. להאדונים נסלה, שפיר

⁽¹⁾ עד היום הביאו חוליות מזכנות מה"ל, וכעת יביאו רק את העץ אשר
ממנו יעשו החוליות.

וישותפם. הבורית הנעשה בבית המלאכה, טוב, וגם קונים נמצאים עליו די פה ובחור"ל.

(ב) בית הבד לשמן שומשמין. את הבית הזה יסדו בירושלם שנים מיושביה זה עתה, ועוד לא נוכל לדעת תוצאותיו, אך לפי הנראה יראו ברכה בעמלם.

ארבעת הבתים האלה יוכלו להיות למופת נאמן, כי ענף החרשת יוכל להסתעף ולהתפשט במלא רוחב ארצנו. ואם אך ימצאו בעלי הון ומלוטדי עסק, יוכלו ליסד בתי חרשת שונים ⁽¹⁾ יראו ברכה בעמלם, ויביאו גם ברכה וישע להרבה מיושביה המבקשים עבודה ואין.

מצב בעלי המלאכה לא הוטב במאותה, ועל אדות הנחיצות האמצעים להיטב מצבם כבר נדבר די במאמר "למען האומנים" ובהערותנו להמאמר הנזכר. ופה נביא רק ענפי אומנות חדשים אשר נתוספו מאחינו והם: (א) ציריכאור (פֶּאטאגראף). המלאכה הזאת היתה עד היום רק בידי אינם יהודים. ואך בש"ז התאחו שני צעירים מילידי ירושלם אשר השתלמו בהמלאכה הזאת באירופה, ומלאכתם איננה נופלת ממלאכת הטובים שבבני הנכר. (ב) עושה כלים מחוטי מתכות. (ג) עושה חגורות. (ד) עושה מגופות. (ה) עושה לכנים שרופים להרצפת הבתים. ארבעת המלאכות האחרונות לא היו כלל בעירנו. (ו) שני מתקני מכונות. — כל האומנים האלה מוצאים לע"ע מחיתם רק בדוחק. אך אין כל ספק כי ברבות הימים יסולו מסלה למלאכת ידם ויראו ברכה בעמלם. — ומה נוכל לשפוט כי רק רכוי האומנים על המספר הדרוש גורם את שפל מצבם. ולכן אם תצאנה לפעולה שתי ההצעות המבוארות למעלה, אז יושב גם מצב האומנים.

(1) ע"ד בתי המלאכה אשר יוכלו להוסיף בארצנו והתנאים הדרושים לקיומם

דברנו כבר בספרינו "ירושלם" שנה א. ב. ג.

לתולדות הגאון מוהר"ר צבי קאלישר זצ"ל.

בשנת תרנ"ה נמלאו מאה שנים להולדת הגאון הנודע ר' צבי הירש קאלישר ראב"ד בק"ק מהארץ אשר באשכנז. הראשון למעוררי ומפיצי רעיון ישוב ארץ אבותינו. ולכן היו את לבבנו לכתוב את תולדות הגאון הנז' בארוכה, וביחוד את כל פעולותיו ועבודתו לשוב ישוב ארץ ישראל (תולדתו אשר בספר "כנסת ישראל" לשנת תרמ"ז קצרה מאד) וכבר כתבנו אדות הדבר הזה לבן הגאון הנז' התורני המופלג וכו' כמוהר"ל קאלישר נ"י. והוא שלח לנו איזה ידיעות וזכרונות מחיי אביו ז"ל. אך החומר אשר אספנו איננו די עוד לבנות היכל נהדר למזכרות ותולדת הגאון הנז'. — ולכן אמרנו לעזוב את עריכת תולדות ופעולת הגאון ל"לוח ארץ ישראל" של שנה הבאה. — ועתה נחלה את פני כל רבנינו, חכמינו, עשירנו וכו' אשר בידם נמצאים מכתבים מהגאון הנז' הנוגעים לישוב ארץ"ק או לאיזה ענין כללי, וביחוד את אלה מחובבי ציון באשכנז אשר עבדו עמו יחד ביסוד חברת לישוב ארץ ישראל, כי יואילו בשובם לשלוח לנו אם את גופי המכתבים (ואנחנו נשיבם לידם אחרי אשר נעתיקם), או העתקותיהם, ואנחנו נפרסמם כלם או תוכנם בתולדותיו. וכן מי ממכיריו ומוקיריו היודע איזה מקרה וענין נכבד בחיי ופעולת הגאון הנז', יישיב להודיענו, למען תהיה התולדה אשר נעריך, כלולה ושלימה למזכרת נצח להרב הגאון הזה. ובגלל הדבר הזה יודום ויברכום כל החוצא אשר בכל הארצות ובתוכם גם

העורך.

הודעות

בתי החנוך, החסד, החברות ועוד

בארץ אבותינו.

בית הועד הכללי

אשר לכוללות האשכנזים בארץ הקדושה.

נתיסד ע"י הגאון מוהר"מ אויערבוך זצ"ל

והגאון מוהר"ש סלאנט שליט"א.

זה כשלושים שנה כשראו שנפרדו הכוללים למחוזות, ויילנא לחוד, הוראדנא לחוד, מינסק לחוד, רייסין לחוד וכו'. וחשו עתידות לא טובות לעדת האשכנזים בכללה אם תעמוד בפירודה זה. ע"כ, עמדו ויסדו בית ועד כללי לכל הענינים הנוגעים אל כלל האשכנזים כולם. ומיום ההוא והלאה, כל כוללות האשכנזים הפרושים והחסידים — זולת אחדים יוצאים מן הכלל זה שנים אחדות — הם לעדה אחת לכל דבר המקהלה בכללה, ובפרט בעניני הממשלה יר"ה. ובמילי דשמיא וצרכי הציבור בכללן. והבית הזה הוא עליון על כל בתי החסה, כי הוא הסוכך על קיום הישוב כולו בכלל, ועל צרכי עניים, זקנים, תלמידי חכמים ובעלי אומנות ואלמנות ויתומים וכל כושל ונקשה ורעב בפרט, והכל לפי השג ידו. הכנסותיו תבאנה מהמדינות אשר אין להם כולל מיוחד בארצנו, כגון: אמעריקא, בריטאניא, פנימיות רוסיא, נגב אפריקא, אוסטרליע וכדומה.

הנהגתו ע"י חמשה מממוני הכוללים מהפרושים והחסידים שנבחרו לכך, וסופר ראשי ושני סופרים משנים ועוזרים. חשבונו ומפעליו נדפסים אחת בכל שנה בחוברת "שמש צדקה". חמשה עשר חוברות כבר יצאו לאור.

האדרעסא ע"ש הגאון מו"ה שמואל סלאנט נ"י.

Samuel Salant Oberrabbiner d. A. G. für Central
Comite der Vereinigten Isr. Asch. Gemeinden in
Jerusalem (Palästina)

בית החולים הכללי
בקור חולים האספיטאל
בעה"ק ירושלם ת"ו.

(א) פה בירושלם עה"ק ישנו בית חולים גדול למראה ונכבד בפנימיותו, אשר חמשים ממות יכול, ושמו: "דייטש איזראעליטישעם בקור חולים האספיטאל" והוא מלא חולים מפה לפה, כמעט בכל ימות השנה, מכל מפלגות אחינו בני ישראל מבני העיר ומבני המושבות. הוא מבצר משגב מפני המיסיון, והוא עמוד התוך שהישוב נכון עליו *).

(ב) בבית הזה ישמשו: שני רופאים מצוינים, שני רוקחים, ישיבה שומרי-חולים אנשים וגשים, שתי מבשלות, שתי משרתות, כובסת-ראשית אחת, שני סופרים, אחד פקיד נאמן על כלכלת הבית, אחד שמש ואחד שומר הפתח.

(ג) הבית הזה מתנהג על פי חמישה גבאים הממונים מטעם כל העדה האשכנזית, ועומדים תחת פקודת ראש העדה הרב הגאון המפורסם רבינו שמואל סלאנט נ"י וכולם עוסקים בצרכי הצדקה הזאת באמונה ובלי שום קבלת פרס.

(*) בשנת תרנ"ד שכנו בהבית הזה 976 חולים ומספר הימים אשר שכנו הוא 17327 ולזה נתנו 8047 ריצעפטיין כללי י. ס. ומספר חולי העיר אשר דרשו ביוספי הבית לפי מספר הריצעפטיין אשר קבלו עולה לסך 17678.

(ד) הפקידה על החולים מציין במדת הרחמים והחמלה שהוא מתנהג על פיה, וכלכלת החולים מצינת בטובה, שפעה ויקרותה, ולא יחסר להחולה כלום מכל מה שמחלתו דורשת, ואין בין חולה עשיר השוכב בתוך ביתו בין בני משפחתו לבין חולה עני השוכב בבית הזה, אלא ישנה נהנה משלו וזה נהנה משל אחרים.

(ה) מלבד החסות אשר ימציא הבית להחולים הנכנסים לתוכו, עוד יוסיף להשפיע ברכתו לחולים לאלפים מחוצה לו, כי רופאי הבית יענו לדורשיהם בכל יום — חנם. בית הסמים פתוח יומם ולילה להמציא תרופה לנזקקים לה כמעט אין כסף. וכמה אלפים פרנקים יוצאים מדי שנה בשנה לעזרת החולים העניים השוכבים בבתיהם.

(ו) הוצאות הבית חמשים אלפים פרנקים לשנה או אלף פרנקים לשבוע, ובמעות אמעריקא עשרת אלפים דאללאר לשנה או מאתים דאללאר לשבוע ובמעות מדינת רוסיא עשרים אלף רובל לשנה, או ארבע מאות רובל לשבוע.

(ז) פרנסת הבית תלויה אך ברוח, לאמר לך: ברוח נדיבה של אחינו בני ישראל בכל מקום שהם. כל זמן שרוח זו עומדת — בית זו לא ימוט!

(ח) רוח נדיבה נחלת בני אברהם היא. כל זמן שישראל אינו מכחש באכותיו רוח נדיבה לא תסור ממנו.

(ט) כשם שרוח נדיבה ירושת אבות כך ארץ ישראל ירושת אבות, ולכל ישראל חלק בה. לפיכך נמנו וגמרו כל חכמי התורה והסברה, כי ארץ ישראל לכל ישראל נדונה כארצו וירושלם כעירה ועניי עירך ועניי ירושלם דין אחד לשניהם.

(י) לפיכך כל מי אשר דם האבות נוזל בעורקיו ורוחם תחיהו,
לא ימנע עצמו מלהמנות לדבר מצוה זו והביא חלקו אם
רב ואם מעט לתמיכת הבית והחזקתו. ושכרו יהיה להוזכר
לפני ה' בהר הקדש בירושלם כמבואר בהתקנות.

האדרעססא היא :

„Deutsch. Israelit. Bicur Cholim Hospital“
in Jerusalem.

או על שם הרב הגאון ר' שמואל סלאנט נ"י בעד הבית הזה.

בית מושב זקנים וזקנות בירושלם

נוסד בשנת תרמ"ע ע"י הישיש הנכבד ד"ר שמואל ברוך
סאנדערס מאויסמראליע. בשנת תרמ"ט קנו גבאי ומנהלי
הבית בית חומה גדול בתוך העיר סמוך לכותל המערבי; מכסף
נדבת הגביר המרוסס אזרח נכבד לדורותיו מו"ה **משה ארי'**
ליב פרידלאנד כס"פ ב, ועוד אחדים מנדיבי עמנו אשר
הוזילו זהב מכיסם ערך 30000 פראנק לקנית הבית ותקוניו.

ישישים זקנים אשר רובם עברו כבר שנות השבעים, (ומהם
הגיעו לגבורות) ימצאו מחסה בהמכון הזה. לכ"א מטה מוצעת,
שלחן, כסא ומנורה. וארוחתם ארוחת תמיד, לחם ותבשיל מבריא,
ובשר שתי פעמים בשבוע, מלבד שבתות ויו"ט, חמשה וארבעים
מהם יגורו בפנים הבית, וחמשה עשר הנותרים ישבו בבתי
שכורים בקרבת המכון הזה, וכולם יושבים והוגים כל היום
בתוה"ק בביהמ"ד אשר בהבית.

עד שנת תרנ"ג לא היה בהבית כ"א אנשים זקנים. בשנה
הנז' הוסיפו הגבאים לקבל גם נשים זקנות אל הבית, וחדרים

מיוחדים שכרו למו סמוך להבית. ועתה ישבו בהם 22 זקנות
אלמנות עניות, וארוחתם בכל יום יותן להם מבית התכשיל
אשר בהבית.

הוצאות הבית תעלינה לערך 2000 פראנק מדי חדש בחדשו;
מלבד הוצאות יוצאות מן הכלל, ככלים חדשים, בדק הבית וכדומה.
כל הכנסה קבועה וקצן קים ⁽¹⁾ אין להבית, ורק על נדבת
לב אחינו שבגולה חוכבי ציון יעמוד.

הזקנים מתפללים בכל יום אחרי תפלת שחרית ת פ י ל ה
מיוחדת לחיי ושלום תומכי הבית בכל מקום שהם. וכן
ילמדו משנה ויאמרו קדיש לעילוי נשמתם אחרי אריכות ימיהם
כמבואר בחתקנות.

א ד ר ע ס א :

Alterversorgungshaus MOSCHAB SEKENIM Jerusalem.

A U F R U F !

Solang der Mensch rüstig einherschreitet,
im vollen Besitz seiner jugendlichen Kräfte, denkt
er wohl nicht das Alter; obwohl er durch die
vielen Greise, die ihm tagtäglich begegnen, be-
ständig darauf aufmerksam gemacht wird. Es ist
ihm dies ein unliebsamer Gedanke, mit dem er

(1) הרה"נ וכו' מו"ה יעקב אריה ד"ר סאלס ענדי מי ראב"ד
בדירקתיוס והגליל הנודע בהשתדלותו הרבה ואהבתו העזה לטובת כל בתי החסד
בארצה"ק. הוא הראשון אשר שם אל לבו בדבר חסדן קצן קיום להמכין הוה. והבטח
הבטיח לעורר לב ח"צ על הדבר הנחין הוה. מי יתן וחפצו הטוב הוה יצליח בידו.

sich nicht gern befassen mag. Erst wenn sich sein Leben dem Abende zuneigt, sein Haupt sich silberweiss färbt, dann kann er wohl der Macht dieses Gedankens, an den er doch jetzt durch sein eigenes Ich gemahnt wird nicht länger widerstehn. Mit Bangen blickt er auf den Greis, der hinfällig und schwach, einem Schatten gleich, einherwankt. Noch unerträglicher aber ist ihm der Anblick eines alten Menschen, der um Almosen bettelnd der Gesellschaft zur Last fällt, gar oft unsanft berührt und überhaupt als überflüssig angesehen wird. Dies ruft in ihm ein peinliches Gefühl der Furcht hervor, und inbrünstig fleht er, Gott möge ihn vor einem solchen Geschick bewahren.

Würden jedoch viele junge Leute für solch ein trauriges Schicksal ihrer alten Mitmenschen, denen sie sowohl nach natürlichen als auch menschlichen Gesetzen Achtung schulden, Herz und Vernunft haben, so müssten nicht sovielen unglücklichen an ihrem Lebensabende betteln gehen und ihren jüngern Mitbrüdern zur Last fallen.

Ein solches Beispiel haben uns die Gründer des isr. Altersversorgungsheim „Moschaw-Sekenim“ in Jerusalem, in ihrem Drange hilflosen Greisen diese Demütigung zu ersparen, gegeben.

Besagte Anstalt wurde vor 14 Jahren in's

Leben gerufen. Jerusalem ist meistens nur eine Zufluchtsstätte alter, lebensmüder Greise, die einem religiösen Antriebe gehorchend, ihre irdische Pilgerfahrt in der heiligen Stadt vollenden wollen. An Erwerbsquellen fehlt es hier sogar demjenigen der noch genug Energie besitzt, für sein Brod zu arbeiten; es ist daher einleuchtend, dass die alten Leute, die hierherkommen, keinen andern Zweck im Auge haben, als hier in Gottesfurcht zu leben und sich mit dem Studium der Gotteslehre zu beschäftigen. Nicht alle, die Jerusalem aufsuchen sind vermögend, die meisten sind ganz das Gegentheil und fristen ihr Dasein unter tausend Entbehrungen, oft ohne Obdach, ohne Speise u. s. w.. Viele ruhen des Nachts im Beth-Hamedrasch auf denselben harten Bänken, auf denen sie am Tage beim „Lernen“ sitzen. Wie viele nagen mit ihrem zahnlosen Munde an einem harten Stückchen Brod, das ihnen seit Tagen zur Nahrung dient — und wer weiss wieviele infolge körperlicher Schwäche dem geringsten Unwohlsein erliegen! Und wer kennt sie denn Alle, die hier ihre müden Augen schliessen — wer weiss denn, welche Tage sie in jüngern Jahren gesehen oder welche Rollen sie im Leben gespielt haben? — Die arme israelitische Bevölkerung der heil. Stadt kann leider zur Linderung des Elends nichts oder

sehr wenig beitragen. — Alles was in unser Kraft war, thaten wir mit der gnädigen Hilfe des Allbarmherzigen, unterstützt von einer kleinen Schaar Wohlmeinender, denen es mehr an Mitteln als an gutem Willen fehlte, richteten wir dieses Asyl ein. Wir bildeten einen Verein, gaben demselben Statuten und arbeiteten mit kleinen Kräften. Durch einige ausländische Zionsfreunde gelang es uns, auch im Auslande für unsern kleinen Verein Mitglieder zu gewinnen. Stufenweise stiegen wir. Erst öffneten wir die Thore unseres Asyls nur einer sehr beschränkten Zahl armer, verlassener Greise; nach und nach, je nach den Mitteln die uns zu Gebote standen, vermehrten wir die Zahl unserer Schützlinge bis wir, dank der gütigen Versehen, die uns immer mehr Freunde schaffte, 61 Armen, hilflosen Greisen Einlass gewähren konnten. Wir waren schliesslich imstande unsere Clienten in einem eigenen Hause unterzubringen, wo wir auch eine eigene Synagoge gründeten. Unsere Mittel gestatteten uns jedoch nur Männer aufzunehmen; für Frauen war bisher noch nicht gesorgt. Wir hofften jedoch stets, dass der Allmächtige uns auch in den Stand setzen werde für unsere armen, alten Schwestern ein Heim zu gründen.

Es war zwar bisnun noch kein Beitrag zu diesem Zwecke eingelaufen — aber ein trauriger

Vorfall zwang uns trotz Mangels an Mitteln für unsere hilflosen Schwestern doch etwas zu thun, um die Zeit als der Wohnungstermin zu Ende ging, wurden mehrere alte Wittwen, die mit der Miete im Rückstande waren, von ihren Hausherrn schonungslos hinausgestossen und lagen obdachlos auf der Strasse. Wir konnten trotz unserer Mittellosigkeit die Bejammernswerten nicht ihrem eigenen Schicksal überlassen, und mieteten daher gegenüber unserm „Altersversorgungsheim“ Räumlichkeiten um die Obdachlosen zu beherbergen. Dieser Vorfall blieb jedoch kein Geheimniss in der Stadt und bald kamen noch mehrere alte Witwen die händeringend um Aufnahme baten.

Die Lage dieser Verlassenen ist wirklich höchst bedauernswert, wir können aber leider ihren flehenden Bitten nicht willfahren, da es uns den nötigsten Mitteln fehlt für sie zu sorgen.

Unsere Anstalt besitzt gar keine Fond sondern ist nur auf die freiwilligen Spenden von Wohlthätern und die Beiträge einer verhältnissmässig geringen Anzahl von Mitgliedern angewiesen. Unsere Ausgaben betragen durchschnittlich Fr. 2000. — pro Monat.

Die rührenden und stets erneuerten Bitten der armen Witwen veranlassten uns an die Hochherzigkeit edler Brüder u. Schwestern zu appelliren. Der

allgütige Vater der Wittwen und Waisen hat dem Herzen eines wohlthätigen Glaubensgenossen die edle Regung eingegeben ein Grundstück zum Zwecke der Errichtung eines neuen Heim zu schenken. Dasselbe hat eine sehr gesunde und freie Lage ausserhalb der Stadt an der Chaussee die nach Jaffa führt. Auf diesem Grundstück soll sich mit Hilfe das neue Heim erheben. Es standen uns auch einige Gelder zur Verfügung, die wir darauf verwendeten, dass wir mit dem Bau des neuen Asyls begannen.

5 Zimmer des Parterre sind bereits aufgeführt. Die beschränkten Mittel jedoch versagten uns den Bau fortzusetzen. Wir haben aber gute Zuversicht dass Der, der uns soweit geholfen uns auch ferner nicht verlassen wird und Der den Bau begonnen ihn auch vollenden wird!

Mögen uns unsere Glaubensgenossen in aller Welt beistehen, das Werk zu beenden zum Ruhme unserer Nation und zum Heile der verlassenen Greise und Greisinnen die zu Zion an den geweihten Stärken für die Wohlfahrt ihrer Wohlthäter beten!

Die Verwaltung des
„MOSCHAW SEKENIM“
in JERUSALEM.

STATUTEN

- I. Das Altersversorgungsheim „Moschaw Sekenim“ beherbergt Greise von 60 Jahren u. aufwärts, die weder Frauen noch sonst welche Angehörige haben, und denen es an Mitteln fehlt, sich selbst zu ernähren. Hier werden sie gratis gepflegt und mit allem nötigen versehen, sie haben eine eigene Synagoge im Heim, wo sie tägl. zusammen beten u. „lernen“.
- II. Die greisen Pfleglinge sind verpflichtet, täglich früh nach dem morgen — sowie Nachmittags vor dem Vespergebete Psalmen und Maamodes zu sagen und sodann alle zusammen ein Schiur Gemore u Mischnaji's, wie überhaupt den ganzen Tag im Beth-Hamidrasch zu lernen.
- III. In diesem Heim wird in einem besondern Saale den ganzen Tag warmer Thee an alle, die darum bitten verabreicht; allein nicht nur den Insassen des Asyls sondern auch allen jüd. Armen der Stadt steht es frei bis spät Abends unentgeltlich Thee zu trinken.
- IV. Täglich nach Beendigung des Maamodes wird von sämtlichen Greisen ein vorgeschriebenes Gebet für das Wohl aller Mitglieder und Wohlthäter des Moschab Sekenim verrichtet.
- V. Jedermann, der an den Verein 60 Piast. (11 Fr.) als ersten Mitgliederbeitrag entrichtet und monatlich 1 Piast. (20 cent. Mitgliedsgeld zahlt, dessen Name wird im Gedächtnissbuche verzeichnet, und wird dereinst — nach 120 Jahren — von einem der Insassen des Instituts zu gunsten seines Seelenheiles gelernt, sowie das ganze Jahr Kadisch und Trauerpsalmen gesagt und nach üblichem Brauche der Gedächtnistag des Hinscheidens beobachtet werden.
- VI. Demjenigen der nicht den ersten Beitrag sondern nur die monatl. Beiträge entrichtet wird das Recht des Punk. 7 zu theil.

VII. Sämmtliche Greise der Anstalt sind verpflichtet nach dem Lernen für die im laufenden Jahre verstorbenen Mitglieder Trauerpsalmen zu sagen.

VIII. Falls ein Mitglied Gott behüte, erkrankt, so beten sämmtliche Greise für ihn in der Synagoge des Heim's; wenn der Erkrankte verlangt, dass für ihn bei der Westmauer des Tempels gebetet werde, so müssen sich alle Greise zu diesem Zwecke dahinbegeben.

IX. Es können auch Frauen dem Verein beitreten, und sie geniessen dasselbe Recht wie die Männer. Wünschen sie dass der Gedächtnistag des Hinscheidens ihrer Eltern oder Verwandten alljährlich beobachtet werde, so ist der Vorstand des „Moschab Sekenim“ hievon zu verständigen welcher für die Beobachtung aller üblichen Ritualien Sorge tragen wird. Zu diesem Zwecke ist eine Tabelle in der Instituts-Synagoge angebracht, auf der alle Gedächtnistage die im Moschab Sekenim beobachtet werden vermerkt sind. Ebenso wenn jemand im Auslande verlangt, dass ein Gedächtnistag beobachtet werde, so hat er das ebenfalls dem Vorstand anzuzeigen.

X. Wenn jemand begehrt, dass in der Synagoge vor der heil. Lade das ganze Jahr Baumöl brennen soll, und hierfür 20 Fr. bezahlt, so wird einer der alten Leute beauftragt, das ganze Jahr hindurch, dass das Öl nicht verlöschen zu lassen, zum Friede der Seele. רמבעה

XI. Jeder der das Asyl unterstützt, sei er Mitglied oder Spender, dessen Name wird in das Gedächtnisbuch eingetragen, und alle Sabbath, nach dem Verlesen des Thoraabschnittes spricht der Cantor ein Segnungsgebet (Mischeberach) für sämmtliche Wohlthäter des Instituts.

XII. Wenn ein ausländischer Gönner jährlich 25 Fr. sendet so wird ihm das Recht des Punktes 5 zutheil, und 10 Greise

müssen dereinst (n. 120 J.) für seine Seele Kadisch sagen und Mischnajis lernen und alle Gedächtnistage werden beobachtet werden, solange „Moschab Sekenim“ existiren wird.

XIII. Wer L. 5. (F. 125) schickt erhält schon den Ehrentitel „Ausgezeichnetes Mitglied“ und erfreut sich eines besondern Vorrecht's nämlich, dass sämtliche Greise der Anstalt dereinst (nach 120 Jahren) für sein Seelenheil das ganze Jahr Kadisch sagen und Mischnajis lernen sowie für alle Zeiten die Gedächtnistage beobachten.

XIV. Sogar Nichtmitglieder, wenn sie nur eine Spende schicken, können beanspruchen dass für ihre Eltern Mischnajis gelernt, Kadisch-Rabonon gesagt sowie der Gedächtnistag beobachtet werden.

XV. Am Vorabende eines jedem Neumondes beten die Greise am Grabe unserer Mutter Rahel für das Wohl unserer Brüder in der ganzen Welt und besonders für die Mitglieder und Wohlthäter des Asyl.

XVI. Um Fr. 1000 kann ein Zimmer im „Moschab Sekenim“ erworben werden welches sodann für ewige Zeiten dem Wohlthäter gewidmet ist und seinen Namen zu ewigem Andenken auf Marmortafeln trägt.

XVII. Eine ewige Stiftung eines Bettes kann durch eine Spende von Fr. 500 geschaffen werden. Das Bett wird nach dem Stifter benannt, welcher das Recht besitzt selber einen Mann für dasselbe zu bestimmen vorausgesetzt dass derselbe ein Greis und Talmudgelehrter sei.

Adresse : Altersversorgungsheim
„Moschab-Sekenim“, Jerusalem (Palästina).

תלמוד תורה וישיבת עץ חיים

בחסד רבינו יהודא החסיד זצ"ל.

יסודתו בקדש זה כארבעים שנה. והוא תל תלפיות אשר
רוב ילדי ציון פונים אליו לבקש דבר ד' תורה ויראה. מוסר ודרך
אֶרֶץ. ממנו תצא תורה לציון וירושלם. ויפיץ קרן אור התורה על
כל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם. יותר מארבע מאות תשב"ה בני עניים ויתומים.
תורה יבקשו מפי חמשה ושלשים מלמדים מומחים. וכמאת
אברכים מופלגי תורה שוקדים על התורה בהישיבה הגדולה.
ונתמכים תמיכה הגונה תמידית. ראש הבית הוא מרן הגאון
הגדול מו"ה שמואל סלאנט שליט"א. כל כסף הגדבות יבואו
אליו, ומידו יצאו לבאנק בטוח אשר יציא את הכסף לכלכלת
הבית על פי האנווייזונג מהרבנים הגבאים והמנהלים.
האדרעססע למשלוח כסף :

Obberrabbiner Samuel Salant

Jerusalem (Palästine)

בית תלמוד תורה "דורש ציון"

(Blumenthal-Schule)

בית התלמוד תורה הזה נוסד זה כשלשים שנה מאת הנביא
המנוח התורני ר' יוסף בלומענז האל זצ"ל, בעזרת חברת
דורשי שלום ירושלם. ומאז ועד היום ילמדו בו צעירי עיר קדשנו
תורה ודרך ארץ יחד, ותלמידים למאות כבר יצאו ממנו, מהם חכמים,
מורים וסופרים, ומהם סוחרים המרויחים לחם חקם בכבוד, ואשר

בהם תתפאר עיר קדשנו. והנה בשנים האחרונות נתמעטו מאד הכנסות הכית, ומנהליו נאלצים ללוות כפעם בפעם' כסף להחזקת הכית, ובכל זאת לא תרפנה ידם ועוד ישתדלו להגדיל ולהאדיר את כבוד הכית ככל אשר יוכלו; ומאשר כי משנה לשנה ירבו מספר התלמידים מבני כל העדות השונות הדופקים על דלתותיו, לכן ראו מנהלי הכית את עצמם מחויבים ללוות כסף, ולקנות כבדת ארץ אצל בית הת"ת הזה, ולע"ע בנו עליה בית גדול אחד למען לא ישבו התלמידים צרים ודחוקים.

יותר ממאה וחמשה עשר נערים גדולים אשר רובם עניים מרודים יקשיבו לקח מפי שבעה מורים מומחים בתורתנו הקדושה, דקדוק שפת עברית וכתב-התורה, חשבון, שפת ערבית (שפת הארץ) ושורקית (שפת הממשלה).

פעם בשנה יהיה מבחן כללי בפני רבני העדה, רבי הממשלה וכל נכבדי העיר, והתלמידים מפיקים רצון באופן מאד נעלה בכל הלמודים מאת בוחניהם, כעדות תעודותיהם הכתובות בספר הכית. וגם מאת כל הנוסעים אשר בקרו את בית הת"ת הזה מעת הוסדו שבעו רצון באופן מאד נעלה, ויכתבו את תעודתיהם בספר הכית. וכפעם בפעם יחלקו המנהלים להתלמידים העניים ערך בגדים ומנעלים לכלי ילכו ערום ויחף.

לכן אלכם כל חיובי ארץ אבותינו ותומכיה בכל מקום שהם נקרא, כי תמחרו להחזיק במעוז בית התלמוד-תורה הזה, אשר נחיצתו ותועלתו רבה במאד, ככל יכלתכם. ואיש איש מכם יעזר את קרוביו, טכיריו ומיודעיו לתמוך בידו כמסת ידם אחד המרבה ואחד הממעיט; למען יוכל עמודה כי כל קרן קיים אין להת"ת הזה, ולבלי יאלצו מנהליו — חלילה — לסגור את שערי מחסר עזר ותמיכה, ולמען נוכל עוד להרחיבו ולהגדילו לפי מצב העת. כל איש החפץ לכנות בית על שמו ישלח סך 1000

פראנק, ואז יקרא הבית על שמו, ושמו הטוב יוחק על אבן ישיש
מעל משקוף הבית, למזכרת נצח.

מנהלי הבית ממלאים באמונה את בקשת המנדכים והתומכים
בידו להתפלל בעד שלומם, טובם ואשרוב, וכן ללמוד ולהתפלל
בעד נשמת הוריהם נוחי נפיש וגם אחר אריכת ימיהם הכל על
פי תקנות קבועות ובלתי קבועות לפי בקשת המנדכים.

תקותינו חזקה כי אחינו חובבי ציון ישימו לב לקול הקורא
הזה היוצא מעמקי לבב המנהלים, ויטהרו לשלוח את נדבותיהם
כפי מסת ידם אם ישר לירושלם על האדוועסע יאל המנהל הראשי

Rabbiner J. PRAGER, Director der Blumenthal-Schule
(„Doresch-Zion“) Jerusalem, Palästina.

או לידי הרבנים פקוא"ט דאה"ק בעי"ת אמשטרדם יע"א.

Talmud-Thora Schule „DORESCH ZION“ (Blumenthalschule).

Diese Talmud-Thora Schule ist vor ca. 30
Jahren vom seligen Herrn Joseph Blumenthal mit
Hilfe des Vereins „דורשי שלום ירושלם“ gegründet
worden.

Genanntes Institut erfreut sich seit seiner
Gründung des besten Rufes und zählen die demsel-
ben entwachsenen Schüler, die ihr Leben auf die an-
ständigste Weise fristen, zu der Elite der Gemeinde. Da
die Schülerzahl immer wächst, die Einnahmen aber
in den letzten Jahren bedeutend geringer geworden
sind, sah sich der Schulvorstand gezwungen, Geld zu

leihen, um die Anstalt zu vergrössern. Zu diesem Zwecke hat er ein an das Schulgebäude grenzendes Grundstück erworben und darauf ein grosses Haus errichten lassen.

Mehr als 115 erwachsene Knaben, grösstentheils aus der ärmsten Klasse, erhalten Unterricht von 7 geübten Lehrern im Talmud und den Kommentaren, der hebr. Grammatik und im Schreiben, im Rechnen, in der arabischen (Landessprache) und türkischen Sprache (Amtssprache).

Alljährlich findet eine öffentliche Schulprüfung statt, welcher die Rabbinen, Regierungsbeamte und andere Würdenträger beiwohnen.

Die Urtheile genannter Herren, über die Leistungen wie auch die vieler vornehmer Reisender, die die Anstalt besuchen, lauten höchst befriedigend. Die armen Schüler erhalten oft Anzüge und Schuhe.

Euch, wohlthätige Glaubensgenossen, rufen wir um Hilfe an. Unterstützet nach Kräften diese so viel Nutzen und Segen bringende Talmud-Thora Schule, damit sie fortbestehen könne! Sie hat keine festen Fonds — und muss doch den Verhältnissen entsprechend erweitert und vergrössert werden!

Wenn jemand der Anstalt eine Spende von 1000 fr. zukommen lässt behufs Errichtung eines Hauses, so wird dieses nach ihm benannt, und sein

Name wird in einem Steine über der Eingangsthüre zur ewigen Erinnerung eingraviert.

Der Vorstand erfüllt pünktlich die Wünsche der werten Spender. Es wird den Statuten gemäss für das Glück und die Gesundheit der Lebenden und für die Erleuchtung der Seelen der Verstorbenen gebetet und gelernt.

Wir hoffen, dass alle Zionsfreunde diesen Aufruf beherzigen und sich beschleunigen werden, diese segensreiche Schule zu unterstützen durch Geldsendungen entweder an den Oberdirektor

Rabb. J. PRAGER für Blumenthal-Schule Jerusalem. (Paläst.)

oder an die PEKIDIM und AMERKALIM in Amsterdam.

בית הכנסת ארזים הכללי

אשל אברהם

הכל נהגין להם שבילי דירושלם, והכל ידועים להם כל ארחות חסדיה וכל דרכי מפעליה המיכים והנאדרים בקודש אשר בה לשם עולם; כי אמנם העיר ירושלם היא לב כל הארץ, ועיני כל חמדת ישראל ואומה יעדו על לב, ואלה ישאו נפשם, ומרחוק וזכרה למוכה, וכל איש ישראל אשר ברכו ד' בלב מהור וברוח

נדיבה הוא ירים תרומה לה' להקים לו יד ושם טוב בעיר אלקים,
עד כי כל הרואה כעת את כל הבתים הרמים והנשגבים
המתנוססים בה, כמו בתי הת"ת והישיבות ובתי החולים ובתי
הכנסיות ומושב זקנים ושאר בתי החסד הנוסדים בציון, הוא
מברך בלב מלא רגשי קודש ברוך מציב גבול אלמנה". והנה
לדאבון נפש דאיתי כי לעומת כל בתי החסד אשר הוקמו בציון
חסר בה בית הכנסת אר חים, והחסרון הזה הוא חסרון
גדול שלא יוכל להמנות, ומה גם בשנים האחרונות כאשר רבו
כמו רבו העולים בציון להשתחות בארה"ק. מהם אנשים יחידים
גם מהקאלאניעס ומהם גם בעלי משפחה אשר מפלי תלוי בו.
ואחרי רוב עמל ותלאה וחתחתים בדרך ככואם העירה לא ימצאו
מנוח לבם רגלם והנם נדים ומטולטלים כאין מרחם וכאין מאסף
הביתה; וכאשר אנכי הייתי נע ונר יותר משלשים ושלש שנה
בארץ רוס' ואמעריקא לטובת ירושלם לשליחות "בהכ"נ הגדולה"
וגם על יועד כל הכוללים, ויודע אנכי יותר את נפש הגר, אורח
הנצרך מקום ללון כאשר הנסיון הורני בזה יותר מדי, לכן
ליותי עוד לפני שלש שנים סכום כסף, ושכרתי בתים מרווחים
ל"הכנסת ארחים", וב"ה יש לנו משות ברזל וקרים וכסותות
שלחנות וכסאות וכל דבר הנצרך. — וכאשר בא השנה השנית
הוכרחתי לפנות בחצרי בתים מהודרים מהעדר כסף. וכאשר אנכי
בע"ה גדול על חצרי כמה מאות נאפ' ומזכרח אנכי למכרו ועי"ז
יתבטל המסד החדש הזה הלילה. לכן יעצוני רעיוני למכור תשעה
בתים טובים ומהודרים בעלי חלונות גדולים ומעקות, וגם בור גדול
המספיק מים לכל השנה, ומרחץ. לכן מי האיש החפץ להציב לו שם
טוב בחימת ירושלם וירים תרומה סך שני אלפים או ארבעה אלפים
פראנק אשר תספיק למקנת אחד מהבתים (כפי השומא אשר
נעשה ע"פ הבדין והאדרכל לכל ביות ובית) אזי יהי שם המנדב

ההוא חרות על לוח אבן שיש מעל משקוף הבית לשם עולם ולמזכרת
נצח. האיש אשר יעלה נדבתו לשך שני מאות פראנק
יורשם שמו וסכום נדבתו לזכרון על לוח בהבית המיוחד לזה.
את הכסף ישלחו על שם הנכאי הראשון הרה"ג ר' אברהם
שובאצקי נ"י ראש הועד מהבוללים או ע"ש הרה"ג ר' יעקב
בלומענטאל, ולא ימסרו הכסף לידי עד שיוכתב אצל
הממשלה ששייך להקדיש.

החצר עומד בנחלת שבועה על אם דרך יפו נגד גן אלנוז
גדול שעציו מסיקים ריח טוב. וצר לי מאד לראות עד כמה
שוקלים כל אומה ולשון כסף זהב ומבזבזים להקים להם פה
מגדלים והיכלים עבור הארחים בבשר ויין, ואנחנו בני אברהם
אשר הוא ה' הראשון אשר הצמין בהמדה הטובה הזאת של
הכנסת ארחים, וחכמינו ז"ל אמרו גדולה הכנסת ארחים יותר
וכו'. אנחנו נעמוד מנגד ולא נעשה מאומה לטובת הארחים
העניים הבאים לבקר את עיר קדשנו.

וכאשר בכל מקום אשר נסעתי לא קבלתי לטובת עצמי
שום נדבה אפילו שרצו לתת למעני, כן גם עתה לא לטובתי
אני דורש רק לטובת אחינו הגורדים הבאים לבלות יתר שנותיהם
בארץ אבותיהם, ובזכות זה תזכו לראות בשוב ד' את שכות
עמו. כעתיות

ה י י מ ה ל ו י

שריר דבה"כ הנדולה ומיסד בית הכנסת

ארחים הכללי "אשל אברהם" ...

אדרעססא למשלוח כסף
Rabb. A. Subotzki Jerusalem:
או על שם Rabb. Jacob Blumenthal (für d. Allg. isr.
Pilgerhaus Eschel- Abraham) Jerusalem Palästine.

בית התבשיל הכללי:

אם בכל מקום רב מאוד ערך בית כזה, ורבה נחיצתו, אם בכל עיר ועיר אשר זקניה מקרבה יצאו ובודדיה ועוזביה לאו מעלמא קאתי להו, ועשיריה בקרבה לפי קצב המקום ותכונת עסקיה, ואין עניים בה אלא לפי חשבון הרגיל; אנו רואים כמה ידיים עמלות בהכנת "בית תבשיל כללי" לערוך שולחן וארוחת חמים מכריאים, בעד זקנים וחלושים בודדים ויחידים. — על אחת כמה וכמה בעיר שעירי זקני הארץ אליה נשואות, ואליה יבואו לבלות בה אחרית ימי שנותיהם, בעיר שעניותה עוברת כל קצב ונכול, כל מספר וכל חשבון, בעיר שהחולי והחולשה ירדו בה קבין קבין לפי ערך העוני והזקנה והבדידות, בעיר כזו, על אכ"כ שבית תבשיל כללי נחוץ בה. וכמה מעלות טובות להבית הזה אשר יקירי ירושלם המה הרבנים הג' ראשי העדה לעדת האשכנזים הי"ו ירו אבן פינתו בשנה שעברה, וכמה מיני תבשילים מתבשלים בו, ומאות נפשות ימצאו מחיה וסקוי לעצמותיהם יום יום; באין הבדל בין אשכנזי לספרדי, בין מערבי לתימני כו'. אבל, כגודל ערך הבית הנשגב הזה, כן תרבינה ההוצאות, וכבר השתרנו עלו עלינו חובות רבות — כמבואר בספר החשבון שיצא לאור — ובית התבשיל הכללי המתנוסס לתהלה בשערי בת ציון, במצור ובמצוק הנחו, ובכן מצוה רבה על אחב"י גדיכי הלב לקום לעזרת הבית הנעלה הזה, לתמכה ולעזרהו איש כפי אשר תשיג ידו ותרב גדולתו ותועלתו לטובת עניי בני ציון היקרים מכל המפלגות וה' יתן הטוב לכל עושי טוב ישלח עזרם מקדש ומציון יסעדם. כעתירת וברכת

מנהלי הבית.

S. Salant Oberrabbiner d. A. G. in : אדרעססא

JERUSALEM für die Allg. Isr. Volks-küche

בית תלמוד תורה וישיבת תפארת ירושלם לעדת הספרדים הי"ו בירושלם.

בו כארבע מאות ילדים : ספרדים, מערכים, גורג'ים וכו'
מחונכים בתורה ויראת ה'; דקדוק שפת עבר וכתיבתה, וגם בלמוד
שפת ערבית (שפת המדינה) וטורקית (שפת הממשלה), והכל מפי
מורים מובהקים, והם עולים למעלה למשכיל.
הכנסת הבית היא מנדיבי אה"ק ומעט מזער מאיזה נדיבי
ח"ל. ומה מאד ראוי ונכון כי נדיבי עמנו התומכים את ארה"ק
ומוסדותיה, יבואו לעזרת המסד הגדול הזה המתנוסס כאבן נזר
זה איזה מאות בשנים. הוצאות הבית אחרי קמץ גדול
תעלינה לשנה בערך 60000 גרוש.

קופת תמחוי ותמיכת אלמנות ויתומים לעדת הספרדים הי"ו בירושלם.

מהמפעל הזה נתמכים כשיש מאות עניים אומללים אלמנות
לא נוחמות ויתומים עוזבים, כלחם ותכשיל כפי אשר תשיג יד
הקופה הזאת ועוד יותר מכפי כחה. והוא מפעל נשגב בירושלם
הראוי לעזרה מאת כל נדיבי לב חפצי צדקה בארץ ובח"ל.
כל החפץ לבוא לעזרת שני המפעלים האלה יוכל לשלוח
נדבתו על שם ראש הרבנים באה"ק הרב הנאון ראש וזלצ"ו ו
כו' מהור"ר יעקב שאול אלישר הי"ו חסד-כאשי בירושלם.

האדרעס

Grand Rabbin J. S. Elyachar. Jerusalem Palestine;

חברת "עזרת נשים" לתמיכת יולדות עניות בירושלם.

Frauenverein zur Unterstützung armer Wöchnerinnen in Jerusalem.

דער דורך פֿרויא חיה צפה פינס ת"י נייגערינדעמע פֿעראיין
וויירד געלייטעט דורך זיבען פֿארשטעהערניען מיט דער גרעססטען
ארדנונג, געוויססענהאפטִיגקייט אונד אומזיכט. דיא מיטגלידער
דעם פֿעראיינס וועלכע אין ירושלם זעלבסט מעהר אלס צוויי
הונדערט צעהלען געניסען געוועסען רעליגיעזע ברייכליכע רעכטע
לויט דער שטאמווען. איינע פֿרויא וועלכע גענייגט ווערען דיזעס
וואהלטהעטיגען פֿעראיינע ביי צומרעמען אדער איהם מיט איינער
שפענדע צו בעדענקען ווענדע זיך אן דיא אדרעססע :

Frau Ch. C. Pines für Frauenverein in Jerusalem.

דורך פאלעסטינא

איינע אויספיהרליכע געאגראפישע אונד איסטארישע
בעשרייבונג פֿאן אללע ארטשאפטען פאלעסטינאס :

בערג אונד טהעלער, ימים אונד טייכען, קוועלען אונד
ברונען, שטעדט אונד דערפער, אללע יודישע קאלאניען, זייער
איינוואהנער צאהל; אלטערטהימער אונד סינאגאגען, ווא אויך
ערציהונג אינד וואהלטהעטיגקייטס אנשטאלטען. אללע הייליגע
קברים אונד זאנסטיגע אלטערטהימער, דיינקמעלער אונד

זעהנסווירדינקייטען. אללעס נאך דיא נייעסטע נאכפארשונגען
אונד אויסגראכונגען.

פערפאסט פאן אברהם משה לונץ.

געבסט מעהרערע אינטערעסאנטע אכבילדונגען אין האלץ־שניט.
דיעזער בוך אדער בעסער געזאגט דייעזע גענויע פאנאראמע
פאן הייליגען לאנד פֿערשאפט זיינע לעזער פֿערגעניגען אונד נוצען
צוזאמען. אונד ביא זיין ביליגען פרייז דארף קיין יודישע פֿאמיליע
פֿערזאמען דעם זעלבען צוא בעשטעלען. זאגאר דיא יעניגע וועלכע
פֿערשטייען העברייאיש אונד לעבענדיגע שפראכען, דארפֿען אויך
זיך ניט פֿערזאגען פֿאן צוא בעשטעלען דעם זעלבען. דאמיט זייערע
מוטערס, פֿרויען אונד קינדער זאללען אויך א ריכטיגען קענטניס
אונד בעגריף האבין פֿאן "פאלעסטינא" דאס לאנד
אונזערע פֿאטער.

דעם זעלבען בעקאמט מאן פארטא פֿריי געגען איינזענ-
דונג פֿאן 25 סענט — 50 קרייצער — 1.25 פֿראנק. פֿער מאני-
ארדער (פאסט אנווייזונג) אויף דיא אדרעססע דעם פֿערפֿאסערס
A. M. Lunz, Jerusalem.

יעדער וועלכער קויפט 10 עקזעמפלאר
מיט איין מאהל בעקומט 1 עקזעמפלאר אומזאנסט אדער
איין אנדיינקען פֿאם הייליגען לאנד, וויא צב"ש אפֿאטא-
גראפיע פֿאם "כותל המערבי" אדער אנדערע הייליגע
ערטער, אדער איין נאטירליכע בלומע 'אויף אקארטע'
אונד דעסגלייכען.

בוך־הענדלער אונד אגענטען בעקאמען
געהעריגען ראכאט.

בית החולים "שער ציון" בעה"ק יפו בא"י.

הבית הזה : נוסד בתמיכה חשובה מצד חברת ילמען ציון בעשירי לחדש מנ"א תרנ"א. ומתקיים עד היום הזה בעזרת נדיבי לב בכל מקום שהם.

הבית הזה : מתנשא בנם "אהבת הבריות" בשלש קומות מעל לכל גני העיר ונשקף על פני הים הגדול ומוכל כאוירו המבריא. תחתיו הבית : מרתפים. שני הבית : בית הסמים, בית דירה לרוקח, בית מועצה להרופא, בית הועד לטובי העיר, בתי גניזה לחפצי הבית, בית הכביסה ובית המתים. ושלישי הבית : ששה חדרים מרוחים מלאים אורה ואויר לשמנה עשר ממות קבועות (כי לעת הצורך עולות מספרן עד ארבעים), בית דירה לשומרי החולים, בית התבשיל ובית הרחצה.

הבית הזה : פתוח לכל חלה מבני ישראל, אישכנזים או ספרדים מבני העיר או מבני המושבות, או מבני שאר העירות שבא"י, ואפילו לארחים העוברים ממקום למקום או הבאים הנה לרחוק בים. והוא מתנהג על פי ועד של ששה גבאים אישכנזים וספרדים, שהם גם בני "ועד העיר".

הבית הזה : מתכלכל בהשגחה מעולה, בפקוח מצוין, בטפול מרובה, ועל כולם : ברחמים רבים. הרופא העומד בראשו, מאחינו הוא מוסמך ומומחא ומנוסה. והמשרתים את החולים, אנשי אמונה העושים את חובתם כהוגן.

הבית הזה : כבר התמחתה נחיצתו להישוב למעלה מכל ספק, והכל

מודים בה, והכל מהללים אותה, והכל דורשים בשבחה,
אך לא חסדרש עקר אלא המעשה. תחת שבח
תנו ריזה, ותחת הודאות הביאו מעות

Rabbiner H. Levy in Jaffa, Palästina, : לארעסא :

תעודת האדון הנעלה וכו' במוהר"ר אליהו שנייד נ"י
מפקח ראשי על כל מושבות הנדיב שיח' באה"ק.

Ordinairement quand on visite un établissement de bienfaisance quelconque les autorités prévenues font l'impossible pour vous montrer le tout sous les plus belles couleurs. Eh bien! Moi j'ai visité tout-à-fait à l'improviste l'hôpital Israélite de Jaffa sans avoir prévenu âme qui vive, je n'avais qu'un cicerone avec moi. Et j'ai l'extrême satisfaction de constater que si on m'avait attendu, je n'eusse pas trouvé plus d'ordre et plus de propreté dans toutes les chambres et tous les services.

J'ai rarement vu un établissement de ce genre mieux tenu.

Jaffa, le 28 Avril 1895

Scheid.

בנוהג שבעולם כי בבקר איש את מוסדות חסדו
יעשו בעלי המוסדה (אשר ידעו את דבר הבקור מקודם)
עוד יותר מכדי כחם למען הראות לו את הכל בצבעים

היותר יפים, ובכך בקרתי אנכי את בית החולים לבני ישראל "שער ציון" ביפו בבקור פתאומי לגמרי מבלי הודיע זאת מקודם לכל נפש חיה, ואתי לא היה רק מתרגמן, ושמה הנני תכלית שמחה להגיד דבר אמת כי גם לוא היו מקוים לבואי לא הייתי יכול למצוא יותר סדרים ויותר נקיון בכל החדרים ובכל השמושים מאשר מצאתי בהם הפעם הזאת. ואך לעתים רחוקות ראו עיני כי מוסדה ממין זה תהי נחוגה באופן יותר טוב מזה.

יפו 28 אפריל 1895.

שיוד.

בית הספרים שער ציון ביפו.

האוצר בקרבו בשלשת אלפים ספרים שיותר ממהציתם כתובים בשפתנו, והממלא חובתו ותעודתו באמונה, והספק יספיק ספרים ועיתונים לבני המושבות, וגם יתמוך שני בתי עקד בכסף, מבקש מאת כל האוהבים שיערי ציון, כי יזכרו את השער המצוין למבקשי תורה וחכמה אשר ביפו. והענק יעניקו לו ספרים מועילים אשר יגדילו כבוד הבית ויביאו תועלת לקוראיהם. וביחוד ישים פניו אל חכמינו וסופרינו, ובקש יבקש לכבדו בספריהם למען יחקק שמם לברכה על "שער ציון".

כשם בית הספרים שער ציון ביפו, המנהל

יהושע אייזענשטאדט

האדרעססא :

Bibliothek „Schaar Zion“ Jaffa Palestina

Die Bibliothek „Schaar Zion“ in Jaffa,

welche ca. 3000 Bände grösstenteils in hebr. Sprache zählt und den an sie gestellten Anforderungen entspricht; welche alle Kolonisten mit Büchern und Zeitungen versorgt und auch zwei öffentliche Bibliotheken mit Geld unterstützt, ersucht alle Freunde Zions, ihrer zu gedenken, indem sie ihre Sammlung mit nützlichen Werken bereichern, zum Nutzen aller ihrer gelehrten und gebildeten Besucher. Insbesondere aber bittet die Bibliothek unsere Schriftsteller, sie mit ihren eigenen Werken beehren zu wollen,

Der Bibliothekar

Josua Eisenstadt.

*Adresse: Bibliothek „Schaar Zion“, Jaffa
(Palästina).*

בית החולים. מושב זקנים וזקנות וכו'
בעה"ק צפת תובב"א.

אשרי משכיל אל דל
ביום רעה ימלטהו ד'

אחינו אנשי גאולתינו !

אם אמנם מפעלים טובים כמו אלה. בית החולים
מושב זקנים וזקנות. הכנסת אורחים ובית

תבשיל כלליו נחוצים בכל ערי מושבת אחב"י, וביותר
 בעיר קדשינו, עיר המקובצת מאחינו בני ישראל ממדינות ועיירות
 שונות מקצות תבל אשר נדבה רוחם לעלות ולשכון כבוד בארץ
 הקדושה, וכרובם ככולם אנשים ונשים, זקנים וזקנות, אומללים
 וגלמודים, אשר גם בעת כריאותם נודדים הם ללחם צר ויסחבו
 משכונה לשכונה ומבית לבית, וביותר נורא ומר גורלם בעת יפלו
 למשכב ויחלו את חליים ולא תוכל שאתם שכנתם ומגורת
 ביתם, ואין איש לשמשם ולכלכלם. דעת לנכון נקל עד כמה
 נחוצים בתי חסד כאלה, ותגדל מזה הנחיצה גם בעניני רוחניים
 כנודע, אשר כת המיסאן אשר חרמם פרושה פה ויודעים לכוון
 המקום והזמן, בהכינם רופאים ורפואות חנם אין כסף, לצורך
 נפשות תמימים מאחב"י בחדר לאומים, וגדולה עניות . . .
לתכלית המטרה הזאת נתייסד בפע"ק צפת ת"ו **בית החולים**
ובכללו הרבה בתי חסד, כמו מושב זקנים וזקנות
הכנסת אורחים ובית תבשיל (פאלקסקינע) וגם
 בחצר ביה"ח עומדת בית תפלה אשר שמה יושבים הזקנים והוגים
 בתורת ד', ותפלתם שגורה בעד מטיבם וחסדם המושיטים להם
 יד עזרה. אך לדאבון נפשינו לא נוכל למלאות כל מחסורי הבית
 לכלכל החולים ולהדרש למו ברופאים קבועים ורפואות וכל ההוצאות
 הרבות הדרושות לבתי חסד כאלה, אשר ע"כ מצאנו חובה
 לנפשינו להודיע צערינו לאחב"י הנדיבים והישרים ולעזור לבבם
 וחסדם. קומו נא לעזרת ה' בנבורים איש איש ממקומו יפן
 ברחמים, העשיר בעשרו והנדיב בנדבתו. קחו לכם חלק
 ונחלה בהחזקת בתי חסד אלה, השתתפו לדבר מצוה רבה
 כזה שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב, אספו
 נא חברים איש איש כיד ה' הטובה עליו, ובשכר זה תזכו לרב

טוב, ושמות הנדיבים והחברים יהיו הקוקים ליכרון בארץ החיים.
הכ"ד גבאי ומנהלי בתי החסד הנז' לעדת כוללת עסטרייך
אונגארין החותמים בצדקה.

צבי הירש הכהן ברעכיר.
אלעזר יעקב פודהאריצער.
נפתלי בחרז וויסבלום זצ"ל.

M. Jedid Levy : כסף :
à Beirath (Syrien) für Vorstand der Oester.-ung.
Isr. „Hospital“ Saffed.

ה א ב ר (דער קאלאניסט).

ערשיינט 4 מאל יעהרליך אין העברייאיש אונד זשארמאן,
אונד ענטהעלט וויסענשאפטליכע ארטיקלען, פראקטישע ערפֿאח-
רונגען, אויספֿיהרליכע בעריפטע איבער דעם לעבן, צושטאנד
אונד פֿארשריט דער קאלאניען, אונד דיא קאלאניזאציאן אין ארץ
ישראל, זא דאס דער „קאלאניסט“ כרינגט פראקטישע נוצען
אונזערע יודישע אקערבויער אין דער נאנצער וועלט בכלל אונד
אין ארץ ישראל בפרט, וויא אויך פֿערגניגען אונד צופרידענהייט
אללע ציונים פֿריינדע.

הערויסגעגעבען פֿאן אגראנאם מנשה מאיראוויטש אין „ראשל"צ"
אונד אברהם משה לונץ הערויסגעבער דעם יאהרבוכעס „ירושלם".

פֿרייז פֿער יאהר גאנג אדער 4 העפטע (יע 80
זייטן אונד מעהר) פארמא פֿרייא 1.50 ר"כ — 2 פֿלארין — 5
פֿראנק — 1 דאלאר.

דעם בעטראג זענדעט מאן פֿער פאסט אנווייזונג אויף אדדעסא:

A. M. Luncz, Jerusalem, Palästina.

שכונת ימין משה.

ברגשי תודה וכבוד מאד נעלים יזכיר כל איש יהודי העובר על פני כרם משה ויהודית ורואה את תפארת פניני השכונה הנכנית בהמקום הזה — את שם השר הצדיק חובב ציון וירושלם סיר משה מונטיפיורי ז"ל

קונה האחוזה הגדולה הזאת. ואת יורשו ב"א הגביר המרומם סיר יוסף סעבאג מונטיפיורי שיחי

אשר הואיל להקדיש את האחוזה הגדולה הזאת אשר נפלה לו בירושה להעדות בירושלם. ועמהם גם את ראשי חברת מזכרת משה בלונדון. הלא הם הגבירים הרמים :

ארטהור כהן, שמואל מונטאגו והענרי הררים
אשר הואילו לתמוך בידי חברת "ימין משה" בהלואה של סך 5200 ל"ש לשלמם במשך עשר שנים מעת כלות הבנין בלי נשך. ומקרב ולב יכרך כרוך ד' אשר לא השבית גואל מעם ישראל בארץ ישראל. ואנחנו ראשי חברת "ימין משה" פה; מוצאים את עצמינו מחויבים לספר בקהל את תולדות והשתלשלות החברה הזאת למען ידע ישראל פעולת משה מונטיפיורי ז"ל ויורשו והחולכים בעקבותיו.

עוד בשנת תרי"ז כאשר עלה השר משה מונטיפיורי לראות בפעם חמישית את שלום אחיו חובקי אדמת הקודש, קנה בכר נרחב מחוץ לחומת יפו על הדרך העולה חברונה המחזיק עד 70000 אמות מורקי מרובעות, ויכן מסכיבו גדר אבנים (אשר בנינו נגמר בשנת תרי"ח) ויקרא את שמו "כרם משה ויהודית". ובשנת תר"כ נכנה בחלק מהכר הנרחב הזה עשרים בתים יפים ומחודרים (מעוזבון המנוח יהודה מורא ז"ל) ויתנם למעון לעשרים משפחות עניות (מחציתם לעדת האשכנזים ומחציתם לעדת

הספרדים). וכעשר שנים אחרי כן הוסיף לבנות עוד ארבעה בתים אשר נתנו ג"כ לארבע משפחות עניות, אך ארבעה ועשרים בתים האלה הכילו רק חלק שלישי מהכבר הגדול הזה, והחלק הנשאר הי' מאז ועד היום שמם ונעזב, מכוסה בסלעי מגור וצורי מכשול, וכל העובר השתומם למראה עיניו מדוע יעזבו היהודים יושבי ירושלם את המקום הזה שמם. אך יושבי ירושלם לא יכלו לעזור לזה, והשר סיר משה מונטיפיורי ז"ל אשר אמר להקים עוד בתים רבים במקום הזה נסע בינתים למנוחות. ולמראה ההשתוממות הרהיבו עוז בנפשם מספר משפחות עניות מירושלם להתאחדו בהמקום הזה מבלי רשות באי כחו של השר ע"ה וגם מבלי שאול את פי רבני וראשי עירנו ויבנו להם בהמקום הזה סכות עץ וצריפים אשר לא תאר ולא הדר להם.

ויהי בהשמע הדבר להגביר ס"י יוסף סעבאג מונטיפיורי, וימלא את ידי החכם עורך דין מר' אלחנן אדלר ב הן לבא ירושלימה ולגרש את היושבים שלא ברשותו ולסתור את אהלי העץ והצריפים והבורגנים אשר העמידו שמה לחרפה וכלימה, ובעזרת המשפט בצע את אשר החל. והמקום נתרקן כבראשונה, (ולהעניים אשר נתאחזו שמה שלא ברשותו קנתה עדת האשכנזים ועדת הספרדים מקומות שונים בפינות העיר להעתיקן שמה את אהליהם וצריפיהם).

ויהי דבר היורש הנכבד מר' סעבאג מונטיפיורי עם הגבירים שמואל מונטאגו, ארטחור כהן, העגרי העררים לתת מהכסף הנועד להקים בתי מחסה לעניים לשם השר מונטיפיורי ז"ל, לבנות בתים בהר זה קנתה ימינו, לטובת עניי ירושלם. וייטב בעיניהם, ויעשו חוזה עם אנשים מנכבדי ירושלם, מצד הספרדים לחוד ומצד האשכנזים לחוד להלוות להם 2000 ל"י ש (לכ"א 2600 ל"י ש) לבנות בכל חברה במשך שלש שנים 65 בתי

מעון. והאנשים עושים במלאכה כחריצות גדולה ויתירה. והנה זה שנה שלישית, וכמאה בתים בנוים כבר לתלפיות. להרהיב עין כל עובר בדרך מסלת הברזל העולה מִפּוֹ לירושלם, ובני החברה נאחזו כבר בהם, ובעוד משך שנה אחת יגמר בנין כל הבתים, ונגנות יגמרו בתוך. נוסף על האילנות הנמועים מכבר השולחים פארותיהם על פני חלקי השדה בין שדרי הבתים.

שם החברה ימין משה. וחלק האשכנזים מימין נקרא בשם רחוב נתן (על שם הרה"ג וכו' כמוהר"ר נתן אדלר הכהן ז"ל ראב"ד בכל מדינת בריטניא ואנפיה אשר הי' תמיד מהמעוררים את השר לכל מפעל טוב ונעלה לטובת ארה"ק). וחלק הספרדים מן השמאל, נקרא בשם רחוב יהודית (ע"ש יהודית אשת השר ז"ל, אשר עוררתהו למפעליו הטובים ותלווהו במסעיו). ובכל אחת מהחברות יכנה ביהמ"ד יפה וכל צרכי הכלל הכל ע"פ תכנית מסודרה. וגם לא תהיה רשות לבעלי הבתים להוסיף על ביתו מבלי רשות הועד המקומי למען לא יתקלקל עיני יופי והדר השכונה הזאת. בעלי החוזה האשכנזים הם: הר"ר ריבלין, הרנציה האמבורגער, הר"ד פיינשטיין, בעלי החוזה הספרדים הם: הח' מוריני בר אדון, הח' יעקב מאיר, הח' שמואל מיוחס, הח' יצחק אשכנזי, הח' אלי' פאניזיל. הגביר סי' יוסף סעבאג מונטיפיורי, אשר מקנה השדה הוא על שמו כתב וחתם בערכאות תעודת כח הרשאה על חלק האשכנזים לה' יוסף ריבלין, ועל חלק הספרדים, לה' שמואל מיוחס. וכאשר יגמר ברצות ד' בשנה הבאה כל הבנינים ב"כרם משה ויהודית" יהיה הוא באמת מזכרת נצח זרוע תפארת להשר זצ"ל. ועל ידי הכבר הזה (אשר הוא הי' ממפעליו הראשונים בארה"ק), ושכונת ימין משה" אשר היא גמר מפעליו יקוים: "מוליך לימין משה" זרוע תפארתו בקע מים מפניהם לעשות לו שם עולם". מנהלי חברת "ימין משה" בירושלם.

בית ספרים "מדרש אברבנאל" בירושלם ת"ו.

בית הספרים הזה הוא האחד והמיוחד בעירנו אשר שערו פתוחים בכל יום לכל הדופקים על דלתותיו מבלי כל שכר. בו נמצאים יותר מאלפים כרכים, רובם בשפת עברית מהספרות הישנה ומהספרות החדשה, ומעומם בשפות שונות, וכשש עשרה עתונים בשפות שונות יומים שבועים וחדשים, וכעשרים מבקרים בני כל העדות השונות אשר בעירנו יבקרו את הבית מדי יום ביומו. ומלבד מספר מבקרי רב עוד מספר הבאים לקחת ספרים למקרא בבתיהם, עד כי לא נפליג אם נאמר כי הבית הזה הוא המקור אשר ממנו ירוו צמאונם כל החפצים לחקור בחקירת קדמוניות עמנו, ארצנו ושפתנו, והחפצים לדעת מה יפעל ישראל בארצות פזוריו. — ומה ינעם לב כל חובב ציון בבואו אל הבית, לראות אנשים שונים בני ארצות ומדינות שונות השונים במלכושיהם, בלשונם, בדעותיהם, ובהגות רוחם יושבים יחד כאיש אחד חברים סביב שלחנות הבית וקוראים בשום לב בספרים ועתונים שונים.

הבית הזה נוסד בשנת תרנ"ב, ובשלשת השנים האלה עלה בידי מיסדיו והעומדים בראשו לכונננו על בסיס חזק ונאמן ולהמציא למענו את כל ההוצאות הנחוצות להחזקתו, כמו שכר הבית (בעל חדרים אחדים), הפקיד, כריכה ועוד. והשנה הזאת הרביעית להתיסדותו היא קדש הילולים כי בה נוספו בו (בנדיבת ח"צ אחדים אשר בקרו את עיר קדשנו) ספרים יקרי הערך בהספרות התלמודית — ולא יחסר להבית הזה כעת כי אם התרבות מספר ספריו בכל מקצעות ספרותינו הרחבה. ולכן מרשה לו הועד המפקד על הנהגתו לבקש ולעורר את כל חובבי ארץ אבותינו בכל מקום שהם כי יתמכו את הבית הזה בספרים שונים איש

איש מאשר חננו ה' אחד המרבה ואחד המטעיט. והמחברים. המולי"ם
ומדפיסי ספרים מחויבים להביא איש איש מהם תרומה להבית
הזה. למען יהיה להם ולספריהם שם ושארית בהר ציון. והאיש
אשר יזכה את הבית בספרים די ארגו אחד, יקבעו בארגו מיוחד,
ועליו יכתב שם המנדב למזכרת נצח.

אדרעססא : Via Brindisi Gerusalemme

Ephraim Cohn Director der Lämél Schule für Bibliot. M. A.

ת"ת "שערי תורה" ביפו ת"ר :

יותר ממאה ועשרה נערים מקשיבים לקח בהבית הזה מהתחלת
הקריאה עד למוד גפ"ת ומפרשיהם, וגם דקדוק שפת עברית. כתב
וחשבון. הלמודים מסודרים כסדר נכון והתלמידים כרוכים בלמודם.
בית הת"ת היה עד היום בחדרים שכורים (בפנים העיר)
ומנהליו הוכרחו להעתיקו משנה לשנה על פי רצון וחפץ אדון
הבית, ומרבית התלמידים השוכנים מחוץ לעיר נאלצו לכתות
רגליהם דרך ערמות החול. והנה עתה התעוררו אחדים מטובי
ונכבדי העיר הזאת לתקן את החסרון הזה, ויאספו כסף מכל
גדיב לב ויקנו כבדת ארץ גדולה בשכונת "נוה שלום"—לשלם
את מחירה בתשלומין קטנים. —ומהכסף הנאסף החלו לבנות הבית,
ומלבד חדרי הלמוד יהיה בו גם בית הכנסת בעד יושבי השכונה.
והנה מלבד הוצאות הבנין אין גם כל הכנסה קבועה וקרן
קיים לההוצאה התמידית אשר להבית, ורק על גשמי נדבות יושבי
יפו, ושאר ערי ארז"ק ואחינו שכוּלה יתקיים. ולכן במאד מאד
ראוי ונכון כי כל גדיבי לב יתמכו בידי הבית הזה למען יוכלו
מנהליו להחזיק מעמד ולבצע את אשר אשר החלו.
אדרעסא : Rabbiner N. H. Halewy Jaffa.

ספר שו"ת "שואל כ ענין".

שו"ת להלכה למעשה בענינים נחוצים, חובר מאת הרב
הגאון המפורסם וכו' מו"ה שאול אלחנן יפה רב בק"ק סימ
לואיז במדינת אמריקא.

ומתחתיו זר זהב הנהות נפלאות בפלפול ובסברא ישרה
הנקראים "עין אליעזר", מעשה ידי חרש חכם מופלא הוא הרה"ב
מו"ה אליעזר זלמן גראיעווסקי מתושבי ירושלם, המפורסם
בחבוריו היקרים הנודעים על פני תבל, והמה ספר "גבול ים"
וספר "גנת אגוז", וספר "קדיש לעלם".

הספר היקר הזה נמצא להמכר רק אצל המחבר הנ"ל.

אדרעסא : Chief Rabbi E. Salomon Joffe
Carr St. 818 St. Louis Mo. America

ספר שיחה שלימה:

ביאור נפלא על הושענות ויוצרות לארבע פרשיות,

וקרובין לפורים, ועל כל הסליחות.

הביאור יתחלק לשני באורים, באור אחד ארוך נקרא
ביאור הענין, והוא ביאור רחב, והקורא ימצא בו כמה דרושים
נפלאים, והשני הוא ביאור המלות, לבאר בקצרה פשמי הדברים:

נוסף לזה ביאור ג"כ על הושענות ויוצרות וסליחות הנקרא בשם
שיח אליעזר עשהו ידי הרב הג' הדרשן המפואר מו"ה אליעזר
זלמן גראיעווסקי בעל המחבר ספרים יקרים.

החיבור הנ"ל ג"כ להשיגו אצל הרב הנ"ל על אדרעסא הנ"ל.

החיבור שיח אליעזר וכן החיבורים גנת אגוז וקדיש
לעלם נמצא להמכר אצל הרב וכו' אליעזר גראיעווסקי בעה"ק
ירושלם במקח השוה.

Rabbi L. Grajewsky in Jerusalem,

אדרעסא ;

ישיבת "תורת חיים" בירושלם.

הישיבה המהוללה תורת חיים הי"ו מתנוססת
לגאון וחפארת בבהמ"ד הגדול אהל משה ובית אליעזר
הנכנה לשם ישיבת תורת חיים לתלפיות מצדקת הנדיבים
המפורסמים לתהלה ה"ה הרב הגביר המצויץ בעדקתו הרבה מו"ה
משה דובער חאלאדענקי נ"י והרב הגביר הנעלה
והנכבד וכו' מוה"ר אליעזר ליפמאן זאב שולמאן נ"י.
ממעין תורת חיים ישאבו תלמידי חכמים בני ציון
היקרים מיסטהורים וקדושים המפכים מים התלמוד והפוסקים.
מספר הלומדים החוסים בעלו של היכל הזה יגיע למאה
ויותר, — כ"י וכ"י א"פ ככה —. הר"מ הוא הרב הגאון המפורסם
מה"ר יצחק ווינאגראד שליט"א, שיסד וכנן את הבית בירח
חשון תרמ"ז. גבאי ומנהלי בי רבנן דנא ה"ה הרבנים המאורות
הגדולים הנודעים לשם מו"ה מאיר מייזיל, מו"ה שלום שכנא
גאטשמאן, מו"ה יעקב בלומענטהאל יצ"ו.
התפתחות ושכלול הבית המרומם הזה גאה יגאה מיום
ליום ומתרחב במפסלי דאטוספי בו מימים ימימה לתלמידים
הרכים הנאותים לאור תורת חיים. ועוד יאמר על מטרפולין
של תורה הזה, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם.

ה א ד ר ע ס א .

Rabbiner Isac Winograd
für Hochschule „Torath Chaim“
Jerusalem Palästina

ה צ ב י

העורך א. בן יהודה.

עתון שבועי לחדשות, לספרות ומדע, להלשון ועניני המדינות.
מחיר הגליון בירושלם לשנה שתי מג'ידיות. והגליון אחד
נרוש. בארצנו שתי מג'ידיות וחצי. בחו"ל עשרים פראנק.
Ben Jehuda Red. d. Hazewi Jerusalem Palestine : אדרעסא

מספרי תולדות אדם וחוה

MILTONS PARADISE LOST

נעתק מאנגלית לעברית לרוח בני ישראל, נשארו אצלי עוד
כמאה עקז. החפץ יפנה אלי

שמואל ראפאלאוויטש.

Samuel Raffalovich, Jerusalem (Palestine).

ס פ ר י ם

מדפוסים חדשים וגם ישנים וכת"י עתיקים נמצאים להמכר
בבית ר' צבי סלאנט אצל חורבת ר' יהודה החסיד.
H. Salant Jerusalem Palästina : אדרסא

ארבע מחברות "אמת מארץ"

מאת יחיאל מיכל פינס בירושלם

אשר פרין קדש ליישוב א"י על מהרת הקודש.

נמצאות למכירה במחיר חצי פראנק כל אחת (למז"ס בנכיון

הגון) אצל

Pinchas M. Grajewsky Jerusalem

לשמחת לבב כל כוללות רוסיא הי"ו בארץ הקדושה, וביחוד
תושבי ערי הק' צפת וטבריא ת"ו. נתבשרנו כי נעתר כבוד הרב
הגאון הגדול הן גביר נכבד וכו' מוה"ר משה נחום ירושלמסקע
הי"ו הגאבד"ק קאמינקא במחוז קיוב, לקבל עליו המשרה
והעבודה לטובת ישוב א"י ולקבל מערי המדינה כל הכספים שישלחו
לש"ב וקרוביהם באה"ק לידו, והוא ישלחם ע"י באנק אָוּוּ, לאה"ק
בשלימות בלי שום הוצאה. — והנה רב טוב וברכה ותועלת
משנה בזה : א) להמשלח יהי' הרוחה, כי לשלח כסף לחו"ל יש
חוקים שונים ומכשולים רבים, ולפעמים יהיו מקריות שונות, שילך
המעות למזמון. ב) להנשלח לו פה בקדש, דיוח כסף מזומן
לאשר מעות מזומן הנשלח ע"י הפאסט לאה"ק תשאר בעיר
לחוף הים. ומשם ע"י סוכן (קאמסינער) תבוא לאה"ק. וההוצאה
רבה ע"ז. ועל סכום קטן יהי' היוק בערך שליש. ואולם כשיגיע
הכסף אמצעות הרה"ג הנ"ל יגיע בשלימות עד פ"א בלי מגרעת.
ועתה כי שתים אלה חוברה לה יחדיו, רוב טוב וצדקה
צדורה בכנפיהן, ויקר וגדולה יתנו לבעליהן. ולצדקה רבה ומנחה
חדשה תחשב בזה.

אנא אחים אהובים כרוסיא המדינה, בהגשכם פרי צדקתכם
לש"ב וקרוביכם באה"ק, תשלחו דוקא המעות ליד הה"ג ה'
ירושלמסקע הי"ו כפי האדרעסא דלמטה, ורק תבארו להה"ג
במכתבכם לאיזה עיר הק', ושם הנשלח לו, היטב, ותשיגו קבלה
בכדי הליכה וחזרה מבעליו שקיבל הכסף בשלימות עד פ"א.
בשם יח"ס וגכבדי עיה"ק. **חיים חייקיל שפירא.**

אדרעסא : Раввину М. Н. Ерусалимскому
въ М. Каменка Киев. губ.

אחוזות לממכר.

אצל הפירמא הנודעת בשם עפשטיין ושותפיו בבארות
חוכרי ממכר הטיטון והטומכאק בכל ארץ פלשת ישלמכור אחוזות
גדולות במקומות שונים בארץ ישראל. אדמת האחוזות דשנה
ופוריה, ויש לאל ידי הסוחרים הנזכרים לתת שמרי מקנה מקוימים
כדת וכנימוס לאלה אשר יקנו חלק באחת מהאחוזות; והרשות
בידי הקינים להשליש את מחיר האדמה אשר יקנו, בידי "ועד
החברה הגדולה ליישוב ארץ ישראל אשר בפאריז", או בידי אחד
הבאנקים הבטוחים אשר בסוריא וארץ ישראל, למסרם ליד
המוכרים רק אחרי אשר ימסרו שמרי המקנה לידי הקונה.

החפץ לקנות חלק באחת מהאחוזות יפנה במכתבו
להסוחרים הנזכרים ע"ס האדרעסא :

Epstein et Co. Beyrouth Syrien

והם יודיעו לו כל פרטי ואופני המכר.

בית סוכנת קאמיסיאן ושפעדימיאן

נוסד מאת הרב ר' חיים שמערלינג ז"ל ביפו זה 30 שנה.

זה יותר משנה שנפטר הר"ח ז"ל וכעת ממלא
מקומו בנו הר' יצחק שמערלינג. והבית מתנהג כמו
מקדם, והבאים עמו בבית המסחר יפיקו רצון ממנו עצהו"ט.
סוכנו בירושלם יצחק מאשיעף

I. Schmerling Jaffa Palästina

אדרעסא

— מג —

HOTEL PALESTINE, Jaffa.

Proprietaire

E. L. KAMINITZ.

בית הארחים פאלעסטינא ביפו
לה' א. ל. קאמיניץ.

אתכבד להודיע כי העתקתי משכני מחמושבה האשכנזית
(קאלאניע אללמאנד) אל החצר הגדולה הנבנה מחדש ברחוב
המפורסם רחוב נגיב בוסטרום.

המקום הזה הוא מפואר עד להפליא. מעבר מזה הים הגדול
כל בתי העיר יפליאו עין הרואה, ומעבר מזה יסבוהו גנות יפו
המפרסמות, בריח נצני ופירות תפוחי זהב, ציטראנען וכו'.
החדרים מרווחים ורמים וערוכים על צד היותר טוב. תחנת מסלת
הברזל, הפוסט והתלגראף מול הבית הגדול הזה. בית מאכל
(רעסטאראציאן) מיוחד במקח השוה לכל דורשיו. הכינות באחד
הבתים אשר מתחת להחוטיל על יד הדרך.

א. ל. קאמיניץ.

אתרוגים יפים ומהודרים.

מבלי כל חשש הרכבה מיפו וכן מהכפרים חטון, אס"ל-
פאחם וכו' נמצאים למכירה אצל ר' בנימין ביניש סלאנט.

B. Salant Jerusalem Palästina : אדרעסא :

— מד —

HOTEL JERUSALEM, Jerusalem.

Proprietaire

E. L. KAMINITZ.

בית אשל ירושלים ירושלים

מאת

א. ל. קאמיניץ.

עומד על דרך יפו, במקום גבוה ונעים,
בבית המלון הזה חדרים מרווחים. ומפוארים, מאכלים טובים
וערכים, מרחץ וגן גדול לטיול, ומרכבות מיוחדות להוליך את
האורחים למחוז חפצם. מתורגמני ומשרתי הבית עומדים הכן למלאות
רצון וחפץ הנוסעים בכל עת, הכל כסדר ומשפט בתי המלון
הגדולים באירופה, דבר לא נעדר. שרים ורוזנים מאחינו ושלא
מאחינו מתאכסנים בבית המלון הזה. והוא מפיק רצון מכולם, כאשר
יעידו תעודותיהם אשר בספר האורחים אשר להבית ובמכ"ע !

כל החפץ בכלי עצי זית יפים ומהודרים במקח השוה יפנה
אל האומן המפורסם **יחיאל צבי צימרינסקי.**

J. Zimrinski Jerusalem Palästina

אדרעססא:

WILHELM GROSS

Commission, Export

Oesterr.-ung. Handels-Agentur

Jaffa und Jerusalem.

Liefert palästinensische Producte.

בית סוכנת קאמיסיאן עם ספעדיטיאן
לה' בצלאל לאפין ביפו ת"ו.

הבית הזה עומד זה שנים רבות ומשתדל בכל עוז להפיק
רצון כל הבאים אתו בברית מסחר. כן להוציא הסחורות הבאו
והנשלחות מבית המכס בוריות עצמיות ובהקדם האפשרי.
גם נכון הוא למכור את הסחורות ביפוע"פ רצון בעליהם.
בית הסוכנת הזה עומד בברית המסחר עם סוכנים
ושפדימערין הנודעים לשם בכל הערים הגדולות. וכל אלה אשר
באו בברית המסחר אתו יעידו ויגידו על חריצותו, כשרונו וישרו.
C. Lapin Jaffa Palästina אדרסא :

שמואל ראפאלאוויטש את חיים ליפקין

הלפנים וסוחרים במטבעות שונות ישנות ועתיקות מחליפים

בכסף ובשטר לפי הקורס הנכון

Samuel Raffalovich & Ch. Lipkin

Money Exchanger & dealers in Antiquits.

רשימת המקחים.

[בהם נכללות גם הוצאות החבית בתוך חבית והמראנספארט
עד ערי החוף מריעסט, מארסעליע אדעסא. והחפץ עד חוף
לאנדאן או ליווערפאל, עליו להוסיף על כל מאה ליטער $7\frac{1}{2}$
פראנק, או על כל עשרים וחמש גילאן 6 שיללינג, והחפץ עד
נויארק עליו להוסיף עוד 20 סענס לכל גילאן. ובשיקאגע
וסביכותיה 25 סענס].

שלשה מיני יי"ג לבן חזק הנעשה מענבי כל מאה ליטער
ירושלם, חברון, ובית לחם יהודה " " " " 60 פראנק
שלשה מיני יי"ג לבן מהנז' מתוק מעט " 80
שלשה מיני יי"ג אדום חזק " " " " " 60
שלשה מינים מהנזכר מתוק מעט " " " " " 80
שלשה מינים מהנז' מתוק מאד " " " " " 100

שלשה מיני יי"ג אדום-שחור מענבים שחורים

'אשר עדיין לא נעשה מין יין כזה בפעם"ק ע"י ישראל)

מין אחד חזק " " " " " " " " 75
ממין הזה מתוק מעט " " " " " " " " 95
מתוק מאד " " " " " " " " 115

שני מיני יין שרף מענבים וצמוקים שלישים

נראד או שמונים 80% (במדינת אמריקא הוא 155 נראד) 130

שני מיני יי"ש כנז' משמרי היין 140

הרוצה לעשות בעשמעלונג ישרלם ערך $\frac{1}{4}$ מהסכום.

ועל השאר אעשה נאכנאהמע.

פעם"ק ירושלם ת"ו.

נאם זאב זידי מעפפערבערג.

S. Tepferberg, Jerusalem : אדעססא

פרי עין הדר.

כל הרוצה לקנות אתרוגי ארח"ק מכל המינים שהוא: יפו,
אם-אל-פאחעם, חטין בו וכו' יפנה אלינו, ובעזה"י נמלא מבוקשו
עצ הוי"ט במקח השוה. ונקוה כי נפיק רצון הקונה, וירוה נחת
וישבע עונג, והזרין נשכר.

יצחק נחום לעווי ושותפיו.

אדרעסא : J. N. Lewy Jerusalem

ומחדש תמוז עד חצי אלול האדרעסא ליפו (במקום ירושלם).
בן נקוה כי נוכל למלאות רצון דורשי לולבי אלכסנדריה
במקח השוה.

בית פוטוגראפיה חדשה.

נתכבד להודיע את המהל הנכבד כי פתחנו בית פוטוגראפיה
חדשה. גם הבאנו פלאמען ושאר מכשירי המלאכה חדשים וטובים.
ואנו עושים תמונות מדויקות ומכוונות במלאכה יפה ונאה ובמקח
השוה. וכל הבאים ישבעו רצון על צד היותר טוב.
תמונות מכל מקומות הקרושים נמצאים אצלנו למכירה
בכל עת, במקח השוה.

בית מלאכתנו עומד על אם הדרך מחוץ לשער יפו בבית
האדון קאפוס במקום שהיה הקאווע בלדיה, סמוך לגן העיר (מנשיה).
ישעיהו ראפאלאוויטש את אברהם אהרן ריטעווסקי.

M. Sussnitzki, Dentiste.

מנחם סוסניטצקי רופא שנים

ביתו בחצר ר' יואל משה סאלאמאן בינחלת שבעה

יין ירושלם טוב ומשובח (פֿשר גם לפסח).

אנכי הח"מ בעל בית מעשה ומסחר גדול מיי"ג ויי"ש כשר
 לפסח. הנני מתכבד להודיע לאחכ"י כי אוכל לשלוח כל מיני
 יי"ג ויי"ש לכל הארצות כמקחים המבוארים בהקאמאלאג שלי, וכפי
 המבוארים הלאה בקיצור בלע"ז. ואני מקבל עלי אחריות כל המשקאות
 שלא יתקלקלו בדרך ושלא יחכר ממשקלם עדי יגיעו למקומם.
 ומבטיח אני כי כל מיני היי"ג שלי יעמדו ימים רבים.
 עיני נשואות לכל חובבי ציון וירושלם להעלות את ירושלם
 על ראש שמחתם ולהנות מיינה, וזוה ירימו כבוד ויקר לארץ צבי
 נחלת אבותינו.
 ליב ליפשיין.

Dem geehrten Publicum empfehle ich meinen
 Wein. Rot & Weissweine aller Sorten zu billigster
 Preisen nach allen Welttheilen exportirt. Meine
 Weine sind ausschliesslich aus Trauben von besten
 Lagen Jerusalems und Hebron etc., alle sind
 כשר גם לפסח עצהו"ט בלי שום חשש ופקפוק.
 Worüber ich הכשר von hisigen Oberrabbinat
 auf Wunsch stets beilege.

Die Preise von meine Weine sind !

Weisswein herber kräftiger Tischwein

per 100 Liter frcs. 60

Dieselbe Süßweine " " " " 80

Rotweine herber " " " " 60

Dieselbe süßlich Stärkungswein " " " " 80

Dieselbe frühstücks & dessert

Rotweine (Süss) per 100 Liter frcs. 100

Rotweine von schwarze Trauben

Kräftiger Wein " " " " 75

dito etwas süß " " " " 95

dito ganz süß " " " " 115

N. B. Preise verstehen sich frei Triest Marseille

Für streng reine und gute Waare, sowie für
sorgfältigste Ausführung aller werthen Orders leiste
ich Garantie.

Hochachtungsvoll

Leib Lipschitz.

אדרעססע LEIB LIPSCHITZ, Weinhandlung

Jerusalem (Palästina.)

בית חרושת עצי זית

מפותחים ופשוטים

בבית חרושת הזה נמצאים למכור כל מיני נלים וחפצים
מעצי זית ואבן ועוד, אשר עליהם מפותחים זכרונות קדושים
בפתוח נאה. הכל במקח השוה.

מרדכי קעלער

מפתח ויוצר פסילים

בית החרושת עומד על דרך יפו תחת האמל האווארד

M. Keler Jerusalem Palästina

אדרססא:

בית הרושת עצי זית

היותר גדול והיותר עתיק אשר להיהודים:

אתכבד להודיע כי בבית מלאכתי יש למכור כלים
שונים מעצי זית. עצי ירדן ועצי חברון כמו מנורות,
תיקי מגלות ותיקי מזוזות, קערות של פסח, לוחות
לספירת העומר וארונות קדש קטנים ועוד כלים מכלים
שונים, וגם תבניות ותבניות ממקומות הקדושים
וציורים מבנינים עתיקים, הכל בתכלית היופי וההדר
ובמקח הזול.

חיים יעקב

מחוץ לשער יפו מול "האטעל האווארד".

Haïm Jacob, près de la porte de Jaffa,
à Jérusalem.

קוד קורא

לכל אוהבי ציון!

צעקת החולים האמללים אשר מאפס עוד מקום בבית
החולים הכללי "משגב לדרך" הגם מתגוללים על
עריש דתם במעונם הצר באין הופך משכנם כחלים, ובאין להם
גם מעט ממעמים להשיב נפשם השוקקה — צעקת החולים האלה
עד שמים תעלה !!

כי ע"כ למרות הלחץ והדחק האיום והנורא אשר מצבנו נתון בתוכו, ולמרות רוב החובות הרובצים כאריות לפתח בית החולים הכללי הזה, החלטנו להתגבר על כל מכשול ולבנות עוד מחלקה אחת גדולה על גבי "בית החולים" הזה. המקום הוא רחב ימים ומרהיב עין, והאוויר הוא צח ונעים, ונדיב אחד ירושלמי החפץ לע"ע בעלום שמו, הוא לנו לעזר להתחיל לירות בקרוב אבן הפנה.

ובקשתנו שמוחה מאת כל נדיבי עמנו המצוינים, אשר כל מי ומי החפץ לעשות לו "שם עולם" בירושלם ולבא לעזרתנו בבנין חדר אחד (מחירו יעלה לערך אלף פראנק) ! אשר ישא תמיד שמו עליו, ייטיב נא למחר ולהודיענו חפצו המהיר בהקדם האפשרי, והיה לברכה בפיות החולים אשר ימצאו מנוח באותו בית, ושמו יופיע תמיד בתוך מיסדי הבית. ואלה אשר ידם קצרה להושיענו בבנין "חדר שלם" אין מעצור להם להושיע ברב או במעט, ושם ינון בתוך "חברים-תומכים ועוזרים", ואיש איש יעיר נא גם לב מכירו ומיודעיו להשתתף במעשה הצדקה הגדולה הזאת, ולפי גודל מספר הנדיבים והנדבות כן נרחיב חוג פעולתנו הקדושה והמהירה להטבת מצב החולים האמללים מכל העדות, כספרדים כאשכנזים בלי כל הכדל, המוצאים חנם מנוח בבית החולים.

ויהי נועם ה' עליכם ומעשה ידיכם יכונן כעתירת השועפים למטרת האחדות ולמעשה הצדקה והחסד ולהרמת ישוב ארץ ישראל במלא המובן.

מנהלי בית החולים הכללי "משגב לרך" בירושלם ת"ו.

חסדאי אלשיך	גבריאל שבתי	שמואל נסים
יעקב מאיר	מרדכי ישראל	שמואל מיוחס
יצחק דאסה		רפאל ישראל

אויפֿרוף

אויס פֿון צום בעשרטובן דעם גרויסמען הומעל־שרווענדען עלענד פֿאן
דיא טווענדער ארומע אינאליקלובע קראנקע וועלכע אויס מאנעל אן פֿלאן אין דעם
איבעראל בערימטען יידישען אלגעמיינעם האספּיטאל **משגב לדרך** אין ירושלים
וואלנערין וויא זיך נעבאך אין איהרע פינסטערע לופטפֿערסעסעטע וואהנונגען וואנאר
אהעט א ביסל ווארימע וועט דיא נשמה אויפֿצוהאלטן. און וויא פֿלאצט אלוא
אונזער הערץ אימער ווען עס קומט צום אונזער האנד זא איין עלינדער אין זא א
פֿערצווייגטע לאגע, אין מיר מוסין אויב דיא אויפֿנאמע אין שפיטאל ענטוואקן —
אויס מאנעל אן דרום!

דארום! טראטץ אונזער געדוקטע פינאנציעלע לאגע, טראטץ דעם שווערן
שילדעלאסט וועלכער דריקט אויפֿן ביז צום פֿערצווייגטען טראטץ דעם האבן וויא
זיך יעצט בעשלאסען נאך איין צווייטען שאק איבער דויען האספּיטאל בויען צו
לאסען פֿלאצן נוכס נעגין, ווא לופט איז זעהר נעשטאקפֿאל, און דעה פֿלאן וויטענס
דעם ארכישעקט איז שוין פֿערטיג, אין איין אַנאָמיטער ירושלימער פֿילאנטראפֿ
העלפט אויפֿן יעצט ווענוסטענס דעם אנפֿאנג צו מאכען, און וויא זינד פֿערטרוט
אויפֿן נאט'ס הילפע און אויף דיא הייליגע רחמיסנעסדיגע פֿין אונזערע אויסלענדישע
ברידער דאס מיר וועלן דויע הייליגע אויפֿנאכע פֿאללענדען צום גליק און רעטונג
פֿון טווענדער עלינדע ברידער און שוועסטער, אהעט אונטערשיקט פֿון א אשכנזי
ביז א ספרדי, וועלכע זוכן שוין אין הילפע אימער דעם אבדאך פֿון דויען
אלגעמיינעם "פֿקידנשיות טעמפל".

וויא ווענדען זיך מיט דויע וויכטיגע מיטהיילונג און ביטע אן אונזערע אויס־
לענדישע פֿילאנטראפֿין, יעדערער זאל אונז מיט פֿיל־ווייניג ביזשטייערין פֿיר דויע
הייליגע אויפֿנאכע, אן ווער עס וועט אויפֿן יעצט מיט איין איינמאליגע שטענדע פֿון
1000 פֿראנק (200 דאלאר, 40 ליש, 400 דינ) איבערראשען, ווענדען וויא פֿון
ווינעס געלט עקסטרא א קראנקען צימער אויף בויען וועלכער ווערד טראנקע אימער
און עוויג זיין ווערטהען נאמען, און מיר האפֿן דאס ווער עס קען נור אויספֿוהרן וועט
נעוויס נישט אכשטיין פֿון צו טהין אזא מצוה וואס צו איהר נוכס קיין גלייכען.

דיא פֿערוואלטונג דעם אלגעמיינעם האספּיטאל "משגב לדרך"

שפענדען זענדע מאן אן דער פֿאלענדע אדרעסאט:

Menahem S. T. Cohn, Trésorier de l'hôpital
„Misgab-Ladach" Jérusalem (Palestine).

